

modo succurrendum sit de alimentis & vestibus eo tempore. num. 37.

38 Maritus vestes viles præsimitur donasse uxori pretiosas non item, & quid in hærede viri.

39 Consuetudo observanda est quoad vestes viduales, & vidua probat consuetudinem, & quid si nupserit intra annum. num. 40.

41 Vidua an habeat lectulum mariti, & de quo lectulo intelligendum sit, & de legato lectuli facto viduæ.

42 Si uxor sit mortua, ad quem expensa funeris pertineat.

43 Conveniri debet is penes quem dos est, etiam si restitutus sit dotem, & de Bartoli opinione. num. 44. & quid si apponatur pactum ne maritus de expensis funeris teneatur. numero 45.

46 Quid si mulier præter dotem habeat parapherna, quomodo funeretur, & cujus expensis.

47 Quo casu maritus teneatur ad funus uxoris, & quod pertineat ad ejus dignitatem, & de l. cum in fundo. ff. de jure doti. num. 48.

49 Funus filii, quatenus pertineat ad patrem, & de leg. 6. Tauri, an ex tertio sicuti ex quinto deducendum sit, num. 50. & de religione sepulchrorum. num. 51.

52 Summus Pontifex, & Episcopi quibus expensis sunt sepeliendi & funerandi.

De expensis & sumptibus funerum.

CAPUT VIII.

Uid autem contineatur nomine sumptus, qui fit propter funus, explicat Macer Jureconsultus in l. funeris sumptus. ff. de reg. & sumptibus funerum. Funeris sumptus (inquit ille) accipitur quicquid corporis causa erogatum est, veluti unguentum, & pretium loci in quo defunctus humatus est, & si qua vestiaria sunt, vel sarcophagi, & vectura, & quicquid corpo-

corporis causa antequam sepeliatur consumptum est, funeris impensam esse existimo, quod quidem moderatum erit, & quantum necessum sit pro rei & personæ qualitate, nec quantum testator voluerit si damnum alteri immineat. *l. 1. §. de impensa. ff. ad legem falcid.* ibi. Et Sabinus ita deducendam putat, si necessarium fuerit monumentum extruere, & ibi rursum, neque enim ita monumenti ædificationem necessariam esse, ut sit funus & sepultura. Idem Marcellus sensit in *l. nec amplius. ff. eod.* nec amplius (inquit) concedendum erit quam quod sufficiat ad speciem modicam monumenti. Quod jura omnia duplicem continent expensam, scilicet monumenti & corporis, utrumque autem agnovit lex nostra. *12. tit. 13. part. 1.* ubi Gregorius omnia committit arbitrio judicis. At verò dict. *§. de impensa* quadrat & convenit cum dict. *l. neque amplius*, idque ibi sentit Acursius, & Scribentes omnes. Licet solus Albericus inter antiquiores correctionem quandam inducat, sed nulla correctio est, utrumque jus moderatam impensam exigit, si de alicujus agatur præjudicio & damno, & ita intelligendum est aliud esse expensam funeris, aliud monumenti construendi. Impensa namque funeris, quæ fit dum effertur cadaver, necessaria semper est, impensa verò monumenti, non aliter necessaria est, quam si moderata sit. In utraque autem semper moderatio admittenda est, excessus verò vitandus, ea autem moderatio in eo versatur, ut impensa funeris sit secundum qualitatem personæ, & facultates, & bonorum quantitatem, & consuetudinem civitatis in qua quis moritur, utque in sepulchro majorum suorum sepeliatur, si majores sepulchrum habeant, aliàs sepulchrum comparetur quale vicinus, amicus, & consanguineus habere consuevit. Qua distinctione admissa, quæ est Pauli de Castro in *d. §. de impensa*: cessant maximæ difficultates Doctorum: cum enim in præjudicium alicujus agitur, ita intelligendū est voluisse testatorem.

Testa-

3 Testator enim, qui substantiam suam legatis consumpsit, neque necessaria reliquit ad sepulturam, sui oblitus, visus profecto est, necessarium illud ad funus & sepulturam suam voluisse ex legatis deduci. *l. at si quis. §. sed & si res. ff. hoc titul.* Sed & si res, inquit Ulpianus, legatae sint à testatore de cujus funere agitur, neque unde funeretur, ad eas quoque manum mittere oportet, satius est enim de suo testatorem funerari, quam alios legata consequi. Rursum si quippiam immoderatum jusserit testator, id quidem coercendum est intra modum, si subsit damnum, ad quod facit. *l. servo alieno. §. si. ff. de legatis. 1.* Ineptas voluntates inquit Martianus defunctorum circa sepulturam, veluti ut vestes, aut quæ alia supervacua ei in funus impendantur non valere. Papinianus libro tertio Digestorum scribit ex quibus hi qui in restitutione hæreditatis agunt de impensis funerum, accipient quidem sumptus, sed eos moderatos, quantum personæ dignitas, facultas, & quantitas bonorum, consuetudoque patriæ ferat, & indulgeat. Denique ea impensa veniet solvenda, quam vicino & consanguineo æquali genere, & patrimonio vicinus, & consanguineus facit in sepultura. Nostro autem jure etiam si amplæ facultates sint, funalibus & lugubribus vestimento positus modus est.

4 Neque novum quærendum est ei sepulchrum, qui majorum suorum sepulchrum habeat, item in oblationibus & sacrificiis id observabitur. Quæ omnia Paulus de Castro optimè in *dict. §. de impensa.* & ibi Angelus & in *l. hæreditas. §. 1. ff. de petitione hæreditatis.* Joan. de Imola in *dict. §. de impensa.* & in *l. si ex re. §. illud. ff. de stipulatione servorum*, dicens quod quatenus expenditur ultra necessitatem, dicitur impensum ad vanam gloriam, facit *cap. animæ defunctorum 13. quest. 2.* & in *cap. Ebrom ead. cons. & questione*, ubi quod in sepulchro majorum suorum sepulti sunt Abraham, Isaac, Jacob, cum Sara, Rebecca, & Lya,

Lya, & ante ipsos Adamus cum uxore Eva, frequens-
que dicendi modus est in sacris literis de Regibus
Israël, obiit Rex, & sepultus est cum patribus suis.
Dicebátque Tobias filio suo: Cùm acceperit Deus
animam meam, corpus meum sepelies, & honorem
habebis matri tuæ omnibus diebus vitæ ejus, & cum
ipsa compleverit tempus suum, sepelies eam juxta
me in uno sepulchro. Tobias 14. *cap.* Æneasque, si
prophana miscere sacris liceat, id optaverat illis ver-
bis: O terque quaterque beati, queis ante ora pa-
trum Troiæ sub mœnibus altis contigit oppetere.
Est enim jucundum cùm moriendum sit cum majo-
rib. sepeliri.

Ex quibus suborta sæpe quæstio est, an liceat uni-
versis in sepulchro majorum suorum sepeliri. Et ex
facto in nostro hoc Senatu agitatum est, quod sepul-
chrum majores maximis sibi sumptibus magnificè
construxerint. Hanc quæstionem novissimè attingit
Ludovicus Molinea *de Primogeniis Hispanis. libr. 1.
capit. 24. num. 41.* Quatenus pertinet ad successores
majoratus, ego autem, licet ipse, ut reliqua omnia,
ita hoc copiosè, & cum ingenio tractaverit, aliqua
præter ipsum dicturus, distinguo inter monumentum
& sepulchrum, illud enim est res memoriæ causa in
posterum prodita, inquam si corpus vel reliquiæ in-
ferantur fiet sepulchrum: si verò nihil eorum, erit
monumentum, memoriæ causa factum, quod Græci
ἐνὸς ἀφ' οὗ vocant. *l. monumentum. ff. hoc tit. l. 2. cod.*
ubi Ulpianus, sepulchrum, inquit, est, ubi corpus os-
sæve hominis condita sunt, monumentum est quod
memoriæ servandæ gratia existit. Itaque si capellam
construxeris, quandiu corpus illatum non sit, meritò
sepulchri nomine non continetur, unde dispositio ju-
ris quæ de sepulchro est, capellam non continebit, in
qua adhuc corpus non sit illatum. Ex quo in divisio-
ne bonorum, si capella cum bonis cedat uni ex hære-
dibus, proprio jure habebit, & quandiu ipse corpus
P non

non intulerit sepulchrum non est, immò cohæres inferre non poterit, quia non est sepulchrum effectum, diversa enim sunt monumentum & sepulchrum, & diverso jure censentur. Elegans consideratio ad *l. si sepulchrum. C. eo.* ibi jus ad omnes hæredes pertinere, neque divisione ad unum hæredem redigi potuisse, postquam autem corpus illatum est, monumentum esse desiit, & sepulchrum factum est, tunc quidem rectè quæritur, an omnes agnati & cognati & de familia, an verò soli hæredes in eo sepeliri possint. In quo solet distingui, juxta sepulchrorum rationem ab ipsis Jureconsultis traditam. Alia enim sepulchra (ajunt ipsi) sunt hæreditaria, alia familiaria: hæc sunt quæ sibi quis familiæque suæ constituit, illa verò sunt quæ sibi & hæredibus, vel quæ paterfamilias jure hæreditario quæsit. *l. familiaria, cum l. seq. ff. eod. l. jus sepulchri. § l. jus familiarium C. eod. §.* Quibus præmissis sit universa traditio, & sine dubitatione ulla, quod si sepulchrum familiare sit si hæreditarium, omnes liberi, cujuscumque sexus vel gradus sint, possunt sepeliri in paterno, avitòve sepulchro, si hæredes sint si non sint hæredes. Intelligimus autem liberorum nomine nepotes & pronepotes, cæterosque qui ex his descendunt, juxta *l. liberorum. ff. de verbo. § rer. signific.* probat mihi id apertissimè *tex. in l. vel quæ pater. ff. de religiosis § sumptibus funerum*, quod quidem est Ulpiani responsum, qui cum ibi distinguat inter sepulchrum familiare, & hæreditarium, statim post distinctionem subdit his verbis: Sed in utroque hæredibus quidem cæterisque successoribus, qualescúmque fuerint, licet sepelire & mortuum inferre, etiam si ex minima parte hæredes ex testamento, vel ab intestato sine, licet non consentiant alii. Liberis etiam cujuscumque sexus vel gradus, & filiisfamilias & emancipatis. idem jus concessum est si extiterint hæredes, si se abstineant. *Hæc Ulpianus.* Ex quo responso successor majoratus, qui hæres non est, si

fit ex liberis ejus, qui sepulchrum constituit, vel fit sepulchrum hæreditarium, vel familiare, sepeliri in eodem sepulchro poterit, si velit. Quod existimo verum ex Ulpiano, licet Ludovicus Molina. ubi supra, videatur contrarium tenere, sed intelligendum est, sensisse de successore majoratus non hærede ejus qui sepulchrum constituit, qui non erat de liberis ejus. In his verò qui ex liberis non sunt, an possint sepeliri, observanda est distinctio sepulchri familiaris & hæreditarii. In quo sunt duo jura, quæ licet specie pugnare videantur, re vera conveniunt. *l. jus sepulchri, & l. jus familiare. C. eodem.* Ex quibus illud indistinctè verum est, quod in utroque possunt sepeliri hæredes, licet extranei. *l. jus sepulchri*, tam familiaris, quam hæreditarii ad extraneos etiam hæredes pertinent. *C. eod.* In necessariis autem hæredibus nulla difficultas est, in hæreditario sepulchro certum est quod hæredes solum possunt in eo sepeliri, in familiari omnes de familia, etiam si hæredes non sint, dict. *l. jus sepulchri*. Qui autem in hoc intelligantur de familia explicat. dict. *l. jus familiare*, ubi quod affines & cognati non sunt de familia quantum ad hoc jus sepulchri, ut agnati solum de familia intelligantur, quoad hoc jus sepulchri. Nota est enim differentia inter agnatos & cognatos. Ex §. *sunt autem agnati institutis de legitima agnatorum tutela.* Sed hoc Acursius existimat correctum ut in hoc nulla sit differentia inter agnatos & cognatos in eadem. *l. jus familiare*, verbo, *Cognatos per authen. de hæred. ab intestato. §. nullam. collatione 9.* quod quidem reprehensorem non habet, & est rationi convenientissimum. Ex qua Acursii opinione omnes agnati & cognati in familia esse intelliguntur, quantum attinet ad jus sepulchri familiaris. in liberis igitur & descendantibus, tam masculis, quam foeminis, tam hæredibus, quam non hæredibus, nihil distinguimus inter sepulchrum familiare & hæreditarium. in familiari verò sepulchro omnes de

familia admittuntur, nec distinguimus inter agnatos & cognatos, in aliis casibus distinctio erit observanda. Illud quoque advertendum est, esse generale in omni sepulchro, sive familiarium sit, sive hæreditarium, quod nemini licet in eo inferre, nisi eum qui de familia & posteritate sit, ejus qui sepulchrum constituit, *dict. l. vel quæ pater*, ibi non etiam alios præter suam posteritatem inferre licet. Unde ad *d. l. monumento. C. de legatis*, intelligendum est jus sepulchri, id est inferendi mortuum posse legari, ut scilicet testator possit tibi legare suum sepulchrum, id est jus ut in suo sepulchro inferri & sepeliri possis, quod ipse habebat vel sibi constituerat, aut ab alio legitimo modo quæsierat. Si verò cohæres sis cum aliis fratribus, quo casu habes jus sepulchri hæreditarii quod sibi pater omnium construxit, si non fratrem, aut aliquem ex liberis patris instituas hæredem, sed extraneum: tunc quidem utiliter intelligendum est jus illud inferendi non transire cum tua hæreditate ex *d. l. vel quæ pater*, quia non alios præter suam posteritatem inferri licet. Unde *d. l. monumenta* intelligenda est cum quis solum sepulchrum sine communicatione obtinet, vel si commune est, habet cum extraneis cohæredibus, extraneus quoque ipse. Nam si cum familiaribus habeat, vel cum successoribus eisdemque liberis ejus qui sepulchrum construxit, non licet sibi nullo modo inferre, nisi posteritatem. Ex quibus superest hæc de sepulchri jure quæstio exposita. Itaque moderatos volumus sumptus, sed ita ut in contumeliam non cedant, judex enim qui de hac re cognoscet, interdum sumptum omnino non debet admittere modicum factum, si forte in contumeliam hominis locupletis modicus factus sit. Nam non debet hujus habere rationem, cum contumeliam defuncto fecisse videatur eum funerando, ita Ulpianus in *l. at si quis. vers. judex. ff. eod.* Hæc adde domino Covarru. in capit. Raynutius. §. num. 11.

Haben-

Habenda ergo est ratio funeris & sepulchri, nec 5
barbare cum Anaxagora omnino sepulchrum negli-
gamus, qui cum Lampfaci moreretur, quærentibus
amicis vellétne Clazomenas in patriam ubi majores
ejus sepulti erant, si quid ei accidisset afferri, nihil ne-
cesse est inquit, undique enim ad inferos tantundem
viæ est, facilémque dicebat ille jacturam sepulchri.
Cujus quidem rationem Cicero illam esse dicebat
Tuscul. quæst. lib. 1. quod scilicet tota ratio humatio-
nis ad corpus pertineat, in quo elapso spiritu nullus
sensus superfit, ob idque facilè contemni possit, quod
non intelligeretur ab eo cui impenderetur.

Olim enim jam tum à Cecrope receptus fuit mo- 6
dus in sepultura, terra enim humabantur emortui,
quæ terra obducta nostra frugibus obserebatur, ut
sinus & gremium quasi matris mortuo tribueretur,
terra autem ipsa frugibus censebatur expiata, ut vivis
deinceps redderetur, postquam autem terra huma-
bantur, sequebantur epulæ, quas inibant propinqui
coronati, apud quas de mortui laude agebatur, ubi
nisi verum nihil prædicabatur: nam mentiri de mor-
tuo laudes, nefas habebatur, hæc erant prima fu-
nera, humatio in terra, cum epulis & laude, postea
vero adeo crevit ut prope miracula de sepulchris re-
ferantur, notissimum est sepulchrum ab Arthemisia
factum Mausolo conjugi Carixæ Regi, qui obiit 7
Olympiadis centesimæ anno secundo, opus id ut esset
inter septem miracula, optimi quos sua ætate habuit
Græcia artifices Scopas, Briaxis, Timothæus Leo-
chares, referuntur, patebat ab Austro & Septentrio-
ne sexagenos ternos pedes, brevius à frontibus, toto
circuitu pedes quadringentos vendenos, in altitudi-
nem attollebatur cubitis viginti quinque, cingebatur
columnis triginta sex, ab Oriente cælavit Scopas, à
Septentrione Briaxis, à Meridie Timothæus, ab oc-
casu Leochares, nobilissimi sua ætate pictores, &
priusquam peragerent Regina Arthemisia obiit, quæ

mariti memoriæ Mausoli opus id extrui iusserat. Non tamen recesserunt nisi absoluto jam, id gloriæ ipsorum artisque monumentum judicantes, hodiè-que certant manus, præter quæ accessit quintus artifex, námque supra cacumen pyramis altitudine inferiore æquavit, viginti quatuor gradibus in metæ cacumen se contrahens, in summo est quadriga marmorea quam fecit Pahis, hæc adiecta centum quadringenta pedum altitudine totum opus includit, hoc est illud sepulchrum quod effectum est à Regina Arthemisia Mausolo Regi conjugii à quo Mausoleum dictum est: refert Plinius *Naturalis historiae. lib. 3. cap. 5.* sed ut hæc quæ fabulosa videri poterant superet veritas, immò ut viri Romani admiremur divitias & luxum, sepultus est Clusio sub urbe, in quo loco monumentum fecit lapide quadrato, singula latera, pedum lata tricenum, alta quinquagenum, inque basi quadrata intus laberynthum inextricabilem quo si quis impropere sine glomere lini, exitum invenire nequeat. Supra id quadratum pyramides stant quinque, quatuor in angulis, in medio vero una, in imo latum pedum septuagenum quinum, altæ centum quinquagenum, ita fastigiata, ut in summo æneus orbis, & petasus unus omnibus sit impositus, ex quo pendeant excepta catenis tintinabula ex ære campano, quæ vento agitata longe sonitus referant, ut Dodone olim factum est, unde Dodoneum æs; supra hunc orbem quatuor pyramides insuper singulæ extant altæ pedum centenum supra quas aliæ in solo quinque pyramides positæ, quarum altitudinem adjicere pudit Varroneum, hæc Plinius. *lib. 36. cap. 13.* qui de pyramidibus Ægyptiis *cap. 12.* egerat, adeo tunc insaniebant jam mortales, cum enim se omnino morituros pernoscerent, ex lapidibus recordationem, & immortalitatem expectabant, nihil ejus memores, quod regna palam moriantur, & urbes.

8 Hujusmodi atque alios id genus sumptus in construendis

struendis monumentis exosa antiquitas leges plures tulit, quibus hos sumptus coerceret, nec enim hoc à sapientissimis legum scriptoribus neglectum est, scilicet sepulchrorum magnificentiam esse minuendam, post Solonem enim qui nihil de hac re attigerat, quod moderatè admodum sepulchra sua ætate construebantur, humatis hominibus, & terra coopertis, propter novas sepulchrorum amplitudines, lege sancitum est, nequis sepulchrum faceret operosius quam quod decem homines efficerent triduo, nec id opere rectorio exornari, nec Hermas eos, quos vocant, licebat imponi. Hermanæ statuæ sunt truncæ, quales in columnis quotidie videmus, hoc Athenis de sepulchris sancitum fuit, postea verò angustior de hac ipsa re præceptio, sepulchris enim novis finitus modus est: nam super terræ cumulum noluerunt Areopagitæ quid statui, nisi collumellam tribus cubitis non altior, aut mensam, aut labellum, atque huic rei certum magistratum qui de sepulchris cognosceret, præfecerunt. Plato quoque vetat ex agro culto, eove qui coli possit, ullam partem sumi sepulchro. Sed quæ natura agri tantummodo efficere possit, ut mortuorum corpora sine detrimento vivorum recipiant. Ea potissimum ut compleatur, quæ autem terra fruges fert, & ut mater cibos suppeditare possit, eam ne quis nobis minuat, nec vivus nec mortuus, extrui autem vetat sepulchrum altiùs, quam quod quinque diebus absolverint, nec ex lapide excitari plus, nec imponi, quam quod capiat laudem emortui incisam, nec plus quam quatuor heroicis versibus, quos longos appellant, de columella illa, quæ ex Areopagitarum decreto sepulchro superimponi permittebatur, extat recordatio apud Diogenem Laërtium *in vita Diogenis Cynici, ad finem*. Ait enim Diogenem sepultum esse Corinthii ad portam quæ in Isthmum ducit, subditque Corinthios erexisse illi tumulum, & super tumulum columnam, & canem desuper sculpsisse.

9 Ex qua columella antiqua quæ superponebatur sepulchræ videri potest, traxisse originem Tybon, quam nos nostro nomine Tumba vocamus. De qua Cicero qui hæc omnia *de legibus. 2. libr. ad finem*, quæ quidem opportuna sunt ad *l. nec amplius. ff. ad leg. falcid.* ubi Marcellus non amplius concedendum esse existimat ad monumentum quam quod necessarium sit, atque id contineri ibi nomine expensæ funerariæ censet Acursius, & post eum Bartol. Imol. Alexand. & tenent Scriptores in *libr. 30. Tauri inter Taurinas leges.*

10 De sumptibus quoque funeris, lege duodecim tabularum, tabula decima, lex refertur, quæ jam à Solone profecta creditur, ea verò ad funus potius quam ad sepulchrum pertinet, cujus verba refert Cicero ubi supra in hunc modum: Hominem mortuum in urbe ne sepelito, nevè urito, rogam ne facito, ascia ne polito, mulieres genas ne radunto, nevè læsum funeris ergo habento, tribus riciniis & vinculis purpureæ, & decem tibicinibus funera fiant. Hactenus lex duodecim tabularum, tabula decima de sumptibus funeris constituit. Quod autem ait lex, in urbe ne sepelito, nevè urito, Cicero de sepultura in urbe nihil dicit. Nos tamen ita explicamus quod scilicet ab hac lege duodecim tabularum non licebat quémque in urbe sepelire, idque perpetuo tenore fuit observatum. *l. prator ait. §. Divus Adrianus. ff. de sepulchro violato*, Divus Adrianus (inquit Ulpianus) rescripsit, & poenam statuit quadraginta aureorum in eos qui in civitate sepulchrum faciunt, quam fisco inferri iussit, & in magistratus eandem statuit poenam qui passi sunt, & locum publicari iussit, & inde corpus transferri. Causam ejus prohibitionis, refert Julius Paulus vetus jureconsultus. *libr. 1. receptarum sententiarum, titulo de sepulchris, §. lugendis. §. 2.* his verbis: Corpus in civitatem inferri non licet, ne funeralentur sacra civitatis, & qui contra ea fecerit ex-

tra ordinem punitur, eandem causam refert *l. mortuorum. C. de religios. & sumptibus* his verbis: Mortuorum reliquias ne sanctum municipiorum jus polluat, intra civitatem condi jam pridem vetitum est. Ubi verba illa, Jam pridem, non sunt referenda ad *dict. §. Divus Adrianus*, ut censet Acursius: sed potius ad hanc legem duodecim tabularum quam interpretamur: & quamvis hoc ita constitutum erat præclaro tamen viro triumphali, & qui de patria bene esset commeritus, licebat in urbe condi, ita refert Plutarchus in Romanis quæstionibus, atque eam fuisse quoque legem Atheniensibus refert ex Lyparei autoritate, Valer. & Caij Fabricii, ob præclara gesta in foro sepulti sunt. Cicero quoque Tubertum recenset in foro sepultum propter eximiam virtutem: Reges quoque Romani in foro monumenta sua habuere, refert Appianus Alexandrinus *de bello civili, lib. 2.* cum de morte Cæsaris, & ejus funere, ordinem & pompam narrat, qui eo quoque authore in media urbe exustus est. Hæc fuit antiqua observatio, ne quis in urbe sepeliretur, subdit lex illa vetus duodecim tabularum, néve in urbe urito, Cicero propter ignis periculum dictum fuisse existimat, quodque lex geminat dicens mortuum ne sepelito néve urito, indicat non sepeliri qui uritur, sed qui humatur: antiquissimum enim sepulturæ genus quo Cyrus utitur apud Xenophontem illud fuit quo corpus terræ redditur, & ita locatum ac situm est, quasi matris terræ cooperimento obducatur, hoc sepulchri genere usi sunt antiquiores. Exemplum est quod à Sylla Marii ossa dissipata sunt, quod fatum sibi quoque timens Sylla, primus inter Cornelios cremari voluit: atque hos ita humatos fitos vocabant. Non igitur qui uritur sepelitur, sed qui humatur, quod autem ait lex de tribus riciniis, vestimentum hoc erat lugubre & funestum: ita interpretabatur Sextus Ælius, & Lucius Accilius veteres legum interpretes, non enim

234 DE EXPENSIS, ET MELIORAT.

decebat funus alba vestis & festiva, unde Julius Paulus *dic. li. 1. receptarum sententiarum, titu. 21. de sepulchris & lugendis. §. 3.* ita, inquit, qui luger abstinere debet à conviviis, ornamentis & alba veste. Nostra autem lege Hispaniæ finitus quoque & taxatus modus est his riciniis, id est, vestibus lugubribus, vestibúsque luctuosis, deducto modo jam pridem à lege hac duodecim tabularum, qua tribus riciniis totum funus complebatur, subdit lex, nevé læsum funeris ergo habento, læsum Lælius vetus interpretes, quasi lugubrem ejulationem interpretatur; expenden- da autem sunt verba Lælii interpretis, ait enim læsum, hoc est lugubrem ejulationem, non vero fletum fuisse lege duodecim tabularum prohibitam, humanum erit, propter amicorum mortem, & propinquorum flere, ejulare vero ferinum, nihil enim, vel immoderate casu aliquo commoveri, aut pecudis aut stulti est, aliorum verò casum condolere humanum, ideóque lex duodecim tabularum prohibet ejulationem non fletum, æneus esto, aut mortem amicorum condolebis. Nam & Jacob Patriarcham tota flevit Ægyptus septuaginta diebus, & Joseph & fratres ejus cum patrem deferrent in terram Chanaan ad sepeliendum, celebrantes exequias ad aream Azaël, quæsitæ est trans Jordanem planctu magno, atque vehementi impleverunt septem dies, & nomen à planctu inditum loco est. *Geneseos cap. 50.* & de Beato Stephano legimus quod sepelierunt eum viri timorati, & fecerunt planctum magnum super eum, ideo in Concilio Arelæ. tenen. tertio circa tempora Leonis Papæ, Sessio est his verbis, Laici qui excubias funeris observant cum timore & terrore & reverentia hoc faciant, nullus ibi diabolica carmina præsumat cantare, nec jocos, nec saltationes facere, quæ Pagani docente diabolo adinvenerunt. Quis enim nesciat diabolicum esse, & non solum à religione Christiana alienum, sed etiam humanæ naturæ esse contrarium, ibi
lata-

lætari, cantare, inebriari, & cachinnis ora diffolvi, & omni pietate, & affectu charitatis postposito quasi de fraterna morte exultare, ubi luctus & planctus flebilibus vocibus debuerit resonare pro amissione chari fratris. Hactenus Concilium, & Julius Paulus receptarum sententiarum titulum fecit de sepulchris & lugendis & §. 3. qui luget (inquit) abstinere debet à conviviis & ornamentis & alba veste. Multa quoque lex duodecim tabularum de unctura, de potatione, deque accerra, fiebat enim potatio, & epulos inibant propinqui coronati, & de laude mortui agebatur, ex Cicerone dict. *lib. 2. de legibus ad finem*. Quod quidem nostri sanctissime prohibuerunt sacris¹² Canonibus de his constitutis *c. nullus. 44. distinct.* Quo in loco convivia turpia in mortuorum funere prohibentur nullus presbyterorum, inquit, Concilium, quando ad anniversarium diem, trigesium, aut septimum, vel tertium alicujus defuncti, aut quacumque vocatione ad collectam convenerit, se inebriare ullatenus præsumat, nec precatus amore sanctorum, vel ipsius animæ bibere, vel alios ad bibendum cogere, vel se aliena precatatione ingurgitare, nec plausus, & risus inconditos, & fabulas inanes, ibi referre, aut cantare præsumat. Veteres enim Græci & Romani ex Cicerone ubi supra potationes, & epulas admiserunt, & cantus & carmina quod lege duodecim tabularum diminutum fuerat. Lege autem Pontificia omnino prohibitum ne in defunctorum funere convivia fiant, nec his affideant viri religiosi, & pii, quod in hoc Regno apud Gallecos perpetuo prohibitum, & perpetuo retentum est, & prohibebitur semper, & apud rusticos perpetuo retinebitur.

Ex his autem non est intelligendum convivia omnino prohibita esse clericis & religiosis, convivia enim quæ fiunt pauperibus, religionis amore, & charitate etiam clericis permittuntur in funere. Dum tamen hæc convivia non fiant in templis sacris. *c. convivia.*

- vivia. 44. distin. c. non oportet. 2. distinct. c. qui. Can. 42. distin.* quæ convivia quæ pauperibus exhibebantur amoris & charitatis vi charitatem vocarunt veteres, & significarunt hoc verbo *ἀγάπη*, quod est charitas, Judas in epistola, inquit. Hæ sunt inter charitates vestras maculæ, mutuo convivantes, absque timore, & verbum illud inter charitates, id est, inter comessationes interpretatur, quæ fiebant charitatis gratia. Unde charitates dictæ sunt, quo verbo utitur Hieronymus in epistola ad Eustochium. Cyprianus lib. 3. ad Quintum cap. 3. Vide plura adducentem D. Dida. Covarru. in cap. fi. de Testam. in principio. quod eo notavi, quod in nostro Prætorio Gallico nomine charitatis significamus pensionem quæ quotannis solvitur ab advocatis ad comparandum cereas candelas, & funalia, quibus sacra fiant, & corpora
- 14 mortuorum sepeliantur, cum enim vulgo Annalia vocentur, nobis charitas nuncupatur, sicuti convivia & comessationes piæ dicebantur agape, id est dilectio, vel charitas, scilicet quod fiebant charitatis & dilectionis causa, ita pensio illa dicitur agape nobis, id est, dilectio vel charitas quod ferventiori amore, & charitatis quodam veluti vota persolvatur, deducto verbo à Hieron. Cypriano, & Juda in historia sacra. Denique id dictum volumus semper funeris sumptus juraque ipsa sepulchrorum legibus moderatos fuisse, ut non miremur si nostri quoque hodie modum in his quærant, cum riciniis, id est vestibibus lugubribus quas nos nostro nomine vocamus Lutos, & funalibus sit constitutus modus lege lata.
- 15 Itaque funeris sumptus necessarios intelligimus, qui ad sepeliendum corpus fiunt in ipso funere, & in ipsa duntaxat sepultura, nihilque amplius observata personæ quæ sepelitur qualitate & bonorum facultate. l. 12. titu. 13. part. 1. ibi. *Que aquestas despenfas sean fechas mesuradamente, catanda la persona de aquel por quien son fechas.* Quin sic ubi consuetudo recepta inolevit,

inolevit, ut novendiale fiat. Solet enim funus repeti septimo sæpè, nonnunquam nono die, passim vero anno expleto. De quo in dict. *c. nullus. 44. distinct. c. quia alii. 13. q. 2.* quia alii, inquit Ambrosius tertium diem, alii tricesimum, alii septimum, alii quadragesimum observare consueverunt quid doceat lectio consideremus. Defuncto inquit, Jacob præcepit Joseph pueris sepultoribus ut sepelirent eum, & sepelierunt sepultores Israël, & completi sunt quadraginta dies. Sic enim dinumerabantur dies sepulturæ, & luxit eum Ægyptius septuaginta diebus. Hæc ergo sequenda solennitas quam præscribit lectio, novendialis autem mentionem fecit Horatius in *Epodo*, & Coelius Rhodiginus *lectionum antiquarum. ca. 45. 16 lib. 9.* de septimo die apud Ecclesiasticum. *cap. 22.* Luctus mortui septem dies, de anniversariis meminit Tertullianus, de *Monomogamia*, quod anniversaria pro defunctis celebrari consueverant Dion Casius de *Adriano Casare* ita inquit, quare minime mirandum est si Plotinam mortuam cujus potissimum opera Imperium adeptus fuerat, eumque amaverat excellentissimè coluerit & ornaverit, per novem enim funeris dies, pullatus incessit templumque erexit, & hymnos in eam fecit. Quæ quidem advertenda sunt ut horum quoque dierum ratio habeatur in expensa funeris facta, in quo plurimum valebat consuetudo, & bonorum facultas, personæque qualitas. Quod enim ait *l. funeris sumptus. ff. de relig. & sumptib. fun.* Si qua vestiaria sunt non ita accipiendum est, ut nomine hujus vestes intelligamus fieri solent vel hæredibus. Hæ enim vestes vulgo Lutos, nisi emor-
tuus dandas censuerit, necessariæ ad funus non sunt: sed in *d. l. funeris*, nomine illo vestiaria illa intelligimus quib. cadaver involuimus, vulgo Mortaja. Atque pannum illum quo Tybon vocabant Græci ut est apud Ciceronem supra nos Tumba vulgari verbo vocamus contegitur, & cooperitur. Hæc fere sum-
ptus

ptus nomine funerarii intelligimus. Vide Cassaneum in consuetudinibus Burgundia. Rubr. 4. §. 9. *¶ ne sunt. pagina mihi. 173.* quæ est egregia declaratio ad gloss. verb. *funesta* in l. *si ex re. §. fina. ff. de stipulat. servorum*, quam sequitur, præter cæteros Angelus ibi, & Joannes de Imola, & sequutus est Didacus de Castillo in l. 30. *Tauri. verb. Gastos.* Vere enim tenendum est vestiariis de quibus in d. l. *funeris* id solum contineri, quod cadaver contegitur, vestes vero lugubres qui fieri sibi velit, de suo salvat.

18 Unde intelligendum est quod hæc ipsa necessaria impensa funeris ad sepulturam, & novendiale, vel annale ex consuetudine. Denique id quod impenditur in sepultura corporis, necessariæ expensæ nomine contineri: ex dict. l. *funeris*. Atque hæc ipsa expensa est illa quæ præfertur æri alieno, juxta l. *impensa. ff. eod. ¶ l. 12. tit. 13. part. 1.* quod dicimus de novendiali, annali, vel anniversario cautè accipiendum est. Non enim adeò necessarium arbitramur, sicuti est ipsa corporis sepultura, obidque si facultates emortui creditoribus non sufficiant, melius est anniversarium omitti, vel novendiale negligi, quam impie æs alienum deglutiri. Si verò facultates mortui suppetant, sine injuria, & damno creditorum, non existimo omittenda esse, ob idque in ratione hæreditaria cui sumptus funeris necessarii erunt persolvendi, rectè quoque solventur funeris novendiales, vel annales sumptus observata consuetudine, quam honestè omittere non potuit ille qui funus fecit. Est enim ea consuetudo laudabilis ex dictis legibus & Pontificalibus constitutis. Sic itaque accipiendum est quod dicitur in d. l. *impensa. & in d. l. 12.* impensam funeris deducendam esse prius quam æs alienum ut id intelligamus juxta prædicta de impensa funeris ad sepulturam duntaxat emortui in quo non continebitur, nisi vestiarium quo indutum cadaver sepelitur, vel quod Tybon cooperit, non vero vestes lugubres

gubres continebuntur, funalia autem cerea & alia id genus quoque pro personæ & facultatibus ejusdem, & loci consuetudine *d. l. 12. ibi. Cafazen las en cumplir los monumentos.* Et pertinet ad ea quæ diximus de sepulchris. *T aun en fazerlos levar a soterar, e mayoramente quando mueren fuera de sus lugares, e los an de llevar alla, y para guardar los de noche e de dia quando non los pueden soterar, e en candelas, e en mortajas, e en todas las otras despensas que fazen por razon del euerpo antes que sea soterado.* Hæc est necessaria expensa, & subdit. *Deven gelas dar delos bienes del muerto ante que paguen ninguna cosa de las mandas que fiziesse in su testamento, ni aum de las deudas que devia en qualquiera manera que las devia, e ante que partan ninguna cosa de su aver los herederos que lo ovieren de aver, solo que estas despensas sean fechas mesuradamente, catando la persona de aquel por quien son fechas.* Quæ verba ultimo posita confirmant ea quæ ex Paulo adduximus in *d. l. 1. §. de impensa. ff. ad leg. falcid.* Itaque jus nostrum impensam illam omnino necessariam ad sepulturam æri alieno præponit, non alia quæ ad honorem fieri consueverunt. Si igitur ære alieno quis adeò gravatus fuerit, ut deductis ex patrimonio funeris necessariis expensis creditoribus præjudicium fiat, patienter illi ferent. Nec enim funus potest propter creditores nec corpus inhumatum infletumque detinebitur ob id ipsum. *gloss. in ca. ex parte el primo de sepulturis. Abb. ibi, & Franciscus in c. qua fronte, de appellationibus.* Humani enim corporis secrestatio fieri non potest etiam ob instrumentum executivum. *Xuarez in repet. l. regni, post legem, post rem judicatam. ff. de re judicat. 6. amplificat. Hypolitus singul. 199. Feli. in cap. quam sit. de Judæis. Covarru. in cap. Raynaldus. de Testam. §. 3. num. 3. regia. l. fin. tit. 13. part. 1. contra. Segucam in l. si ex legati causa. ff. de verborum obligat. & Angel. in authen. ut defuncti seu funere*

nere eum quæ investigatio eo pertinet si cum creditoribus sit.

20 At verò si creditores sint, & filii quibus respectivè debita & legitimæ portiones sint debitæ, tunc quidem alia consideratio est, deducetur enim istius modi impensa ante æs alienum, tum verò creditoribus satisfiet, demum de residuo portiones legitimæ fient, quod si impensa hæc necessaria respectu portionum quantum excefferit, cum tamen necessaria sit, filiis devoranda est istæc molestia, non vero creditoribus: filii enim boni consulant quod aliquid superfit in hæreditate: qui patrem sine ullis bonis emortuum aliàs erant funeraturi suis expensis: si vero filiis nihil remaneat, atque ære alieno soluto impensa necessaria servari non possit creditoribus oberit tenet Covarru. *ubi supra* di. §. 3. num. 2. Inter filios vero ex quinto paternæ hæreditatis huiusmodi impensæ solvuntur. *l. 6. inter Taurinas leges.* Quod si quantum relinquat pater filio naturali pro alimentis, & deductis expensis funeris, non sit quantum illud sufficiens ad alimenta, adhuc existimo quod ad portiones legitimas filiorum non sit deveniendum, sed recurrendum est ad ea quæ diximus supra.

21 Si verò quispiam veluti executor testamenti has fecerit impensas & quintam bonorum partem necessariæ expensæ excefferint, filii quidem patienter ferrent, intra quantum autem expendet ex Paulo *in d. §. de impensa*, & ex *d. l. 12. tit. 13. par. 1.* pro loci & personæ qualitate. Dummodo in funeralibus & vestibus luctuosis modum lege nostra Regia taxatum & definitum non excedat, ipse autem executor qui huiusmodi necessarias impensas facit, in exactione rerum hæreditariarum, & fructuum, si quas quoque expensas fecerit, ex bonis defuncti poterit deducere, Joan. Andreas, Archid. Dominicus. *in c. fin. de testa. lib. 6.* Paulus Paris. *consil. 26. num. 18. vol. 4.*

22 Illud quoque huic pertinet quod ait Abb. in cap. ut præte-

præteritæ, de electione. & Decius *consil.* 157. & Abb. in *disputatione*, Sempronius primo dubio, quod successor in ecclesia, tenetur necessarias expensas in funus rectoris & parochi emortui erogare, alia vero quæ pertinent ad magnificum sepulturæ ornatum hæredes tenentur subministrare afflictis. *decis.* 84. Igitur necessariæ impensæ alia ubique ratio est. Alia vero ejus quæ fit ad magnificentiam & honorem, unde successor vestes lugubres non præstabit, nec item filius, etiam si quinta ei pars bonorum relinquatur, quia hæ vestes lugubres non continentur plerumque nomine necessariæ expensæ, sed filii istiusmodi vestes lugubres vel ex tota hæreditate accipient, vel quisque de suo faciet sibi, in servis quoque quod justum bonumque videbitur fiet pro personæ qualitate, & bonorum facultate. ex *d. l.* 12. Certè filia dotata quæ patris emortui vel matris omnino hæres futura non est, suo vestem illam lugubrem faciet, sufficietque illam esse dotatam ad hoc, interim dum animum non explicat, consumat de suo, si pullata & luctuosa pro parente videri velit.

Ex his omnibus quæ dicta sunt facilè componitur difficultas illa, an expensa funeris præferatur sicuti æri alieno. Ita quoque æri alieno qui habeat tacitam vel expressam hypothecam ut puta fisco vel uxori in rebus dotalibus; quam quidem difficultatem, ut verum fatear, ita accipio, ut verbis quidem speciosa sit, re vera tamen nihil solidum contineat. Nos enim etiam in hac quæstione agimus de funeris expensis necessariis, quas omnes æri alieno præferunt. Itaque ex decisione Jureconsultorum nullam subesse difficultatem intelligere poteramus, quia ipsi planè cum constituent quid necessariæ impensæ nomine contineatur. De quo in *dict. l. sumptus funeris.* & in *l. at si quis. §. funeris causa sumptus. ff. de relig. & sumptibus fun.* & *d. l.* 12. *tit.* 13. *part.* 1. Deinde cum dicant hanc necessariam impensam omnino præferendam esse

Q

esse omni æri alieno. ut in *d. l. at si quis. §. i. & l. penultima. ff. de relig. sumpt.* planum videbatur cessare, isti modi difficultatem, qui enim dicit funeris impensam necessariam præferri omni æri alieno, plane nisi stolidus sit intelligere videtur, de dote & fiscali debito, in quibus æris alieni propriè vox ipsa verificatur, ut patet ad oculum, atque hæc quantum attinet ad ipsam impensam, quod verò attinet ad differentiam inter expressam & tacitam hypothecam, sicuti in hac parte, ita in cæteris juris partibus passim video discrimina & differentias hujusmodi inter expressas & tacitas hypothecas labefactari & à doctis longiùs propelli & ejici: quod nunc non prosequor, ubicunque enim jus hypothecam subjicit, quam nos tacitam vocamus nostro nomine. Video eidem omne jus omnem prærogativam concedere, sed utcúmque sit licet hæc difficultas docto & egregie etudito nullum negotium faceret, omnibus tamen, quod ait Paulus, satisfaciendum est. Igitur Antonius de Fano *de pignorib. & hypoth. 5. part. membro. 2. num. 28.* hoc ipsum attingit qui tamen recitat opinionem Bart. in *l. 1. ff. solut. matrimon. 4. oppositione*, qui tenet quod hujusmodi impensa præfertur dote, quod sequitur Angel. de Aret. *Instit. de leg. falcid. §. fina. in 2. notabili*: quorum assertio eò extenditur, ut quatenus de dote loquuntur, intelligamus hujusmodi prælationem in hypotheca tacita: ex altera autem parte ponderat dictum Baldi in *tractat. de dote. in 2. parte. 6. limitat.* qui tenet & admittit distinctionem & separationem inter expressam & tacitam hypothecam, & in hac opinione Antonius de Fano conquiescit, ut scilicet præferatur funeris impensa (nos de necessaria intelligimus nam de alia nulla dubitatio justa esse potest,) tacitæ hypothecæ, non verò expressæ. Denique vult post Baldum ut mulier quæ instrumentum publicum habeat receptæ dotis cum hypotheca dotis, hoc est obligatione bonorum ad solutionem dotis,

tis, consequatur dotem integram, insepulto, & inhumato viro nihilque de dote amittat ad sepulturam viri necessariam, etiam si maritus inhumatus remaneat, quæ quidem opinio etiam si nihil aliud pro se haberet, satis ex ipsa facti specie, dura & inhumana videri poterat. Quid enim est quod vir uxorem pauperem ex suo funeretur, ex *d. l. quod si nulla. ff. de relig. & sumptibus* ibi quod si nec hæredes habeat, nec pater solvendo sit, maritum in quantum facere potest pro hoc conveniri ne injuria ejus videatur, quondam uxorem ejus insepultam relinqui, quia ex dignitate mariti sit, uxorem ejus insepultam minimè relinqui, at verò mulieri prærogativa sit excogitanda, qua dotem consequatur insepulto viro & inhumato. Illa tamen distinctio inter hypothecam expressam & tacitam minimè jure probatur. *l. si. §. in computatio. C. de jure deliberand. l. impensa. ff. de relig. & sumptib.* ubi Metianus inquit, impensa funeris semper ex hæreditate deducitur, quæ etiam omne creditum solet præcedere, cum bona solvendo non sunt. Ponderando verbum omne, & verbum Sempër. Nihil enim excludunt. *l. à procuratore. C. mandati. C. si Romanorum. 19. distinctio.* Immo cum præcedat tacitam hypothecam. ut in *l. at si quis. §. 1. ff. de relig. & sumpt. fun.* ubi si colonus, inquit Ulpianus, vel inquilinus sit is qui mortuus est, nec sit unde funeretur, ex invectis & illatis eum funerandum Pomponius scribit, & si quid superfluum remanserit hoc pro debita pensione teneri, necessariò intelligendum est: expressæ quoque hypothecæ esse præferendam, cum enim Imperatores tacitas hypothecas invenerunt, id effecerunt, ut legibus subveniretur, quemadmodum sibi quisque aditis & consultis doctis & peritis in jure subvenire expresse posset. Omninoque tacitas hypothecas expressis similes esse voluerunt: probat mihi text. elegans & expressus in *l. una. §. & plenius. 25 C. de rei uxoriæ actione*, ibi, sicut enim & stipulationes

lationes & hypothecæ inesse dotibus intelliguntur & inutiles stipulationes emendantur, sic & in posterum causa inveniatur valida & perfecta quasi omnib. dotalibus instrumentis à prudentissimis viris confectis, quod quidem Imperator universum esse voluit, in omni tacita hypotheca de lege inducta in eo. §. *ut plenius*, ibi quemadmodum in administratione pupillarium rerum, & in aliis multis juris articulis facit. *l. pro officio. C. de administratione tutor.* ibi bona tanquam titulo pignoris obligata, ubi quemadmodum si ipse tutor expressè obligasset bona sua pro administratione tutelæ, ita lex ipsa obligat, habes plura jura per totum. *C. in quibus causis tacit. pignus vel hypothec. contrahat. per totum elegans tex. ad hoc in l. 1. C. communia. de legatis* quæ ad prosecutionem legati hypothecariam concedens, ita ait, cum jam hoc jure nostro increbuit jure testatori hypothecam rerum suarum in testamento quibus voluerit dari, etiam nos in præsentī casu hypothecariam donare actionem quæ etiam nullo verbo præcedenti possit ab ipsa lege indulgeri, & infra in eadem lege, per totam, cum igitur in hoc expressis hypothecis per omnia exæquata sint tacitæ, cessat Baldi & Antonii de Fano consideratio illa, qua in tacita & expressa, eadem in hoc consideratio est.

- 26 Adde in hac materia quod is qui publice hospita-
tur, vocamus nos nostro nomine Mesoneros, si in ho-
spitis emortui funus fecerit impensas, vel in infirmi-
tate, non tenetur restituere bona hospitis emortui,
nisi refutis expensis morbi & funeris, ita Paulus de
Castro in *l. in restituen. C. de petitione hered.* & ante
eum Bald. & Barto. Et tenet Paulus & Bald. ibi-
dem, quod non præsumemus sumptus hujusmodi fa-
ctos ab ipso stabulario, quia in hoc nulla præsumptio
juris est, contra Bart. qui in hoc aliis id genus nego-
tiis præsumptionem excogitavit, de qua Jason, in
l. cum servus. ff. de verborum oblig. num. 4. & Alex.
Ang.

Ang. & Franciscus de Aretio ibi, existimabat enim Barto. quod ubi factum requirit sumptum, præsumatur factum ab illo qui suis expensis facere tenebatur, per text. in *l. fin. C. de alimentis præstandis*. Unde infert Barto. quod si testator mandavit sibi fieri sepulchrum & reperiatum factum, quod præsumemus factum ab eo, qui facere tenebatur per text. in *dict. l. fin.* quod quidem bene ipse Jason explicat, ut quod²⁷ attinet ad hos sumptus recuperandos nihil præsumamus, cum agatur de obligatione inferenda & inducenda, sed is qui recuperare sumptus voluerit probare tenetur illos à se factos esse, quod probavit ex Paulo, & Baldo, in *dict. l. in restituenda*. idem probabit ille à quo hæreditas restituitur ex Bart. & Paulo, Baldo, secundum hanc magis veram opinionem in *dict. l. in restituenda*, juris enim præsumptiones non sunt cumulandæ, nec aliæ admittendæ, quam quas jus ipsum inducit, præsumitur enim ea quæ jus voluit præsumi, id est quia jus ante quam aliquid constet, & absque aliis probationibus habet aliquid pro vero ex præpositione, præ, & verbo fumo. Ita Alciatus in principio de præsumptionibus, unde qui sine jure præsumit, præsumptuose agit, temerariè & superbè, gloss. in §. *sic itaque, in authentico de nuptiis*. gloss. & Felinus in *c. Judæi. de testibus* cum ibi adductis. Unde in hoc casu ubi agitur de sumptibus recuperandis, nulla est inducta à jure præsumptio, ac proinde sunt ab eo qui se fecisse sumptus asseverat probandi, nec quicquam facit. *l. fi. C. de alimentis pupillo præstandis*, quia ibi fortasse contra Bartol. nulla præsumptio est. Vere enim tutor ibi non excusatur approbatione, etiam si contraria probatio requiratur à pupillo: & si qua est, quam ego nullam esse arbitror in casu dict. *l. fina.* alia adhuc ratio est tutoris, & stabularii. Tutor enim alere tenetur pupillum quem domi in potestate habet, stabularius non item. Unde quia à principio inest tutori obligatio alendi pupillum quem

246 DE EXPENSIS, ET MELIORAT.

domi suæ secum habet, ad hoc ipsum, ut eum alat, meritò cum pupillus reperiatur adultus, & domi tutoris alitus, præsumit jus ab eo alimenta præstita, nisi pupillus aliunde se alitum ostendat, cum ex necessitate tutor teneatur alere, ita intelligit Paulus, & post eum relinqui in dict. *l. cum servus*, ff. de verbo. obli. In quo Bart. doctrina salvari poterit: quem tamen indistinctè Jaso. reprehendit ubi supra.

- 29 Quod attinet ad uxorem viduam alia traditio est si quidem an eidem dandæ sint vestes lugubres, necne. Quod quidem faciendum existimabit glos. in *l. 4. tit. 11. part. 4.* præter alios, de quibus inferiùs, & vetus illa glos. ex eo id colligebat, quia cum mulier vidua alimentanda esset, pronum quoque erat eandem induere lugubri illo vestimento funeris, ex ratione. *l. verbo victus*. ff. de verbo. significat. Illa tamen quæstio, etiam si leviter attingatur à novioribus interpretibus legum Taurinarum, altiùs tamen investiganda est, & multa in eam incidunt maximè controversa inter viros egregie eruditos. Siquidem jam inde repetenda est, ab illa verissima opinione contra communem & receptam sententiam qua receptum est communiter hæredes mariti sicuti ipsum maritum lucrari fructus rerum mobilium toto tempore annuæ dilationis, quæ datur marito, ad mobilia restituenda, quam communem opinionem cum glos. in *l. una. §. exactio. versic. restituendis. C. de rei uxori. action.* Bartol. & communis Schola tenet, in *l. divortio. ff. soluto matrimo.* Ubi expressè Paulus, Alexand. & Jason, hanc receptissimam esse dicunt, idem Zazius communem dicit *libr. 2. singul. responsorium. cap. 3. numer. 1.* Idem Covarru. in *4. part. 2. cap. 3. §. 9. numero 9.* notissimum enim est juris illud principium, dotem restituendam esse uxori relictæ, immobilia quidem cum fructibus illico. At verò mobilia intra annum dict. *§. exactio. & l. penultima. tit. de las dotes, part. 4.* tenet igitur communis opinio,

nio, quod intra annuam illam dilationem, hæredes viri omnino lucrentur fructus rerum mobilium, quæ quidem communis jam olim Paulo de Castro, & post eum Alexandro suspecta fuit, tandem Zazius refutat apertè, & fortissimè, cum enim immobilia statim cum fructibus restitui jubeantur, cum bona ratio diversitatis reperiri non possit, utcùmque enim à principio dos fuit in utroque par viro & uxori jus soluto matrimonio. Tum quia verissimum est soluto matrimonio dotem datam uxori, quæ tradita est viro, ad uxorem ipso jure reverti, ita ut statim singulari juris beneficio sublato è medio viri impedimento dotis domina fiat, sive dos in rebus immobilibus, sive mobilibus consistat. *l. in rebus. C. de jure doti.* 3 1 *l. fina. C. soluto matrimonio.* Bald. in *l. dotis actione. C. solut. matrim.* Cum igitur dos pleno jure revertatur ad uxorem, dilatio illa annua jus circa fructus extinguere non videtur. Ex eo enim tempore hæredes mariti vere rem alienam possident, quam sciunt ad se jam non pertinere, & omnino restituendam, fructus igitur non facient suos. *l. bonæ fidei emptor. ff. de acquiren. rerum domin.* facit text. in *l. divortio. S. non solum. ff. solut. matrimonio.* Ubi fructus fundi, & rei mobilis æquiparantur, verba ejus sunt, quia de illo text. dicit Zazius quod mortalis anima sine divinatione vel suppletionem respondere nunquam poterit. Non solum, inquit Papinianus, de fundo, sed etiam de pecore idem dicemus, ut lana ovium fœtusque pecorum præstatur, quare enim si maritus prope partum oves doti acceperit, item proximas tonsuræ, post partum & tonsas oves protinus divortio factò nihil reddatur, nam & hic fructuum toto tempore quo curantur non quo percipiuntur rationem accipere debemus, hætenus Papinianus qui text. est apertissimus.

Item illa ratio facit, ut vir fructus dotis lucretur, 3 2
necessum est intelligere, vel quia dominus est rei do-

talis, ad quem jure domini fructus pertinere digno-
 scuntur. *l. doce ancillam. C. de rei vindicat. juncta*
l. bonæ fidei emptor. ff. de acqui. rerum dominio, vel
 quia onera sustinet matrimonii. *l. pro oneribus. ff. de*
jure dotum. Soluta autem matrimonio, nec domi-
 nus est, nec item onera sustinet matrimonii: cur igitur
 fructus rerum mobilium consequetur? facit text.
 in *l. i. §. itaque. C. de rei uxoria actione*, qui text. est
 apertus: verba autem ejus hæc sunt: Foetus autem
 jumentorum omniæque quæ fructuum nomine con-
 tinentur ad lucrum mariti, pertineant pro tempore
 matrimonii, siue æstimata sint, siue non, sed & no-
 vissimi anni in quo matrimonium fructus pro rata
 temporis portione, qui text. bene facit pro Zazio,
 contra communem quatenus de foetu jumentorum
 agit, sed fortius pro opinione Antonii Gomezii, de
 qua infra agendum est, ibi omniæque quæ fructuum
 nomine continentur. Ecce igitur pro Zazio quomo-
 do fructus mobilium pro portione anni dividantur,
 nec retenta hac opinione tollitur utilitas annuæ dila-
 tionis, proderit enim annua dilatio hæredibus mariti,
 ne ad solutionem præcipitentur, conceditur enim vi-
 33ro ob humanitatem istiusmodi annua dilatio. Inte-
 rim tamen vir, dum mobilia non auferuntur, eorum-
 dem commoditatibus utetur, nempe ad pompam, lu-
 xum, honorem, & ornamentum domus, quæ commo-
 ditas agnita est Jureconsultis in *l. sed mihi. in fin.*
cum. l. seq. l. si ut certo. §. si de me. ff. commodati, non
 potest commodari, inquit Ulpianus, id quod usu con-
 sumitur, nisi fortè ad pompam vel ostentationem quis
 accipiat, & Cajus sæpè inquit, ad hoc commodantur
 pecuniæ, ut dicis gratia numerationis loco interce-
 dant. Ex qua ratione quod intra annuam dilationem
 mobilia ad honorem & pompam, quorum hæc com-
 moditas est, marito esse poterunt, cessat objectio illa.
 Tum etiam quia dilatio annua evitat properam &
 præcipitem solutionem, qua maritus aliàs gravari
 pote-

poterat, & in hunc sensum accipit Zazius. *l. si constante. §. quoties. ff. solut. matrim.* ut verbum illud (commodo,) de quo ibi hoc importet idem in *l. si cum mulier. §. rerum. ff. de actione rer. amota.* ut quidem maritus habeat commodum hoc rerum mobilium, non verò fructus. Tum etiam ad dict. *§. quoties* distinguit inter tempus certum, de quo ibi, & tempus legitimum, quasi dicat ubi ex conventionem contrahentium fuisse tempus certum & constitutum, non verò legitimum à lege positum, ad quod certum tempus dos restitueretur, quo casu ex voluntate contrahentium toto illo certo tempore maritus fructus lucratus est. Pro qua contra communem opinionem ponderatur text. in dict. *l. 1. §. exactio. C. de rei uxoria actione.* ibi fructibus videlicet immobilium rerum parti mulieris ex tempore dissoluti matrimonii præstandis, similiq; modo pensionibus, vel vecturis navium sive jumentorum, vel operis servorum vel quæstu civilium annonarum & aliis, quæ sunt eis similia, parti mulieris restituendis, pondera verba illa ex tempore dissoluti matrimonii, & verba illa vel vecturis navium, sive jumentorum, ex quibus intelligere facile est fructus mobilium, quales vectura navium, & jumentorum parti mulieris restituendos à tempore soluti matrimonii, nec appendet versiculus ille ex superiore ubi de mora Imperator agit, sed separatim legendus est versiculus ex sententia Zazii contra Jasonem qui dicebat versiculum illum (Fructibus videlicet) appendicem esse, ex versiculo superiori (fin autem) ubi de mora Imperator egerat, ut differente viro post annum rerum mobilium restitutionem ex mora fructus debeantur, ex qua contra receptam veteribus sententiam fructus mobilium non pertinent ad virum nec ad hæredes viri, sed ad uxorem viduam à tempore soluti matrimonii, cum enim maritus ex hac opinione lucratur, ad uxorem pertinere debent, & hæc utilia sunt ad *l. penultimam. titu. delas dotes. partit. 4.*

34. Et quamvis Zazius fortissimè argumentetur contra communem, tamen nec Zazius indistinctè, nec verus & recepta sententia verum attigère. Meliùsque Hispanus Antonius Gomezius etiam si difficultatem non attigerit, mediam viam eamque juridicam constituit in *l. 51. Tauri. num. 47.* ut scilicet, nec hæredes, aut vir lucrentur fructus mobilium cum communi, nec omnino restituant cum Zazio, Paulo, & Alex. sed ita temperetur res sicuti ab Imperatore temperatum est, in *d. l. 1. §. fructibus. C. de rei uxore. actione.* ubi Imperator constituit apertè, quod si dos constituatur in rebus mobilibus, quæ fructuosæ sint, ut in jumentis, navibus, & aliis his similibus re ipsa fructuosis, hujusmodi res mobiles restituantur post dilationem cum fructibus, scilicet, vecturis, & jumentis enatis, sin vero res sua natura fructuosæ non sint, ut servi, & pecuniæ, tunc quidem res duntaxat veniat in restitutione, quod respectu pecuniæ quæ fructuosa non est de sui natura, & interim ampliores redditus habet quam fructuosæ res, utilissimum est. Toto enim anno usuras pecuniæ lege permissas, vel quæstum retinet, pecunia duntaxat numerata & soluta post dilationem, pro hac faciunt verba illa in *d. §. fructibus.* Fructibus videlicet immobilium rerum patri mulieris ex tempore dissoluti matrimonii præstandis, similique modo pensionibus, vel vecturis navium, sive jumentorum, vel operis servorum, vel quæstu civilium annonarum, & aliis quæ sunt eis similia patri mulieris restituendis, hæc Imperator ubi verba illa, & aliis quæ sunt eis similia non sunt otiosè posita ab Imperatore, posset enim unico verbo dicere, & aliis mobilibus, quod non est dictum, ut de mobilibus fructuosis intelligeretur, & uterque Antonius Gomez noster, & Zazius intelligunt versiculum illum (fructibus videlicet) non dependere ex versiculo anteriori ubi de mora actum erat contra JASONEM, & benè & ita asserit tenere Bartolum & Doctores

ctores suo more in *di. l. si constante. §. quoties. §. soluto matrimonio. num. 9.* & Alexan. post alios in *l. divortio eod.* Hæc pro veritate ejus disputationis cumulata nobis sunt: cum autem tres opiniones in hoc sint, juxta unamquàmque in nostra quæstione variè respondendum est, ex opinione Zazii, Pauli, & Alexand. consequenter tenendum est contra communem opinionem in *d. l. divortio. ff. solu. matrim.* de qua communi idem Bart. Paulus. Alexan. & Iason, quod ³⁵ hæredes mariti non tenentur toto illo anno dilationis uxorem viduam alere, quæ quidem nova assertio ex anteriori pendet, quia si uxor vidua integrè bona omnia sua consequitur cum fructibus & usuris, qui fieri potest, ut alimenta habeat, cum hæc ipsa debeantur ratione dotis, quam integrè consequitur: porro ipsa, vel ex fructibus rerum soli quæ statim restituuntur aletur, vel si totam dotem res mobiles fecerit, quam ipsa habere non potest propter annuam dilationem, implorare officium judicis poterit, ut maritus, vel hæredes qui post annum ad fructus tenentur, anticipata aliqua solutione propter necessitatem tantum ei fructum præstet, quantum ad alimenta necessum sit, quod obtinebit ex regula quod tibi non nocet, & alteri prodest, invitus teneris ut facias. *l. 2. §. item varus. ff. de aqua publi. arcen.* & quia subest necessitas alimentorum, ita tenet Zazius ubi supra.

Unde consequenter ad nostram quæstionem quam ³⁶ tractamus retenta hac opinione, quoniam vidua integram dotem habitura est cum usuris fructibus seclusa consuetudine, dicendum est vestes lugubres in funere habituram de suo uxorem, nec enim aliter intelligi potest, cum enim jam separatum matrimonium sit, divisioque facta patrimoniorum, quisque de suo incipit vivere & ali, atque adeo vestiri. *d. l. divortio. l. de divisione. ff. solut. matrimon.* ita ut ex hac opinione glos. vetus in dict. *l. 4. titu. II. part. 4.* sustineri non possit.

- 37 Sustinebitur autem ad nostram quæstionem quam tractamus, retenta etiam opinione Zazii, ubi uxor alenda sit, vel quia non habet unde se alat intra annum præter mobilia, quo casu alenda est ab hæredibus viri, penes quos est dos toto anno, quo casu postea hæc ipsa alimenta reputavit, cum fructibus mobilium restituendorum, vel cum ipsis rebus mobilibus, ac tum quidem cum sic alitur uxor juxta hanc opinionem, vestes quoque lugubres habebit quas reputavit postea, namque hæc vestimenta, verbo victus continentur, siue autem alatur retenta communi opinione interim dum mobilia dotis non restituuntur, cum ipsa aliunde ali non possit, quo casu alenda est, juxta communem glo. in *l. divortio. in principio. ff. solut. matrimon.* communiter recepta glo. Bart. & communis in *d. §. exactio.* quam latè Alexand. in *dict. l. divortio.* Cynus & alii in *l. si. C. de bonis mat.* Hoc quoque casu cum alimentis vestes lugubres habebit ex ratione. *l. verbo victus. ff. de verbo. signific.* nec quicquam postea reputavit retenta communi opinione, quia juxta eam fructus mobilium habitura non est, quod si opinionem illam Gomezii teneas, quæ tenenda videtur, si in pecunia dos sit aletur uxor, & per consequens vestes lugubres præstabuntur, si vero consistat dos in rebus de sui natura fructuosis itidem vestes & alimenta præstabuntur, ipsa autem receptis rebus mobilibus cum fructibus alimenta, & vestes reputavit, & cum dicitur teneri hæredes dare vestes lugubres uxori viduæ, quod asserit glo. & Joan. de Imol. in *l. si ex re. §. illud. quæsitum. ff. de stipu. servorum.* Angelus in *§. fuerat. Instit. de actionibus.* Barto. Bald. Angel. Innocentius, & Ancharan. quos refert & sequitur Joannes Lupus de Palatios Rub. in *repetit. Rub. de donationibus inter virum & uxorem. §. 10. numer. 8. gloss. vetus in d. l. 4. tit. II. part. 4. & glos. in l. 6. tit. 6. lib. 3. foro leg.* Illud quidem intelligendum est juxta præmissa, alias confuse admodum

dum tractabitur quæstio, & vaga illa & universa as-
servio iniquitatem continebit.

Unde intelligi potest id quod ait Alexand. *in l. is*³⁸
qui quadringenta. §. fin. ff. ad legem falcidiam. ad finem.
ut si hæredes vestes has viduæ dederint, ad quod mi-
nimè tenerentur, quod donasse videri poterunt, quia
vestes viles & parvi momenti sunt, quo casu maritus
videtur donasse ex his quæ in vestibus quotidianis
notat Joannes Lupus de Palat. Rubios *in Rubrica.*
§. 11. in principio. & latius glos. *in dict. l. 6. tit. 6.*
libr. 3. foro leg. Hæc enim conclusio juxta præce-
dentia difficilis est, námque retenta opinione Pauli,
& Alexand. & Zazii, vel veriori Antonii Gomezii
intra annum hæredes viri omnium mobilium, vel sal-
tem fructuosorum nihil tenerentur dare: si tamen
viduæ vestes dederint viduales, nihil aliud habenti
quam mobilia fructuosa, vel infructuosa juxta has
duas opiniones, postea in exactione rerum dotalium
cum fructibus reputabuntur. Illa enim præsumpta
donatio vestium quotidianarum in viro singularem
considerationem habet, eaque vera, quia re vera hu-
jusmodi vestes viles & quotidianæ alimentorum sa-
piunt naturam, quas mulier ex hac causa tanquam
alimentorum jure irrevocabili consequitur, magis
quam donationis aliqua præsumpta voluntate, quæ
raro aut nunquam in marito præsumitur, in hæredi-
bus viri cessat ista ratio alendi, cum dissolutio matri-
monii divisionem fecerit patrimoniorum, cessatque
charitas conjugalis, denique ex suo quisque vivit dis-
soluta societate, quæ morte viri extincta est.

Si vero indistinctè consuetudine receptum sit, quod³⁹
mulieri dentur vestes viduales, consuetudo servanda
est quæ in hoc plurimum potest ex d. glo. *in d. l. 4. titu.*
11. part. 4. Vitalis in tract. clausula. claus. penult.
Campetius *de dote. 2. part. q. 36.* Palat. Rub. d. §. 11.
num. 7. singu. declaratio ad decisionem Campetii. 26.
qui restringit probationem hujusmodi consuetudinis.

Verè

Verè enim mulier probavit in hoc casu hanc ex omni parte consuetudinem.

40 Immo etiam si vigore consuetudinis hæres hujusmodi vestes teneantur præstare, quas mulier lucratur, ex consuetudine, si tamen intra annum luctus nubat reddere tenetur hæred. Joan. Lup. de Palat. Rub. d. 10. num. 8. *Campetius ubi supra. Alex. in d. l. is qui quadringenta. §. fin. in fin. Joan. de Garrob. in rubr. C. de secundis nupt. num. 43. pæna 18. Covar. in 4. partit. 2. c. 3. num. 10.*

41 Rursum ex eo capite descendit quod mulier ex l. 5. tit. 6. lib. 3. foro leg. lectulum quoque uxorium donationis quodam præsumpto titulo consequetur, in quo ipsa & vir cubuissent, quæ lex consuetudinem quoque desiderat receptam, & absque ea admittenda non est, neque intelligas cum Joanne Lup. de Palat. Rub. eam legem de lectulo, in quo uxor seorsum cubabat, ita enim ille accipit, contra verba expressa ejus legis ibi, *El lecho que avien quotidiano finque al vivo.* Lex enim de eo intelligit in quo ambo dormiebant. Et ita intellexit & bene gl. ibi. si vero lectulum à viro legatum sit uxori viduæ, an extendatur ad lectulum pretiosum & stramenta serica. glo. in d. l. 5. tenet cum Baldo. in l. voluntas. C. de fidei commiss. Ang. in l. planum. §. equitium. ff. de usu. & habi. quod tale legatum intelligatur de eo lectulo quod convenit viduæ lugubri, tristi & luctuosæ, non autem de lectulo qui magis diceret sponsam quam viduam, quod tenet contra Barto. in l. librorum. §. si. ff. de legat. 3. sed Palatios Rub. melius componit hanc quæstionem. d. §. 11. num. 9. scilicet, quod hoc relinquatur judicis arbitrio, quod quidem arbitrium versabitur in circumspectione qualitatis viri emortui, & viduæ superstitis, inque patrimonio, & ejusdem facultate: ex eo enim judicabitur lectulus pretiosus, aut vilis, & stramenta item.

42 Hactenus diximus de impensis funeris quid eo nomine

mine contineatur, quasque vestes habitura sit uxor, quæ summa in funere, quæ quantitas in sepulchro, tum legibus, tum moribus, si vero ipsa uxor mortua sit, verus Jureconsultorum quæstio est ad quem pertineat funeris sumptus, in quo nostri quoque variarunt, siquidem Bald. *in l. quod in uxorem. C. de negotiis gestis*, & alii ipsum secuti ibi ex dote funerandam esse ajunt Franciscus de Aretio, aliud arbitratur ibidem, quorum perplexitas periculosa est inquirentibus veritatem, non ei qui id duntaxat inquit, quod utile cuiquam est. Adeoque aperte in hoc Jureconsulti locuti sunt, ut nec uberius nec expeditius quicquam tradi possit, Doctores nostri hoc attigere, sed melius Jureconsulti, & in primis Ulpianus regulam tradit, scilicet, mulieres de dotibus suis esse funerandas, ac id onus funeris ad eum censet pertinere, qui dotem vel juris beneficio, vel pacto, vel consuetudine lucratur. *l. in eum. ff. de religio. & sumptib. funer.* in eum, inquit Ulpianus, ad quem dotis nomine qui pervenit dat Prætor funerariam actionem: æquissimum enim visum est veteribus, mulieres quasi de patrimoniis suis ita de dotibus funerari, & eum qui morte mulieris dotem lucratur in funus conferre debere, siue pater mulieris sit, siue maritus, hæc Ulpianus, cujus responso nihil est clarius, si quidem, ut Julianus ait, impenſa funeris æs alienum dotis est. *l. impenſa. ff. de relig. & sumptib. funer.* ideoque Ulpianus inquit, dos sentire hoc æs alienum debet. *l. ideoque. ff. eo quod magistraliter tractat*, ut solet omnia Papinianus, dicens actionem funerariæ impenſæ recta via dirigi in eum penes quem dos sit, etiam si ex post facta restituenda sit ab eodem, ita tamen ut is qui restituit reputet id quod præstiterit ei, cui dotem restituit. *l. sed si nondum. ff. eod.* sed si nondum, inquit, pater dotem recuperavit, vir solum convenietur reputaturus patri, quod eo nomine præstiterit, ex quo jure quod apertissimum est ad funus & funeris sum-43
ptus

ptus cogendus & conveniendus est penes quem dos est, etiam si ipse restitutus sit, qui postea in restitutione reputavit huiusmodi sumptus, nec de hac re clarius quicquam tradi potest, quam jureconsulti tradunt, quibus cum si ex jure ageremus, nihil Bartol. nihil Jafone nihil aliorum labore indigeremus, sed ita malo quodam fato animati sumus, ut prius ad alphabetarias tabellas oculos conjiciamus, quàm ad Jureconsultorum responsa manus admoveantur. Tum demum ad Jureconsultos imus, cum perditæ & desperatæ res nostræ sunt, ex quo perplexitas, obscuritas, & quædam veluti cæcitas mentem obnubilat, & plusquam Cymeriis tenebris obscurat. Quódque uno verbo à Jureconsultis accipimus, ab interpretibus vix numerosis voluminibus pervolutis extorquemus: non tamen abhorremus juris interpretes, hoc enim nomine abhorrendi essent ipsimet Jureconsulti, nec rejiciendos esse arbitramur, quod faciunt inique plures nostra ætate, eorum auctoritatem in rebus dubiis & obscuris inquirendam censemus, cordate tamen & in omni quæstione quæ proponatur, eundem potius ad fontes esse, quam istos rivulos sectandos rectius semper duxi, ac utinam apud nos in instituenda juventute Jureconsulti duntaxat totos dies, totasque noctes nobis contererent, nihil aliud sæpè nobis audientibus toto mense nisi numerosa doctorum multitudo refertur, qui membranas totas implent, postremo cum juris scientissimi videri poteramus, præter meras nugas nihil aliud domum reversi afferimus, dira quidem ingenio Hispano lues, & virus pestilentissimum, quod utinam ut sæpius prohibetur, semel severe exstinguatur.

- 44 Papinianus igitur eum penes quem dos est cogendum censet ad funus qui in restitutione reputavit quod expenderit contra Barto. in *l. qui erant hæredes. ff. famil. herciscund.* qui num. 2. ait officio judicis compelli posse eum qui succedit in hæreditate, testatorem

torem sepelire. ex *d. l. qui erat*, quod quidem universi intelligi non potest, sed ex Papiniano: ita demum si is qui succedit bona habeat, licet ex fideicommisso, aut ex alia causa restitutus sit, quia in ipsa restitutione reputavit, & ita intelligitur. *d. l. qui erat*, & patet in tex. quia ille qui compulsus fuit officio iudicis suum testatorem sepelire, bona testatoris possidebat, servum enim vendidit hæreditarium quem habebat, ut patet. in *d. l. qui erat*, & Ulpianus dictum Papiniani extendit ut maritus qui dotem adhuc tener sit conveniendus de sumptibus funeris, ut habeat locum, etiam si appositum sit pactum, ut maritus partem dotis lucratur, & minimè de totis illa parte⁴⁵ in aliquo impensas funeris sufficiat. Ut adhuc non obstante pacto illo, utiliter conveniri possit, & compelli ad funus & pro expensis funeris, quia is maritus qui solvit, potest postea in restitutione dotis reputare id quod iuste solverit nomine impensæ funerariæ. *l. Neratius. ff. eod.* ibi si verò alius funeravit, posse eum maritum convenire, quod si maritus totam dotem lucratur de sumptibus, convenietur insolidum non verò pater uxoris emortuæ. dic. *l. Neratius. §. si maritus. ff. eo.*

Rursum alia species prodita est à Iureconsultis, &⁴⁶ eleganter tradita, quæ utilitatem continet si maritus dotem lucratur, præter dotem autem mulier opulentam hæreditatem reliquerit *παρὰ τὴν δότῃ* nempe, pro rata dotis, & hæreditatis mulieris fiet sumptus funeris. *l. Celsus. l. veluti. ff. eod.* ita pro rata conferre maritum, & hæredem oportet in funus emortuæ, aliàs si nulla dos est mulieri, quæ indotata traducta sit, tum quidem omnem impensam pater præstat, aut ejus hæres, etiam, si nulla bona sint, quia nomen hoc hæreditas, juris nomen est & juris interpretationem recipit, at vero si nec pater solvendo sit expensas funeris, nec ipsa hæredes habeat, vel quia hæredes non scripserit, vel quia scripti hæredes nomen illud cum

R

hære-

hæreditate repudient, maritus in quantum facere poterit, ad funus compelli, & pro expensis funeris conveniri poterit, ne injuria ejus videatur quondam uxor inhumata, & insepulta relinqui, impie, & contra uxorias leges. *l. quod si nulla. ff. eod.* cujus verba elegantia sunt, quod si nulla, inquit Papinianus, sit dos, 47 tum omnem impensam patrem præstare debet, Athilicinus ait, aut hæredes ejus, mulieris puta emancipatæ, quod si neque hæredes habeat, neque pater solvendo sit, maritum in quantum facere potest pro hoc conveniri ne injuria ejus videatur, quondam uxorem ejus insepultam relinqui, contra verò si pater impensam hujusmodi fecerit, & vir dotem lucratur, ex dote impensas reputavit. *l. contra. ff. eod.* ibi collaturos hæredes bonorùmve possessores & patrem proportionem dotis quam lucratus est, quæ sunt plurimum notanda ad *l. cum in fundo. ff. de jure dotium.* ubi Tryphonius Jureconsultus ex hoc juris principio, scilicet, quod impensa funeris sequatur eum qui dotem mulieris lucratur, infert ad eam quæstionem, in qua fingimus, quod mulier in fundo mariti habeat usumfructum quem dotis nomine viro suo dedit mortua uxore cum vir toto tempore matrimonii usumfructum jure dotali percepisset jure quodam consolidationis morte usufructuariæ uxoris, pleno jure fundum habere cœpit, quæsitum est an quia juris quondam beneficio dos nempe usufructus ad virum pervenisset, is ad impensas funeris teneretur, & respondet Tryphonius non teneri eum, quia nihil nomine dotis lucratus est vir. Illa enim consolidatio aliàs facienda erat morte ipsius mulieris usufructuariæ, etiam si vir eam mulierem nunquam dixisset, verba ipsius sunt, quod si in matrimonio discessit uxor, nihil emolumenti ob dotem habere videtur maritus: quia & si uxorem eam non duxisset, tamen fructuariæ morte finitus usufructus ad proprietatem rediret, ideòque neque in funus conferet mulieris, hæc Tryphonius, quæ decisio

cifio alia quoque elegantia decidit, quorum inferius cum de computatione meliorationum & fructuum egerimus in materia de fructibus computandis cum meliorationibus agendum nobis est. Adducitur enim *dict. l. in fundo*, ad eam quæstionem, quam primus & solus attigit Dominus Franciscus Sarmiento. *lib. 3. Selectarum interpret. cap. 10.* an maritus soluto matrimonio teneatur restituere annuos redditus, quos constante matrimonio percepit, quando dos in annuis redditibus constituta est, in qua quæstione *di. l. in fundo* egregia est, & facit ad nostram tractationem, & est in proposita quæstione elegans text. *in l. fil. fami. togan. ff. de in rem versi.* ibi funus enim filii æs alienum patris est.

Quod quidem sanè intelligendum est secundum ea⁴⁹ quæ superius diximus, ut scilicet tum demum pater teneatur si ad ipsum bona filii pertinuerint, ex supra adductis, quod si pars bonorum patri cedat pro parte funeris impensas erogavit æs alienum, est enim funus ex his quæ diximus. Ex quibus omnibus est declaratio ad *l. quod in uxorem. C. de neg. gest.* in secunda parte, ubi de funeris impensa erogata in uxorem à marito Imperator rogatus respondet ad eam teneri patrem, quia ad eum dos pervenit, ibi in funus, sane ejus si quid eo nomine quasi recepturus erogasti, patrem ad quem dos redit jure convenis. Ubi Baldus expressè post Bart. & reliquos id tenet, neque quicquam facit ibi verbum quasi ex traditis Jureconsultorum regulis, quibus definitum est quémque de suo sepeliendum, atque ea juris regula est, nisi alius probet apertam voluntatem hujusmodi expensas remittentis. Raro enim præsumimus hujusmodi donationes ex his quæ sæpius diximus ex quib. hodie is ad quem pertinuerit dos uxoris, funus efficiet, immo si ad plures omnes pro rata tenebuntur, & proportionibus. *dict. l. Celsus. dict. l. veluti. ff. eod.*

Ex quo si uxor patrem habeat hodie, & juris nostri 50

Hispani dispositione marito tertiam bonorum partem relinquat, quod potest. *l. 6. Tauri*, secundum juris dispositionem ad utrumq; funeris impensa pro rata bonorum pertinebit, pater duas partes, maritus tertiam præstabit ad funus, quia vere in hoc casu, si quis cordatè nostra jura expenderit, nihil contra jus antiquum dispositum reperiet, eum enim de quinta parte, quam parentes extraneis beneficio juris nostri relinquere possunt sepeliendum parentem jura nostra constituerint. *l. 30. Tauri*. Tamen de tertio, quod filius, vel pie, vel profane relinquere potest, & parentibus arripere, nihil tale constitutum est, unde recurrendum est ad juris dispositionem Cæsarei, ut proportionibus teneantur qui uxoris bona lucrantur. Lex enim Hispana qua ratione uberius consuluit filio ut tertium relinqueret precius parenti, ut non nisi quintum, ea ratione quoque ex quinto funus deduci voluit, ex tertio non item, quæ ratio desumenda est ex *l. scripto. ff. unde liberti. & l. nam § si parentibus. ff. de inoffic. testament.* & quamvis doctissimus Covarr. in cap. Raynaldus. num. 2. ad medium. §. 3. & Tellius in *l. 30. Tauri* num. 6. de tertio dicant deducendum funus, sicuti de quinto. Id tamen obiter aliud agendo, difficultate prætermissa dixerunt, quos non dubito in contrariam sententiam ituros, si paulo morati ex professo rem illam tractassent, neque novum est Jureconsultos sæpè in quibus obiter versantur aliud agendo non semel à verò aberrasse, quod ne novum videatur tradit Alciatus *lib. 4. Patergero. c. 17.* & eo nomine excusatur Modestinus in *l. nonnunquam. ff. de cond. § demonstr.* Quin quod Castellus Hispanes sentiens difficultatem in *l. 30.* tenet nostram sententiam, seipsum corrigens, qui in *l. 6.* contrarium tenuerat, expendendo verba *d. l. 6. ibi. O hazer qualquiera ultima voluntad por su alma*, quod erat debilissimum argumentum ut pater ex ipsa littera & ex natura disjunctivæ. *l. si hæredi plures. ff. de*

de conditionib. instit. l. illud aut illud. ff. de constit. pecunia. Denique Palat. Rub. qui adfuit legibus illis condendis, ut ipse refert in *Rub. §. 44. num. 3.* certo tenet non esse compressam nostram speciem in *l. 30. Tauri*, nec deducendum funus ex tertio, quærenti autem unde subrogandum sit illud visum est, de toto patrimonio, atque adeo proportionibus potuit adducere. *d. l. Celsus, §. l. veluti*, quæ in cæteris filiis quibus testamenti factio est, observanda sunt, ut pater & extraneus expensas præstent funeris, funus enim æs alienum est, ideóque in nihilo læditur pater, & cum minuat legitimas filiorum ut diximus quando quintum non sufficit, nimirum si portionem parentum minuat quæ non debentur parentibus sicuti filiis. *dict. l. scripto. d. l. nam §. si parentibus. ubi supra.*

De religione autem sepulchrorum aliud olim, aliud^r hodie jus est, fiebat enim religiosum sepulchrum ipsumque sepulchri opus & locus, simulatque mortuus inferebatur. *l. 2. ff. eo* autem accipimus quod locus ille sit religiosus, id est, separatus à communione populi, & quasi seprestatus à commercio plebis, & relectus, ita interpretatur Cicero *libr. primo de Natura Deorum* qui, inquit, omnia quæ ad cultum Deorum pertinerent diligenter petraçtarent, & quasi relegerent, sunt dicti religiosi à relegendo, & ita locus ille in quo sepultus mortuus est, qui est nobis propter quandam veluti sanctitatem remotus, sepositus, & separatus, religiosum vocarunt veteres, quodque circa illa loca metus sit, unde sicuti & religiosa loca, ita quoque & meticulosa loca, quæ cadaveribus plena sunt, vocamus, religio merum secum habet & timorem, Vergilius *Aeneid. 8.* Iam tum religio pavidos terrebat Agrestes dira loci, connexa sunt timor & religio, unde veteres religiosos quoque fecerunt dies, id est timoris plenissimos, vocamus nos aziagos, Livius *libr. 6. in principio*: Hi, inquit, ex interregno, cum ex templo magistratum inissent, nulla de re prius

R 3

quam

quàm de religionibus Senatum consuluere, in primis foedera ac leges: erant autem aëreæ duodecim tabulæ, & quædam regiæ leges conqueri & comparari iusserunt, alia ex eis edita etiam in vulgus; quæ autem ad sacra pertinebant à pontificibus maximè, ut religione obstrictos haberent multitudinis animos, suppressa. Tum de diebus religiosis agitari coëptum, diem, à D. x v. Kalendas Septilis duplici clade insignem quo die ad Cremeram Fabii Cæsi, quo deinde ad aliàm cum exitio urbis foedè pugnatum à posteriori clade aliensẽ appellarunt, insignemque rei nulli publice vel privatim agendæ fecerunt, & hi dies erant religiosi, & religiosa suberant loca, id est relicta, & seposita, & quasi separata simul, atque mortuus inferebatur, & amplius in hominum commercio non erant.

Hodie tamen jure nostro Pontificali locus ille religiosus non fit, nisi Episcopi accedat autoritas, & locus destinatus sit ut mortuus inferatur. *C. ad hæc. de relig. domibus*, Innocentius, & Abbas, & deinde reliqui *in cap. abolendæ. de sepulturis*, Eelinus, & post eum Decius *in cap. quanto. de judiciis*, unde nisi ab Episcopo sit destinatus locus, vendi poterit, Felinus *dict. c. quanto, num. 4.* contra Joannem Fabrum *in §. religiosum. Instit. de rerum divisione*. Gregorius Lopez *in l. 1. tit. 13. part. 1. verbo Vender*, & contra alios quos refert Ludovicus Molina *de Primog. Hispanor. lib. 1. cap. 24. num. 39.* qui *num. 40.* subdit quòd postquam sepulchrum autoritate Episcopi constructum est, vendi vel pignori non potest *c. quæst. c. postquam. 13. q. 2. d. l. 1. tit. 13. part. 1.* ubi Gregor. merito impudentissimum eorum consilium reprehendit qui sepulturas numeratâ pecuniâ vendunt, simoniacasque hujusmodi portiones ait, quod est verissimum.

Quatenus autem de sepulturis & jura sepulchrorum judex laicus cognoscere possit: quoniam ad nos
nihil

nihil pertinet. Vide Felinum in *dict. cap. quanto de judiciis. numero. 5.*

Unde laicus nec dominium nec possessionem habet sepulchri, sed usum. Doctor. in *dict. cap. quanto.* Abbas in *dict. cap. abolendæ*, Lambertinus *lib. 3. de jure patronatus. quæst. 9. art. 9. num. 2.* Unde in sepulchro meo non potest alter me invito sepeliri. Archidiac. in *cap. præcipienti. 12. q. 2.* Ancharanus. *conf. 113.* Lambertinus ubi supra. *lib. 3. q. 5. art. 4. num. 1.* Rochus *eod. verbo. in Ecclesia. quæst. 6. num. 17.* Petrus de Perusio *de quarta Canonica. vers. secundo. quæritur l. 2. §. usum fructum. ff. isto.* Antonius de Butrio in *dict. cap. abolendæ* nisi ex magna causa, puta pestis. Abb. & Decius *dic. cap. quanto* Antonius *dict. cap. abolendæ.* Quod factum est apud nos his diebus, quibus tota Gallecia exitiali morbo epidemiæ laborat, ob multitudinem morientium, nulla ratio sepulchrorum habita est, nec ulli auditi questus de sepulturis, molliter enim apud Grobes recepta, involucris lanarum à Cantabris ad nos adductis, adeò miserè ingruit, ut fere toto decennio Galleciam ad internecionem usque vastarit, & extinxerit miserè, fugiente alio atque alio semper Senatu nostro. Coruna enim, quæ urbs (quantum ex antiquioribus conjectari licet authoribus) antiquis ignota fuit, à Nerio enim promontorio, vulgò Finis terræ, ad Austres, versus Septentrionem, nulla urbs clarior apud Strabonem, Plinium, & Pomponium refertur. Dicta autem est Coruna, à columna marmorea, quæ est erecta ad postremum littus, vulgò, *Castillo viejo*, antiqui enim turres speculatorias illas, consueverunt erigere ad littus, quas à forma columnæ columnas vocarunt, in quibus accenso noctu igne facilior esset appulsus navigantibus, quales apud Rheginos ad Pelorum, & in Corinthiaco Isthmo, & ad Gades Strabo fuisse asserit *libr. 3. his verbis:* Veteribus enim hic mos fuit hujus generis confinia

ponere, quemadmodum Rhegini columnam, turrim quandam exilem, super freto locaverunt, & huic columnæ turris, quam Pelori nuncupant. Et rursus, in ipso Corinthiaco Isthmo columnam quandam locatam fuisse, & rursus priores illos fabricatis manu funibus usos esse, aut altaribus, aut turribus, aut columnis, apud locos, ad quorum ultima viri illustres pervenerunt; hæc Strabo. corrupto autem nomine, pro Columna, Coruna dici cœpit, crevítque ex ruina veteris oppiduli, vulgo dicti Burgo, quod fuit ad ostia fluminis, quod ab eo oppidulo Burgo quoque dictum est. Coruna igitur profectus Senatus nolter anno sexagesimo nono, quo jam malum illud irrepserat, quia Compostellam quoque invaserat, Autientem urbem mense Augusto pervenit, ibique fere Biennio commoratus, quo tempore nobiliores hujus regni urbes civium internecione devastatæ sunt, Coruna, Compostella, & Pontevedra patria mihi carissima, quam ego Helenem antiquam esse suspicor, satis enim constat duos Teucris socios, Helem, & Amphilocum in Galleciam venisse, duásque urbes ex nominibus suis erexisse proximas & vicinas Tydæ (quam) Diomedes ad ostia Minii ex nomine Tydei patris sui erexerat, (vocat Strabo Castellum Tydei, vulgo Tui) has urbes (quantum conjicior) hodie ex foeminarum Græco adhuc capitis cooperimento Pontevedram & Bayonam vicinas Tyde, & solas moribus, lingua, cultuque per similes, non levi conjectura esse ajo. Invasit quoque id malum Nojam, omnium quæ in Gallecia sunt antiquissimam urbem, (etsi famæ credimus,) tempore Noë erectam, Betancos eo morbo, simulque incredibili quodam incendio consumptis igne fere quingentis ædibus, nocte intempesta, fere everfa est. Ignobiliore pagi, obscurioraque opidula, rusticæque villæ, mortuis civibus, aliis fuga (quæ una salutare remedium erat) salutem quærentibus, relinquuntur, jacentibus per
fyl-

fylvas & montes , passim cadaveribus inhumatis : alio aliud providente Senatu nostro, sed dira illa lues, nullo quantumvis salutari consilio extingui potuit, invaserat jam Ripam Avia^e malum, Senatuⁱque minitabatur vicino, quo tempore jam Coruna refrigercebat, ne præcluderetur via Senatum adituris. Corunam Senatus mense Julio, anno septuagesimo-primo reversus est, relicta Auriensi urbe, quæ vix Senatu nostro egresso, pestilenti morbo miserrimè laboravit, quo tempore quoque Lucus Augusti (vulgò Lugo) id malum passa est. Duravit in his urbibus ea lues anno fere, quo elapso cum sanitatem omnes sibi pollicerentur, ecce nihil minus sibi caventem Senatum Corunæ, in media urbe repertis glandulis exitialibus, atque ex his propere surreptis aliquot civibus, malum illud quasi coelitus immissum nullo auctore compulit Senatum secundo aufugere, qui Compostellam reversus est mense Octobri, anno septuagesimo-tertio, una inter Galleciæ omnes urbes, Tydæ hodie adhuc incolumi, sive Dei singulari beneficio, sive soli coeliq^{ue} indulgentia, & salutari temperamento, quo una illa urbs inter cæteras maximè commendatur. Evasimus quietè annum septuagesimum quartum, proximo verò qui secutus est anno, relicta Scilla, incidimus in vastam Carybdim. incredibili frumenti caritate, miseraq^{ue} fame laboravimus. Rustici relictis domibus gregatim ad urbes confluunt. Compostellæ hodie pauperes ostiarii censi sunt, duo mille & ducenti : dividuntur inter cives alendi, hic rerum nostrarum hodie status est, miser, & calamitosus. De sepulchris igitur nemo auditus, propter pestem ex Abba. & Decio, & Antonio *ubi supra*. Est igitur nobis jus sepeliendi, quod cedi, & legari potest quo diximus modo ad *l. sepulchrum* & ad *l. monumenta*. C. de legatis cum universitate bonorum usus hic sepeliendi titulo venditionis ad emptorem transit Rochus *ubi supr.*

q. 3. num. 17. Lambertinus *lib. 1. par. 2. q. 5. art. 12. § 17.*

Adeoque verum est non possidere laicos sepulturas, etiam si earum habeant usum, ut in eis invitis Eptis non possint ponere sedilia (vulgo *Estrados*,) Lambertinus ubi supra. *part. 1. q. 11. art. 15. fol. 100.* Abb. & alii *in cap. abolenda. de sepulturis.* Rochus ubi supra q. 7. num. 17. non licet enim sedilia illa ponere sine facultate Episcopi, sedere vero in sepulturis suis, ex illo usu & jure utendi prohiberi non possunt ex his quæ diximus.

Nec nobilis vir aut foemina quemquam spoliabit hoc usu sedendi super sepulturam suam, quod facere assolent superbè nobiles, ut honorabilius sedeant: permittendum autem ipsis non est, siquidem nobilis defenditur in honorabiliori loco, si ibi sedere consuevit non aliter, Joannes Fab. *in §. aliam. Instit. de bonorum possess.* super glos. verbo altiori loco. Gerardus de Petra sancta. *singu. 33.* Jacob. de Guarineus *notabili. 240.* in quo officio succurritur iudicis, tam nobili quam ei qui sepulturam habet, quia actionem non habent. ex gloss. *in dict. §. aliam.* & Fabrum ibi, & potest uterque honorabiliorem locum suum defendere ab invasore, quo occiso aut graviter læso non puniuntur poenâ ordinariâ, ex eodem Gerardo ubi supra. Boërius *in additione ad Benedictum de Plumbinis in l. justa. ff. de manumissis vindicta.* quia si pro re, ut eam defendas licet offendere, multò fortiùs licebit pro honore. argumento. *d. l. justa.* & gl. ibi. *§ l. Julianus. ff. si quis ommissa causa testamenti.* Plura in proposito scripsit Antonius Cordubæ de Lara. *in principio. l. si quis à liberis. ff. de liberis agnoscendis. num. 23. ad num. 32.* ubi plura eleganter & copiose de nobiliori loco, & quantum debeantur nobiliori.

52 Summus autem Pontifex & Episcopi Prælatique, quibus expensis sint sepeliendi, & funerandi, vide
semper

semper elegantem *quæstionem* Abbatis, *tertiam* inter *quæstiones* Abbatis, cui si addideris Paulum de Castro in *d. l. i. §. de impensa. ff. ad legem falcid.* nihil amplius deerit ad perfectam cognitionem.

Notabilia ex capite sequenti.

- 1 **L**uctuosa & Abbadia, ex diversa juris ratione apud nos distinguuntur.
- 2 Luctuosa præstatio odiosa est, & semper præsumimus in ea metum & coactionem, & numero 3.
- 4 Decanus & Archidiaconus habent ordinariam jurisdictionem, & dicitur Archipresbyter Decanus. num. 5. & plebanus, & Ruralis, & de ejus officio & potestate. num. 6. & à quo in his luctuosis est duplex præsumptio ex qua odiose censeri possunt. num. 7.
- 8 Necessaria est dominis exercentibus jurisdictionem probatio possessionis immemorialis, ut pleno jure obtinere possint luctuosas, eaque debet probari exactissime.
- 9 Testis qui de immemoriali attestaturus est cujus ætatis esse debeat, & quid attestaturi sint circa ea quæ audierint à majoribus suis. num. 10. in materia quæ non est odiosa, non requiritur exactissima probatio immemorialis. num. 11.
- 12 In antiquis fama probat, & opinio communis habetur pro veritate. num. 13. & debent esse testes probi. num. 14. & ubi lex requirit testes boni nominis probatio necessaria est. num. 15.
- 16 Probata immemoriali cum circumstantiis suis non est necessaria tituli allegatio & immemorialis est titulus unde quaque legitimus. numero 17. & habet vim legis. 18. & potest tantum quantum Imperator cum causa, numero 19. & habet vim privilegii. numero 20. & præsumptio quæ resultat ex immemoriali dicitur juris, & de jure. num. 21. nec curamus de bona vel mala fide. num. 22. & probata immemoriali non præsumitur vis neque dolus. num. 23.

- 24 *Ad probationem immemorialis possessionis probandum est memoriam non extare contrarii facti, unde si memoria facti contrarii extet, corrumpit probatio. num. 25.*
- 26 *Si luctuosa vel præstatio non fuerit semper uniformis, corrumpit probatio, adeo ut neque jure in possessione. nu. 27. Et tota corrui, num. 28.*
- 29 *Difficillime probatur immemorialis possessio, Et magis creditur duobus asserentibus, quam mille negantibus. num. 30.*
- 31 *Si contrarium reperiatur factum ultra centum annos, corrumpit immemorialis, Et potest testificari de his quæ vidit ante pubertatem, num. 32. Et cum requiritur probatio immemorialis non curamus de possessione centum annorum. num. 33. factum antiquum est quod contingit abhinc centum annos, Et eò amplius. num. 34.*
- 35 *In hac materia possessio debet esse sine coactione ulla, Et domini incumbit onus probandi quod vasalli sponte solverint. 36. si domini arrestabant, constat præsumptio violenta. num. 37.*
- 38 *Præscriptio stricti juris est, Et non extenditur, Et quando præscribitur, jus reale extenditur de persona ad personam. num. 39. Et quando de uno actu ad alium possit extendi præscriptio. num. 40. ubi præscribitur jus personale, non extenditur præscriptio. 41. Et limitatur. numero 42.*
- 43 *Consuetudo Et præscriptio distinguuntur, Et consuetudo requirit binum actum. 44. Et an binus ille actus debeat esse judicialis. 45. Et de l. 5. tit. 2. part. 1. nu. 46.*
- 47 *Præscriptio unico actu sustinetur si actus sit permanens, quod si actus sint momentanei requiritur frequentia actuum. 48. Et an præscriptio extendatur ab his qui luctuosas præstarunt, ad eos qui non præstarunt. num. 49. Et in hac præscriptione tot actus requirimus, qui possint inducere populi consensum. num. 50.*
- 51 *Vasalli, censetur qui dicantur, Et quod nihil referat quod sint solariegi, Et quis dicatur vasallus solariegius. num. 52. vocant alii homines demansata. 53. quicquid acquirit homo de manso domino cedit. 54. ab his dominus præter censum conventum nihil expectare debet. Et de*

de l. 2. tit. 3. lib. 6. Ordinationum. num. 55. ad alia
præter censum conventum indigent immemoriali. 56.
Et clausula in fine posita determinat omnia in quibus
eadem ratio. num. 57.

58 Præstatio facta triginta annis præscriptionem inducit in
hac luctuosarum materia, nihil distinguimus inter va-
sallos solariegos Et reliquos. 59. quomodo vasallus de-
cedat à Manso. 60. acquisita vasallo quomodo cedant
domino. 61.

62 In traditione rei sua potest quis apponere leges quas velit,
Et pæna conventionalis apud suprema tribunalia non
exigitur. 63. agitur de leg. 68. Tauri, contra Covar-
ru. 64. quanta debeat esse pæna conventionalis difficili-
amum. num. 65.

66 Si pæna adjiciatur obligationi quantitatis, facile præsu-
mimus usuram. Et de l. 34. tit. 2. partit. 5. Et l. fi. tit.
2. part. 6. suprema tribunalia raro admittunt pænam
conventionalem ultra id quod verè interest. num. 67.
suprema tribunalia debent accipere legem Et juriam ca-
su quo loquuntur, aut consulant principem. 68.

69 Rex Hispaniæ non recognoscit superiorem, Et jam olim
Goti nihil acceperunt à Romanis; adducitur lex Goto-
rum. 70. non licet apertam legem aliò retorquere. 71.

72 Dicta lex. 68. Tauri ex parte correctæ est. In censum fru-
mentario, Et potest lex reducere census frumentarios
ad census pecuniarios. 73. ratio condendæ novæ prag-
maticæ de los censos in hoc regno Galleciæ. 74. novæ
pragmaticæ de los censos adducitur. 75. Et agitur de
ipsa. 76.

77 Si semel rusticus beneficio legis novæ usus pecuniam pro
fructu solverit, fructus iterumolvere invito emptore
census non potest, hodie lege illa justum pretium census
frumentarii perpetui est ad rationem unius pro vigin-
ti. 78. justum pretium fundi videtur esse quantum vi-
ginti annis fructus prædii deductis expensis effecerini. 79.
Et lege hac nova apud Gallecos constitutum est pretium
justum census frumentarii redimibilis. 80. non vero
constituitur justum pretium census pecuniarii. 81. Et
in actione legis hujus non veniunt fructus ut cesserunt-
ante

ante litis contestationem. 82. in causis summaris, & executivis quæ sit litis contestatio. 83.

84. Abbadia quid sit & quod non habeat præsumptionem violentiæ. 85. & aliquot quæstiones de Abbadia. 86. in legato vestium veniunt affixa & appensa vestibus. nu. 87. & quando Abbadia sit odiosa.

90. Consilium Lateranense quo tempore fuerit. laici licet jus decimarum habere non possint, fructus habere possunt. 91. nobiles Gallicia justè obtinent decimas ex concessione ante Lateranense Concilium. 92. & dicuntur beneficia patrimonialia. 93. anno millesimo tricentesimo nonagesimo fuit latum arrestum pro nobilibus Gallicis 94. & rursum anno millesimo quadringentesimo secundo. 95. inducitur decisio Concilii Tridentini pro nobilibus 96. ista beneficia patrimonialia venduntur, & dantur in dotem, & dividuntur cum hæreditate. 97. Rex noster Philippus potest alienare tertias quas habet ex privilegio. 98. immo istæ decimæ non possunt collectari. 99. & manus Episcopi non extenduntur ad has decimas. 100.

De sumptibus qui consequuntur funus, hoc est, de luctuosa, & Abbadia.

CAPUT IX.

Sunt autem alii sumptus, quos luunt hæredes ex hæreditate, qui licet non sint sumptus funeris, funus tamen ipsum consequuntur, & rectius in ratione æris alieni numerantur. De quibus in hoc nostro Senatu frequens disputatio est, & decisio ferè quotidiana. Inveterata enim consuetudine in hoc regno pluribus in locis receptum est, ut si alter ex conjugibus decedat, dominis locorum qui jurisdictionem exercent, lectulus, vestis, bos, equusve, aut arca quadrupes solvatur. Alibi que receptum est, ut rectori

etori parochiali hujusmodi res quoque solvantur. Alibi etiam Episcopis, Decanis, & Archidiaconis è bonis parochorum, vel clericorum inferiorum emorientium istiusmodi res solvantur. Varia denique est in hoc regno consuetudo: hæc vero omnia quæ solvantur ex emortui bonis, five bos, five equa, five bestia, aut mula forensis hujusmodi servitia vel impositiones duplici nomine distinxit, ex duplici ratione juris quæ in his præstationibus inventa est. Onera enim hujusmodi aut luctuosas, aut Abbadias vocat, quæ duæ voces plurimum apud nos distant: longèque alia ratio juris in luctuosis, quàm in his quas Abbadias vocamus, inventa est, unde diverso jure in hoc Senatu censentur; luctuosa est onus illud luctuosum quod solvitur dominis è bonis vassalli emortui inveterata consuetudine solutum, vestis scilicet, bos, aut mula vel equus. Quod quidem onus quod nos nostro nomine vocamus luctuosam frequentius solvitur dominis locorum in his locis jurisdictionem exercentibus. Atque hæc odiosa est, satisque ipso suo nomine odium meretur, in quibus luctuosis tanquam odiosis servitiis sicuti & in reliquis oneribus, quæ impositiones vocantur, semper in promptu est, præsumptio illa de qua Panormitanus, Joannes Andreas, Hostiensis & alii in *cap. quod latenter de reg. juris*. In hujusmodi enim præstationibus adeò insolitis potius præsumimus coactionem & metum, & tyrannidem, quam voluntariam liberalitatem, aut spontaneam sponsonem. Quod tradunt Innocentius in *ca. bona. l. 2. de postulat. prelati*. idem in *capit. si diligenti. de prescriptionibus*. Joan. Faber in *§. aequè si agat. Instit. de actionibus quest. 3.* Bald. in *cap. 1. §. pactiones. de pace constantiæ in usibus feudorum*. Andreas de Isernia in *cap. 1. §. fin. de pace juramento firmanda*. Abbas in *d. cap. si diligenti*. Joannes Andreas in *cap. 1. de prescriptionib. lib. 6.* Iason in *§. quadrupli. Instit. de actionib.* Paris de Puteo in *tractat. sindicatus. part. offi-*

officiales si concussionem. Guido Papa. *conf. 1. num. 7.* Grego. Lopez in *l. 6. tit. 25. part. 4.* Covarru. in *Regu. possessor. 2. part. §. 4. num. 1. & seq.* Avendanius *de exequendis mandatis Reg. Hispan. 2. part. cap. 4.* De qua præsumptione est text. in *cap. nullus. l. ultimo. 1. q. 1.* ibi nullus Episcopus gravamen seu fervile servitium ex usu contra ecclesiasticam normam Abbatibus, seu clericis suis imponat. text. in *cap. quia cognovimus. 10. q. 3. ibi*, qui exactiones diocesi suæ vel damna infligunt, & ibi ideo censemus ut alia quæ illis hucusque præsumpta sunt denegentur. Facit text. in *l. fin. §. justo. ff. de eo quod metus causa*: alia duo jura allegantur. *l. 1. C. ne liceat potentioribus. l. 1. & 3. ff. de aliena. judicii mut. caus. fac.* Ex quibus importunam præsumimus & tyrannicam potentiorum vim & potestatem in hujusmodi luctuosis & servitiis quæ præstantur dominis habentibus jurisdictionem in eodem loco, five ecclesiasticis, five secularibus ex dict. *cap. nullus. & c. quia cognovimus* ex dict. *reg. quod latenter*, & receptam ibi sententiam, semper si nihil aliud proponatur, præsumitur coacta voluntas vasallorum, magisque intelligimus metum & vim quam liberam & spontaneam voluntatem, hujusmodi enim luctuosæ five dominis solvantur laicis, five ecclesiasticis, si jurisdictionem exercent, qui eas percipiunt, in eos à quibus percipiuntur odiosæ sunt, nullasque retinet causas favoris. Idque etiam de illis intelligendum est, quas Decani, vel Archidiaconi percipiunt à clericis suis, quales in Ecclesia Compostellana hodie percipiuntur a Decano, & Archidiaconis. Namque in his par præsumptio est, quia jurisdictionem exercent ordinariam. *ca. 1. de officio Archidiaconi* ibi & omnem curam in clero ad se pertinere, five de eorum conversatione, five honore, & ibi ut de tertio in tertium annum si Episcopus non poreft parochiam universam circumeat, & cuncta quæ emendatione indigent vicem

cem sui Episcopi corrigat & emendet. Archidiaconus in omnibus est vicarius Episcopi, habet curam in clero, tam in urbe, quam in parochiis. Denique, ut dicit Innocentius in *dict. capit. 1.* semota alia præscriptione exercet omnia de quibus in toto titulo de officio Archidiaconi. In quo tamen ex eodem Innocentio multum advertendum est ad consuetudinem, in his quæ Decani, vel Archidiaconi, & Præpositi possunt facere. In officiis enim prævalent consuetudines observatæ in Ecclesiis. *cap. cum olim de consuetudine.* Quæ consuetudines ferè tot sunt, quot sunt Ecclesiæ. De jurisdictione Archidiaconi multa Joannes Andreas in *Novella in capit. officium, de officio Archidiaconi*, audit jurgia clericorum. *15. distinctione. ca. perlectis*, poenas infligit. *c. licet, de pænis*, privat beneficiis. *de præbendis. cap. referente.* Item excommunicat. tenet Joannes Andreas, & Innocentius in *cap. Archidiaconus. de officio Archidiaconi*, ubi dicunt quod jus commune est, ut ipse & alii Prælati jurisdictionem habentes ab Episcopis, ex collatione vel confirmatione officiorum, vel dignitatum, ad quas assumuntur, sint judices ordinarii, & quod possint excommunicare. *11. q. 3. cap. nullus.* Et quod dicitur in *cap. Archidiaconus eod.* quod non possint excommunicare, secundum antiqua instituta intelligit: postea verò & jure & consuetudine præscripta facultas excommunicandi, concessa quoque est gl. Abb. & Docto. in *cap. Archidiaconus. de officio Archidiaconi.*

Decani etiam qui Archipresbyteri dicuntur in *cap. adhuc. de officio Archidiaconi*, ibi Archipresbyteri verò, qui à pluribus Decani nuncupantur, ejus jurisdictioni se noverint subiacere, hi jurisdictionem habent. Sive enim in plebe sint & civitate, unde plebani quoque dicuntur in *cap. cum ad ecclesiarum de officio ordinarii*, sive ruri, unde rurales dicuntur, non solum imperiti vulgi sollicitudinem gerunt, verum etiam Presbyterorum qui per minores ecclesias habitant:

bitant: & vitam ipsorum jugi & continua circum-
spectione observant, & renunciat Episcopo qua quis-
que industria officium suum exerceat. *ca. fi. de officio
Archipresb.* & ibi gloss. quatenus dicit tex. quod ad
Episcopum referat, intelligit majora referenda esse:
nam de minoribus dicit quod ipse potest decidere,
cum jurisdictionem habet ordinariam. Quam gloss.
sequen. omnes. & est text. in *dict. cap. cum ad Eccle-
siarum. de officio ordinarii*, in his ergo Decanis, &
Archidiaconis qui jurisdictionem exercent suam,
quia eadem militat ratio, quæ in laicis dominis
(omitto Episcopos, quia in his nulla est dubitandi ra-
tio) ex regula. *c. quod latenter*, & quæ ibi Docto. in
hujusmodi servitiis & oneribus, quæ sibi ab inferio-
ribus, sive laicis, sive clericis solvuntur, nomine lu-
ctuosæ, præsumptio est contra ipsos, & pro clericis
quod hujusmodi luctuosas solverint coacti, non vero
animi liberalitate. Itaque respectu horum nullus in-
est favor, qui odium extinguat, aut removeat, immo
horum possessio in hujusmodi servitiis & oneribus,
seu luctuosis, quam domini allegant, & est, & præ-
sumitur violenta & injusta, ut refert Gregorius Lo-
pez in *dict. l. 6.* ex Abb. Innocentio & Ifernica. De-
nique in hoc casu, & in aliis omnibus similib. duplex
reperitur præsumptio, altera quæ vassallos & inferio-
res ab his servitiis liberos & exemptos dictat, quæ
pro vassallis est; altera verò qua jus in istis dominis
jurisdictionem exercentibus terrorem & metum, vim
& coactionem præsumit, ex his quæ diximus circa
dict. cap. quod latenter. Et ita receptum est, ex his
quæ diximus supra.

- 8 Ex quo cum jus ipsum resistat dominis in hujus-
modi servitiis & oneribus, necessum est dominis
exercentibus jurisdictionem immemorialis præscrip-
tio, præcipuè ubi de titulo & causa non appareat.
l. 8. titul. 15. lib. 4. Ordination. Regiarum. Atque hæc
immemorialis præscriptio probari debet, & articulus de

de ea concipi debet exactissimè juxta formam legis nostræ, quam Carolus inter Reges Hispaniæ hujus nominis Primus, inter Augustos verò Quintus tulit Madriti (quæ antiquis fuit Mantua Carpentaneorum) anno millesimo quingentesimo vigesimo octavo in cap. 20. Cujus quidem immemorialis præscriptio necessaria est, ut domini possint perpetuò exigere has luctuosas firmo & perpetuo jure, dum tamen hæc ipsa immemorialis probatio contineat omnes circumstantias suas, juxta leges Regias quæ de immemoriali probanda constitutæ sunt. *l. 1. tit. 7. lib. 5. Ordinationum Regiarum.* In casu enim ubi jus resistit dominis & assistit vasallis, exactissima & verissima attestatio necessaria est, & quæ ex omni parte sibi constet, quam à bonis primogenii trahes ad has luctuosas. Ex cujus forma concludendum est per testes qui ad minus memores esse possint eorum quæ circa hujusmodi exactiones in eo loco de quo agatur gesta sunt proximis quadraginta annis. De quo Francus, & Dominicus, & Lopus in cap. 1. de præscriptionib. lib. 6. Aymon de antiquitate temporis. 4. par. cap. absolutis. num. 3. Cassaneus in consuetudinibus Burgundiæ. Rub. 1. §. 2. ad fin. quod d. l. 1. tit. 7. lib. 5. Ordin. §. l. 41. Tauri constitutum est. Atque hi testes, quoniam attestaturi sunt de his quæ viderunt proximis quadraginta annis, necessum est ut attingant ad minus annum quinquagesimum & dimidium, vel quinquaginta & unum, & post decimum & dimidium, vel undecimum annum supersint quadraginta de quibus deponat & attestetur quæcunque viderit circa exactionem luctuosarum. gloss. in ca. 1. de præscriptionibus. lib. 6. Quam ibi Francus, & reliqui tenent: Speculator. titulo de probationib. §. ultimo. Bald. de præscriptionib. qui plures allegat. 2. part. part. tertiae. q. 6. Alios refert Doctissimus Covarru. in Regula possessor. 2. par. §. 3. num. 6. Doctores nostri in l. 41. Tauri. ubi Castillo. verbo. Quarenta annos.

Molina de *Primogeniis Hispanis*, lib. 2. c. 6. num. 40. ubi verè concludit contra Parisium. *cons.* 27. numero 97. lib. 1. & contra Antonium Gabrielem. *libr.* 2. *communium opinion. titul. de præscriptione. conclusionem* 1. numero 83. quod non sit necesse ut testis qui de immemoriali possessione sit attestaturus expleverit annos quinquaginta quatuor. Sufficit enim quod attestetur de his quæ perpetuo tenore vidit observari, jam inde ab illa ætate qua doli capax videri potuit, scilicet à decimo anno cum dimidio. Tunc enim doli capacem puerum intelligimus. *glos. in §. in summa. verbo proximus. de vi bonorum raptorum.* & *in l. pupillus. ff. de regulis juris.* & *in §. pupillus. institutis de inutilib. stipula.* & *per l. 9. titul. 1. part. 7.* & *l. 17. titul. 14. ead. part.* Vide latius per eundem Molinam *ubi supra*. Igitur deponent testes de possessione quadraginta annorum ad minus vidisse se toto illo tempore quo recordantur solvi luctuosas patienter, nunquamque vidisse contrarium fieri, factumque aut gestum fuisse, audisseque seniores ita quoque asserentes vidisse se, de quo auditu à majoribus est. *l. in summa. §. idem Labeo. ff. de aqua pluviatili arcenda, ibi.* Neque utique necesse est superesse qui meminerit, verum esse qui audierint eos, qui memoria tenuerint: tandem concludent prædicti testes ita præterea esse famam publicam, & communem opinionem apud eos omnes qui de ea re cognoverint. Hæc erat jure communi probatio memorialis, atque ex hoc jure nihil necesse erat quod testes deponent, præter ea quæ vidissent proximis quadraginta annis, quod attinet ad seniores, nisi de auditu, quod audissent majores suos ita referentes gestum esse, nec unquam contrarium gestum actumve fuisse, quod ipsi scirent, nihil aliud exigebat jus. Sed jure nostro ex *di. 1. 41.* requiritur exactissima probatio, ut scilicet testes deponant, se ita vidisse proximis quadraginta annis, & audisse majores dicentes se quoque

toto

toto suo tempore ita vidisse geri fieri & audisse antiquiores qui dicerent ita factum fuisse, idque accepisse à senioribus, & audisse, qui ita dicerent. Deponet ergo testis in hujusmodi probatione immemoriali, ut nos forense verbo dicimus, Delas segundas oydas. Aliàs probatio in hoc casu nullius est momenti, quia jure nostro requiritur probatio exactissima & undequaque perfecta cum omnibus circumstantiis, ne quid desit. Quod tenet Doctiss. Covarru. & Gregor. Lopez *ubi supra*, item & Ludovicus Molina *ubi supra*, num. 32. & licet ipse relinquat arbitrio judicis hoc ipsum, tamen cum sumus in materia odiosa ubi jus resistit, video in hoc Senatu Gallico omnes circumstantias immemorialis probationis requiri, & ob omissam illam circumstantiam de las segundas oydas. Jam vidi aliquando judicatum, immemoriam possessionem non esse probatam. In casu autem ubi res de qua agitur non est odiosa, ut in pascuis, ubi etiam si non assistat jus, non tamen resistit, non ita exactam video requiri probationem, & tunc habet locum quod dicitur, quod omissio modicæ solennitatis non vitiat actum ex Bart. in l. 1. §. quod autem. num. 1. ff. de vent. inspiciend. Jason in l. 2. §. prius. num. 10. ff. de vulgar. Emanuel Costa. in l. Gallus. §. Quid si tantum. ff. de lib. & posthum. 3. part. numer. 86. Menchaca de successionum creatione. §. 9. numer. 9. Covarru. Et Ludovicus Molin. *ubi supra*. Hoc enim ita accipere solet Senatus noster si probatio versetur in materia favorabili vel non odiosa. Ubi autem odium est, & jus resistit, tunc quidem nulla circumstantia omittenda est, sed requiritur observatio formæ traditæ in dict. l. 41. Taurina. Ideoque in hujusmodi servitiis & præstationibus, oneribus, & luctuosis quæ præstantur à vasallis dominis exercentibus jurisdictionem, in eo loco quoniam odium est, & jus resistit, probatio requiritur perfectissima cum omnibus circumstantiis, juxta leges nostras regias

de quibus supra. Et cum hæc circumstantia de las segundas oydas, posita sit in *dict. l. 41.* meritò omitti non potest, ut bene advertit doctissim. Covarru. *ubi supra. §. 3. num. 7.* Unde si omittatur, ut solet omitti, imperitia scribarum, quibus hæc testium receptiones, unde receptores vulgo dicuntur, committuntur, totam probationem corruere necesse est. Ut videas quam sit in potestate scribæ ignorantissimi universi juris confusio.

12 Quod autem additur de fama publica & communi opinione, ideo dictum est, quia in antiquis fama, probat Bald. in *l. cum super de rei vend. C. Abb. in c. veniens. el segundo de testibus. & in cap. quid per novale. de verb. signifi. & in cap. super eo de parroch.*

3 Idem de opinione generali in antiquis habetur pro veritate, & non est necessaria alia probatio, dum tamen talis opinio sit uniformis apud omnes, nec de ea sit controversia & contradictio apud peritos. Facit quod vult Innocentius in *c. cum causa de juramento calumnie. & in c. veniens. de verbo. signifi.*

14 Item testes debent esse probi & boni nominis & integræ opinionis ex *d. l. 41. ibi. Por testigos de buena fama.* Unde consuevit fieri articulus ab advocatis de fama & opinione laudabili eorum, quos in testes produxerunt ad probandum immemoriam: & est necessarium nostro jure in hujusmodi probatione, aliàs quoque hæc probatio omissa utpote circumstantia posita à lege, corruet tota probatio. Quamvis enim nemo præsumatur malus, nemo item præsumitur bonus ad cerrum actum qualis est ad testificandum in probatione immemoriali. Quare necesse est ut is qui testes produxerit, testes eosdem approbet, adductis aliis testibus qui vitam ipsorum, mores, & famam noscant & approbent. In quo est singularis doctrina Angeli in *l. 2. §. diem autem. ff. quemadmodum testa. aperiuntur*, quod si lex vel statutum requirit

rit testes optimæ opinionis quod est præcisè articu-
landum & probandum, quod tradit Ludovicus Mo-
lina *ubi supr. num. 30.* & fuit Aymonis Cravetta,
ubi supra. 1. parte. §. quæritur. num. 38. Avendan. *de*
exequendis mandatis Reg. Hispan. cap. 6. num. 6. &
aliorum quos ipsi adducunt poteris videre, ut videas
quanti momenti sit in his causis repulsa testium, ubi
boni testes & boni nominis requiruntur. Hæc igitur
est immemorialis quæ tueretur dominos contra vasal-
los in his oneribus & servitiis, & probata hac imme-
moriali possessione cum his circumstantiis, quas di-
ximus non est necessaria tituli allegatio secundum
communem & veram sententiam, cum glos. *verb.*
non extat in cap. 1. de præscriptionib. lib. 6. & in *cap.*
super quibusdam. de verborum signifi. Jas. in *l. si cer-*
tis annis. C. de pactis. Quia ipsa immemorialis pos-
sessio est titulus undequaque legitimus. Aymon *de*
antiquitate temporum 4. parte. §. absolutis. num. 49.
Alexand. *cons. 6. lib. 1.* Jason. *cons. 156. lib. 1.* Bald.
de præscri. 5. parte. q. 7. Ripa in *cap. 2. de judiciis.*
l. 3. §. ductus aquæ. ff. de aqua quotidiana & æstiva.
C. super quibusdam. §. præterea. & ibi gloss. *de ver-*
bor. signific. c. hoc quippe. 3. q. 6. c. conquestus. 9. q. 3.
c. mos antiquus. 65. dist. Avendanius *lib. 1. de exe-*
quend. mand. Reg. Hispan. cap. 12. num. 7. Immo ha-
bet vim legis. *l. 1. §. fina. § l. in summa. ff. de aqua*
pluviali arcenda, ibi, si tamen agri lex non inveniatur,
vetustatem vicem legis tenere. Sanè enim & in ser-
vitutibus hoc idem sequimur, ut ubi servitus non in-
veniatur imposita, qui diu usus est servitute, nec vi,
nec clam, nec precario habuisse, longa consuetudine
velut jure impositam servitutem videatur.

Et hæc immemorialis potest tantum quantum
Imperator cum causa, Andreas de Ifernina in *cap. 1.*
verb. flumina, qua sint regalia in usibus feudorum. Ubi
Bald. dicit quod habet vim privilegii. Jason in *l. quo*
minus. ff. de fluminibus, & præsumptio resultans

ex tali immemoriali legitime probata, dicitur juris
& de jure, adeò quod non recipit probationem in
21 contrarium. Felinus *in cap. cum nobis, de præscript.*

22 & in hac probatione immemoriali non curamus de
bona vel mala fide. Salycet. *in l. 2. C. de servitutibus*
¶ *¶ aqua* : præsumitur enim ex ea titulus, & bona
fides. Angel. Paul. & Anca. Jas. *l. si certis annis. C.*
de pactis. Bart. *in l. cum de in rem verso. ff. de usuris.*
& *in l. Celsus. ff. de usucap.* Quòdque immemoriali
tempore possessum est, præsumitur ab authoribus ejus
justè & legitimè, & rectè possessum. Innocentius,
& Bal. *in cap. si diligenti. de præscriptionib.* Baldus
de præscript. 2. parte, partis tertia. q. 6. principali :
hæc atque alia id genus potest immemorialis hæc
probatio, de qua agimus in his oneribus & servitiis,
& in reliquis casibus ubi legitime probata sit, si talis
probatio necessaria sit.

23 Unde probata hac immemoriali possessione adver-
sus vasallos & subditos, non est præsumenda vis, nec
coactio aut tyrannis, cessatque penitus præsumptio
illa, de qua Docto. *in d. regula quod latenter.* Tanti
enim temporis usus & reiterata tot seculis solutio
omnem penitus præsumptionem violentiæ & coa-
ctionis excludit. idque probatur apertè ex his quæ de
immemorialis possessionis vi & potestate cumulavi-
mus, & colligitur apertè ex dict. *regul. 41. Tauri*, &
tradidit Guido. *conf. 1. § 65. in princip. § num. 10.*
& Gregorius Lopez. *in d. l. 6. tit. 25. part. 4.* ubi
optimè.

24 Cùm enim ad immemorialis præscriptionis proba-
tionem deducendum sit memoriam hominum non
extare facti alicujus quod in contrarium gestum a-
ctumve sit, de quo in *l. 2. §. idem Labeo ait. ff. de aqua*
pluviali arcenda, ibi idem Labeo (inquit Paulus) ait
cum quæritur an memoria extat ex facto opere, non
diem & Consulem ad liquidum exquirendum, sed
sufficere si quis sciat factum esse, hoc est si factum
esse

esse non ambigitur, nec utique necesse est superesse qui meminerint, verum esse qui audierint eos qui memoria tenuerint. Idem in §. *idem Labeo si in agro tuo eadem lege.* ibi planè si fossa jure facta sit cujus memoria non extat agi tecum posse aquæ pluviali arcendæ ut reficias. Si igitur memoria in contrarium extat, corruiet immemorialis, quæ in hac nostra specie constare sibi debet ex omni parte. Quod tenet Joan. Andr. & reliqui in *ca. quid per novale. de verborum significatio.* Innocentius, *verbo, memoriam.* & Joannes Andreas in *cap. veniens. de verborum significat. lib. 6.* Cum ergo in *dict. l. 41. Tauri*, hanc circumstantiam addiderit ad probationem immemorialis probationis, scilicet quod contrarium nec visum, nec auditum sit ibi. *Y que nunca vieron, ni oyeron dezir lo contrario.* In hac odiosa luctuosarum præstatione præcisè observanda est: nec curamus legem illam aliter, & civiliter interpretari, vel humanè. Quod quidem an fieri debeat in materia favorabili vel saltem non odiosa, modo non disputo, ut in materia primogenii, vel pascuorum fortasse aliunde excogitanda est interpretatio, ex contraria præscriptione inducta cum legitimo tempore ex contrario actu, certè in nostro casu necessum est quod memoria non extet in contrarium. Unde etiam si initium non prodas immemorialis, quo casu nulla est difficultas, sed tantum contrarium actum probes, qui memoriam in contrarium extare demonstret in nostra materia odiosa, & cui jus adversatur sustineri non poterit immemorialis præscriptio, quæ vel ex ipso nomine absque memoria contrarii actus esse debet. Vide *infra. numer. 34.*

Tum etiam corruiet immemorialis, si id quod exigi-²⁶ tur & solvitur non sit semper uniformiter solutum. Ex omnibus enim quos superiùs citavimus, uniformis debet esse, & semper fuisse exactio & solutio luctuosæ, seu oneris. Namque si ab hinc quinquaginta
S 5 annis

annis bos duntaxat nomine luctuosæ solutus sit, deinde procedente tempore equa, aut equus, postea vestis, aut mula, postremo vestis, & mula simul, aut si duo olim postea unum soluta sint hujusmodi variatio & vicissitudo deformis diverso tempore planè sine controversia immemoriam destruit, rediviva præsumptione coactionis & metus. Et ita data varietate hac oneris exacti & luctuosæ solutæ obrinere non potest dominus contra vasallos. Quod quidem est generale in omni onere & impositione in ratione immemorialis possessionis. Tenet Covarru. d. §. 4. part. 2. num. 4. *versic. annua præstatio* uniformis, nec in hoc casu quando est variatio habet locum immemorialis, nec lex Regia lata à Carolo Imperatore etiam quoad possessionem probata præstatione deformi, uti in specie, & bene refert & tenet Avandanius *de exequend. mandat. Reg. Hispan. part. 2. cap. 4. nume. 17. versi. Quod præmaxime verum est* si ista doni datio uniformis non est universaliter uniformis, sed diversa in præstatione qui allegat Baldum, Angel. & Jasonem, & quamvis ipsi nihil dixissent, fundata juris ratio cogit sit intelligere. Concludere enim debet testis, & ita concipi articulus debet, quod ea præstatio de qua agitur, tempore litis soluta fuerit ab hinc quadraginta annis ad minus, & ultra quadraginta annos toto tempore, cujus initii memoria hominum non extet, quod si illa aut diversa fuit, aut dissimilis, aut major, aut grandior in suo genere, vicissitudine variante planè immemorialis esse nequit: & sicut illa quæ de novo aucta, vel diminuta est sustineri non potest: ita nec antiqua, quia una & eadem res quæ petita est nequit diverso jure censer. *l. eum qui. ff. de usucapionib. C. cum in tua. de decimis.* Bald. in *l. humanitatis. C. de impuberis.* & aliis, & ratione partis de toto judicamus. *l. 3. in princip.* & ibi gloss. & Docto. *ff. de acquirend. posse.* immemorialis enim perpetua uniformis una eadem esse debet: verissimum

num enim est requiri ad hanc probationem possessionem, vel quasi ejus temporis cujus initium memoriam hominum excedat, & cujus actus contrarius memoriam non habeat. *Alex. consi. 16. nu. 16. lib. 5.*

Observandum tamen summè est, quia utilissimum²⁹ & quotidianum in hac materia, quòd ista probatio etiam si vulgò aliter receptum sit, est difficillima. Námque etiam si plures testes deponant se vidisse luctuosas solvi è bonis morientis, quia viderit è bonis Titii & Sempronii solutas, audisseque eos qui viderant solutas suis temporibus & audierant majores suos qui viderant, & memoria tenuerant, nec unquam contrarium vidisse audisseve, atque id esse publicam famam & constantem opinionem apud omnes qui id nossent, tamen adhuc hæc ipsa probatio difficillima est, quia habet aliquid negativum, scilicet contrarium minimè vidisse fieri gerive. Quæ pars cum negativa sit (ut apparet) fallacem habere potest attestationem, aut certè debilem, cum minime destruere possit probationem contrariam, si testes contrarii contrarium se vidisse planè & verè asserant. Tunc enim si contrarium appareat majus adhuc periculum est, quia fides testis deponentis de immemoriali magis debilitatur. Unde ex duobus testibus qui viderint & attestentur contrarium actum sciente & patiente domino memoria inducitur facti contrarii, & infringitur probatio, quia hi de affirmativa, illi verò de negativa ferè deponunt. Quid enim obstat si mille nunquam viderint negatas luctuosas, si tamen duo testes meminerint petitas aliquando nec fuisse nec solutas, idque tacente & consentiente domino? Certè magis creditur his duobus asserentibus, quam³⁰ mille negantibus. *gloss. in l. diem proferre. §. si plures. ff. de arbit. quæ recepta est communiter.* Itaque si contrarium meminerint homines jam immemorialis dici nequit, quod in hoc genere probationis facilius admittent iudices propter facti acerbitatem & vio-

& violentam præsumptionem, qua præsumptio adjuvatur quæ liberos ait vasallos.

- 31 Unde dicendum est ex Alex. *d. consi. 16. lib. 5.* non solum intra centum annos posse destrui immemorialem probationem, si testes ex adverso producti intra id tempus dicant se vidisse contrarium, verum si ultra centum annos asserant vidisse eos contrarium fieri agere, utcumque enim five cis, five citra centum annos memoria extet in contrarium, proculdubio corruet immemorialis. Quid enim si ultra centum annos deponant testes luctuosas non exigi solere, quod viderint mortuos Titium, & Sejum, vidente domino neque luctuosas petitas, nec postulas, quod si petita minimè soluta sint certè hæc vere est memoria in contrarium, etiam si id gestum sit ultra centum annos. Potest namque reperiri testis qui deponat de his, quæ vidit ultra centum annos, & in hoc Senatu quotidie referuntur testes hujusmodi. Tenet Alex. *d. consi. 16.* & Joan. Andr. *in d. c. 1. de præscri. lib. 6. ad finem*, quod quidem facile fieri potest retenta
- 32 communi opinione. De qua *gl. in c. relatum. 37. distinct. gl. in l. 3. §. lege. Jul. ff. de testib. § l. ad testium. §. 1. de testa. alia in §. testes. Inst. de testam. communem dixit Aret. in d. l. ad testium. §. 1. Fel. in ca. ult. de sententia excommu. Decius in l. 2. §. ult. ff. de reg. jur. ubi omnes asserunt posse testem testificari de his quæ ante pubertatem vidit, & valet ejus testimonium, cum eo tempore quo testificatur jam pubes sit, licet actus cujus testimonium perhibet ante pubertatem contigerit, quæ communis opinio verissima est & habet. l. 9. titu. 16. part. 3. pro se ubi Greg. Lop. qui verb. *Que oviessem ante visto*, optimè exponit, scilicet eo tempore etiam si in pupillari ætate, si tamen memores esse possint, atque illud proximum pubertati esse debet, ut ipse optimè declarat & bene, s. decem anni cum dimidio, vel saltem undecim. ex *d. gl. in d. c. 1. de præscr. lib. 6.* & ita debet intelligi*

ligi prædict. l. 9. tit. 16. par. 3. Itaque ex his five
 citra, five cis centesimum annum constet memoria
 hominum, quod scilicet luctuosæ in loco minimè sol-
 vebantur, nec petebantur, morientibus civibus, vi-
 dente & patiente domino, certe destruitur immemo-
 rialis in hoc nostro casu & specie luctuosarum, quæ
 odiosæ sunt. Unde in hoc non est curandum de quasi
 possessione centum annorum, hoc est quod intra cen-
 tum annos non extet memoria contrarii actus. Exi-
 stimabat enim Guido Papa. q. 573. & ante eum Cy-
 nus in l. 2. C. de servitutibus & aqua. q. 10. & ibi
 Bal. num. 21. Cæpola de servitutibus urbanorum præ-
 33
 diorum. c. 19. Bal. de præscriptionibus, 2. parte, par-
 tis. 3. q. 6. & alii quos refert Ludovic. Molina ubi
 sup. num. 61. & Specula. tit. de probat. §. 1. num. 28.
 Antonius de Butr. in c. quid per novale. de verb. signi-
 fic. Joan. Andr. in d. ca. veniens. de verb. sig. libr. 6.
 Aymon ubi sup. 4. parte, ca. materia ista singularita-
 tis testium. num. 40. Existimabant fere immemoria-
 lem temporis esse recordationem centum annorum,
 ita ut etiam si contrarium reperiretur factum ab hinc
 centum & unum, vel centum & duos annos, etiam
 si id constet per testes qui id viderint, adhuc imme-
 morialis dicatur vel sustineatur, cum intra centum
 annos contrarii actus memoria non extet. Quam
 opinionem communem dicit Carolus Molineus in
 consuetudinibus Parisiensib. tit. 1. §. 5. num. 63. quem
 pro hac opinione allegat doctissimus Covar. in d. Reg.
 possessor. par. 2. §. 3. num. 6. ad fi. etiam si Carolus
 Molineus aliud agat. Verè enim ille (ut patet ad li-
 teram) nihil agit de immemoriali, sed inquit quod
 dicatur factum antiquum, & relatis aliorum opinio-
 nibus refert etiam illam, quæ communis est, ut fa-
 ctum antiquum dicatur illud quod ab hinc centum
 annis contigit. Cujus opinionis authores refert plu-
 34
 res, de immemoriali verò nihil, aliud factum anti-
 quum est, aliud sine memoria & recordatione. Ideo
 Carolus

Carolus Molineus non est in illa opinione, & statuen-
dum est nihil advertendum esse ad centum annos, ut-
cumque enim five citra five cis centum annos fa-
cti contrarii memoria reperiatur, immemorialis esse
nequit. Et optimè concludit contra communem do-
ctissimus Covar. *ubi supr.* 3. num. 7. & licet Ludo-
vicus Molina. *d. lib. 2. c. 6. num. 60. § 61. § seq.* ad
resolutionem hujus quæstionis distinguat planè; tota
ejus distinctio in eo est, ut si reperiatur contrarium
actum gestumve contra immemoriam, five eis, five
citra centum annos, immemorialis minimè consistat:
nam si actus non sit contrarius, & consistere possit
cum immemoriali, tunc quidem non est nostra dubi-
tatio. Quod cum ipse recipiat in materia primogenii,
certè multo fortius est admittendum in nostro casu
odioso, ubi lex requirit immemoriam cum circum-
stantiis suis, unde quaque perfectissimam. Unde licet
dominus probet immemoriam possessionem, & va-
salli adducant testes oculatos qui attestentur vidisse
se ab hinc centum & duos, vel decem annos, luctuo-
sas nullas solvi, vel intra centum annos, morientibus
civibus minime postulatis luctuosis, etiam si initium
non prodant & principium quando primum coepe-
rint præstari, certe si immemorialis corrueat extante
memoria contrarii actus ex superius adductis.

Secus dicendum est, si cum dominus semper ha-
buerit luctuosas, semperque præstitæ five tamen
unus, & item alter defierit solvere luctuosas, negli-
gente domino, vel nolente, vel cum posset exigere,
nihil refert. Hæc enim non est memoria contrarii
actus, quia semper præstitæ sunt, si non ab his qui re-
velarunt, certe ab aliis, est tamen interruptio ejus
qui solvere non vult, cum debeat solvere, quem etiam
si negligat dominus, vel nolit, non statim destruit im-
memoriam suam. Aliud est enim interruptio con-
trarii actus, quæ præsupponit immemoriam posses-
sionem, aliud memoriam non extare, quod nullam
talem

talem possessionem præsupponit, rursus non est idem memoriam non extare, vel dari principium immemorialis, potest enim testis vidisse non solutas nec exactas luctuosas in loco, sed ignorare quando primum solutæ sint. Itaque maximè advertendum est in hac materia ad hæc tria, scilicet ad memoriam contrariam, initium immemorialis, & interruptionem. Interruptio enim non vitiat immemoriam, Oldradi *consilium*. 254. *nume.* 18. Corneus *consil.* 22. *num.* 5. *lib.* 1. Parisius. *consilio* 27. *numero* 28. *lib.* 1. quos allegat Ludovicus Molina *ubi supra*. *numero* 47. Cujus ea ratio, quia cum immemorialis contineat tempus infinitum, adempto aliquantulo tempore semper remanet infinitum, ob idque interruptione non læditur nec destruitur immemorialis. Quæ ratio tam militat, siue interruptio hæc contingat intra quadraginta annos de quibus in *l.* 41. *Tauri*. vel ultra quadraginta annos. Namque si dominus possessionem quadragenariam non probaverit, non est probata immemorialis, si ipsam probet cum aliis circumstantiis. *d. l.* 41. probata est ab ipso immemorialis. Atque tunc quidem etiam si vassallus probet interruptionem, etiam intra quadraginta annos, interruptio illa ex his quæ diximus non destruit immemoriam. Et ita intelligenda est. *d. l.* 41. *Tauri*. & Ludovicus Molin. *ubi supr.* *d. num.* 47. qui nisi ita intelligatur, difficile sustineri poterit, & habes hæc bene explicata ad probationem immemorialis.

Tum etiam illud advertendum est, quod ista præstatio luctuosarum debet esse sine coactione ulla. Requiritur enim ad hoc ut domini obtinere possint, quod toto tempore illo immemoriali liberè domini habuerint ex bonis emortui hujusmodi luctuosas, quodque vassalli patienter tulerint hoc onus, nec resisterint unquam contradicendo, immo propter præsumptionem vehementem, quæ est contra ipsos, ipsis incumbit onus probandi hujusmodi patientiã, Quod si 36
vassalli

vasalli probaverint nolentibus ipsis solvere has luctuosas, pignora fuisse sibi capta, eosque pignora data & numerata pecunia redemisse, ne rebus suis carerent, denique si domini arrestabant, fortior efficitur præsumptio coactionis & violentiæ, de qua in *d. reg. quod latenter*. Hi enim actus, arrestatio, pignoriatio, incarceration, violentiæ & coactionis indices sunt, non meræ voluntatis ex quibus immemorialis corrui.

Hoc notat Gregor. Lopez in *dict. l. 6.* & bene (ut ipse asserit) cum enim patientia requiratur vassallorum toto illo tempore in præstatione harum luctuosarum, quantum est ex se coactionem secum affert, & violentiam. Quis enim nisi plane stultus ita cogitavit voluisse quemquam tantum tamque miserum onus subire, ut morienti sibi & filiis parente destitutis bona ipsa auferantur. Ex quibus satis piè Greg. Lopez in *dict. l. 6.* admonet locorum dominos, ut ab his exactionibus abstineant, operæ pretium facturos sibi & animabus suis opportune consulturos. Notandum tamen est in hac materia, quòd licet præscriptio stricti juris sit, & strictissimam recipiat interpretationem, nec extendantur de persona ad personam, nec de re ad rem. Innoc. in *c. tua de decimis*. Doctores in *cap. cum olim de præscriptionibus*. Bald. in *l. non dubium. C. de legibus. l. 1. ubi glos.* & Barto. *l. ff. de itinere actûque privato. ca. auditis de præscript.* Socin. *conf. 272. 2. part. incipit in causa sancti Andreae. glo. in reg. odia. de reg. jur. libr. 6.* Innocen. in *ca. auditis.* & ibi Felin. *num. 10.* Bald. in *l. de quibus. ff. de legi.* unde dictum est, quantum possessum tantum præscriptum, in hoc tamen casu non est necessum quòd præscriptum sit præscriptione immemoriali contra omnes particulariter. Sufficit enim quod luctuosa sit percepta ab aliquibus, ut contra omnes intelligamus præscriptum, cum enim præscribatur jus reale, in genere, scilicet jus exigendi luctuosam illam præstationem, præscripto jure illò reali

reali exigendi, præscriptum intelligimus contra omnes personas territorii, quibus jus illud applicari potest ex singulari doctrina Bald. in *l. si quis diuturno. 2. notabili. ff. si servitus vendicatur*, ubi inquit quod præscriptio juris realis porrigitur ad omnes, etiam si adversus eos specificè non fuerit præscriptum. Unde qui præscribit jurisdictionem in territorio, poterit illam exercere adversus advenas, quamvis adversus illos non præscripserit. Unde præscriptio in illa specie quæ præscripta est, extendi potest de persona ad personam, sequitur Bald. in *additione ad Speculum tit. de jurisdictione omnium judic. vers. antepen. Felin. ubi sup. nume. 20. Jason in l. 3. num. 39. de acquir. poss. Aymon de antiquitate temporum. par. 4. in principio. num. 59. Bald. de præscript. 2. part. principali. q. 2. num. 28. Ludovicus Molina post hos ubi sup. cap. 6. num. 17. qui refert Bartholum authorem hujus opinionis in d. l. si quis diuturno, ille tamen nihil⁴⁰ de hoc, vide latissimè quando de una specie, & de uno actu ad alium possit extendi eleganter Zaz. lib. 2. cons. 16. num. 59. & eundem Aymon Cravettam. ubi sup. num. 58. § 60. & ex illis intelliges melius quæ tradit idem Ludovicus Molina. ubi sup. num. 18. ad extensionem præscriptionis de uno actu & de una specie ad aliam, quod nunc non est nostrum propositum, nobis illud sufficiet attigisse, scilicet non requiri in hoc præscriptionis genere, quod ab omnibus de territorio sit exacta luctuosa. Sufficit enim quod à quibusdam præstita sit cum sese casus obtulit, juxta veram rationem & naturam ejus actus, & juris realis quod præscribitur, quia tunc contra omnes præscriptum esse intelligendum est.*

Unde si quemadmodum hæc ipsa præscriptio diri-⁴¹gitur ad exigendum jus reale, dirigeretur ad servitium aliquod personale, scilicet, ut arcem carceremve custodirent vasalli, vel dominum comitarentur. Tunc vere non extenderetur de persona ad personam, sed
T penes

penes illos versaretur illa præscriptio penes quos actus reperirentur exercitati ex eisdem, Baldo & aliis quos adduximus quid suscipiunt duntaxat in jure reali acquisito & præscriptione, non possunt enim domini compellere subditos ad custodiam nocturnam faciendam in castro, vel fortalicio, ut tenet Jas. in l. divortio. §. impendia. versic. item adverte. ff. solut. matrimonio. ubi dicit, ita consuluisse: allegat Angel. in l. turre. C. de operibus publicis, Ang. tamen id non asserit, sed tenet Cassaneus in consuetudinibus Burgundie. titul. de feudo. num. 25. Jacobinus de sancto Georgio. titulo de homagiis. ad fin.

42 Boërius qui latè allegat. decisione 212. lib. 1. quod tamen limita, nisi tale servitium ratione loci, hoc est nisi sit Focagium ut dicunt Galli, quia tunc transit ad omnes qui habitaverint locum illum pro quo debetur servitium, & si pater habuerit plures filios qui locum incoluerint illum, omnes præstabunt singuli singula illa servitia, de quo vide semper Boërium ubi supra. numer. 4. ibi benè & latè hoc disputat. Sed tamen etiam si doctores abierint in hanc sententiam, secuti Baldum, Bald. tamen locutus est in casu dict. l. si quis diuturno. §. 1. sup. quod jus reale de quo ibi, multum differt ab hoc jure reali de quo nos. Demus id Doctoribus & recipiatur eorum sententia, nos autem ad nostram quæstionem, scilicet, an jus hoc luctuosarum percipiendarum extendatur de una persona ad aliam, hoc est an ex duobus tribusve actibus luctuosæ perceptæ ab aliquibus, inducatur perfecta præscriptio cum tempore legitimo contra omnes de territorio, in quo aliqua nobis adducenda sunt de consuetudine, ut ex ea constet quid

43 de præsumptione sit intelligendum, & cum verissimum sit distingui consuetudinem à præscriptione, quia consuetudo est quædam firma introducta ex consensu populi, sine usurpatione juris aut rei alienæ, at verò præscriptio est usurpationis juris vel rei alienæ,

l. usu

l. usucapio. ff. de usuca. Usucapio, inquit Modestinus, est acquisitio, vel adjectio domini per continuationem possessionis temporis lege definiti, ubi verbum illud adjectio positum est propter dominum, quod quis habet revocabile, quod tamen usucapionis adjectione quadam fit irrevocabile, de quo. *l. cum in bello. §. si quis capiatur. vers. si quis servum. ff. de captivis, & posth. revers.* & hanc differentiam colligimus ex natura præscriptionis & consuetudinis, & agnovit Aymon Cravetta *de antiq. temporum. 4. part. in princ. numer. 3.* & licet ipse adducat contra hanc differentiam. *l. venditor. §. si constat. ff. communia prædiorum.* ubi agitur de consuetudine fodendi lapides in alieno territorio. & cap. constitutus. de religios. domibus, ubi refertur consuetudo, quod quis possit cogi vendere alteri rem suam, tamen, ut inferius nobis attingendum est, hæc duo sæpè confunduntur, & promiscue his vocibus utimur. Vera tamen ratio usucapionis est acquisitio juris, vel domini, consuetudinis non item illud separat consuetudinem à præscriptione, quia præscriptio requirit titulum & bonam fidem, consuetudo non item, cum inducatur adversus omnem populum, ex tacito quodam ejus consensu, cum quoque mala fides esse non potest. Item differunt quia per præscriptionem acquiritur jus particulare, & particulari ratione, & agitur de damno vel commodo, vel favore particulari, & certarum personarum quibus acquiritur, vel adimitur jus, in consuetudine contra acquiritur jus in communi omnibus & contra omnes de populo, & agitur de præjudicio & utilitate incertarum personarum, & versatur in consuetudine quoddam veluti jus publicum respectu omnium Abbat. *in cap. si. de consuetudin. Bellamera. cons. 10. vers. sed. prout alias legendo. libr. 4. Alexand. cons. 6. lib. 1. Bald. in l. imperium. versic. circa octavam. ff. de jurisdict. omnium judicium.* Aymon Cravetta *ubi sup. numer. 21.*

apud quem videre poteris alios, item illud separat præscriptionem à consuetudine, quia præscriptio est cum uni acquiritur, alteri aufertur. In consuetudine nemini aufertur, plures differentias inter utramque ponit Joannes Faber in §. *ex non scripto. Institution. de jure naturali gent. & civili.* Aymon ubi *suprà per plures numeros.* Cynus in *leg. 2. quæ sit longa consuetudo.* Bartol. in *repet. l. de quibus. ff. de legibus.* Covarruvias in *Reg. possessor. 2. parte. §. 3. numer. 2.* Menchaca in *suis controversiis illustribus. lib. 2. cap. 85. num. 31.* Ex his autem quæ tradit Aymon ubi *sup. num. 41.* post Innocentium & alios in *ca. dilecto. de officio ordinarii* præscriptio est stricti juris. consuetudo vero favorabilis, & in nostro casu ex his omnibus hanc ipsam rem, de qua agimus aptius nomine præscriptionis, quam consuetudinis significavimus, nec ideo minus extendenda est de persona ad personam, vel quia jus reale acquiritur ex traditione Doctorum, de quibus *suprà.*

- 44 Vel ex alio extendenda erit præscriptio ista ad vicinos etiam qui nunquam præstiterint luctuosas, qui licet verum sit, quod consuetudo requirat binum actum. *l. 3. C. de Episcopali audientia. c. ex parte. de consuetudine.* Bartol. in *reliqui. in l. de quibus. ff. de legib. num. 11. l. 5. tit. 2. par. tit. 1.* & adeò requirit binum actum, ut adhuc necessum sit, quod binus ille actus obtentus sit in judicio, saltem ubi consuetudo inducitur contra jus: tenent Calderinus, Ancharanus, Ang. & Cursius Junior, quos refert Aymon Cravetta. *d. 4. part. num. 32.* etiam si communis opinio ad probationem consuetudinis actus extra judiciales admittat. de qua Bart. in *d. l. de quibus.* & ibi Jas. *vers. in secunda par. gl. septima.* Bal. in *cons. 210. lib. 1.* dicit communem. Corn. *cons. 293. lib. 1.* & *cons. 179. lib. 3.* Abb. *cons. 73. lib. 2.* idem in *cap. fin. de consuetudine. num. 16.* Rochus de Curte, de *consuetudine. nu. 362.* Aymon Cravetta ubi *suprà. 4. parte.*

parte. in principio. num. 33. Burgos de Pace in l. 1. Tauri. num. 148. Ludovicus Molina de Primogeniis Hispanis. lib. 2. cap. 6. num. 27. § 28. Gregorius Lopez in d. l. 5. titu. 2. part. 1. verbo. Fueren dados. Contra hanc communem fortissimè facit prædicta. l. 5. titu. 2. par. 1. ibi. Si enestetiempo mismo fueren dados concejaramente dos juyzios por ella. Nostri namque intelligunt illam legem, ut scilicet in nihilo resistat receptæ opinioni, ut scilicet necessarius sit duplex actus isque judicialis, siquis se ad istud probationis genus restrinxerit, quasi lex quæ unum genus probationis admiserit, alterum non excluserit, itaque verius putant admittendos quoque esse actus extrajudiciales, non obstante lege illa Partitæ, quod mihi, qui decedere à doctissimorum virorum sensu leviter non soleo, durissimum est, propter verba dict. l. 5. quæ mihi in Hispania jus facit, non doctorum opinio, & ita censebat Burgos de Pace, ubi sup. tu cogita, & facit fortissimè illa ratio, quia ideo requiritur actus binus, isque judicialis in probatione consuetudinis, quia ex probatione duplicis illius actus judicialis intelligimus quoddam notorium, & tacitum populi consensum, post quam enim in iudicium deducimus illam consuetudinem, & secundum eam obtinemus, jam tunc in promptu est sic existimare universum populum id voluisse, quæ est ratio exigendi duos illos actus judiciales, quæ ratio cogit intelligere debiliores esse & infirmiores actus & extrajudiciales, quam ut ex illis notorium illud inducatur. Unde ex duobus actibus extrajudicialibus non ita intelligimus notorium illud, & universi populi consensum, quod sensit Bartol. in dict. l. de quibus, in prima & secunda lectione, & notat idem Aymon Cravetta ubi supr. numer. 35. & est ipsa veritas unde ad nostram legem Partitæ dicendum est. Legitimè probari consuetudinem duplici actu judiciali, quia scilicet ex illo inducitur notorium, non autem probari ex duplici ex-

trajudiciali actu, quia ex illo non intelligo notorium eductum ex consensu populi. Unde si quis hodie velit in Hispania probare consuetudinem, & nullum actum adducat, aut unum duosve tantum, eosque extrajudiciales, nunquam existimabo consuetudinem probatam, non enim mihi possum ex uno actu etiam judiciali, vel ex duplici extrajudiciali consensum populi notorium & publicum persuadere. Nisi cum duplici actu illo esset probata universi populi comprobatio ejus consuetudinis, & fere expressa, quod raro fit. Si verò plures actus & frequentia actuum deducantur, ex quibus verò simile fit populum universum id cognovisse & consensisse, quamvis hi plures actus extrajudiciales sint. Tunc tamen quia frequentia & pluralitas actuum inducit notorium illud idem, quod resultabat ex duobus actibus judicialibus. Et reperitur observata ratio *dict. l. 5.* bene admittimus interpretationem nostrorum & communem sententiam, ut tales actus licet extrajudiciales, quia plures sunt & frequentes, & quia inducunt notorium, admittantur. Et hoc casu hoc probationis genus admittendum. Duo verò actus extrajudiciales, raro aut nunquam probabunt consuetudinem, quia non ita facile ex eis deducimus notoriam. Obidque plurimum in hoc poterit judicis arbitrium, qui de ea re cognoscet: cujus arbitrium in eo versabitur, an tales actus extrajudiciales sint, ex quibus possit notorius ille populi consensus educi, perspecta re, & rei qualitate, & circumstantiis, quod existimamus obtinendum, five consuetudo probanda sit probatione ordinaria, five ea, cujus initii memoria non extet, semper enim habenda est ratio actuum, an hi sint qui inducere, & suadere possint populi universi notorium consensum qualem ex actibus judicialibus colligeret doctus & prudens iudex. Idque contra Ludovicum Molinam, *ubi supra. num. 28. versi. quicquid.* ubi ait in hoc probationis genere nihil esse curandum

randum de actibus judicialibus, constaréque probationem ex actibus extrajudicialibus, quod ego ita intelligerem, si frequentia actuum extrajudicialium deducatur. Namque, ut diximus, ex duplici actu eoque extra judiciali raro aut nunquam admittitur probatio consuetudinis ex his quæ diximus supra.

Quæ diximus autem de consuetudine, maximè faciunt ad ea quæ dicturi sumus de præscriptione, quæ ut plurimum unico duntaxat actu sustinetur, præsertim ubi actus ille habet secum tractum futuri temporis & continuationem successivam, & permanentem, ut est electio, præsentatio, nominatio, & successio. Namque continuatio successiva ejus actus per tempus lege definitum præscriptionem constituit, & ita quod sufficiat in præscriptione, unus actus tenet Abba. *in cap. final. num. 17. de consuetudi.* Tiraquellus *de Primogenio. q. 38. num. 2.* Isermia *in cap. Imperialem. §. præterea ducatas. numer. 3. de prohibita feudi alienatione per Federicum.* Palatios Rubios *in Repetitione. cap. per vestras. §. 28. numero 37.* qui quamvis loquantur in consuetudine, idem observandum à fortiori est in præscriptione ad quam unus duntaxat actus requiritur. *cap. cum ecclesia. ubi Scribentes de causa possessionis & proprietatis.* Hostiensis *in cap. Abbate sancti Sylvani. de verbor. signifi. C. consultationib. de jure patronatus.* Bartol. *in l. 1. §. hoc interdicto. numer. 1. §. 6. de itinere actûque privato.* Rochus de Curte *de jure patronatus in parte competens alicui. q. 14.* Lambertinus *eodem libr. 2. part. 1. q. 3. art. 11. num. 5.* Dominus Antonius de Meneses *in l. 1. C. de servit. §. aqua. num. 22.* Molina *ubi supra. libr. 2. cap. 6. numero. 23. vers. sed an sufficiat.*

Ex quibus in nostra quæstione dicendum videbatur sufficere unicum actum, sed quamvis illud habeat locum in illis actibus qui habent continuationem & tractatum temporis, in actibus tamen momentaneis

dicendum est requiri frequentiam actuum. argument.
*text. in l. 1. vers. quod autem scriptum est. ff. de aqua
quotidian. § æstiv.* Item faciunt illa omnia quæ de
consuetudine adduximus, quia si in consuetudine, quæ
favorabilis est, requirimus duplicem actum, atque
judiciale ad minus, & ubi judicialis actus non in-
tervenit requirimus frequentiam actuum. Multò
magis id admittendum est in præscriptione quæ est
odiosa: in nostro ergo casu cum actus sint momenta-
nei desideramus frequentiam eorum. Ex quibus cum
tempore possimus inducere jus præscriptum perci-
piendi luctuosam, & ut tandem concludamus de acti-
bus necessariis ad expectandam præscriptionem ab
his qui luctuosas præstarunt, ad eos quibus ad huc non
est præstita, & à quibus nondum exacta est, hoc est
de persona ad personam, proponimus hanc quæstio-
nem: Pone quod in aliquo territorio castro, opido,
49 vel alio loco dominus territorii, seu is qui jurisdic-
tionem habet (nihil refert) percipit luctuosam, à Titio
primum, postea à Sempronio, emortuis, ob eam
causam quod omnes de castro tenerentur; Habeat-
que hos duos actus & tempus quale lege requiritur,
an possit ex his contra reliquos de territorio uti hoc
ipso jure præscripto, qui nondum luctuosam solve-
runt, scilicet, quia nullus toto illo tempore mortuus
est, aut quia casus non intervenit ut luctuosa solve-
rur, scilicet intra quadraginta annos, quibus ex juris
nostri dispositione dominus in sua possessione harum
luctuosarum defenditur, quæstio in ea est, an ex his
actibus, & tempore præscriptum sit contra hæredes
eorum qui solverint luctuosas tantum, an vero contra
omnes de castro, & territorio, propter quod exacta
est luctuosa in quo ex fundata juris ratione, de qua
supra sic existimo definiendum: quod si talis exactio
devenit ad notitiam totius populi, aut majoris ejus
partis, cum scirent luctuosam à Titio exactam quia
moreretur in territorio, item postea à Sempronio, &
tamen

tamen nullus contradixit toto illo tempore requisito à lege ad præscribendum, quod isto casu acquiritur jus contra omnes de territorio, & directo præscribitur contra omnes de territorio, nullaque in hoc casu est extensio, nec de extendenda præscriptione de persona ad personam in hoc casu agimus, aliàs si ista exactio, vel ex causa non fit, vel si fiat non devenit ad notitiam totius populi, vel majoris partis. Tunc quidem existimandum est eos actus latenter factos, minimeque esse contra omnes præscriptum, cum præscriptio sit strictissimi juris. *l. 1. §. Julianus. ff. de itinere actûque privato.* Inno. *in c. dilectus de capell. monac.* Bart. *in l. cum de in rem verso. ff. de usuris.* Nec necesse est quod luctuosa exacta sit à majori parte populi. quod in simili existimabat Boërius. *decis. 125. num. 5. ad medi.* Sufficit enim quod sit exacta ab aliquibus ex prædicta causa, & quod talis exactio pervenerit ad notitiam majoris partis de territorio vel castro, ita contra Boërium tenendum est, cum Ay-50 mon Cravetta, *ubi supra. 4. part. §. materia ista singularitatis testium, numero 86. folio mihi. 215.* Ex qua regula quæ est educta ex ratione fundata jure, facile est intelligere quot actus in istiusmodi præscriptione necessarii sint & secundum eam dicendum est, sufficere quot judicem prudentem movere possint, ut sibi persuadeat populum, vel majorum partem incolarum, vel eorum à quibus exigenda est luctuosa ex notitia & tacito consensu luctuosarum exactarum voluisse hujusmodi luctuosas solvi tacendo, five hi actus duo sint five tres, five plures (nihil refert) dummodo ex his resultat tacitus ille consensus, & quædam veluti gratuita donatio, quam ex juris principiis facere videtur, qui contra se præscriptionem expleri permittit, nihil renuendo, vel interpellando: quod si hic consensus tacitus non resultet ex actibus particulari-
 bus licet plures sint adhuc intelligam non esse præscriptum: & hæc pertinet ad actus, ex quibus vi-
 debis

debis quam apertè decipiantur qui certum numerum actuum inquirunt ad complementum præscriptionis.

51 Nec quicquam refert quòd vasallus, à quo dominus luctuosam exigit, & in quem jurisdictionem exercet, sit censitus (censiti enim dicuntur vasalli qui cum ipsa gleba censentur, & sunt veluti glebæ pars. De quibus optime Alvarus Vasquius *juris emphyteutici. q. 32. num. 5.*) vel ut nos nostro nomine vocamus Solariego, vel ut dicunt Itali, & receperunt Galli, quod sit de mansata, quia adhuc illa præsumptio, de qua Docto. in *dict. regula quod latenter* contra dominos urget, namque præter censum constitutum, nihil aliud à vasallo expectare domino convenit. text. expressus secundum unum sensum in *l. domini. C. de agricolis & censib. lib. 11.* tenet Bald. in *l. cum multa. in fin. Cod. de bonis quæ liberis. Alexan. cons. 35. lib. 2. & cons. 124. lib. 4. & cons. 145. lib. 2.* Guido Papa. *q. 407.*

52 Sunt enim vasallorum genera plura, de quibus. *l. 3. tit. 25. part. 4. & l. 2. eod.* vasallos verò Solariegos dicimus eos, qui à solo quod colunt quòdque à domino accipiunt, solariegi vulgò dicti sunt; verba ejus legis hæc sunt: *Solariego tanto quiere dezir como home que es poblado en suelo de otro, e este a tal puede salir quando quisiere de la heredad con todas las cosas muebles que hy oviere: mas no puere enagenar aquel solar, nin demandar la majora que hy ovieresecha, deve fincar al señor cuyo es Pero si el solariego a la sazón que poble aquel logat recibio algunos maravedis del señor, o fizieron algunas posturas de so uno deven ser guardadas entre ellos en la guisa quæ fuerum puestas, e en tales solariegos como estos no ha el Rey otro derecho, sino*
53 *tam solamente moneda.* Itali quoque agnoscunt hoc genus vasallorum, & vocant vulgari verbo Hiron de Mansata, à mansionem quam accipiunt à domino, ita de his dicit Spec. *tit. de feud. lib. 4. par. 3. §. quoniam*

niam super homagiis. num. 38. cujus verba sunt: Est, ajunt, mansata, quando dominus dat alicui mansum cum diversis possessionibus, & propter hoc ille facit se hominem domini, & ad certum servitium tenetur, & talis dicitur omo de mansata, qui est homo ratione possessionum, persona tamen ejus libera erit, secundum consuetudinem regni Franciæ, si dimissa mansata alibi transferat. Hæc Spec. qui § num. 37. de acquisitis ab homine de mansata, inquit, Homo de mansata quicquid acquirit post acquisitam mansatam, ipsi mansatæ acquirit, & quod acquirit, ejus naturæ est, cujus est ipsa mansata, & de ipsa mansata efficitur. Est autem conditio, seu natura mansatæ, ut alienari non possit, & si se homo de mansata alibi transferat, mansata efficitur domini, & eam amittit vasallus qui aliò se transfert. Hæc speculator; ex quib. patet quod homo de mansata dicitur à manso, sicuti solariego à solo, & quod est homo domini cui subjacet, & quod tenetur ad certum servitium, vocarunt jura feudorum mansum. §. si quis. de manso. in c. 1. qui feud. dare possint. Ubi Jacobus Cujaccus eruditè explicat quòdque liberè potest abire à solo seu mansata, dum tamen mansatam relinquat domino cum acquisitis & meliorationibus, quicquid enim acquirit hic homo de mansata, vel solariegus mansatæ solo, & mansatæ acquirit, vel domino cui legi convenit. d. l. 3. ibi. Home qui es poblado en suelo de otro, & ibi. Este tali puede salir quando quisiere, & ibi. Mas no puede enagenar aquel solar, ni demandar la mejoría. Quòdque facit ad id quod egimus, pacta conventa ait lex omnino esse servanda inter dominum & vasallum modis omnibus, & quamvis lege Partitæ ita dispositum sit de vasallis de mansata, vel solariegis. Tamen de his ipsis uberis dispositum fuit novis subinde conditis legibus, cum enim lege Partitæ statutum id esset, ut homo de mansata libere decedere possit relictis meliorationibus, dubitatum postea fuit, an dominus quoque eundem

eundem expellere possit libere. Quod si nec alter expellere, nec alter abire liberè posset, quid faciendum abire vel expellere volenti, quis modus in decessu, quæ ratio in expulsione, quid vasallo cum domino, quid domino cum vasallo agendum esset, circa servitium præstandum, an liceret domino onera superimponere, hæc postea lege lata constituta sunt. l. 2. tit. 3. lib. 6. *Ordinat. Regiar.* quæ in his omnibus
55 d. l. 3. explicat eleganter, & tandem nostram questionem decidit, ut scilicet etiam si vasallus solariegus fit, & de mansata adhuc extra censum, si quid aliud acceperit dominus, per vim cœpisse videatur ut in hoc vasallo quemadmodum in reliquis, præsumptio metus & coactionis urgeat, ibi. *E ningun gran señor que tuviere la behetria no les pueda Fazer tuerto, ni fuerça, mas de quanto son aforadas.* Pondera verbum. Mas de quanto son aforadas, ut dominus accepto censu quiescat in exactione oneris, & rursus ibi
- *Pero si algunos solariegos ovieren o han otro uso y costumbre, o privilegio, in qualquiera manera deven passat con los señores, e los señores con ellos, que les seaguardado,* addebat antiquata lex veteris. Ordinamenti post hæc verba. *El uso costumbre, y privilegio que ovieren en sta razon.* Quæ verba non erant superflua, nec otiosa, etiam si à compileribus omissa sint. Multa enim illa una leges addita, aliqua omissa, quædam verò mutatæ sunt, quod proximè patebit, illud ex his reliquum fit ex vasallis censitis, vulgò Solariegos, vel de mansata nihil aliud posse dominos expectare, quam censum, ad quem solum, & mansum cum prædis concesserunt domini agricolis censitis visi usus vel consuetudo, vel privilegium aliud induxerit ex antiquitate temporis & longæva præstatione: at verò ne quis dubitaret qualis illa consuetudo esse deberet, subdit lex illa in fin. consuetudinem illam immemoriam
56 riam esse debere, ibi. *E si non ovieren cartas o privilegios que les sea guardado el uso y costumbre que ovieren*

*ren enesta razon, de tanto tienpo aca, que memoria de
 hobres no sea en contrario. Ac ne fortè quis dubitaret
 an ea clausula extenderetur ad vasallos solariegos :*
 quia proximis verbis *de las encartaciones* loquebatur,
 præterea quod in utrisque una eadémque inerat ra-
 tio. Idem legislator nec de hoc dubitatio ulla esse
 posset. *lib. 6. tit. 11. post leges ejus tituli in appen-
 dice remissarum legum. versi. 4. hanc ipsam legem ad
 id notat & refert, quomodo præscribi possit à domi-
 nis adversus vasallos solariegos, vel de mansata, quod
 quidem in censu intelligi non potest, cum is ex con-
 ventione solvatur, ut cætera de quibus conventum
 non fit inter dominum & vasallum immemoriali su-
 stinenda veniant probatione, quod quidem necessa-
 rium est, quia ex fundata juris ratione, est efficax
 contraria illa violentiæ præsumptio, cum isti domini
 exercent jurisdictionem civilem & criminalem in
 his vasallis, & est eo fortior quia prædicti vasalli sunt
 solariegui. Et contra dominus est d. reg. quod laten-57
 ter, & quod ibi Docto. ideò immemorialis requiri-
 tur. Et quamvis illa clausula ponatur in fine ejus le-
 gis: tamen quia par ratio est in illa, & in cæteris pa-
 riter determinat omnia capitula legis ex his quæ no-
 tat & tradit Abba. & Francus reliqui in c. 2. *requiris,*
num. 4. § 10. de appel. optimè Decius ibidem nu. 3.
Bar. in l. talis scriptura. §. fi. ff. de leg. 1. Bal. in l. 1.
C. de lib. præ. vel ex hæret. Alex. consil. 213. lib. 2.
Aretin. consilio 116. Bald. in l. in actio. notabili. 3. de
his qui notant infam. Hæc enim regula ab omnibus
 agnoscitur, ut clausula generaliter ad omnia refera-
 tur quando nulla ratio assignari potest, propter quam
 magis ad unum capitulum, quam ad aliud referatur.
 Itaque ex clausula illa ut domini contra quos est præ-
 sumptio violentiæ & coactionis, à vasallis etiam so-
 lariegi & de mansata ultra constitutum censum ni-
 hil aliud accipiat, necessaria est immemorialis præ-
 scriptio ex d. l. 2. tit. 3. l. 6. *Ordinationum Regiarunt,* 58
 & clau-*

& clausula illa consultissimè posita fuit: aliàs autem forsan obtineri poterat à dominis, ut præstatio annua ultra censum constitutum iterata triginta annis continuis veram acquisitionem induceret, & tituli præsumptionem, quia præstatio triginta annorum præscriptionem videtur inducere jure communi, etiam in rebus maximi præjudicii. Bar. in *l. solet. §. 1. ff. de officio proconsulis*. Bald. in *l. male agitur. de præscriptione trig. vel quadrag. annorum*. Baldus de *præscriptionibus* 4. part. quarta partis. q. 9. Carolus Molineus in *consuetud. Parisi. tit. 1. §. 7. num. 21. l. sicut. l. cum notissimi. C. de præscrip. trig. vel quadrag. annorum*. Alex. conf. 124. lib. 4. ad decennium istiusmodi præscriptionem redigebat, sed nostra lex cum animadverteret præsumptionem violentam, & repugnantiam juris contra dominos, tempus immemoriale requirit, & meritò. Ex his quæ tradunt Joannes Andreas, Hostiensis, Henricus, Panormitanus, & reliqui in dict. regula quod latenter, itaque ex his nihil distinguimus inter vasallos de mansata, vel solariegos, & alios quoad hujusmodi exactiones & onera, cum in utrisque idem jus sit, atque eadem reperiat definitio, eaque multo clarior in solariego, quia in his expressè decisum est, quod sola immemoriali possessione defendantur, in his quæ extra constitutum censum ab eisdem percipiunt domini.

- 59 Est igitur id observandum in vasallo solariego, quod in aliis, quod attinet ad luctuosas, ut nisi immemoriali præscriptione domini juventur, eas à vasallis exigere non possint, omniàque superius tradita habent locum in vasallo de mansata: qui quidem vasallus etiam si lege Partitæ libere decedere poterat à mansionem & solo, tamen jure novo, ex *d. l. 2.* hæc decedendi facultas ablata est, & forma tradita, quo pacto vasallus decedere possit à solo & prædio. Námque si dominus vasallum gravaverit de mansata, plus exigendo quam conventum sit, tunc dece-

decedere potest, in abscessu vero formam illam servabit, de qua his verbis lex nostra: *E si fuere una dos o tres vegadas tuerto, e non gelo quisiere emendar a la tercera vegada, el labrador saquela cabeça por una finiestra de aquella casa en que mora, e trayga testigos, & diga que renuncia e se parte del señorio de aquelque le faze tuerto, & que se torna vasallo con todo lo que ha de otro señor, que sea natural de aquella behetria en que es aquel solar en que vive.* Quæ lex in hac forma abunde egregia est & antiquitate plenissima. Rursum nec dominus potest adimere mansum vel solum, vel prædium vasallo, nec liberis ejus, si vasallus ejusque liberi censum conventum solverint. In principio d. l. 2. nec vasalli quicquam de manso vendere possunt, ibi: *E ningun solariego no puede vender ni enagenar, ni empeñar cosa alguna de aquello que fuere del solar.* Quod indistinctè constituebat lex antiquata, hodie verò additum est in nova lege, *salvo a otro solariego, que se a vasallo de aquel señor, cuyo es aquel solar.* Itaque hodie cessat illa consideratio, quam adducebat Gregorius Lopez in d. l. 3. tit. 25. part. 4. Ubi tenet, quod si vasallus consueverit vendere possessiones suas libere, incumbat probatio domino quod illæ sint suæ propriæ, quam ipse inducit ex eo quod vasallus vendat liberè: quia vasallo solariego prohibita erat alienatio ex Speculatore ubi supra, ad quam adducit Iserniam de controversia inter masculum & foeminam, in principio. vers. quid tamen, qui tamen mihi fere nihil dicit, at verò ex nova nostra lege Hispana, ut illa consideratio habeat locum, & inducamus præsumptionem pro vasallo vendente contra dominum, debet vasallus vendidisse, non ei qui vasallus item sit ipsius domini, sed libero homini, & in libero fundo habitanti, cum lege nova indistinctè venditio non sit prohibita, sed solum homini libero: ob idque si vendiderit vasallus vasallo, adhuc est præsumptio pro domino,

domino, quod vasallus secutus leges constitutas mansum vasallo vendiderit, secus si vendat libero homini: quia tunc dominus probare tenetur, quod mansum venditum ad se pertineat, cum vasallus tanquam proprium vendiderit, quod si qua est præsumptio, quæ onus probationis in alium transferat, hoc modo est accipienda.

- 61 Postremò dispositum est prædicta lege, ut acquisita à vasallo de mansata vel solariego fiant mansatæ, & soli, & remaneant domino cum meliorationibus. Quod quidem intelligendum est si emerit ab homine vasallo, item ejusdem domini mansum, item quod pater quia empro in solo Regio, aut Ecclesiæ non cedunt domino ex dispositione ejusdem legis. Idemque necessario fatendum est, si emerit ab homine vasallo alterius domini, namque ille ipse dominus in cujus quoque mansata emuntur prædia, beneficio ejusdem legis tutus est, ut bona quoque de mansata sua vel solariega alienari item non possint. Postremò notabilis est lex illa, quatenus ait pacta conventa inter vasallum & dominum esse servanda, quia hodie frequenter ex conventionem forma prædictæ legis non servatur, namque domini prædiorum sub certo censu possessiones suas concedunt vasallis, alio atque alio censu sibi reservato quotannis solvendo, denique ex *d. l. 2.* talia pacta & conditiones utiliter opponuntur & conservantur, & meritò, quia in traditione rei propriæ potest quisque rei suæ leges quas velit apponere. *l. in re mandata. C. mandati.* ideòque si dominus à principio pacto convento de luctuosa agat, pactum servabitur, atque ipsa luctuosa pars census erit *l. fundi partem. ff. de contrah. emptio.* qui casus in omni genere personarum receptissimus est & sine difficultate, ut conventio tollat omnem præsumptionem metus coactionis & violentiæ, cum præsertim possit quisque in traditione rei suæ leges apponere, quas subire debet is qui velit re mea uti. Postremò
ex

ex hac ratione, quòd in traditione rei suæ quisque apponere possit leges quas velit, & reservare sibi jus in re summa quod velit, atque adeò ex eo quod pacta conventa in hac concessione soli & mansata sunt servanda, si inter dominum & vasallum pactum sit, ut nisi vasallus singulis annis censum solverit, prædium commissi lege ad dominum revertatur. Procul dubio pactum illud efficaciter servabitur, quamvis enim pœna conventionalis ex usu forensi apud suprema tribuna-
lia non mandetur executione, decisio Matthæ. de Afflict. 135. unde stipulatio de dupla rarò aut nunquam exigitur, quod notat Greg. Lop. in l. 32. tit. 5. par. 5. verbo *doblo*, ubi pœnam de qua ibi non exigi attestatur, cui addendus est Matthæ. de Afflict. d. de-
cisione. 135. § decis. 80. & Carol. Molineus de eo quod interest. num. 178. & Rom. consi. 510. num. 9. facit in nostro casu text. in l. 68. Tauri. quam in hoc sensu accipit doctissim. Covar. Varia. li. 3. c. 7. nu. 1. Ait enim forensen usum apud suprema Regis tribu-
nalia eam legem ita interpretatum fuisse, scilicet ut commissum, de quo in lege Taurina, ita demum lo-
cum habeat, scilicet si res ejus sit, qui censum sibi⁶⁴ solvendum caverit, revera tamen ille sensus mihi nunquam placuit, nec scio an ita indistincte apud su-
prema Regis tribunaia lex illa accipiatur.

Quid enim movere potuerit legum illarum condi-
ditores, ignoro, ut de re clarissima legem tulissent, cum
Taurinæ omnes leges, maximè controversas quæ-
stiones deciderint, nulla antem dubitatio esse pote-
rat, ut in traditione rei propriæ ipse mihi jus totum
rei meæ reservare possem: quæ enim iniquitas est,
aut quæ injuria fit ut tradita re mea ex mea liberali-
tate conditio à me apponatur, ut totum redditum rei
meæ singulis annis mihi solvas? quod si renuas, res
mea ad me integro jure revertatur, cum à principio
integrum tibi sit & liberum, rem meam ita non acci-
pere; certè indigna hæc dubitatio erat, quæ Taurina
V lege

lege decideretur, quod mihi fortius persuadeo, quod Joannes Lupus de Pala. Rubios vir eruditissimus, & summæ apud nos autoritatis qui affuit his legibus Taurinis condendis, longè aliter eam legem accipit, scilicet cum quis retenta sibi re sua super eadem censum solvendum singulis annis vendidit, addita ea lege, ut scilicet nisi ad tempus certum solvatur census, res commisso ad eum qui censum habiturus erat pertineat, in quo lex illa videri poterat, difficillimam juris decidisse quæstionem, scilicet, qualis quantave debeat esse poena conventionalis, in quo text. in l. una. de sententiis quæ pro eo quod interest, moderationem poenæ conventionalis requirebat. Hæc verò moderatio deerat, ubi læsio reperiretur ultra dimidiam, de qua læsione in *di. l. 68.* præterea Doctorum sententiæ adeò erant ambiguae & dubiæ, ut in illa re illud unum videretur certissimum, nihil certi reperiri. glos. in l. una. distinguebat inter poenam appositam per verba multiplicativa, vel per verba simplicia quam Rebuffus dicit communem in repetitione. *d. l. unicæ. num. 546. Alex. cons. 157. num. 6. lib. 6.* quam tamen reprehendunt & Bart. in *dic. l. una. num. 2.* alii distinguebant quod aut poena apponebatur rei certæ, aut rei incertæ, Sapia dicebat hanc quoque communiter receptam, *ibidem. num. 83.* & omnes in *§. alteri. de inutilib. stipulationib.* post Portium, dicebant quod poena non potest ascendere duplum, & est communis per Immolam in *l. stipulatio. §. alteri. de verborum,* & Curtius in *d. l. 1. num. 32.* ad quam opinionem videtur respexisse. *d. l. 68. ibi: Nunque sea mas dela metad.* Alii distinguebant inter poenam additam facto, vel quantitati, ut priori casu adscenderet in infinitum, secundo verò casu redigeretur ad legitimum modum usurarum, hanc dicit communem Franciscus Curtius in *dic. l. una. num. 32.* Baldus de *præscriptionib. 2. parte tertiæ partis q. 13. num. 6.* facit bona glos, verb. *poteft in l. Lucius. ff. de actio-*

actionib. empti. & vendi. & in l. cum allegas. glo. 1. C. de usuris. Quibus dicitur, quod si poena adjiciatur
 quantitati, de facili præsumitur usura, quod non est
 si adjiciatur facto, quæ opinio in hoc regno mihi ve-
 rissima est. Ex qua desumptæ videri possunt duæ no-
 stræ leges, ex duplici membro hujus distinctionis,
 altera est. *l. 34. tit. 11. part. 5.* qua deciditur, quod
 poena apposita non adimplemento facti ex conven-
 tione exequenda sit, ibi, *Peché la pena, y cumpla el*
fecho. Ad quam respexisse videntur legum earum
 conditores, quas Taurinas dicimus in *d. l. 68.* juncta
 opinione præcedenti, ut scilicet non soluto censu an-
 nuo vendito res commisso pereat, ut poena illa quia
 est apposita non adimplemento facti, sit exequenda.
 Altera vero lex est *l. fin. titul. & part. ead.* quæ vi-
 deri poterat contraria, sed loquitur in poena conven-
 tionali quæ apponitur obligationi numerandæ pe-
 cuniæ, quæ poena proximè accedit usuræ. Cum verò
 tota ratio usurarum hodie ad id quod interest redacta
 sit. Quod longè latèque patet ex qualitate persona-
 rum & circumstantiis rerum, locorum, & temporum,
 non deerant qui jure decidi hanc quæstionem posse
 negarent, sed totum committi arbitrio judicis, quod
 quidem ratione non carebat, & tenebat Carol. Mo-
 lineus *de eo quod interest. num. 33. & 173.* Romanus
 ante eum. *consil. 510. num. 9.* in quo quoque non le-
 vis ratio decidendi legem Taurinam videbatur, id sci-
 licet, quod suprema tribunalia raro admitterent pœ-
 nam conventionalem, ultra id quod cujusque inter-
 esset. *d. decisione. 135.* legum illarum, ergo condi-
 tores lege illa Taurina constituerunt, poenam illam
 appositam non adimplemento facti esse exequendam,
 etiam si talis poena excedat duplum. cum dict. *l. 34.*
tit. 11. part. 5. & contra penultimam opinionem
 retulimus. Cum autem ea planè scripta sit, & qua-
 dret. *d. l. 34.* & videatur in hac specie census non
 soluti apposita poena commissi abstulisse difficulta-

tem quæ poterat insurgere, aliò ipsam retorquere, ad casum sine dubio, nec potest, nec debet iudex, ipse enimmet Covarru. aperte legem illam ita accipit, ut ad id decisa & lata sit, scilicet cum quis supra re sua, quam retinet, censum alteri constituerit, etiam si dicat suprema tribunalia aliter recipere illam legem.

- 68 Suprema autem tribunalia, aut Principem consulant de re dubia, aut legem accipiant in casu quo loquitur necesse est, cum enim lata sit à Principe, non recognoscente superiorem, qualis Rex noster Hispaniæ. *glos. in c. Adrianus. l. 2. 63. distinctione*: possidet enim Rex noster hoc regnum Hispaniæ, ut dicit Felinus *in c. cum non liceat. de præscription.* tanquam rem captam in bello, idem dicebat Cardinalis *in Clementina fin. de censibus. q. 7.* ubi appellat Regem nostrum, Regem sui juris, quasi nihil acceperit ab Imperatore; alia adducunt Avendanius, & Palatios Rubios *in principio hic in Repet. rubrica de donationibus inter virum & uxorem, ille de exeq. mandat. Regum Hispania.* Greg. Lop. *in l. 1. tit. 18. part. 2.* & licet isti omnes intelligant, quod Reges Hispaniæ vendicarunt Hispaniam à Mauris, & verum quidem illud sit, jamdiu tamen jure proprio Hispaniam possidebant bello justo captam à Romanis, qui in Hispaniæ finibus, neglectis juris humani & divini legibus, turpi-
70 ter agebant, factique sunt Goti illa ætate veri domini, & jure successivo posteris suis reliquerunt, quod non obscure indicat mihi lex Gotorum antiquissima, quæ est *l. 8. lib. 10. del Foro juzgo delos Godos tit. de los partimientos*, cujus verba hæc sunt: *El departimiento que hy he fecho de las tierras e de los montes entre los Godos e los Romanos, en ninguna manero non deve serquebrantada, nen los Romanos deven contrariar, nen demandar nada de las duas pates de los Godos, nen los Godos de la tercia parte de los Romanos, si non quanto les nos diemos. E los partimientos que fizieren los padres sos fillos nen so linagelo deven quebrar. Expendo*

do verba illa, si non quanto les nos diemos. Non⁷¹ licet ergo judici alio legem apertè retorquere, nec ab ea recedere, ita Divus Augustinus *lib. de vera religione*, in istis, inquit, legibus temporalibus, quamvis de ipsis judicent homines cum eas constituunt & faciunt, postquam tamen factæ & constitutæ sunt, non licet judici de ipsis judicare, sed secundum ipsas; & habetur in *cap. in istis. 4. distinctione*, & peccat iudex qui prætextu æquitatis quæ scripta non est, à verbis & mente legis recedit, quia resistit potentiæ & majoritati Regum primo. Et est in *ca. si quis. de majorita. § obedientia*; qui principi non obedierit, morte moriatur. *lex igitur. 68. Tauri*, quæ hodie est *l. 1. tit. 15. lib. 5. Ordinationum*. ad hunc sensum accipienda est quousque Princeps aliter interpretetur, & ideo sive ex ratione hujus legis, sive ex rationibus, de quibus supra, quia in traditione rei meæ possum mihi reservare integrum jus, sive quia pacta conventa inter vasallum & dominum sunt servanda, quia à principio liberè contrahitur, postea verò necessariò conventioni standum est, vasallus non soluto censu ex convento pacto rem commisso amittet, sit igitur verus sensus *d. l. 68*, ut loquatur in censu quem quis constituit super rem suam quam retinet alii solvendum, propter pretium census acceptum, non verò cum quis rem suam alteri tradit, & in traditione reservat sibi censum singulis annis solvendum, addita conditione, ut si in solutione is qui rem accepit cessaverit, rem iterum antiquo domino restituat, quia hic casus indignus est decisione Taurina, in priori autem specie versabatur maxima difficultas, de qua supra, quæ decisa videri poterat ex prædicta lege, retento autem illo sensu sic intelligendum est novo jure Hispano illam legem Taurinam ex parte correctam esse,⁷² non enim ab anno millesimo quingentesimo trigesimo quarto licet super re aliqua imponi censum, qui solvendus sit, in frumento bino, butyro, melle, &

aliis id genus rebus, cum pacto de redimendo, itaque non licebat accepta pecunia vendere neque emere annum censum bini, olei, vel tritici cum pacto de redimendo, ut si ad certum tempus pecunia restitueretur, emptori res libera remaneat, nec amplius census solvatur: sed ex illa hujusmodi contractum emptio-
 nis ad pecuniam redigit, ut census non in fructibus solvatur sed in pecunia, ad rationem unius pro quatuordecim, quæ numerasset emptor. Quæ lex legitimum pretium constituit censuri redimibili solvendo in fructibus, ut non excedat in computatione facienda æstimationem unius pro quatuordecim, itaque non licebat lege illa lata pro quatuordecim aureis, quos nos ducatos vocamus amplius accipere nomine annui census redimibilis solvendi in fructibus, quàm unum aureum ducatum, aut vinum, oleum, triticum-
 ve quod uno ducato aureo comparari in foro possit: & hoc fuit pretium census annui redimibilis fructuarii. In quo casu ex illa lata & recepta est. Rediget-
 73 que hujusmodi contractus ad legitimas usuras, & potuit redigere ex fructu ad pecuniam istam constitutionem annui redditus fructuarii redimibilis, quia non solum potest constitui census annuus in fructibus, quo casu nemo negat contractus hujusmodi validitatem; Joannes de Medina Theologus, *de Restitutione. cap. duensibus.* Joannes Major *in 4. d. stinct. 15. q. 42.* & est *extravagans prima* Martini Quinti, & *extravagans secunda* Calixti Tertii, sub titulo de *emptione* & *venditione* inter communes & multa; Dominus Covarru. *Variarum resolutionum. cap. 7.* & Rebuffus *in tract. de constitutione reddituum in principio.* Gregorius Lopez *in l. 38. titul. 8. part. 5.* sed potest constitui super certa re ut solvatur in pecunia, ita tenet doctissimus Covarruv. *d. cap. 7.* Grego. Lopez *dict. l. 38.* Antonius Gomez & alii *in d. l. 68. Tauri.* Et ita census ille qui constitutus fuerat à principio in fructibus propter pactum appositum de redimendo,

dimendo, quod cum modicitate pretii suspensionem aliquam præbebat obscuratæ & obiectæ cujusdam usuræ, redactus est lege nostra ad pecuniam intra certos limites & fines legitimarum usurarum, ad rationem unius pro quatuordecim, sicuti arrestis Parisiensem Senatuum annuos redditus frumentarios cum pacto de redimendo constitutos scimus, in pecuniariorum commutasse ad æstimationem unius pro quindecim, refert Carolus Molineus *de contractib. quest. 21.74* & Rupellanus *libro institutionum forensium. 1. cap. 34.* Atqui cum hoc dispositum esset in censu constituto cum pacto de redimendo, nequibat lex extendi ad casum longe diversum, scilicet ubi census annuus solvendus in fructu venderetur, perpetuo nullo adjecto pacto de revendendo, & quamvis advocatorum pauci in hac quoque specie existimarent agendum conditione ex illa lege, eò quòd ratio ipsius multò fortior inveniretur in contractu constituti census annui perpetuo, qui tamen etiam si pactum non haberet de revendendo, in vera tamen computatione non ascendebat, ad rationem unius pro singulis quatuordecim, quod videbatur ex illa lege legitimum pretium census annui fructuarii & redimibilis, ob idque dicebant istos contractus perpetuos celebrari, ut reductio vitaretur: de qua in dicta lege Rigia edita anno trigesimo-quarto, & ideò videri poterat argumento deducto à fortiori *auth. multò magis. C. de sacrosanct. ecclesiis.* Census istos annuos fructuarios licet perpetuos & non redimibiles, posse conditione illius legis reduci ad rationem unius pro quatuordecim, præsertim illos qui in vera computatione ad eam rationem non ascenderent, ut frequentissimum erat in modio vini annuo vendito perpetuo solvendo pro decem aut duodecim aureis ducatis, & constabat modium vini semel comparari & vendi pro duobus ducatis. Unde in vera computatione emebat emptor annum modium vini solvendum perpetuo, qui sin-

75 gulis annis veniebat pro duobus ducatis, idque pro pretio decem, aut duodecim ducatorum, & sic unum ducatum annuum pro singulis quinque, aut sex ducatis, quæ ratio longè distabat à legitimo pretio census etiam redimibilis, s. ad rationem unius pro quatuordecim, quod lege illa fuerat constitutum censui fructuario redimibili. Immò videbatur in hujusmodi contractibus inesse injustitiam & iniquitatem maximam quæ temperari deberet ex dict. lege Regia quæ lata fuerat anno trigesimo quarto, licet ipsa expresse de censu redimibili non perpetuo loqueretur, cum fortior in hoc esset ratio, quam in illo cum non ascendere ad rationem unius pro quatuordecim, aliis hanc sententiam recjicientibus, qui dicebant hanc quæstionem decidi posse ex juris regulis, scilicet ex læsione ultra dimidiam ex *l. 2. C. de resc. und.* vel ex læsione enormissima, vel ex dolo qui insurgeret ex ipsa re. *l. si superstitis. de dolo. C.* quibus medelis existimabant plerique advocatorum uberius posse succurri huic malo, & quia hæc remedia erant agnita à jure etiam Hispano: cùmque hæc reperirentur remedia ordinaria, non esse deveniendum ad eas cruces, ut novam decisionem quæ decideret casum census redimibilis, extenderent ad hos contractus perpetuos, quæ quidem ratio benè admittebatur, & erat quidem verbis speciosa, sed internam continebat faniem: habebat enim tacitè secum difficillimam quæstionem, & fere impossibilem probationem læsionis, five ultra dimidiam five enormissimam, quia ad probationem læsionis videbatur recurrendum ad commune pretium, commune autem pretium quod in civitate, & in regno, atque in foro publicè communi omnium commercio reperiebatur non ascendebat ad eam rationem unius pro singulis quatuordecim, itaque incipiebat dubitatio & quæstio, de legitimo pretio & valore cujusque rei, item de communi, & an distinguerentur in hujusmodi contractibus, & an ab

ab illo, an verò ex hoc, an ex utroque probanda esset læsio quæ in his contractibus reperiēbatur: de fructibus quoque lucrandis, vel restituendis variè agitatum est, ut restituerentur suadebat læsio qui videbatur enormissima dolo fere par, & æqualis, ex adverso bona fides & titulus, denegatæque læsio pugnant, stultissimùmque id genus hominum videri poterat, qui pluris census illos annuos, in fructibus solvendos emeret, quam publice & communiter in foro, & in civitate sua venderentur, caram emptiōnem stultam esse, cum vilis reperiretur, exprobarēque stultitiam eementis. Ex quibus excitatæ sunt in hoc Senatu maximæ lites, ex Senatoribus aliis in alias abeuntibus sententias, postremo consultus Senatus supremus Hispaniæ re ad Philippum nostrum Regem Inviētissimum delata, lis novâ editâ lege decisa est: quamquam typis adhuc excusa non est, addere libuit, vocant apud nos Gallicos vulgari verbo rustici *la pramatica de la quatorcena*.

D On Philippe por la gracia de Dios, Rey de Castilla, de Leon, de Aragon, de las dos Sicilias, de Hierusalem, de Navarra, de Granada, de Toledo, de Valencia, de Galicia, de Mallorcas, de Sevilla, de Cordua, de Cerdeña, de Corcega, de Murcia, de Iáen, Conde de Flandes de Tyrol, &c. A los de nuestro Consejo, Presidente, y Oydores de la nuestra casa y corte y cham cillerias, y al nuestro Regente, y Alcaldes mayores y ordinarios del reyno de Galizia, y otros juezes y justicias qualesquiera de todas las ciudades, villas, y lugares de los nuestros reynos y señorios, y cada uno y a qualquiera de vos en vuestros Lugares y jurisdicciones a quien esta nuestro carta fuere mostrado, o su traslado sinado con autoridad de

V 5

juez,

juez, salud y gracia. Y a sabeyz, que entendidos los grandes daños y inconvenientes que se siguen a nuestros subditos y naturales que con necesidades imponian sobre sus heredades y otras haziendas censos al quitar para los pagar en pan, vino, azeyte, leña, carbon, miel, cera, xabon, lino, gallinas, tocino, y otro qualquiera genero de cosas, que no sea divero, por leyes de nuestros reynos, especialmente la que se hizo en la cortes que tuvimos en la villa de Madrid el año passado de mil y quinientos y treynta y quatro, esta prohibido y mandado que no se pudiesen fundar, ni instituyr seme jantes censos y tribuos al quitar, y que los que estuvieren puestos y fundados hasta el dicho año de quinientos y treynta y quatro, e se constituyesen e fuendassen de ay adelante se pagassen en dinero a respecto de mil maravedis por cada catorze mil de las que oviere dada el comprador delos tales censos por precio principal, y porque somos informados que en el nuestro reyno de Galicia por contravenir e defraudar a lo proveydo por la dicha ley, algunas personas han otorgado y otorgan contractos y escrituras en que se obligan de pagar algunas quantidades, medidas, o pesos delas dichas cosas, cargandolo sobre sus heredades y haziendas para los pagar perpetuamente, como quiera que las palabras delos tales contratos suenan ser perpetuos los precios que por ellos dizen aver se dado y pagado son tam baxos, que considerado el valor que las dichas cosas teni an el tiempo que se vendieron e impusieron por censos y tributos, no solamente no llegan a lo que es justo precio

precio de censos perpetuos, pero sale mucho menos de los dichos catorze mil al millar, que las dichas nuestras leyes ponen por precio justo a los censos al quitar que se instituyen en las dichas cosas: lo qual redundando en mayor daño de los probes, que con necesidades que se les offrecen tomam los tales censos, y de lo dicho y de otras conjeturas se colige, que aunque suenan ser censos perpetuos, pero de intencion y voluntad de las partes son redimibiles, y dello algunas vezes hazen escrituras a parte, pero por no constar dello e de la dicha intencion de los contrayentes los juezes ante quien han ocurrido pleytos tocantes a la execucion y cumplimiento de las dichas leyes han tenido ocasion de dudar en la determinacion y decission dellos, de que se ha seguido a los dichos nuestros subditos y naturales costas y gastos, y otros daños, sobre cuyo remedio platicado enul nuestro consejo, y con nos consultado, fue acordado que deviamos mandar, y mandamos que todos los censos y tributos que en el dicho reyno de Galicia se ovieren ansi puestos y fundados por qualquiera persona, dende el dicho año de quinientos y treynta y quatro a esta parte en pan, vino, y otras qualesquiera cosas de las susodichas, cuyo valor reduzido a su comun precio, que tenian al tiempo, y en los lugares que se fundo el dicho censo, salia a razon de catorze mil al millar, y dende a baxo, que los tales censos que assi se ovieren fundado, y fundaren de aqui adelante, se paguen a razon de mil maravedis por cada catorze mil de los que oviere dado el comprador, y sin ambargo que en las dichas escrituras
que

que dello se otorgaren, o ovieren otorgado suenen ser censos perpetuos se ayan de juzgar, y tengan por redimibles, y como tales se puedan juzgar, pagando la suerte principal, y en todo se juzguen por las leyes que hablan en los censos redimibles y los que salieren a mas precio delos dichos catorze mil al millar, como no lleguen a veynte mil, queriendolos la parte del deudor reducir y pagar por ellos a razon de catorze mil al millar, lo pueda hazer, y los tales censos se tengan y juzguen por redimibles, aunque la escritura los llame y nombre perpetuos, quedando su derecho a solvo al dicho deudor que esto no quisiere para seguir su justicia contra el señor del censo sobre el engaño e iniquidad del tal contrato como viere que le conviene. Y en quanto a lo corrido delos dichos censos, mandamos que los corridos desde el dia de la contestacion se reduzgan y paguen al dicho respecto de catorze mil al millar, condenando a los dueños en restitucion de lo que mas oviere llevado desde el dicho dia, absolviendolos y dandolos por libres en lo de antes: lo qual mandamos se entienda en los dichos censos, que como dicho es suenan se perpetuos, sin que aya auido concierto, o contra escritura que los haga redimibles para siempre, o temporlamente, porque costando aver auido tal concierto e contra escritura, los tales censos se han de tener y juzgar sin distinction de precio, ni distinction de tiempo por redimibles, segun los demas que estan dichos, y los unos, y los otros no hagades ende algo, so pena de la mi merced, y de diez mil maravedis para la nuestra camara. Dada en el

Pardo a diez y ocho dias del mes de Hebrero, de mil y quinientos y setenta tres años. YO EL REY. Yo Antonio de Erasso secretario de su Magestad Catholica la fize escrevir por su mandado. D. Episcopus Segoviensis. El Licenciado Pero Gasco. El Licenciado Iuan Thomas. El Licenciado Rodrigo Vazquez Arze. El Doctor Luys de Molina.

Cujus legis tres partes dignoscuntur : in priori om-76
nes contractus census annui etiam perpetui solvendi
in fructibus, reducitur ad pecuniam solvendam ad
rationem unius pro quatuordecim, sit facta compu-
tatione pecuniæ acceptæ pro censu annuo, cum pre-
tio fructus, ratio ipsa computationis non excedat
rationem unius pro quatuordecim, talisque census,
velit nolit venditor, in pecunia solvendus est ad eam
rationem, quousque omnino oblata integra pecunia
redimatur, & hoc in priori parte; in secunda vero, si
facta computatione ratio excedat ultra modum unius
pro quatuordecim usque ad unum de viginti, in facul-
tate venditoris est reducere ad pecuniam, vel sol-77
vere fructus si velit, si verò semel reduxerit ad pe-
cuniam, in posterum in pecunia solvat necesse est,
quousque redimat oblata integra pecunia, quia semel
redimibilis census perpetuo est redimibilis quod fere
tenet in terminis doctissimus Covar. *Variar. resolut.*
lib. 1. capit. 9. num. 8. versi. ex ultima vero ratione;
tertiam vero partem hujus legis intelligimus ex præ-
cedentibus, si facta computatione ratio ipsa attingat
modum unius pro viginti, non esse locum reductioni,
ita ut intelligere possimus justum & legitimum pre-
tium in hoc regno Galleciæ census fructuarii perpe-
tui ex hujus legis dispositione esse, si ratio ipsa a-
scendat ad modum unius pro viginti, ita enim videtur
intelligendum, quia reductio inducta in duplici casu
priori, inducit contrariam firmitatē in hoc casu, tertio
argu-

argumento. *text. in l. cum prator cum vulgatis. ff. de judiciis*, itaque ex hac legis novæ decisione constitutio census annui, ad rationem unius pro quatuordecim & infra est beneficio hujus legis redimibilis, velit nolit venditor, constitutio vero ejusdem census fructuarii ad rationem unius pro quindecim & eo amplius, usque ad unum de viginti, est redimibilis si velit venditor census, ex his duobus intelligimus tertium casum, ut census qui constitutus reperitur ad rationem unius pro viginti firmus sit sine metu reductionis ad pecuniam.

- 78 Ex quibus in hoc nostro regno restat decisum hodie justum pretium census perpetui & fructuarii censi id quod æstimeretur ad rationem unius pro viginti, unde jam nobis Gallecis extante hac lege nullum negotium faceffet inquisitio justii pretii census perpetui & redimibilis fructuarii, moribus, lege & consuetudine apud exteros recepti: nec jam multum laboravimus circa *confi. 180. Guidonis Papæ & decisionem Conradi de contractibus. q. 84. & Carol. Molin. de contractibus. q. 5. numer. 117.* qui existimabant iniquum esse pretium annui redditus etiam redimibilis quando id minus sit quam ad rationem unius pro viginti, & ita dicebant observari in Delphinatu, & apud Germanos, & Gallos, alibi autem constituebantur ad rationem unius pro quindecim, idem Conradus *q. 83. conclusionem 2.* Apud Gallos etiam alibi observari tradit Carolus Molin. *d. q. 5. num. 125.* aliam rationem tradebat Tiraquellus *lib. 1. de retractu. §. 1. gloss. 6. num. 19.* ut emptio annui census redimibilis facta ad rationem unius pro duodecim toleretur, si vero fiat ad rationem unius pro decem vel undecim, reducatur ad rationem unius pro quindecim, si verò constituatur ad rationem unius pro octo, & eo minus, tunc tanquam nequissimus contractus, in quo desit justitiæ fundamentum, omnino non sustinetur, ita observari apud regia tribunalia restatur

testatur Tiraquel. ubi supr. & alii quos refert doctissimus Covarru. *Variarum resolut. tertio cap. 10.* quorum quæ ipse adducit ad nostram legem pleraque necessaria sunt, qui apud Hispanos in Bætica aut hos redditus annuos constitui ad rationem decimæ, at vero apud Carpentanos & Vascæos, quos nos nostro nomine dicimus Castellanos constitui ad rationem unius pro duodecim, vel quatuordecim, & cum hæc reperirentur diversarum gentium exempla, supremo Senatui placuit, ut huiusmodi census fructuarios, qui non attingerent rationem unius pro viginti, solverent venditores in pecunia ad Rationem unius pro quatuordecim, qua una re illud certè obtinuerunt, ut ratio annui census perpetui & fructuarii intelligatur, quæ in vera æstimatione æquat & attingit modum unius pro viginti, argumento. gloss. in *authen. perpetua. C. de sacros. eccles.* quam approbat Salyce. *quæst. 5. ibi.* & Tiraquel. *lib. 1. de Retractu. §. 1. gl. 6. num. 19.* & Caro. Molin. *de contract. quæst. 5. num. 118.* per text. in *authen. de alienatione & emph. §. si vero alicujus*, idque ea ratione existimabant, quia ex decisione illius tex. justum pretium fundi sit quantum viginti annis fundi fructus effecerint deductis expensis: ibi enim pensio illa emphyteusis Ecclesiæ censetur justa & legitima, quæ viginti annis faciat æstimationem rei: quo argumento Acursius & alii existimabant pretium rei esse, fructus viginti annorum, & Carol. Moli. Conradus & alii existimabant pretium justum & legitimum census fructuarii & perpetui esse id, quod in vera computatione æstimeretur ad rationem unius pro viginti, quod quidem nostra lege fere decisum est, quamvis alii aliter senserint, quorum opiniones vide apud doctissimum Covar. *Variarum. libr. 3. cap. 9. numer. 5.* Hodie enim nobis Gallecis, jam lege lata, nullum negotium facessere videntur illæ opiniones, de quibus Pinellus in *l. 2. de rescind. vend. 3. part. ad finem. num. 29.*

Item

- 80 Item advertendum est quod sicuti ex hac nostra lege, videtur definitum legitimum & justum pretium censui perpetuo fructuario, ita quoque definitum est justum & legitimum pretium censui fructuario redimibili scilicet ad rationem unius pro quatuordecim, idem enim est si receptis quatuordecim ducatis aureis, enumeres quotannis unum ducatum aureum, vel fructus, qui in foro uno aureo ducato possint comparari. Itaque ex hac lege habemus justum & legitimum pretium census fructuarii redimibilis.
- 81 Nec existimes ex eadem lege constare pretium census pecuniarii redimibilis etiam si census in fructibus constitutus eam rationem reducatur, quod quidem ex *dict. l. edita*. anno trigesimo-quarto in specie concludit Covar. *d. c. 10. lib. 3. Variarum. num. 3.* adhuc enim integra difficultas est quod sit justum pretium census pecuniarii redimibilis: in quo opiniones illæ, de quibus nobis. *num. 78.* & *sequenti* actum est, observandæ sunt, & inter illas plurimum poterit consuetudo patriæ in quibus fiunt istæ venditiones. *argum. extravagantis Calixti Tertii, inter communes. de emp. & vend.* quæ plurimum tribuit consuetudini loci, & civitatis, ibi quod à centum annis citra & supra, & à tanto tempore, & per tantum tempus, cujus contrarii memoria hominum non existit, in eisdem civitate & diœcesi ac partibus aliis vicinis quædam consuetudo rationabilis, observata, præscripta ac moribus utentium observata ad communem hominum utilitatem introducta fuisset, idem repetitur in *extravaganti sequenti*, & sentiunt superius adducti. *d. num. 79. hoc capite*, unde in hoc regno fortassis hodie poteris emere censum pecuniarum ad rationem unius pro duodecim, fructuarium non item.
- 82 Item in actione illius novæ legis non veniunt fructus, qui cesserunt ante litis contestationem, sed illi duntaxat, qui post litem contestatam cedunt, unde

in causis executivis & summariis, ubi non est litis contestatio, ipsa oppositio habet vim & effectum litis contestationis: in causis enim summariis primus actus repugnans & contradicens, sustinet vicem litis contestationis, ea ob id effectum quoque Bal. in l. nulla. & in l. nihil. C. de procuratoribus. Card. in Clem. const. §. si. in fi. de electione. Abb. in c. insinuante in fi. de offic. delegati. Felin. in c. cum olim. de⁸³ accusationibus. Paris de Puteo in tractatu sindicatus. in vers. sententia. Maranta de ordine judiciorum de positione, seu de articulorum productione. num. 3. & 4. & cum executio fiat plerumque de censu qui jam cessit, ante iudicium executionis, merito ex dispositione legis nostræ præcipitur, ut solvatur census qui cessit in fructibus, atque in posterum fit reductio ejusdem census fructuarii ad pecuniam, ad rationem unius pro singulis quatuordecim, quæ practica videtur de mente dictæ nostræ legis, licet aliquibus aliud videatur, qui intra rationem unius pro quatuordecim, cessent sensus hos ipso jure esse factos redimibiles, ex hac lege, & verba illa absolvendo, intelligunt de consumptis, & non male, illi verò expendunt verba legis ibi *Y en quanto a lo corrido*, subobscura verba sunt, quæ interpretatione egent nova, quæ omnia fuerunt nobis adducenda, ad l. 68. Tauri, quæ est inter leges novæ compilatas, ut correctæ ex hac nostra lege, in hoc regno sit, & pertinuerunt ad pacta conventa inter dominum & vassallum, hætenusque de luctuosis quæ solvuntur dominiis jurisdictionem exercentibus ex usucapione, vel usurpatione temporis, cujus memoria non extet in contrarium.

De luctuosis autem, quæ alio nomine Abbadia^{di-84} dicuntur, vulgari verbo & proprio in hoc regno alia ratio est, est enim Abbadia præstatio quæ datur è bonis emortui parochi, rectori parochiali, lectulus videlicet, vestisve, bos, vel quid aliud, & differt à luctuosa usu forensi, quia hoc nomine propriè intelligimus in

hoc regno, præstationem illam quæ datur dominò habente jurisdictionem, ac verò Abbadia datur rectori Ecclesiæ, de hac Abbadia meninere plures, Jaf. in *l. res obligata. ff. de legat. 1.* Capella Tholosana. q. 387. § q. 388. Innocentius & Hostiensis in *c. ad Apostolicam de simonia.* Henricus & alii in *cap. Jacobus. de simonia.* Cassadorus, *decisione 1.* Covarru. doctissimus. *libr. 1. Variarum resolutionum. c. 27.* Dinus in *l. vestimentum. ff. de auro & argento legato*, in qua re longe alia investigatio est, hæc enim præstatio cum non habeat causas odii, nec percipiatur ab eo qui alias compellere possit, longè habet à se violentiæ præsumptionem, immò nulla hîc reperitur ex his quæ de luctuosa diximus, & ideo cessat præsumptio violentiæ, de qua Docto. in *d. ca. quod latenter.* Immo habet causas favoris apertè, postquam rectori Ecclesiæ solvuntur, unde non requirimus immemoriam probationem, sed sufficit ordinaria præscriptio decem annorum cum actibus, qui, ut diximus hoc capite, possunt inducere scientiam & tacitum consensum majoris partis parochianorum, ita tenet Covarru. *ubi sup.* ex Cassadori decisione & rationi convenit: quoniam scilicet cessant omnes causæ quæ in luctuosa immemoriam probationem requirunt, præsumptio, metus & coactionis.

86 Et utrum hoc casu rector qui debet habere meliorem vestem parochiani sui decedentis habere vestem scissam necdum confutam, neque perfectam, & quæ adhuc sit penes sartorem, dic quod sic per text. in *l. § si non sunt. §. quid ergo. § fina. l. vestimentum. ff. de auro & argento legato*, & ita concludit Capella Tholosana 387. Idémque de veste parochianæ habentis maritum, dum tamen sit quotidiana, nam pretiosiores vestes non sunt conjugis, ut diximus capite proximo, ita tenet Capella Tholosana. 388. adde, quod si vestes hæ quas habiturus est rector vigore hujus consuetudinis habeat aliquid affixum vel appensum,

pensum, veluti clavos aureos, vel orbiculos aureos⁸⁷ adstrictorios, vulgò Botones, vel laminam auri, vel argenti, quòd rector habebit cum veste illud quod vesti est affixum, vel appensum, quia in legato vestium venit affixum vesti, quod in specie tenet Stephanus Aufrerius in additione ad Capellam Tholosanam. *d. q. 387.* item si vestis, vel res quam habiturus est rector nomine Abbadia sit pignorata, hæres non tenetur luere, sed rector luet si velit, ita tenet Jas. *in l. si res obligata. ff. de leg. 1. num. 25.* Igitur hæc consuetudo continet favorem, obidque longè distat à regulis quas de luctuosis tradidimus, ideòque minori tempore acquiritur Abbadia si modo actus reperiuntur qui inducere possint tacitum populi, aut majoris partis consensum, ut diximus hoc capite, laudabilis est enim consuetudo, & compelli debent parochiani solvere has Abbadias, maximè hoc infœlici tempore, in quo omnis devotio perit, circa Deum & ejus Ecclesias, ut in simili dicit Rebuf. *In concordatis, sub titu. de publicis concubinariis. §. quia vero, in glo. fin.* ubi ex hac consuetudine quam vocat laudabilem, cum decisione text. in *c. ad Apostolicam, de simonia*, ait prolatum fuisse arrestum in curia Parlamenti Parisiensis contra quosdam laicos, qui appellarant ad curiam Parlamenti, tanquam ab abusu, quòd compellerentur à judicibus Ecclesiasticis solvere aliquid parochiali rectori, juxta consuetudinem observatam ibi, pro sepulturis, & benedictionibus nubentium, & aliis spiritualibus, alioquin, ut ipse ait, non possent curati vivere, cum nihil habeant certi, neque integræ decimæ solvantur, & cum ministrant spiritualia, justum est ut corporalia metant, hæc Rebuffus, quæ sustineri & permitti ait in Senatu Parisiensi ex hac ratione quod sit laudabilis hæc consuetudo, quo fit ut iniquè Burgos de Pace confuderit luctuosas cum his Abbadiis. *in l. Tau. num. 312.*

Has autem causas favoris consideramus respectu⁸⁸

ipsius rectoris, unde si Abbadia alteri solvatur quam
 rectori, tunc quidem cessat ratio favoris & inducitur
 odium, ut eo jure censeatur, quò luctuosa, nec tunc
 sufficit tempus ordinarium, sed immemorialis præ-
 scriptio erit necessaria cum qualitatibus, de quibus
 supra; istud autem in hoc regno receptum est, domini
 namque locorum in hoc regno Galleciæ ex consuetu-
 dine & privilegio concessio ante Lateranense Conci-
 90 lium, quod celebratum fuit tempore Alexandri tertii,
 anno Domini millesimo centesimo septuagesimo nono,
 ut bene advertit doctissimus Covarru. *Variarum.*
lib. 1. c. 17. apud quem vide quod merito nobiles
 possunt habere has decimas ex concessione Pontifi-
 cia ante Concilium Lateranense, ultra quem & quos
 ipse adducit; adverte quod hæc quæstio est fere nostri
 Senatus propria, quia in hoc regno fere omnes no-
 biles habent harum decimarum percipiendarum jus
 hoc, aut concessionem, licet enim laici incapaces
 sunt earum, hoc est jure decimandi, decima vero
 ipsa, hoc est ipse fructus ad laicum pertinet, & perti-
 nere potest ex hac concessione glos. in c. pervenit. 1.
 q. 3. verb. laicalibus similis glos. in c. quoniam 16.
 q. 1. verb. non licere, similis glos. in c. quamvis. de
 decimis, quæ optima est in proposito. Abb. in c. ad
 hanc de decimis Collectat. in c. querelam ne prelati
 92 vices suas. D. Thomas quodlibet. 2. art. 8. Ob id-
 que ex concessione ante Concilium Lateranense
 juste obtinent laici has decimas: Capella Tholosana
 ita pronunciavit. q. 439. ubi bona additio Stephani
 Aufrerii. Guid. Papa. q. 288. Carol. Molin. in con-
 suet. Parisiensib. tit. 1. §. 46. num. 18. Baldus de præ-
 scrip. 5. parte principali. q. 7. Covar. *Variar. d. lib. 1.*
c. 17. unde istæ decimæ concessæ laicis quas possi-
 dent ante Concilium illud dicuntur beneficia patri-
 93 monialia Guillelm. Benedict. in repetitione cap. Ray-
 nutius. verbo, duas habens filias. num. 58. Bartholo-
 mæus Cassan. in consuetudinibus Burgundiæ. §. 6.
 rubrica

rubrica 1. verbo, des justistes num. 35. dicuntur etiam præstimonia patrimonialia. Joannes Staphileus *de literis gratiæ in quinta forma. numer. 3.* & in hoc regno nobiles habent hæc beneficia patrimonialia ex concessione Pontificia jam inde ante prædictum⁹⁴ Concilium, & justè istas decimas percipiunt, annóque millesimo trecentesimo nonagesimo, apud Joannem hujus nominis Primum. Henrici item primi, qui Petrum Regem interfecit, filium, cum esset Guadalaræ Episcopi conquesti sunt de nobilibus, quod contra humana & divina jura decimas percepissent, quæ sibi & sacerdotibus deberentur, qui spiritualia ministrarent, auditique sunt nobiles, qui asseriebant se decimas illas possidere & percipere ex concessione Pontificia jam inde ante Concilium Lateranense, & ab eo tempore cujus contrarii memoria non extabat, neque esse modo post tantum tempus adeoque diuturnum perturbandos, qui Ecclesias fundassent, erexissent, & dotassent, terrámque vindicassent ab hostibus, res apud Senatores Regios agitata hinc inde est, qui tandem pronuntiarunt, non esse amplius de ea re agendum Episcopis, nobilesque justè decimas percipere, nec esse amplius inquietandos, nec perturbandos, & est latissimè in chronica Joannis Primi Regis Castellæ, & Legionis. *cap. 10.* quæ circumfertur cum chronica Petri Regis Hispani. Rursúmque illa quæstio excitata est anno millesimo quadringentesimo nonagesimo secundo, apud Ferdinandum & Elisabeth Reges Hispaniæ qui mandatis literis ad Senatores qui erant in Galleciæ regno, rem iterum composuerunt eo modo, ut nobiles minime in sua possessione percipiendi decimas perturbarentur, literarum hic tenor est:

Nuestro Governador y alcaldes mayores, nos avemos sabido (que vosotros, o alguno de vos con petition de algunas personas ecclesiasticas y seglares, aueys conosci-

los beneficios que en esse reyno han possedydo, y posséen algunas cavalleros, y possayeron sus antecessores y personas de quien ovieron y tienen causa, y pretenden, les quitays les tales possessiones: de lo qual algunos dellos se han quexado delante nos, y por el tienpo que nos mandamos entender en esto al Reverendo in Christo padre, Obispo de Catania, solamente fue que oviesse informacion de la manera que los tales cavalleros y personas possen los tales beneficios, y ansi la embiasse, para que diessemos forma, de segurar sus consciencias, y con acuerdo de algunos perlados de nuestros reynos, y personas de nuestro Consejo, y etretanto mandamos no hiziesse novedad alguna en la provision y possessio de los tales beneficios, y sobre ello le hemos escripto Porende nos vos mandamos, que hasta tanto que assi mandaremos provéer lo que cerca delos dichos beneficios en este dicho reyno se deve hazer à petition de parte, ni por invocacion del dicho Obispo, ni in otra manera no quiteys, ni dispojeys de la possessio delos dichos beneficios, ni de algunos dellos à los dichos cavalleros y personas legas que los possen, y los han possedydo, ellos y sus antecessores, y personas de quen ovierem causa. Y si hasta aqui lo ovieredes hecho, o han sido qui tados algunos delas dichas possessiones, los torneys à restituyr à las personas que los tenian y possen, segun lo possen antes. Idémque constitutum esse apud Gallos testatur Cassaneus ubi 96 *supra. d. nu. 35.* Quod, quantum conjector sensit quoque Sacrosancta Synodus Tridentina, Sessione 25. capite de reformatione. 12. his verbis: Præcipit igitur sancta Synodus omnibus, cujuscunque gradus & conditionis sint, ad quos decimarum solutio expectat, ut eas, ad quas de jure tenentur, in posterum cathedrali, aut quibuscunque aliis Ecclesiis vel personis quibus legitimè debentur. Ex quibus verbis non obscure de nobilibus, qui legitimè percipiunt, has decimas intelligere poteris, & quia ista beneficia sunt patrimonialia, instar patrimonii possunt vendi, permutari, in

in dotem dari, obligari, & veniunt in iudicio familiæ herciscundæ. Sotus *de Iustitia & jure. lib. 9. c. 4. art. 3. & c. 7. art. 1. glos. verò. & iudicem in cap. Salvator. 1. q. 3.* Gregor. Lopez *in l. 22. titu. 20. part. 1. contra Abbatem in c. prohibemus de decimis* & facit pro his quæ adduximus consilium Barbariæ. 35. & 45. Cassanei. & Zazius *de feudis. 4. part. numer. 18.* & infert Gregorius Lopez *ubi supra*, quod Rex noster Philippus potest alienare tertias quas habet decimarum, ex privilegio Sedis Apostolicæ, & 98 Guillelmus Benedictus *ubi sup.* quod id sustinetur in Francia, ego autem sæpius vidi in hoc Senatu Gallico sustineri venditiones, permutationes, locationes harum decimarum, & quotidie deducuntur in iudicium familiæ herciscundæ, & retrahuntur jure retractus sicuti avita reliqua bona, & vidi latas plures sententias, etsi novis Senatoribus qui ab scholis quotidie ad nos veniunt, nova res semper visa sit, subdit Soto *ubi sup. lib. 10. quest. 4. art. 3. ad finem.* Quod 99 ex hac ratione, scilicet, quod hæc beneficia sint patrimonialia instar bonorum secularium, quod tales decimæ concessæ laicis non possunt collectari per episcopum, eo casu quo necessarium sit collectari decimas, pro Ecclesiæ necessitate, sive ut reparetur, sive ob aliam rem similem, unde ait quod manus Episcopi non extenduntur ad has decimas laicorum, quæcumque igitur jusserit Episcopus fieri ex istis decimis laicorum: quia sunt instar patrimonii, respectu cujus Episcopo nulla potestas est, & ita jam semel contra Episcopum Lucensem in hoc Senatu judicatum est, in causa tanquam de vi & violentia, nobilis de eo conquestus est. Hi igitur nobiles Galleciæ propter hoc jus decimarum quas habent, sæpè Abbadias quoque percipiunt, sicuti & rectores Ecclesiarum, in his igitur nobilibus nullæ sunt causæ favoris, ideoque immemoriali egent possessione exactissime probanda circumstantiis, de quibus supra egimus.

Notabilia ex capite decimo.

- 1 **U**susfructus variè à Iureconsultis consideratur, & varie de eo constitutum est; agitur de l. 4. ff. de usufruct. & de l. recte. ff. de verb. signif.
- 2 Pater in bonis filii in quibus habet usumfructum est instar dominii & vendicationem habet.
- 3 Defenditur interpretatio Bartoli ad illa duo jura contra Franciscum Conanum, Alciatum, & Pinellum.
- 4 Fundus consideratur dupliciter ut est res corporea, & quatenus pertinet ad jus, & ita duplices habet partes.
- 5 *V*susfructus est pars substantialis fundi, & numero 6. servitus est genus, ususfructus est species, & num. 7. pars proprie est species, & num. 8. Bartholi verus sensus ad illa duo jura.
- 9 Servitutes nec consistunt ad tempus, neque ex tempore, ususfructus contra & dividuus est contra naturam reliquarum servitutum.
- 10 *V*susfructus est jus, ususfructus est veluti res corporea, alibi pars fundi.
- 11 Agitur de l. 1. ff. de usufructu legato. numer. 12. traditur declaratio nova ad literam contra Pinellum, & quos ipse refert, & num. 13. quod nomine bonorum veniunt jura, & actiones.
- 14 Quid sit servitus personalis, & num. 15. quid sit servitus realis, & num. 16. Acursius parum edoctus mensuras antiquorum.
- 17 Legato pluribus usufructu omnes concurrunt, & quomodo fruantur, & num. 18. quod non sit tradendum generaliter de usufructu.
- 19 In materia ususfructus receditur à verbis testatoris expressis propter juris rationem.
- 20 Legato fundo uni deinde alteri usufructu, dividitur usufructus, & reperitur conjunctio.
- 21 Defenditur communis & recepta interpretatio ad l. Proculus. ff. de usufructu contra Pinellum, & num. 22. rationes communis opinionis. & 23. quod communis opinio

opinio probatur in d. l. Proculus, § numero 24. ratio interpretationis.

- 25 Legato usufructu cum facultate, ut usufructuarius de re disponere possit, res censetur legata etiam quoad proprietatem.
- 26 Decisio. l. Proculus habet locum, tam in ultima voluntate, quam in contractu inter vivos.
- 27 Agitur questio illa, an usufructus possit vendi, § num. 28. referuntur Scribentium opiniones, § nu. 29. adducuntur jura, quæ in hac specie reperiuntur, § numero 30. referuntur Jureconsulti, qui de ea re constituerunt.
- 31 Adducitur in Hispanum inter has opiniones. § num. 32. in quo differat à jure communi in quo quadret. § nu. 33. quæ opinio Doctorum quadret cum jure Hispano, § num. 34. opinio Arij Pinelli, § Balduini traditur § num. 35. exponitur litera. §. fin. l. necessario. ff. de periculo § commodo rei vendit. § num. 36. refellitur intellectus Pinelli ad §. finitur, ex §. fina. d. l. necessario.
- 37 Quæ sunt juris, ea perpetuò apud nos sunt, § nunquam à nobis amoveantur, § num. 38. traditur verus intellectus ad d. §. finitur. § num. 39. traditur resolutio vera ad questionem.
- 40 Jura quoque venduntur sicuti res aliæ corporeæ, § habemus jura sicuti res nostras.
- 41 Si quis vendat usumfructum, simpliciter videbitur in dubio vendidisse jus § facultatem colligendi fructus, quam commoditatem vocamus, § num. 42. si vendat usumfructum, adhuc convenitur ut usufructuarius, § numero 43. quod adhuc procuratorio nomine nuntiat novum opus, § numero 44. adhuc de damno convenitur.
- 45 Pater in bonis majoratus filii habet usumfructum, § nu. 46. an si is qui usumfructum reliquit, prohibeat patri ejus acquisitionem, pater adhuc habeat commoditatem.
- 47 An usufructus possit confiscari, § num. 48. quæ non possunt alienari per contractum vel ultimam voluntatem, non possunt confiscari.

- 49 Quod paciscendo qui efficere non potest, nec delinquendo, & num. 50. insertur ad casum utilem & quotidianum.
- 51 Quæ non transeunt ad hæredes extraneos non confiscantur, & de feudo, & emphyteusi Ecclesiastica.
- 52 Meliorationes factæ in emphyteusi vel feudo Ecclesiastico confiscantur, licet in feudo difficultas sit, & de jure patronatus, & fideicommissio remissive.
- 53 Si quis usumfructum leget, vel relinquat, ita tamen ne alienet, an delinquendo alienare possit.

De usufructuario expendente traduntur aliqua de usufructu universe.

C A P U T X.

V usufructuarius quoque expendit item & meliorationes facit, ut verò intelligas, quid quantumque jus in hoc sit, ut expensas conservet suas item & meliorationes, aliqua præjacienda sunt de usufructu, quæ variè à Scribentibus traduntur, in aliquibus enim usufructus pars est domini, in aliquibus verò non, immo servitus est, aliquando cum proprietate reperitur, conjunctus, & instar rei corporeæ est, aliquando separatur à proprietate, aliquando cum proprietate conjunctus. Obidque variè circa expensas, & meliorationes expenditur, & judicatur, alia enim ratio in domino expendente est, alia in eo qui dominus non est, alia in eo qui rem ad se modis omnibus pertinere censet: alia in eo qui cum vita extinctum quoque usumfructum esse arbitratur, sunt autem in hoc jura quæ desiderio videri poterunt. l. 4. ff. de usufructu, ubi Paulus ait: Usufructus in multis pars est domini, & extat vel præsens vel ex die dari potest. & l. recte dicimus. ff. de verborum signifi. ubi idem Paulus, rectè dicimus (ait) eum fundum totum

totum nostrum esse, cuius ususfructus alienus est, quia ususfructus non domini pars, sed servitutis ut via & iter, quæ jura videntur contraria, cum alterum responsum usumfructum faciat partem domini, alterum verò non; Arius Pinellus in *l. 1. C. de bonis maternis, part. 3. in principio.* cumulat intellectus ad duo illa jura, & tandem residet in illa opinione quæ fuit Conani *commentariorum juris. lib. 4. cap. 3. § ca. 6.* & ante eos fuit Azonis in *summa de usufructu. num. 2.* & Acursii in *dict. l. 4.* & ibi Bald. & Fulgos. & post hos Alciatus in *dict. l. rectè. nume. 7.* ut scilicet duo illa jura sint veluti regula & exceptio, itaque *dict. l. rectè,* contineat regulam, at verò *dict. l. 4.* exceptionem, adeo ut verum sit, quod ususfructus non sit pars domini: dari autem casus aliquot, in quo ususfructus pars domini censendus sit, quæ sit instar, & ad similitudinem domini, ut est in parte usumfructum habente in bonis filii qui ususfructuarius cum sit, dominus nihilominus est, & habet vendicationem proprio nomine rerum earundem, in quibus habet usumfructum. *l. 1. C. de bonis maternis,* ibi atque ita omnia agere, tanquam solidum perfectumque dominium, eorum eis acquisitum fuisset. *l. cum oportet. §. non autem ibi plenissimam potestatem. C. eod. l. fina. §. fina. eodem,* & quamvis pater habeat plenissimam potestatem, & similis sit domino, adhuc tamen ususfructuarius est, & formalem usumfructum habet separatum (quod ajunt) à proprietate, quæ est penes filium, ita censet Joannes Lupus de Palacios Rubios in *Repet. rubrica. dict. §. 42. num. 13.* Castillo in *l. 48. Tauri.* Pinellus in *dict. l. 1. part. 3. num. 25.* In aliquibus tamen similis est domino, & ejus ususfructus similis est domino, unde multa specialia in parte colligit Pinellus *ubi sup. numer. 16. cum seq.* quæ non reperiuntur in aliis usufructuariis, quæ videre poteris, & aliqua sunt nobis attingenda capite sequenti.

Ex qua solutione gloss. & Azonis, Conani, Pinelli,

nelli, & Alciati, & Biglii, item ut inferius videbimus, scilicet, ad *dict. l. 4.* & ad *l. rectè dicimus*, restat, quod nisi expressè aliquid in jure expressum sit, quod usumfructum faciat similem dominii, semper ususfructus distinguitur à dominio, & sunt diversa *C. separata*, & licet Arius Pinellus in *dict. l. 1. num. 2. part. 3.* recedat ab opinione Barto. in *l. qui usumfructum. ff. de verborum. num. 3.* & aliis, tamen Barto. ibi si maturè expendatur, rectè ait usumfructum non esse partem fundi corpoream, sed bene esse partem substantialem fundi, hoc est dominii quod in fundo habemus. Possumus enim considerare fundum, ut res corporea, separatum à jure. Tunc quidem ususfructus non est pars fundi, sed sylva, ager, domus, hortus, campus, mons, & alia id genus corpora, hæc partes sunt fundi, sicuti domus partes tabulata, parietes, tigna, & tectum. Si verò accipias fundum, consideratâ ratione juris, pro toto dominio quod in eo habemus, tunc quidem alia ratio est, partes enim substantiales hujus dominii quod habemus in fundo, & sic hujus fundi sunt duæ partes substantiales, proprietas & ususfructus, hæcque integrales, integre enim constituunt hoc totum, scilicet jus, vel dominium quod habemus in fundo, vel ipsum fundum, & sub hac ratione juris & dominii, quod ministerio juris habemus, nec rectè dicemus tunc sylvam esse partem fundi, cum in ipsa sylva, proprietas & ususfructus reperiatur, idémque de monte, horto, pascuis, & aliis id genus partibus, & hoc modo intelligit Barto. in *dict. l. qui usumfructum.* & bene esse eum partem dominii & fundi, repetit. in *l. 1. ff. de rebus dubiis. seq. Paulus in l. si quis. §. differentia. ff. de acquir. poss.* Jason. in *l. 1. §. fina. ff. de novi operis nuntiat.* & quamvis Biglius in *§. alienus servus. Instit. de heredib. instituen.* & Pinellus ubi supra, cedant à Bartolo, quatenus ex hoc conciliat hæc duo jura, scilicet. *l. rectè.* & *dict. l. 4.* tamen forsan opinio, & interpretatio Bartoli verissima est ad illa duo jura,

jura, nam quod in se fit vera non est dubium, & re vera si rectè expendamus verba Jureconsulti in *dict. l. rectè*. ibi quia ususfructus non domini pars, sed servitutis fit, ut via, & iter planè necessario intelligendum est Jureconsultum intellexisse juxta doctrinam Bartoli in *dict. l. rectè*, usumfructum non esse partem prædicamentalem domini, hoc est non esse speciem domini, quia qua ratione ususfructus est pars, id est species servitutis, ea ratione non est pars, 6 id est species domini ex *dict. l. rectè*. At verò satis constat servitutem esse genus quoddam universum, viam, actus, iter, & usumfructum esse speciem: qua ergo ratione ususfructus est pars, id est species servitutis, non est pars, id est species domini, est ergo species servitutis, ergo non domini, quod benè colligitur ex *dict. l. rectè*. in *versiculo*, quia ususfructus, non domini pars, sed servitutis est ut via, necessaria ergo & coacta ratione intelligendum est Jureconsultum nomine partis intellexisse species Dialecticas, & sensisse usumfructum non esse partem, id est speciem prædicamentalem domini, sicuti est species servitutis, obidque is fundus adhuc noster est. In quo quisquam habet usumfructum, quia si interrogemus, an is qui habet usumfructum, habeat dominium, non rectè respondetur affirmativè, non enim ususfructuarius est dominus, nec ususfructus dominium, sed pars domini, & ususfructuarius obtinet alteram partem substantialem fundi, & domini quod in eo habemus. Et ita licet Pinellus doctissimus, & Biglius, Alciat. item & Conanus, Dialecticam dicant esse solutionem & interpretationem Bartoli. Proculdubio Jureconsultus necessario intelligendus est Dialecticè, aliàs malè intelligemus illa verba (sed servitutis pars fit ut via actus) locutus est enim Jureconsultus Dialecticè, significans non esse usumfructum partem, id est speciem domini, sicuti est pars, id est, species servitutis, & bene Bartolus ait non esse partem
tem

rem prædicamentalem dominiî usumfructum, id est non esse speciem dominiî, nec item esse partem fundi, ut intelligamus fundum separatum à jure, pro re corporea, quia tunc partes fundi sunt, uti dicebamus, campus, mons, ager, sylva, vinea, & alia id genus, esse autem partem usumfructum substantialem fundi, quatenus consideramus secundum jus, quod in eo habemus. Tunc enim ex juris dispositione habemus in fundo usumfructum & proprietatem, & sunt duæ partes substantiales integrantes fundum acceptum secundum jus, itaque Iureconsultus ex interpretatione Bartoli, & rectè in *dict. l. rectè* intelligit Dialecticè usumfructum non esse partem, id est speciem dominiî, quia ususfructus est pars, id est species servitutis, ut via actus, & propriè locutus est Iureconsultus cum species vocat partes, sic enim locuti sunt veteres elegantiores, Cicero *de Oratore. l. 1. fol. mihi. 136.* tomo primo, genus autem (inquit) id est, quod sui similes communi quidem, specie autem differentes duas aut plures complectitur partes. Partes autem sunt quæ generibus his ex quibus emanant subjiciuntur, hæc Cicero. rursus de inventione, capite de confirmatione: Genus (inquit) est quod partes aliquas amplectitur, ut cupiditas pars est quæ subest generi, ut cupiditati amor, avaritia, rursus capite de inventione, cum tractat controversiam generis, ita ait, generis est controversia, cum & quid factum sit convenit, & quo id factum nomine appellari oporteat constat, & tamen quantum & cujusmodi, & omnino quale sit quæritur, hoc modo, justum, aut injustum, utile, an inutile, & omnia in quibus quale sit id quod factum est quæritur, sine ulla nominis controversia, huic generi Hermagoras partes quatuor supposuit, deliberativam, demonstrativam, judiciale, negotialem, quod ejus ut nos putamus non mediocre peccatum reprehendendum videtur, verum brevi, ne aut si taciti præterierimus sine causa, non secuti eum
pure-

putemus, aut si diutius in hoc constiterimus moram
atque impedimentum reliquis præceptis intulisse
videamur, si deliberatio, & demonstratio genera sunt
causarum, non possunt rectè partes alicujus generis
causæ putari, eadem enim res alii genus esse alii pars
potest, eidem genus esse & pars non potest. *Hactenus*
Cicero. plura alia ex *Cicerone* adducere possem loca,
sed hæc elegantiora mihi visa sunt pro Bartolo con-
tra Biglium & Pinellum, ut Iureconsultus in *dict. l.*
rectè, nomine partis rectissimè & observata proprie-
tate dicendi, species intellexerit. Idque usitatissi-
mum est Dialecticis qui veram Dialecticam profiten-
tur, & elegantior, non his qui barbarè & sophi-
sticè ratiocinantur, quibus toto anno cum sua chime-
ra, & suis brunellis, lis & contentio assidua est. Sit
ergo verus sensus ad literam. tex. in *d. l. rectè*, scilicet
rectè dici, id est propriè observata recta ratione di-
cendi, fundum eum, nostrum esse, licet alius in eo ha-
beat usumfructum, quia ususfructus non est pars do-
minii, sed servitutis, ut via actus iter, quod etiam sen-
sit ibi glos. ex Placentini opinione. At verò in *d. l. 4.*
idem Iureconsultus ait: in multis casibus ususfructus
est pars dominii, & extat quod vel præsens, vel ex die
dari potest, ubi necessariò dicendum est Iureconsul-
tum sensisse, usumfructum esse partem dominii, scili-
cet substantialem, non verò prædicamentalem; domi-
nium enim quod habemus in fundo constat ex pro-
prietate & usufructu, sicuti fundus ipse si sumatur ut
corpus habet partes corporeas, vineas, montes, lucos
& saltus, & alia id genus. Nec quicquam faciunt
verba illa, (si in multis causis) quia cum in multis sit
pars prædicamentalis, id est species servitutis tanquam
sui generis, ut in *dict. l. rectè*, in multis pars tanquam
corporea separata à jure, ut in *l. 1. §. si ususfructus. ff. ad*
leg. falcid. restat ut in multis non in omnibus sit domi-
nii pars substantialis, quæ ratio debuit Pinellum addu-
cere in opinionem Bartoli, non verò ab ipsa avertere,
quæ

quæ si expenderetur, efficeret saltem, ut non ita ridicule Bartolus ejiceretur: subdit Jureconsultus *in d. l. 4.* (& extat quod vel præsens, vel ex die dari potest,) quæ verba magis suadent Bartoli conciliationem, ut verissima sit censenda, & ad literam text. idem enim Paulus Jureconsultus non immemor ejus quod tradiderat in dict. l. rectè, repetensque idem argumentum, quoniam dixerat usumfructum esse speciem servitutis quasi sui generis, subdit *in d. l. 4.* non esse id quidem perpetuum, nec semper usumfructum esse speciem servitutis, quia in multis casibus fit pars domini substantialis, quod habemus in rebus, & varia consideratione varius fit, quoad juris effectus, nec possit de eo universè & indefinitè constitui, quia diversè in jure accipiantur, varièque juris regulas, dum alibi aliter accipitur: quod Paulus probat ex eo: quia servitutes non consistunt ex die, vel ad præsens, nec extant: per se patet ex *l. 4. ff. de servitutibus*, ubi, servitutes, inquit Papinianus, ipso quidem jure, nec ex tempore, nec ad tempus, nec sub conditione, nec ad certam conditionem, verbi gratia, quamdiu volam, constitui possunt, at constat usumfructum constitui ad diem & ex die *dic. l. 4.* & cum cæteræ servitutes sint individue, constat usumfructum esse dividuum. *l. 1. §. si ususfructus. ff. ad legem Falcidiam.* ibi idem Paulus, si ususfructus (inquit) legatus sit, qui est dividi, potest non sicut cæteræ servitutes, individue sunt, veteres quidem æstimandum totum usumfructum putabant, & ita constituendum quantum sit in legato, sed Aristo. à veterum opinione recessit, ait enim posse quartam partem ex eo sicuti ex corporibus retineri, idque Julianus rectè probat: hæc Paulus, qui semper in ea sententia est, ut ususfructus multiplex in jure sit ex multiplici juris acceptione, ut alibi sit species servitutis, sicuti via actus, id est totus ad jus pertineat, alibi sit pars substantialis fundi, & domini quod in eo nobis est, ut

cum

cum proprietate totum fundum contineat, in aliis quoque casibus reperiatur ut corpus, & accedat commoditati, ut in *d. l. i. §. si ususfructus*, ubi non jus, sed commoditas nomine ususfructus dividitur, in partes, tanquam corpus, & omnia hæc responsa sunt Pauli: ad quæ oculos coniecit Bartol. ubi supra, & cum eo communis interpretatio ad illa jura, nec enim dubitari potest de multiplici acceptione ejus ex his quæ infra hoc capite latius dicemus, licet enim ubique ususfructus sit, tamen alibi jus, alibi corpus, alibi pars est domini, & ita promiscuè à Jureconsultis accipitur, obidque licet conciliatio Bartoli displiceat Biglio, Conano, Alciato, & Pinello, tamen ea necessaria est & secundum juris rationem, & in se vera.

Ex Paulo ergo restat, ut ususfructus multipliciter accipiatur pro specie servitutis, pro parte fundi, pro commoditate, & ita alibi est jus, alibi res corporea, ut in *dict. §. si ususfructus*. unde in *l. in venditione bonorum. ff. de bonis auctorita. judicis possid.* rectè usumfructuarium dominum appellamus, quia partem domini habet, idest usumfructum qui est pars domini, licet enim stricta disputatione non habeat hominem qui partem hominis habet, nec fundum qui partem fundi habeat, tamen ex intellectu juris, & acceptione nominis hujus, quod dominium illud significat aliquando, quod versatur in perceptione fructuum, rectè dicimus usumfructuarium dominum ejus domini, observata multiplici nominis acceptione, neque enim possumus, neque debemus de hoc nomine quod adeo variè accipitur à Jureconsultis, universè & indefinitè constituere, quod si responsa Jureconsultorum velimus ad unam duntaxat acceptionem referre, erraremus miserè. Nemo enim est qui non videat quantum distet commoditas ipsa à jure fruendi, & tamen constat, utrumque significare Jureconsultos nomine ususfructus, nimirum igitur, quod

quod alibi fit jus, alibi corpus, alibi pars fundi, alibi dominium significet ejus partis quam in toto fundo facit. Cum de his omnibus aperta sint responsa veterum Jureconsultorum, quæ eò dixerim, ne tibi mirum videatur, si dixerimus errasse qui de usufructu. universe tradiderint.

II Nec multum difficilis est interpretatio ad *l. 1. ff. de usufructu. legat.* quæ variè quoque noviorum interpretum mentem cruciat, verba ejus hæc sunt: nec usus, nec usufructus itineris, actus, viæ aquæve ductus, legari potest, quia servitus servitutis esse non potest, nec erit utile ex Senatus consulto, quo caveatur, ut omnium quæ in bonis sunt usufructus legari possit, quia id neque ex bonis, nec extra bona fit, sed incerti actio erit cum hærede ut legatario, quandiu vixerit, eundi, agendi, ducendi facultatem præstet. Aut ea servitus constituatur sub hac cautione, ut si decesserit legatarius, vel capite minutus ex magna causa fuerit, restituatur. hæc Paulus; difficultas est in intellectu illorum verborum, (quia id neque ex bonis, nec extra bona fit) glos. Bart. ibidem. & in *l. rem in bonis. ff. de acquir. rerum dominii.* & in *l. rei appellatio. ff. de verborum significa.* & in principio *institutis de rerum divisione* intelligunt ut servitutes neque sint in bonis, nec extra bona, eamque opinionem & latius explicat & refutat Pinellus. *d. l. 1. 2. part. num. 6.* & subdit secundum intellectum Loriotti in *l. non videtur. ff. de reg. juris.* ut ibi usufructus, & servitutes non dicantur in bonis, idest in dominio propriè sumpto, nec extra bona. idest extra bonorum appellationem, quæ in jure late patet, hanc quoque refutat ibidem Pinellus, quod Jureconsultus ibi non agat de dominio proprio, vel improprio, nec possit omnino in usufructu negari dominium; ad quam refutationem facit, quod tradidimus proximo *nu. 10.* Tertiò adducit solutionem Longovalii in *l. imperium. ff. de jurisdict. omn. judi. num. 232.* qui appellat hanc difficul-

difficultatem nodum Gordianum, explicantis verba illa, non in usufructu servitute, sed in usu & usufructu servitutis; quam quoque interpretationem ipse rejicit, nescio quantum bene, & tandem ipse resolvit contra Bartolum, Acursum, communem, Lorientum, & Longovalium, ut verba illa (nec ex bonis, nec extra bona) posita sint, ex juris quadam subtilitate, quam subtilitatem ipse in eo esse ait, ut verba illa, nec extra bona, intelligantur, pro non omnino aliena, nec extra jus disponentis, non vero pro his quæ in bonis esse non possunt; quæ juris subtilitas certe adhuc verba illa non explicat, siue enim sint extra bona, siue non omnino aliena, semper restat difficultas, quomodo nec sint de bonis, nec extra bona, & re vera ut dicemus, servitutes in bonis nostris sunt, & inter bona connumerantur, ut dicemus, & agnoscit ipsemet Pinellus, quî fieri ergo potuit, ut Cajus Jureconsultus diceret, eas neque ex bonis, nec extra bona esse, cum si subtiliter intelligas servitutes non esse omnino alienas, quomodo non sunt ex bonis, si omnino alienæ non sunt, aut quid coëgit Jureconsultum, ut ea verba adderet, quem otiosè locutum fuisse non decet arbitrari, ego verò existimo Jureconsultos, ¹ 2
nunquam multiplicasse verba, neque quicquam dixisse frustra, quod alibi notabam. ad *l. in causa. §. interdum. ff. de minoribus* ibi (ne rem suam perdat, vel re sua careat) quæ duo plurimum distant. Itaque existimo Jureconsultum plane posse intelligi, nec necessum esse investigare tam subtiliter intellectum illorum verborum aliunde quam ab ipsomet Paulo in *dict. l. 1. ff. de usufructu legat.* ipse enim satis superque seipsum explicat, si maturè expenditur litera illius text. quærit ibi Paulus an usus, vel usufructus servitutis legari possit, nihilque disputat de legato servitutis, in quo Longovalius non recedebat à vera specie Jureconsulti, non enim quærit, an via legari possit in fundo, sed an usus viæ, quæ debetur fundo, legari

legari possit, & in hac specie in prima parte rex. moratur, his verbis (nec usus, nec usufructus, itineris actus, viæ aquæve ductus, legari potest) cumque constituat legari quidem non posse talem usum, vel usufructum servitutis realis, subdit duas rationes, ex quibus probat sua illam conclusionem, scilicet, tale legatum inutile esse, quæ ambæ incidunt in unam eandemque rationem. Prima ratio est, quia si tale legatum constaret, jam daretur servitus servitutis, quod fieri quidem nullo modo potest, cum enim via sit servitus, si viæ usufructus legaretur, jam legaretur servitus servitutis, quod fieri nequit. Secunda ratio incipit ibi (nec erit utile, ubi Jureconsultus Paul. ita ait,) nec hoc legatum erit utile, nec constare potest ex verbis Senatus consulti, quod de usufructu legando constitutum est, quo cavetur, & sancitum est, ut usufructus omnium quæ in bonis sunt legari possit, subdit Jureconsultus Paulus rationem hujus, quare non sit utile legatum hoc ex verbis Senatus consulti, cum Senatus consultum dicat apertè, posse legari usufructum omnium quæ in bonis sunt, & videbatur posse legari usufructus servitutis, quia servitus in bonis nostris est. Ratio tamen Jureconsulti ea est, quia servitutes non sunt ex bonis, de quibus sensit Senatus consultum, cum servitutis nullus usufructus sit, qui legari possit, intellexit enim Senatus consultum omnium rerum, quarum usufructus constitui posset, usufructus constitui & legari posse, servitutes autem non esse ex bonis Senatus consulti, quia in usu consistunt, & separari ab usu non possunt, ob idque nec ex bonis sunt, scilicet, de quibus Senatus consultum latum est: nec item sunt extra bona, quasi dicat, cum servitutes in bonis nostris sint, videbatur constare posse legatum, sed cum sint bona in quibus constitui usufructus non possit, non sunt ex bonis de quibus agimus, ut utile sit legatum. Ob idque ait Jureconsultus dari actionem incerti, & ita rectè

ususfructus proprii fundi non est servitus, ita nec jus
 servi. Barto. in *l. 1. ff. de servitutibus*, Faber in *§.
 æque si agat. Institutis de actionib.* ubi ait quod hæc
 servitus exemplificabitur, si dominus alicujus servi
 concefferit alteri operas servi, retento dominio, &
 vocat hanc servitutem personalissimam, & sentiebat,
 ibi Jas. sed certè servitus personalis unica est, quæ
 debetur personæ, & cum ipsa persona extinguitur,
 nec egreditur personam, five ea debeatur à persona,
 five à re dum personæ debeatur, duratura cum ipsa
 persona: duplèxque est genus servitutum ex *l. 1. ff.
 de servitutibus*, licet gloss. ibi admittat triplicem,
 vel quadrimembrem distinctionem, cum enim debe-
 tur personæ, & cum persona extinguitur, personalis
 est, si rei debeatur, & ad possessores rei transeat, rea-
 lis est; & hæc est distinctio Jureconsulti, & est opti-
 mus tex. in *l. Lucius Titius. ff. de servitutibus rusti-*
 15 *corum prædiorum*; ubi Lucius Titius (inquit Paulus)
 Cajo Sejo fratri salutem aquæ fluentis in fontem
 constructum in Isthmo à patre meo trado & dono tibi
 digitum in domum tuam quæ est in Isthmo, aut ubi-
 cumque vis; quæritur an ex hac scriptura usus aquæ
 etiam ad hæredes Caii Seii pertineat. Paulus re-
 spondit, usum aquæ personalem ad hæredem Seii
 quasi usufructui transmitti non oportere, ecce quia ser-
 vitus personalis est, ubi id gloss. sentit quæ verbo di-
 gitum, ridicula est parum edocta antiquorum mensu-
 16 ras, & pondera, ex eo enim dictæ sunt servitutes per-
 sonales, quod cum persona extinguantur, & pereant.
 quibus concessæ videntur, realis autem à re, cui item
 conceduntur, & quia cum ea durant perpetuo, & ad
 quoscunque possessores pertinent ratione rei, etiam
 si aliquando tempore defuisse videantur, tex. elegans
 ad hoc in *l. cum fundo. ff. de servitutibus rusticorum
 prædiorum* quæ addenda sunt ad Cepolam *lib. 1. c. 3.*
 & Ant. Gomezium *de Contractibus. to. 2. ca. 15.* &
 ita bimembrem duntaxat distinctionem agnovit D.
 Anton.

Anton. Menenius præceptor meus, in principio. de servitutibus & aqua. Est igitur ususfr. species servitutis d.l. rectè & personalis, quæ cum vita finitur, & cum persona extinguitur. §. finitur. Institutis de usufructu.

Alibi autem usufructus est veluti res corporea, quæ dividi potest, & tanquam in partes secari, cum enim reliquæ servitutes individuæ sint, usufructus dividuus est. l. 1. §. si usufructus. ff. ad l. Falci. l. usufructus, ab initio. ff. de usufructu. glo. Bart. & reliqui ibi, inde est, quod legatur pluribus simul, & omnes in eo concurrunt simul & æqualiter pro partibus, l. si usufruct. legatus. ff. de usufr. l. duos. ff. de usufr. legat. l. 1. ff. de usufruct. accrescendo legatarii autem dividunt inter se usumfructum, juxta juris regulas, vel regionibus, vel tempore, vel æstimatione, locando l. communi dividundo. §. si usufr. ff. communi dividundo. cum de usufr. (inquit Ulpia.) communi dividundo judicio agitur, judex officium suum ita diriget, ut vel regionibus eis uti-frui permittat, vel locet usumfructum uni ex illis, vel tertiæ personæ, ut hi pensiones sine ulla controversia percipiant, vel si res mobiles sint, etiam sic poterit ut inter se conveniant caveantque per tempora se usuros fruituros, hoc est apud singulos mutua vice certo tempore fit usufruct. Hætenus Ulpianus; expende verba illa ut apud singulos mutua vice, certo tempore fit usufruct. juncta gloss. verb. usufruct. ut nomine usufr. intelligamus commoditatem, quæ pervenit ex jure illo utendi & fruendi, quæ commoditas rectè dicitur à Jureconsultis usufructus, cum variè accipiatur. l. si cum duorum. ff. de stipulatione servorum, ubi gloss. verb. communio. Baldus in cap. 1. §. præterea, ducatus de prohibita feudi alienatione. Barto. in l. stipulationes non dividuntur. de verborum obligationibus. & ibi Joannes de Imola, latè Paulus de Castro in l. quoties. §. hæredes. ff. de heredit. instituendis. text. in dict. leg. 1. §. si usufructus, ad legem Falci. qui est in materia egregius.

Ex quibus vides id quod passim animadvertimus, usumfructum apud Jureconsultos modo jus esse speciem servitutis, modo commoditatem & rem dividuam, & veluti corpoream, quæ dividitur, commutatur, conducitur, & est in commercio tanquam res venialis. *l. Mævius. §. penultim. ff. de legat. 2.* Atque hæc omnia, nomine ususfructus significant Jureconsulti, & variè de ususfructu tradunt præcepta, multiplici acceptione nominis jure agnita, aliquando item partem substantialem fundi significantes, qui constat ex proprietate & ususfructu. *dict. l. 4.* Unde qui generaliter ususfructu tradere præcepta volunt, cum decedant à juris regulis, & vera traditione Jureconsultorum, necessarium est, aut fallantur, aut fallant. **18** Quod faciunt viri eruditissimi uti proximè prolixius videbimus in his quæ nobis dicenda restant.

Ex hac juris regula infertur ad aliqua, quæ variè accipiuntur à Scribentibus, diversitas autem pervenit & resultat, quòd generaliter de ususfructu statuere volunt, qui tamen multiplex est, & primum quod sæpè circa dispositiones de ususfructu receditur apertè à verbis testatoris, & interpretatio sumitur à jure, quia enim diximus quod ususfructus & proprietates sunt partes substantiales integrantes quoad juris intellectum fundum, & fundi totum dominium, ex *dict. l. 4. ff. de ususfructu sit*, ut si testator relinquat alteri simpliciter fundum, alii verò usumfructum ejusmet fundi, quòd prior habebit proprietatem, & dimidiam partem ususfructus & posterior habebit dimidium ususfructus, & ambo concurrunt in ususfructu, & concursu faciunt sibi partes. *l. si alii. ff. de ususfruct. legat.* si alii (inquit Modestinus) fundum, alii usumfructum ejusdem fundi testator legaverit, si eo proposito fecit, ut alius usumfructum, alius nudam haberet proprietatem, errore labitur, nam detracto ususfructu proprietatem eum legare oportet, eo modo, Titio fundum detracto ususfructu lego, vel
Sejo

Sejo ejusdem fundi usumfructum hæres dato, quod nisi fecerit ususfructus, inter eos communicabitur, quia interdum plus valet scriptura, quam quod actum est. Hactenus Modestinus qui apertè convenit cum Paulo in *d. l. 4.* & fundi nomine intelligit, proprietatem & usumfructum tanquam partes substantiales fundi integrantes totum dominium quod nobis est in fundo. text. in *l. qui usumfructum. ff. de verb. obl.* ubi Paulus, qui usumfructum, inquit, fundi stipulatur, deinde fundum, similis est ei qui partem fundi stipulatur, deinde fundum totum, quia fundus dari non intelligitur, si ususfructus detrahatur, cum igitur fundus consistat secundum juridicam rationem in proprietate & usufructu tanquam in partibus substanti-
libus integrantibus totum dominium fundi, ut *d. l. 9.* & *d. l. qui usumfructum.* & *d. l. si alii.* & *l. si stipulatus fuero. §. Titius. ff. de verb. obl.* legando uni fundum, videri potuit fundum pleno jure legasse quoad usumfructum, postea autem legando alteri ejusdem fundi usumfructum videtur secundo legasse rem eandem quam priori legaverat, unde tanquam re con-
20 juncti concurrunt, & pariter admittuntur, & mutuo concursu faciunt sibi partes, & ita tenet Bart. in *dict. l. si alii*, & in *l. inde Neratius. §. non solum. ff. de usufructu accrescendo.* & in *l. si proprietates eodem*, & resolvit Antonius Gomez. *tit. de servitutibus sæpius allegato. tomo 2. num. 5.* qui tamen intelligit in legato, non verò in relicto universalis, vide apud ipsum, nihil enim ad nos pertinet, nobis enim ad ea quæ tractamus satis id sit attigisse, usufructum esse partem substantialem fundi & domini quod in fundo nobis est, qui cum proprietate totum fundum constituit. juxta *d. l. 4. d. l. qui usumfructum. d. l. si alii. d. §. si Titius.* Unde etiam si in legato contineatur totus fundus, minus habet legatarius quam fundum, & alter cui legatus est ususfructus fundi, minus habet quam usumfructum, habet enim dimidium usufructus

Etus duntaxat, idque provenit ex eo quod dicimus, usumfructum juris intellectu esse partem fundi.

- 21 Ne autem nobis hæc sine utilitate allata esse videantur, ex hac fundata juris ratione apertè & planè defenditur communis & recepta omnibus hucusque Scribentibus interpretatio ad *l. Proculus. ff. de usufructu* contra Arium Pinellum, qui solus inter Scribentes omnes novum sensum existimat se invenisse, & irridet universos, qui legem illam hucusque allegarunt, & tandem dicit excogitato à se vero sensu non defuturos, qui repertis frugibus, glandibus vesci malint, ego autem existimo illum despectis frugibus glandulis plusquam exitiis laborasse, dum à vero & recepto sensu recedit, minimè recordatus hoc ipsum, quod modo tradebamus, scilicet nomine fundi solitos esse Jureconsultos intelligere proprietatem & usumfructum, tanquam partes substantiales fundi, unde, ut modo diximus, legato fundo, proprietates, & ususfructus censetur legata, quo præmisso Barto. Bald. Alberic. Ang. Fulgosius. in *d. l. Proculus.* & est text. ibi asserunt, quod si testator legat alicui usumfructum domus, cum onere, ut servitus, hæredi constituatur, ne altius domus tollatur, domus quantum ad proprietatem censeatur relicta, non solus ususfructus, adeo ut in hoc legato etiam si solus ususfructus videri poterat legatus, proprietas tamen domus contineatur, ita ut domus debeatur: tamen idem Bart. tenet hanc in *l. ex hac. nu. 3. ff. de donationibus.* Cuman. Romanus, Alex. Alciatus, Claudius Marmer, Galeaula, relati à Pinello in *d. l. 1. C. de bonis mat. 3. part. num. 41.* qui dicit communem hanc interpretationem eam habere rationem, de jure usufructuarius non potest altius tollere, nec rem alienare. *l. usufructuarius. 1. § 2. § l. nisi. ff. ad usufruct. l. interest.*
- 22 *Cod. eod.* Unde ne verba testatoris sine effectu maneant, nec videantur superflua, cum necessum non sit interdicare usufructuario, ne altius tollat, cūque nec

nec ipse usufructuarius constituere servitutem possit, intelligendum esse, quod nomine usufructus intelligatur proprietas relicta & legata: hanc dicit rationem communis interpretationis, quam imaginariam vocat decisionem, quæ fuit Acursii in *dict. l. Proculus*. Deinde ait ille Jureconsultum non egisse id, sed tradidisse modum & limitationem quandam ad regulam quæ ait quod usufructuarius non possit constituere servitutem in re, in qua habet usumfructum, ut id non habeat locum, si fructuarius ex testatoris voluntate, vel concedentis usumfructum servitutem constituat, quia tunc quantumvis usufructuarius, servitutem tamen imponere potest contra prædictas regulas juris, ex *dict. l. Proculus*, ego sane miror virum eruditissimum abiisse in hanc sententiam, quem sæpè animadverti inter legendum cordate communes & receptas sententias à noviorum telis & jaculis defensantem, solitusque erat dicere receptas sententias, aut omnino & funditus evertendas esse, aut omnino relinquendas intactas, & illius quidem sensus sine ulla difficultate est. Quod enim negotium obsecro erat? ut Proculus putaret, sic enim inquit Pomponius putasse Proculum, quasi in re dubia, obscura, & difficili, in qua assertio plena periculo esset, putasse nempe testatorem posse constituere servitutem in fundo proprio, cum etiam si constitueretur ab usufructuario, cum id fieret jussu testatoris, à testatore constituta censenda erat, plurimum enim interest, utrum in potestate ejus, quem testator obligare cogitat, faciat, si velit dare, an imposita necessitate dandi, solum ei distribuendi liberum arbitrium concedat, tunc enim à testatore accipit, ut inquit Jureconsultus in *l. utrum, §. cum quidam. ff. de rebus dubiis*, & re vera indignum hoc argumentum est, in quo versatur Proculus, atque in eo tanquam sub obscuro putaret, ita constitui posse. Propterea neque erat quod tanto opere Pomponius Proculi commendaret cogitationem illam & senten-

sententiam, nec illa erat exceptio regulæ, quæ tradit
usumfructuarium non nosse constituere servitutem,
nam eo casu servitus non ab usufructuario, sed à re-
statore constituebatur, cuius jussu, & præcepto, &
voluntate constitui debebat, subdit deinde Arius Pi-
nellus doctissimus, sibi satis esse id scilicet, Jurecon-
sultum non dicere quod gloss. & Scribentes ex *d. l.*
Proculus colligunt, mihi autem, si verum amamus,
23 apertè dict. *l. Proculus* communem & receptam sen-
tentiam comprobatur, idque ad literam, & sine vio-
lencia ulla, præterea quòd ex fundata juris ratione
ex his quæ diximus, necessaria & coacta ratione id
intelligendum est, Proculus enim in *d. l. Proculus*,
non inquit modum legandi usumfructum quod exi-
stimabat Pinellus, sed legandi fundum integrum, vel
Insulam pleno jure, scilicet cum partibus suis sub-
stantialibus, usufructu, & proprietate, idque etiam si
soliis ususfructus in legato fiat mentio, quod argu-
mentum plenum ingenio est, & dignissimum Jure-
consulto, & aptè ex his quæ diximus expendenda
sunt verba ejus legis ibi, Proculus putat Insulam ita
posse legari, ecce enim quòd investigario Jurecon-
sulti non est legato ususfructus soliis, sed de legato
Insulæ, satis autem constat ex his quæ diximus, In-
sulam sicuti & fundum constare suis partibus sub-
stantialibus, nempe usufructu & proprietate, cum er-
go Proculus putet Insulam ita posse legari, necessariò
intelligendum est, agere eum de excogitanda forma
& ratione juris ex qua cum solus ususfructus conti-
neatur in legato tamen Insula videatur legata, inte-
gro jure quoad usumfructum, & quoad proprietatem,
in quo aptissimè & meritò Pomponius statim in
principio ne de mente Proculi dubitaretur, ea verba
addidit, (Proculus putat Insulam ita posse legari)
quasi apertius dixisset, Proculus ingeniosè excogita-
vit juris formam qua cum solus ususfructus in legato
sit, tamen verè proprietas & ususfructus, id est Insula
legata

legata sit : & post illa verba subdit formam illam quam Proculus excogitavit, (ut ei scilicet Insulæ servitus imponatur, quæ alteri Insulæ hæreditariæ debeat hoc modo) post hæc autem addidit exempla duo (si ille hæredi meo promiserit per se non fore) quo altiùs ea ædificia tollantur, tunc ei eorum ædificiorum usumfructum do, lego, & est primum exemplum : deinde subdit secundum (vel sic ædium illarum quo ad altiùs quam uti nunc sunt ædificatæ non erunt, illi usumfructum do, lego : itaque tota decisio Pomponii Proculum secuti in eo versatur, ut ingeniosè excogitet formam illam, qua legatum solius ususfructus contineat Insulam pleno jure, ratio autem juris quare Insula pleno jure in eo legato contineatur, ea est, quia cum ex verbis legati ususfructus ad legatarium, proprietas ad hæredem specie quidem²⁴ pertinere videretur, impositio tamen servitutis juris regulas contra aperta verba testatoris excitavit : quia hæres servitutem habere in fundo proprio non potuit, cum haberet dominium & proprietatem. *l. uti frui. ff. si servitus petatur. l. in re communi. ff. de servitutibus.* Unde merito cum apud hæredem consistere non possit, propter servitutem impositam, quæ sibi deberetur, necessariò ex juris dispositione proprietas usumfructum secuta est, & hæc est ratio & decisio Proculi, atque eum secuti Pomponii ex forma excogitata, ut legato usufructu proprietas vere legata sit. Unde quod ait Pinellus, & sæpius repetit satis ibi esse quod *di. l. Proculus* non probet communem conclusionem, nec dicat id ad quod tota die allegatur à Scribentibus, quod vocat imaginariam decisionem, certè text. in *di. l. Proculus*, ex hac acceptione ususfructus quam tractamus, apertè, id probat, & planè, neque est imaginaria decisio, sed ingeniosa & digna Proculo, & Pomponio, neque existimandum est tot sæculis latuisse sensum illum, quem adducit Pinellus viros cordatos & egregie eruditos, qui
nec

nec ingeniosus est, nec habet ullam difficultatem, nec obtinet id ad quod adducitur, scilicet ut usufructuarius constituat ex jussu testatoris servitutem, quia illa servitus non est constituta ab usufructuario, sed à testatore, ut diximus, prætereà quæ ipse Pinellus infert. *numero 43.* omnia illa descendunt ex illa sua opinione, nec approbamus eorum consilium, qui juris imperitissimum hominem cogerent ita testari, ut eo consilio nomine usufructus proprietatem arriperent, nec existimandum est id voluisse Thomam Ferræ. *cautela. 2.* quem ibi adducit. *di. num. 43.* planè eam cautelam, si quis prudens sciensque fecerit, nec pium, nec prudentem juris existimamus, sed iniquum & dolosum: cæterum si dispositio ita reperiat testatoris, sine dolo, tunc quidem ex juris regulis ita definiendum existimamus, ut etiam si usufructus legatus sit, proprietas cum usufructu videatur legata, sicuti in casu præcedenti, usufructuarius cui apertè usufructus legatus est, dimidium usufructus consequitur, & qui usumfructum stipulatur, deinde fundum, idem bis stipulatus est, nemo enim potest facere quin leges & jura in sua dispositione locum habeant, prætereà, dubiæ res & ancipites testantium voluntates, dubiæque & ambigua dispositio non aliunde quam ex juris regulis interpretanda est: postremo quamvis ipse impugnet sententiam Cumani. *consil. 121. numero 3.* Parisii *consil. 71. ib. 2.* qui tenent argumento. *d. l. Proculus* relicto usufructu cum potestate, ut legatarius idemque usufructuarius de re disponere possit comprehendere proprietatem: certe quicquid conetur Pinellus, qui nullum satis vehemens argumentum contra hoc adducit, illa doctrina vera est, quid enim aliud efficere possunt verba illa, quàm ut liberè disponat de re usufructuarius, postremò communem & receptam sententiam tenent viri doctissimi, & eruditissimi plures numero, magni authoritate, ingenio præclari, præter eos quos adduxi-

adduximus, quos enumerat ipsemet Pinellus *ad fin.*
num. 41. Jas. Albertus Brunus, Ferrara, Parisius,
Matthæus de Afflictis, Duo Riminaldi, Castellus
Hispanus, Cremenfis, Hippolytus, Loaces, Bar-
bati, Curtius Junior, Parisius, Cardinalis, Hiero-
nymus Gratus, Bellonius, Corneus Carol. Ruinus,
Decius, ipseque Pinellus ex relatione horum ait, hanc
sententiam usu forenfi esse receptissimam, ob idque
magis dolet, videre se hoc scriptum à Doctoribus
gravissimis, at ego magis doleo, quòd vir eruditis-
simus, gravi iudicio, selecta doctrina in hanc sen-
tentiam ierit, cumque hoc luxurianti aut florenti
ingenio facile concedendum sit, certè quod aper-
tissimos solis radios in media luce caligaverit, illud
non possum non inique ferre. Præterea hæc com-²⁶
munis opinio, ex iisdem aut pluribus habet locum in
omni concessione, tam in ultima voluntate, quam in
contractu inter vivos, quia ratio illa Proculi gene-
ralis est, sive enim in ultima voluntate, sive in con-
tractu constituatur servitus, certe res tua tibi servire
non potest, ob idque imposita servitute necessum est,
ut aliò proprietas eat, scilicet ad consolidationem,
cum usufructu, facile enim res revertitur ad suam
naturam, sit igitur vera opinio communis, & habeat
tex. expressum in *di. l. Proculus*, & intellectus com-
munis dependeat ex verbo illo (Insulam) quod con-
tinet usumfructum, & proprietatem, tanquam partes
substantiales, quæ constituunt Insulam & fundum,
ex *di. l. 4. & dict. l. si alii*, de quibus supra, sitque
multiplex nomen ususfructus, & varie acceptus va-
riet quoque & mutet Juris regulas, nec quicquam de
eo universe tradatur, qui veluti Protheus novas sem-
per inducit formas, modo servitutis, modo commo-
ditatis, modo partis dominii, nec quisquam existimet,
pessime me animatum adversus Pinellum doctissi-
mum, quod Emanuele Costam in petitione cathe-
dræ Primariæ Salmanticæ juxerim, procuratoris
assumpto

assumpto officio : libere enim disputandum est, & libere philosophari ab ipsis edoctus sum, & licet doctissimus homo tamen erat, & humanum à se nihil alienum putare debuit. ¶ Ex hoc etiam principio juris quòd scilicet ususfructus & jus fruendi modo merum jus continet. ut in *di. l. rectè*, modo rem corpoream, quæ dividitur, venditur, locatur, & in familiæ judicio herciscundæ in partes secatur ut in *di. l. 1. §. si ususfructus. ff. ad legem Falcid.* & in *di. l. communi dividendo. §. cum de usufructu. ff. communi dividendo*, denique ex multiplici acceptione hujus vocis, quæ variè à Jureconsultis accipitur, patet quid tenendum sit in ea quæstione difficili, scilicet an ususfructus possit vendi, in qua jura sine pace diffidere videri possunt, nisi ex hoc juris principio componantur, in hac autem re opiniones Doctorum retulit Arius Pinellus latissimè, & ante eum latè Antonius Gomez ille in *l. 1. C. de bonis maternis. 2. part. num. 38.* hic in *tomo de Contractibus. c. de servitutibus. 15, num. 15.* & post eos latissimè & acutissimè

28 Antonius Cordubæ de Lara in *§. parens, d. num. 60. l. si quis à liberis. ff. de liber. agnosc.* Alii dicebant quod si usufructuarius alienet suum usumfructum, nec exprimat se alienare commoditatem seu facultatem percipiendi fructus, alienatio non tenebit, & insuper ususfructus amittetur, & cum proprietate consolidabitur. gloss. in *d. l. usufructus. ff. de jure dotium.* Azon in *summa. C. de usufructu. num. 20.* Alberic. Paulus, & Alex. Ias. Ripa. Socinus, Corneus, Loaces, Covarru. quos adducit in suis locis Pinellus *ubi sup. d. num. 38.* alii tenent non posse usufructuarium alienare usumfructum, quod si alienet ajunt non valere alienationem, & quod ex tali alienatione poterit ususfructus reverti ad proprietatem. Faber in *d. §. finitur.* Antonius Gomez *ubi sup. num. 15.* & Parisius. *consi. 71. lib. 2. num. 3.* alii verò distinguunt, scilicet quod ususfructus non possit alienari,

nec

nec ejus alienatio careat poena, de qua supra, sed
ajunt, commoditatem ususfructus posse alienari, tan-
quam diversam ab ipso jure ususfructus. gl. in d. l. si
ususfructus. & in d. l. necessario. §. si. ff. de periculo &
commodo rei vend. & in §. 1. Institut. de usu & habi-
tatione. & in d. §. finitur. & in l. arboribus. §. si usus-
fructus. ff. de usufructu: & sequitur Bald. Bartol. Alex.
& Jas. relati à Pinello ubi sup. Antonius Gomez. d.
nu. 15. Covar. Variar. li. 1. c. 8. nu. 7. & 8. Palatios
Rub. in Repetitione. c. per vestras. §. 38. Tiraquel. de
Retractu Linagier. §. 1. glo. 7. num. 46. Matthæus de
Afflictis lib. 3. constitutionum. rub. 5. num. 19. alii di-
cebant usumfructuarium alienantem usumfructum in
dubio præsumendum esse alienasse commoditatem.
Bald. Socin. Curtius Junior, Aymon Cravetta, Are-
tinus, quos refert Pinellus ubi sup. & Covar. in parte
usufructuario bonorum adventitiorum id tentabat,
ubi supra, has opiniones cumulavit Pinellus doctissi-
mus, ubi sup. & ante eum noviores, quod attinet ad
jura, adducit ille. §. finitur. & l. si ususfructus. ff. de
jure dotium, & ait adduci quoque posse. l. si domina.
C. de usufructu. Hæc tria jura adducuntur, ut usufru-
ctuario non liceat usumfructum alienare: contra ve-
ro ut liceat, adducitur. l. arboribus. ff. de usufructu. l.
in venditione. ff. de bonis authorit. iudicis possidend.
l. cui ususfructus. 74. de usufru. l. non utitur. & l. se-
quenti. ff. eod. c. nuper. de donationib. inter virum &
uxorem, & sunt pulchra jura. §. 1. Institut. de usu &
habitatione lib. 2. & l. necessario. §. ultim. ff. de peri-
culo & commodo rei vend. qui est elegans, & l. si do-
mina. C. de usufru. Denique ut alienet, sunt octo ju-
ra, ut non alienet, sunt tria, & Ulpianus in dict. l.
arboribus. Cajus in d. l. in venditione, Julianus in
d. l. cui ususfructus, Martianus & idem Cajus in d. l.
non utitur. & l. seq. Paulus in d. l. necessario, & Justi-
nianus in d. §. 1. & postremo Innocentius. Sum.
Pontif. in d. c. nuper, sunt authores pro hac parte
septem.

30 septem. num. scilicet, Ulpianus, Cajus, Julianus, Martianus, Paulus, Justinianus, & Innocentius Tertius, ut non alienet est idemet Justinianus in *dict. §. finitur*, & constitutio Imperatoris in *d. l. nona*. & Pomponius in *d. l. si ususfructus*, ut obiter videas ipsum Justinianum, modo agentem, modo negantem, in *d. §. finitur*, & in *d. §. i.* hæc pertinent ad jura quæ adducuntur, pro unaquaque opinione, ut videas quam ridiculi sint qui in jure poscunt indubitatas assertiones, cum nihil in jure securum sit, & nisi casus distinguas & proprias nominum significationes agnoscas planè fluctibus plusquam decumanis misere, concitatus passim naufragium facias, quod faciunt qui in hac multiplici ususfructus acceptione universè decidere volunt, inter has & Scribentium & Jureconsultorum opiniones dissidentes, est nobis *lex Hispana. 24. tit. 31. par. tit. 3.* cujus verba hæc sunt.

31 *Otro si dezimos, que si aquel aquien fuere otorgado el usufructo, o el uso en la cosa, otorgasse despues a otro alguno el derecho qui avia en ella, que se desata potende el usufructo o el uso, etornasse porende al señor de la propiedad, e de alli adelante non io deve aver, nin el otro aquien el otorgo. Ca como quieta qui este a tal que ha el usufructo en la cosa lo podria arrendar a otri si qui si esse, contodo esso el derecho qui en ello avia, non lo puede enagenar.* Ubi Gregorius Lopez nihil horum attigit: qua lege nostra Hispana Pomponii accepta est sententia in *dict. l. si ususfructus. ff. de jure dotium*. ibi quoniam dicimus usumfructum à fructuario cedi non posse, nisi domino proprietatis, & si extraneo cedatur, id est ei qui proprietatem non habet nihil ad eum transire, sed ad dominum proprietatis reversurum usumfructum, & cum Pomponio lege nostra Hispana recepta est opinio Azonis in *summa. C. de usufructu. d. num. 20.* cum glo. in *d. §. finitur*. Itaque lege nostra constitutissimum est non posse jus ususfructus ab usufructuaria alienari, etiam si possit locari

locari ibi, *Otorgasse despues à otri alguno el derecho,* & ibi *contodo esso el derecho que en el avia,* potest autem jus istud locare, nam verba illa, *Lo podria arrendar,* ad jus referenda sunt, ibi. *Quæ ha el usufructo en la cosa lo podria arrendar,* non inquit, *La podria arrendar,* sed *Lo podria arrendar.* Unde etiam si ad longum tempus locet jus usufructus non est visus alienasse, ex dispositione nostræ legis, retenta communi opinione cum gloss. in *Clem. 1.* & ibi *Cardinalis de rebus Ecclesiæ,* ad quam adde *Tiraquel. in princip. retract. §. 1. glo. 14. numero 79. § 80.* & latissime *Alvarum Vasquium. q. 29. juris emphyteutici per totam,* quæ immeritò æquat conductionem ad longum tempus alienationi, contra veram opinionem, quam defendunt, *Franciscus Conanus Commentariorum juris. lib. 7. c. 12. Pinellus in l. 1. C. de bonis mat. 3. part. num. 66. § seq.* & tenet idem *Alvarus Vasquius, ubi supra. di. q. 29. numero 28.* qui tamen monet non esse recedendum à communi in practica, aliqua tamen nobis attingenda sunt *capite seq.* Itaque nostra lege jus usufructus non potest alienari, etiam si locari possit, & cum lex nostra indefinite loquatur, indefinite accipienda est, scilicet sive locatio sit ad longum tempus, sive ad breve. De commoditate autem usufructus formanda est regula in contrarium cum propositum, nec prohibitum non repariatur ut locari, vel vendi non possit.

Ex qua lege *Partitæ* cum non solum de usufructu² loquatur sed de usu quoque ibi, *El usufructo, o el uso* quadrat cum §. 1. *Institut. de usu & habitatione* in prima parte ibi, neque illi alii jus quod habet, aut locare, aut vendere, aut gratis concedere potest, rursus discrepat in duobus quatenus ait usum posse locari, quod negatur in *di. §. 1.* & quia dicit usufructuarium posse vendere usufructum, at verò dicta lex *Partita* id negat, in quo quoque, *di. §. 1.* pugnat cum *di. §. finitur* ex diametro.

33 Ex quibus quia lex Partitæ solum ait non posse jus usufructus & usus alienari, constat, quod usufructus qui non est jus, utpote commoditas, & facultas percipiendi fructus possit vendi retenta communi opinione, de qua supra, & acceptione nominis hujus (usufructus) quod aliquando jus, aliquando commodum ipsum fructuum, fere rem corpoream, aliquando partem substantialem fundi & domini, quod in eo nobis est significat. ex di. l. rectè. ex di. 4. ex di. l. 1. §. si usufructus, unde stante lege Partitæ quæ planè alienationem juris usufructus prohibet duntadat, in Hispania recipienda est sententia Antonii Gomezii ubi sup. ut scilicet jus usufructus alienari minimè possit, commoditas autem possit, quam opinionem communem dixerunt hi, de quibus supra egimus. Nobis enim Hispanis, non Jureconsultorum responsa faciunt jus, sed leges nostræ patriæ, quæ nobis æquæ sunt, & secundum veram juris rationem ubique latæ, quod jus qui ignorabunt, necessum est ut nostras quoque leges ignorent, leges enim Jureconsultorum responsa sunt prudentum, nec quicquam faciunt aut imperant, nisi ratione bona & naturali innitantur, ut in simili tenent Carolus de Grasaltis. li. 1. regal. Francia. privileg. 7. Alvarus Vasquius ubi sup. q. 25. ad finem. Molina ubi sup. li. 1. c. 21. nu. 9. quod nobis inferius necessario attingendum est.

34 Quod attinet ad Jureconsultos, res difficilis est, ut patet ex dictis juribus, doctissimus Pinellus existimat secutus Franciscum Balduinum in dict. §. finitur, impune posse usufructuarium vendere suum usufructum, etiam si nomine usufructus intelligamus jus illud fruendi, itaque deducit regulam ex di. l. arboribus & ex di. l. non utitur cum l. sequen. ff. de usufructu. & ex di. l. cui usufructus. ff. eod. adde. l. necessario. §. ultimo. ff. de periculo & commod. rei vend. & mihi his omnibus fortius jus in §. 1. Instit. de usu & habitatione, qui de jure fruendi aperte loqui videtur,

tur, cujus verba supra referuntur, cumque hoc ut certissimum constituat, totus ejus labor in eo versatur, ut respondeat ad jura opposita. scilicet, ad §. *finitur*. & ad l. *si usufructus*. ff. *de jure dotium*. & ad l. *nonam*. C. *de usufructu*. Nam quod adducitur ex c. *nuper de donat. inter vir. & uxo.* certè parum aut nihil facit ad hanc quæstionem, namque ibi non erat omnino usufructuarius, cum terra donata ad vitam fuisset, non solus usufructus, & sic nihil facit ad §. *ulti. l. necessario*. ff. *de periculo & commodo rei venditæ* in quo non terra, sed usufructus est datus venditusve, nihil refert. Licet Antonius Cordubæ de Lara aliter explicet d. §. *parens*, num. 7. verba ejus. §. *finali*. elegantia sunt, addere ea libuit, ferè enim ex eis convincitur intellectus Pinelli, & aliquibus facere negotium possent. Cum usumfructum (inquit Paulus) mihi vendis interest, utrum jus utendi, fruendi, quod solum tuum sit, vendas, an verò in ipsum corpus quod tuum sit usumfructum mihi vendas, nam priori casu, etiam si statim moriaris, nihil mihi hæres tuus debet, hæredi autem meo debebitur, si tu vivis: posteriori casu hæredi meo nihil debebitur, hæres tuus debet, hæc Paulus, quæ lex quadrat cum l. *si domina*. C. *de usufructu*: distinguit ergo Paulus duos casus, 35 & totum ejus responsum acutum versatur in duplici specie. Prima est, si is qui solum jus habet fruendi, hoc est solum usumfructum, ipsum vendat, ibi quod solum tuum sit, & in hoc casu sic constituitur, ut si venditor moriatur, vivo emptore nihil debeatur emptori: quia cum morte venditoris finitus sit usufructus, nihil hæredes venditoris debent emptori superstiti & vivo. Contra vero si emptor moriatur vivo venditore adhuc hæredibus emptoris debeatur usufructus, quia superstes est venditor, & quamdiu ipse vivit, durat usufructus (ibi nam priori casu, etiam si statim morieris, nihil mihi hæres tuus debet, hæredi autem meo debebitur, si tu vivis, altera

species est, si is qui usumfructum vendit habeat & possideat ipsum corpus in quo vendit usumfructum, id est si dominus sit fundi in quo usumfructum vendit, ibi, an verò in ipsum corpus quod tuum sit usumfructum mihi vendas; quo casu inquit Paulus, si ipse id est emptor moriar nihil debetur hæredi meo ibi (posteriori autem casu hæredi meo nihil debebitur) contra verò si tu venditor moriaris, quia emptor & usufructuarius superstes sum, hæredes tui mihi emptori superstiti debebunt usumfructum quandiu vivam, ibi hæres tuus debebit, hæc littera est illius. §. *finalis. di. l. necessario* quæ non est nobis frustra exposita, ex ea enim licet textus ille allegetur, ut usufructus vendatur, forsan magis confirmatur communis opinio quæ distinguit inter commoditatem & facultatem fruendi, & inter ipsum jus usufructus, præmissa autem littera ejus §. *fin. di. l. necessario*.

Pinellus respondet *ad §. finitur* quod ibi agitur de prohibitione alienationis usufructus, non quod usufructus non possit alienari, sed ait *di. §. finitur* provisum esse proprietario idque principaliter geri, ne ex alienatione fiat damnum proprietario, quid quidem esse poterat si quemadmodum alienatio usufructus ut ipse ait permittitur, ita quoque nobis subinde additis novis usufructuariis ex multiplicatis alienationibus, nunquam fieret consolidatio cum proprietate, quod malum ut vitaretur ait constituisse Justinianum si alienatio fieret, ut ea nihil noceat proprietario, ita ut adhuc usufructus & jus fruendi dependeat ex persona ipsius cui constitutus est primò usufructus, quæ interpretatio licet multa addat *ad di. §. finitur*, qui nihil aliud statuit, quam id scilicet, usumfructum alteri quam domino cedi non posse, quod si extraneo cedatur nihil fieri, nec multum difficile erat Imperatori addere id quod Pinellus adstruit, scilicet, ne usufructus consolidatio impediat morte cedentis. Tamen etiam si id demus Pinello

nello doctissimo, voluisse Justinianum scilicet providere ne domino jus consolidationis dilataretur ex novo usufructuario, cui antiquus usufructuarius cedit & jus suum vendit, cur obsecro? Si commodum domini inquirimus, aut si usufructuarius jus verè potest vendere & transferre, ut nihil penes se relin-³⁶quat, esto quod novus usufructuarius, idemque emptor diutius vivat, usufructus tamen finiatur morte primi usufructuarii, ejusdemque venditoris, cur obsecro si novus usufructuarius isque emptor moriatur, vivo & superstite venditore, eoque antiquo usufructuario, si totum jus translatus est in eum, & ipse est vere usufructuarius, & moritur vivente venditore, cur non finitur usufructus morte ipsius, cum hæredi emptoris debeat, quamdiu venditor vivit, penes quem erat usufructus separatus à proprietate. *d. l. necessario. §. si.* ibi hæredi aut meo debetur, si tu vivis, quæ ratio id obtinet, ut non obstante venditione adhuc jus usufructus videatur residere & permanere penes venditorem, idque etiam obtinet, ut etiam si expositio & interpretatio Pinelli habeat locum, si emptor diutius vivat, tamen mortuo emptore, vivente venditore si usufructus venditus, & translatus esset, verè non dubium est quin consolidatio futura esset, cum autem non fiat, sed adhuc expectetur mors venditoris primi scilicet usufructuarii, patet apud ipsum esse aliquod jus, & usumfructum adhuc retineri, nec enim aliud esse potest id quod expectatur in ipso usufructuario, qui vendidit & tradidit usumfructum, quam jus illud merum, quod cohæret perpetuo, nullaque ratione potest ab ipso usufructuario amoveri, quod quidem mihi aperte probat text. in dict. *l. arboribus*, ex qua regulam in contrarium desumebat Pinellus, cujus verba sunt, usufructuarius, vel ipse frui ea re, vel locare, vel vendere; vel alii fruendam concedere potest, nam & qui locat utitur, & qui vendit:

sed & si alii precatio concedat, vel donet, & puto eum uti, atque ideo retinere usumfructum, & hoc Pegasus, & Casius responderunt, & Pomponius libro 5. ex Sabino probat, expende verba illa, (atque utique retinere usumfructum) quasi referantur ad verbum vendere, retenta opinione Pinelli difficillima sunt, namque si jus ususfructus potest vendere, & re vera vendis, & tradis, qui fieri potest, ut retineas usumfructum, idem probatur in *l. non utitur. ff. eodem.* quem text. adducit Pinellus pro sua illa opinione, ibi planè illud interest, quod si vendidero usumfructum, etiam si emptor non utatur, videor usumfructum retinere, quod si dicas cum Cajo Jureconsulto in *l. quia qui pretio. ff. eodem.* quod is qui vendit videtur retinere usumfructum, quia utitur pecunia quæ sibi data est loco ususfructus, atque ob id videtur retinere usumfructum, verum id quidem est, quando agitur de amissione ususfructus, qui ex non usu amittitur, vendens enim usumfructum, etiam si emptor non utatur, semper visus est venditor retinuisse usumfructum utendo pecunia, & ita intelligimus nunquam amissum usumfructum, sed in *di. l. arboribus* expressè fit mentio ejus ususfructuarii, qui donavit nulla accepta pecunia, quem putat Jureconsultus adhuc usumfructum retinere, & frui, quod intelligi non potest, si apud ipsum nihil est relictum, verè enim tunc donatarius utitur, non ipse qui donavit, idem intelligendum est in *di. l. non utitur*, quare dicendum est usumfructuarium, donando, vendendo, locando, semper jus aliquod retinere, quod à se amoveri non potest, propter quod jus perpetuum, siue emptor diutius vivat quam emptor, siue statim moriatur, antequam venditor adhuc semper attendimus vitam venditoris, penes quem semper intelligimus situm, & positum esse jus illud ususfructus ut in *di. §. finitur.* & Clarius in *di. §. si. di. l. necessario* & in *di. l. si domina.* Nec novum est in his juri-

juribus, & similibus, quantumcumque vendas, vel dones, apud te semper jus inviolatum retineri, quod à te ejicere, & propellere non potes, quæ enim juris sunt, à nobis amoveri non possunt, sed perpetua sunt, & perpetuo adhærent, ut est in venditore hæreditatis, licet enim hæres universam hæreditatem vendiderit, & omnes res hæreditarias emptori tradiderit, nihilominus tenetur respondere creditoribus & legatariis. *l. 2. C. de hæredit. vel actione vendi.* & gl. ibi prima, & Scribentes, & Antonius Cordubæ de Lara in *di. §. parens. numero. 63.* Nec enim hæres vendendo hæreditatem definit esse hæres, sed adhuc ut hæres convenitur, & retinet jura hæredis, nihilque nocent sibi venditio, & traditio, facit. *§. at si ita stipularis*, ibi quia ad tempus non potest deberi. *Instituti de verborum obligationibus.* & *§. sed que facit. Instituti de bonorum possessionibus.* qui enim semel hæres exitit, non potest regulariter definire ipso jure hæres esse. *l. etsi sine. §. sed quod Papinianus. ff. de minoribus. l. is qui. l. hæreditas ex die. ff. de hæreditibus instituendis.* Ergo ex qua parte ususfructus est jus, ut in *di. l. rectè* plane perpetuum est, & semper retinetur, nullaque alienatione amoveretur, nec ceditur, nec ullo actu alienatur, sed perpetuo durat, & vere isthuc est, quod dicitur in *dic. §. finitur*, ubi hæc duntaxat sunt verba (nam cedendo extraneo nihil fit) quo nihil neque brevius, nec apertius dici potuit; quantumvis enim ususfructuarius cedat, nihil agi, quia non potest non esse ususfructuarius, & retinere jura ususfructuarii, etiam si facultatem percipiendi fructus transtulerit, quia illa duo plurimum differunt inter se, idem quoque aperte & dilucide expressum est in *di. l. si ususfructus*, ibi quoniam dicimus usumfructum à fructuario cedi non posse, nisi domino proprietatis, & si extraneo cedatur, id est ei qui proprietatem non habet, nihil ad eum transire, sed ad dominum proprietatis reversurum usumfructum: hæc

Pomponius, ubi ait nihil transire ad emptorem, & quadrat cum dic. §. *finitur*, ibi (nihil agi) quod subdit verò (sed ad dominum proprietatis reversurum usumfructum) planè intelligendum est, scilicet omninò perventurum ad dominum usumfructum. Nihilque in alienatione factum gestumque esse, idque futurum, vel morte usufructuarii, vel ex alia causa, ex qua consolidatio sequi potest. Nihilque advertendum esse ad emptorem, sive ipse diutius vivat, sive statim moriatur, ut in dic. *l. necessario*. §. *finalis*. esseque & permanere apud ipsum semper jus illud usufructus, nec ulla arte, aut consilio ab eo avelli posse: nec enim illa verba (sed ad dominum proprietatis usumfructum reversurum poenalia sunt, nec poenam continet, qua puniatur usufructuaris alienans usumfructum: sed simpliciter & enuntiative posita sunt à Jureconsulto, propter id quod dixerat cessionem usufructus non posse fieri nisi domino, quod si fiat inquit, alii nihil agitur, ad dominum enim proprietatis directo ab usufructuario reversurus est usufructus: & licet conditores legis Partitæ intellexerint illa verba quasi addita in poenam usufructuario alienanti, ut ob id amittat usumfructum, certe magis secuti sunt Scribentium opinionem quam Pomponii Jureconsulti sententiam, quia ea verba poenalia esse noluit.

- 38 Animadvertite tamen Antonium Cordubæ de Lara explicuisse illa jura mutuò dissidentia ex etymo verbi, *cedere*, & verbi, *vendere*, ut servitus vendi possit, cedi vero minimè possit, cum vendere rem alienam possis, dare non possis, ita ut in corporalibus id efficiat cessio, quod in corporalibus traditio, qua si id adverterint Jurisconsulti dum inquirunt, servitutem vendi posse, cedi non posse, que ipse optimè fundat. in §. *parens. num. 66. l. si quis à liberis. ff. de liberis agnoscend.* quod quidem elegans est, & magis confirmat communem opinionem, ut jus illud omninò amoveri à no-

à nobis non possit, ut si quid amotum reperiatur ad commoditatem & fructum referendum sit, non ad jus, utque opinio illorum omnino destruat, qui non distinguunt inter usumfructum qui jus sit, & usumfructum qui sit commoditas, ex varia acceptione nominis, est enim maximè necessaria isthæc distinctio, ut jura intelligantur, quæ de usufructu prodita sunt.

Sit igitur regula quod usufructuarius potest alie-39
nare, cedere, donare, vendere, & locare, usumfructum & jus quoddam percipiendi fructus, quod jus & usufructus parum distat à fructu, sicuti rector parochialis cedit, donat, vendit, locat, laicis jus quoddam percipiendi decimas, quod jus longe distat ab eo jure, quo decimæ pertinent ad rectorem cujus incapax omnino laicus est, quodque cedendo, locando, vendendo decimas suas & sibi debitas altero illo jure priore magis uti videtur sacerdos, ut diximus capite præcedenti. Et latè fundat Soto *de Just. & jur. lib. 9. art. 3. in principio*. Jus autem illud usufructus primum quo quisque usufructuarius constitutus est omnino cedi & amoveri non potest, ratione illa, quia perpetuum est, de quo jure perpetuo intelligimus dict. §. *finitur*, & *l. si usufructus ff. de jure dotum*, & legem nostram Hispanam Partitæ. & dict. *l. necessario. §. final.* quatenus ibi vendito usufructu, & translato in emptorem mortuo emptore, superstite venditore usufructus non fit consolidatio, sed usufructus debetur hæredibus emptoris, quandiu vivit venditor, alterum verò jus, quod rectius facultatem fruendi vocamus, quam vendit, locat, donat. & cedit usufructuarius alii, qui ex ea facultate, aut jure fructus percipit & utitur fruiturque, longè diversum ab illo, & separatum existimamus, proxime enim accedit commoditati, & rei de quo intelligimus. *l. arboribus*, cum usufructus, & fruendi, utendi jus illud antiquum & primævum magis retineatur, ex cessione, donatione, venditione, hujus secundi juris & facultatis
ex

ex dict. l. arboribus. & d. l. non utitur. & l. seq. ff. de usufr. Quanto enim magis cedit, donat, & vendit hanc facultatem, & jus utendi fruendi, magis retinet usumfructum, & jus illud antiquum, & primævum utendi, & fruendi quod perpetuum est cum vita, locando utitur, item & vendendo, & dum donat, utitur & fruitur d. l. quia qui pretio. & di. l. arboribus instar sacerdotis, qui quanto magis locat jura decimarum, magis ipsa retinet, exercet enim jus illud, quod penes se est, & penes alterum esse nequit, & hoc modo intelligimus jura posse conciliari non recedendo à receptis sententiis, nec novum tibi videatur, quod jura vendantur, sunt enim jura hæc in bonis, nostris & venduntur. l. à Divo Pio. §. in venditione. ff. de re judicata, ibi quod si nec ea quæ soli sunt sufficiant, vel nulla sint pignora soli: tunc pervenietur etiam ad jura, præterea jus est veluti quædam facultas, & ita dicimus habere nos jus adeundi, id est facultatem adeundi, & jus agendi ad supplementum, & jus substituendi pupillariter moribus receptum, nimirum igitur quod illa facultas fruendi dicatur jus à Jureconsultis, & quod vendatur, cedatur, & alienetur, est enim veluti res quædam nostra corporea, parum distans à fructu, & ita quadrat diversa & multiplex acceptio hujus nominis agnita à Jureconsultis, ut diversimode accipiatur, statuere enim de usufructu universe non licet sine periculo, & nisi hæc jura, quæ desiderare videntur componas, aliter intelligi vix possunt: & omnia hæc adde ad ea quæ notat doctissimus Covar. *Variarum resolutionum. lib. 1. c. 8. num. 7. versic. quid si pater. ad medium.*

- 41 Unde si quis hodie simpliciter vendat usumfructum quem habet etiam stante lege nostra Partitæ, non videtur amittere usumfructum, quia potest venditio ipsa verificari in hac facultate percipiendi fructus, vel in hoc jure que est in bonis nostris, & venditur, ut in d. §. in venditione, secus verò si vendat universum

sum jus ususfructus quod habet, vel totum jus ususfructus quod habet, vel quicquid juris habet, quia tunc ex natura universalis, totum jus & universum jus ususfructus venditur, & fit locus legi Partitæ. Itaque si universali nomine jus ususfructus vendatur locus est legi Partitæ. Secus si indefinitè, quia indefinita hæc locutio non æquipollet universali, cum multiplex & æquivoca sit, acceptio in ipsius.

Infertur etiam quod si vendat ususfructuarius⁴² usumfructum, cum adhuc remaneat ususfructuarius, ex jure illo perpetuo quod amoveri non potest, quod adhuc venditor de damno convenietur non emptor, instar hæredis, qui vendidit hæreditatem, & adhuc legatariis & creditoribus tenetur *dic. l. 2. C. de hæreditate vel actione vendi*. Si igitur res damnum passa sit, quod quæsitæ tempore servitus sit, vel damnum aliud patiatur: tunc quidem adhuc venditor conveniendus est, qui secundo judicio contra emptorem experietur.

Præterea cum ususfructuarius possit nomine domini⁴³ nuntiare opus novum, & sit veluti utilis procurator. *l. 1. §. final. ff. de operis novi nuntiatione*, profectò, id emptori non est concedendum, sed permittendum venditori qui jus illud perpetuum non obstante venditione retinuisse visus est, ac subinde semper est utilis procurator.

Præterea si arbores fructiferas exciderit emptor,⁴⁴ vel villam diruerit, vel quicquam fecerit in perniciem proprietatis, profectò venditor domino tenebitur, ipse autem emptor venditori, quia sic poscit juris ratio, argumento. *dict. l. 2. C. de hæredit. vel actione vendi*, tenebitur autem juxta. *l. æquissimum. ff. de usufruct. de quo proximo capite.*

Præterea ex hac differentia, scilicet inter verum jus ususfructus perpetuum, & nunquam amovendum, & jus illud ususfructus, quod vendi potest, vel facultatem percipiendi fructus, quæ parum distat à commodi-

moditate, quam differentiam breviter agnovit Ludovicus Molino. *lib. 1. de Hispaniis promigeniis. cap. 20. num. 2.* inferri potest vera ratio ad id quod tradit idem ubi sup. c. 19. num. 33. & arbitramur eam rationem deducendam esse ex his quæ diximus, cum enim verissimum sit parentem in bonis majoratus filii
 45 habere verum usumfructum sicuti in aliis bonis quorum plenum dominium habet filius, sine futura restitutione necessaria quod contra Rodericum Xuarez, & Pinellum, & Tellium Hernandez, tenet idem Ludovicus Molina *dic. lib. 1. c. 19. num. 19. 20. & 23.* quod quidem verissimum est, nisi institutor majoratus expressè disposuerit, quod parentes ex bonis ejusdem majoratus, in quibus eorum filii successerint usumfructum percipere non possint, tunc enim servandam hujusmodi prohibitionem asserunt plures & bene etiam si non expressè facta sit parenti isthæc prohibitio percipiendi usumfructum: sed etiam quando ex prohibitio intelligitur ex conjecturata mente instituentis majoratum, dum verba apta sint, prohibitionem inducere possint. Boërius *decisione. 193. & 194.* Mencacha *de successionum progressionem. li. 3. §. 26. numero 32.* Ludovicus Molina qui refert Paul. Raphaëlem, Cuman. Aretinum, & Socinum, & alios *ubi supra. numer. 30.* quam quidem Doctorum Scribentium traditionem ita accipit Angelus *in §. igitur. Institutis, per quas personas nobis acquiritur:*
 46 quem sequitur Jason *in l. cum filio. ff. de legatis. 1. num. 157.* ut scilicet ex hac prohibitionem non intelligatur prohibita commoditas & facultas percipiendi fructus, quam nomine quoque ususfructus intellexerunt Jureconsulti, quod quidem specie ipsa videbatur secundum jus, quia cum nomen ususfructus videatur æquivocum, pro jure illo perpetuo, & nunquam amovibili, item & pro commoditate, & facultate percipiendi fructus videbatur habere locum regula Dialecticorum, ut analogum per se sumptum
 ster

stet pro famosiore significato, & ita prohibita ususfructus perceptione videbatur intelligendum prohibitam perceptionem ususfructus illius perpetui, quod in jure totum consistit, de quo diximus, non verò facultas percipiendi fructus, hoc est commoditas tanquam minus principale significatum ejus nominis, sed meritò Ludovicus Molina decedit ab hac interpretatione Angeli, quæ proculdubio est falsa, idque num. 33. ubi supra. & facit pro eo ratio deducta ex his quæ superius diximus, quia nomen hoc ususfructus æquè & principaliter ex dict. l. rectè & l. i. §. si ususfructus. ff. ad legem Falcidiam. & l. arboribus. & l. non utitur. ff. de usufructu. & ex dict. §. i. Instituti de usu & habitatione juncto. §. finitur. & l. si ususfructus. ff. de jure dotium. & d. l. necessario. §. fin. utrumque significat. Unde nec est locus regulæ Dialecticorum, nec doctrinæ Angeli, quia qui usumfructus prohibet percipiendum totum dicit indefinitè, nec quicquam in contrarium in hac re decisum est, obidque pater percipere usumfructum non poterit. Contrarium existimabat dicendum idem Ludovicus Molina si institutor non prohibuerit perceptionem ususfructus, sed alienationem bonorum. Tunc enim adhuc ipse existimat patrem posse habere commoditatem & facultatem utendi & fruendi, idque verum est; tum ex eo quod ipse adducit, scilicet quod alienationis prohibitio non excludit perceptionem commoditatis, fortasse enim dicendum esset contrarium, sed illa ratio est, quia commoditas illa ususfructus est in bonis possessoris, non in bonis de quibus facta est prohibitio alienationis, institutor enim prohibens bona alienari, de bonis à se relictis intellexit, non de bonis possessoris, de his enim alia magis particularis prohibitio est necessaria. Unde si institutor præter prohibitionem alienationis bonorum, addat quoque ne ususfructus alienetur à possessore, qui casus distat ab eo de quo supra, quia illa prohibitio specifica est, scili-

scilicet ne pater ratione patriæ potestatis habeat usumfructum, hic verò indefinitè & generalis ne ususfructus alienetur, in hoc casu existimamus, non posse item partem habere commoditatem nec facultatem utendi, fruendi, ratione patriæ potestatis, quia hic non solum viget acceptio propria nominis, quæ propriè & jus, & facultatem, & commoditatem comprehendit: sed etiam facit ratio evidentissima, quia cum institutor prohibet alienationem ususfructus, non possunt verba ista intelligi, nisi de ususfructu qui alias poterat alienari, hoc est ut diximus de facultate utendi, & fruendi, & commoditate, de ususfructu autem, qui jus est non poterant intelligi, quoniam ille ususfructus, qui in jure consistit perpetuus est, & alienari non potest ex *d. §. finitur. & dic. l. si ususfructus, & dict. l. Partitæ*, ex quibus nihil intererat quod institutor vel expressè prohibuerit perceptionem ususfructus, vel quod generaliter prohibeat alienationem ususfructus, utroque enim casu ex diversa tamen ratione, commoditas non percipitur, diversa tamen ratione, & diversum est, si institutor prohibuerit bona alienari, tunc enim commoditas, & facultas fruendi & colligendi fructus permittitur, quia etiam si commoditas in bonis sit, est tamen in bonis possessoris, non in bonis ejus qui prohibuit, nec ex bonis de quibus facta est prohibitio, ne alienaretur, quæ descendunt omnia ex varia acceptance nominis, & quotidiana sunt, & recepta, & si retineas opinionem Pinelli qui ridet distinctionem ususfructus, quatenus est jus, à commoditate, & qui eam sequuntur, planè inutilia sunt, cum autem sint utilia necessariò refutanda fuit nobis opinio ipsius, inquisita veritate, & quantum arbitror reperta, ut communes & receptas sententias existimemus non esse leviter rejiciendas.

- 47 Eadem hæc faciunt ad quæstionem de confiscatione ususfructus quod tractavit Antonius Gomez.
d. cap.

d. cap. 15. num. 16. & alii quos modo adducemus ex novioribus, & antiquioribus, ut scilicet quia jus illud inseparabile ususfructus nec vendi, nec alienari potest ab usufructuario, nullo modo confiscetur, alter verò ususfructus corporeus ille quidem, id est facultas percipiendi usumfructum & commoditas, ille quidem fisco applicetur, & quod dicebamus, argumento *d. l. necessario. §. finali. ff. de periculo & commodo rei venditæ* & quod dicebamus scilicet ut consolidatio fiat mors usufructuarii, penes quem usufructus conservatur expectatur, qui est elegans ad omnia quæ de usufructu tractatur, text. etiam ad hoc, ut mors expectetur ejus penes quem est jus usufructus in *l. si postulaverit. §. jubet. ff. ad legem Julian. de adulteriis* ibi (proinde in communi partem publicamus, in proprio cujus usufructus alienus est nudam proprietatem, in quo tamen usumfructum habuerit reus magis est ut perceptio usufructus ad publicum incipiat pertinere.) hæc Ulpianus, qui ex illis verbis (magis est) proculdubio innuit difficultatem subesse quia jus usufructus alienari non poterat, ut supra diximus, & quæ non possunt alienari per contractum, vel ultimam voluntatem confiscari non possunt. *l. Imperator. ff. de fideicommiss. libertatib.* ubi Bart. Antonius Gomez *ubi supra*, quod intellige cum Bartolo in *l. si quis in tantam. C. unde vi. numero 12.* Si modo prohibitio alienationis facta fuit in favorem tertii, non solius delinquentis, si enim solum favorem delinquentis respexerit, tunc quidem confiscationi locus est, ita post Bartol. resolvit Ludovicus Molina *de Primogeniis. lib. 4. cap. 11. numero 5.* qui ad hoc multos allegat, inter quos Bald. in *l. legatarius. ff. de excusationibus tutorum.* Angelus, Segura, Jason, Ripa, Ambrosius de Opizo, Decius, Socinus, Covarruvias, Ruynus, Rolland ab Valle, Thom. Grammati. Cassaneus, Claudius Cremenensis, Bernardus Diaz de Lugo in practica, Ægidius Boscius, Rubeus. Inter

quos plures indistinctè loquuntur, distinctionem Bartoli in *dict. l. si quis in tantam* non agnoscentes, etiam id illud allegentur, ea tamen vera est, & exemplum ponit idemmet Bartolus in *d. l. si quis in tantam* ubi vide. Meritò igitur Ulpianus in illa quæstione de confiscatione ususfructus licet animadverteret jus illud alienari non posse, tamen cum intelligeret esse usumfructum quoque alium, id est commoditatem (magis est inquit) ut perceptio ususfructus ad publicum pertineat, est igitur in hoc recepta sententia ut commoditas confiscetur, retento jure ususfructus, qui inseparabilis est.

- 49 Ex qua ratione infertur quod id quod paciscendo quis efficere non potest, minimè quidem id potest delinquendo, tenent omnes de quibus supra, *proximum. 48.* in hoc enim omnes conveniunt. Unde si mulier ex priori matrimonio filios habuerit, & secundo nupta adulterium commiserit, ob quod bona mulieris viro applicantur ex juris nostri dispositione, & *l. cum mulier. ff. solut. matrimon.* certè filiis legitima portio reservabitur, nec ea ad maritum pertinebit, quia delinquendo mulier non potuit filios fraudare portione legitima, sicuti nec paciscendo, tenet Cremensis *singulari. 66.* ex Baldo in *l. hac edictali. C. de secundis nuptiis*: quem vide, quia is qui delinquit ultra Cremensem cum fisco quasi contrahit. *l. Imperator. ff. de jure fisci* ibi tute ipsum poena subdidisti facit. *l. si filius. C. de bonis præscriptorum.* Bar. in *dict. l. si finita. §. si de vectigali. ff. de damno infecto. num. 12.* Alexand. *conf. 13. lib. 1.*

- 51 Item facit quia illa quæ non transeunt ad extraneos hæredes non confiscantur. *l. eorum. ff. ad legem Julia. majestatis. l. jura liberorum. ff. de jure patronat.* Antonius Gomez, & Ludovicus Molina *ubi supra.* Hippolytus in *l. fin. ff. de quæstionibus. num. 149.* Alex. *consil. 23. num. 3. lib. 1.* Unde si delinquens habeat feudum vel emphyteusim ecclesiasticam, tunc illa

illa non veniunt in confiscationem, de quo vide Bernardum Diaz de Lugo *in Practica. cap. 124.* quod si meliorationes reperiantur in bonis emphyteuticis, illæ confiscantur, quia ad delinquentem omni jure pertinent & sunt res propriæ, & ad hæredes cum bonis hæreditariis deferuntur, ita tenet Cardinalis *in Clementina nollentes. §. inquisitoribus. numer. 4. versic. 52* & videtur, quod ob delictum. de hæreticis. ex Speculatore, & Joanne Andrea, sequitur Bernardus Diaz de Lugo ubi suprà quod intelligendum est dupliciter, tum in emphyteusi, non in feudo: nam meliorationes repertæ in re feudali ad dominum pertinent ex his quæ diximus proximo capite, & secundum veriorum intellectum. §. si vassallus, hic finitur lex deinde consuetudines in usibus feudorum, & ex lege nostra Partitæ supra adducta capite proximo, atque in emphyteusi intelligendum est de majoribus expensis & meliorationibus, quæ non veniunt ex necessitate & natura contractus emphyteutici, & proprietate nominis: illæ enim sequuntur rem emphyteuticam, de quo latiùs diximus suprà.

Et an jus patronatus veniat confiscandum vidi eundem Bernhardum Diaz de Lugo ubi supra, & an feudum vide Molinam ubi supra. lib. 4. cap. 11. & utrum res quæ fideicommissio subjecta est, & tacite alienari prohibita, vide eundem Molinam supra. num. 6. §. 11. in quo recurrendum est ad l. ex facto. §. ex facto. ff. ad Trebe. §. ad l. Statius Florus. §. Cornelio. Fælici. ff. de jure fisci. l. cum pater. §. hæredit. ubi scribes. ff. de legatis.

In hoc ultimo difficultas occurrit ex doctrina Bart. 53 in d. l. si quis in tantam decidenda, si quis usufructuarium facit ea lege ne usufructum alienare possit, quo casu de commoditate intelligendum est, non de jure inseparabili, vel dicit quod commoditas usufructus alienari non possit, an si usufructuarius delinquat possit, hæc commoditas confiscari, in quo ad-

mittenda est distinctio Bartoli in dict. l. si quis in tantam: argumento tex. in l. filiusfamilias. §. divi. ff. de legatis. i. ibi fisco fraudi esse, quod si in casu alienationis alium vocet, tunc fisco locus non erit sed vocato ex Bartolo, ubi supra.

Notabilia ex capite undecimo.

- 1 **U**susfructuarius tenetur facere omnia, quæ diligens rei custos facere tenetur.
- 2 Pater quamvis fructuarius sit, instar tamen domini est.
- 3 Fructuarius agere potest nomine proprietarii tanquam procurator sine mandato.
- 4 Et an sit procurator in rem suam.
- 5 Quas expensas fructuarius facere teneatur, & de magnis & parvis expensis.
- 6 Quomodo accipiendum sit, quod dicitur fructuarium omnium bonorum legitimum teneri ad solutionem legatorum.
- 7 Differentia magnæ & parvæ quantitatis recipienda. est in utroque usufructuario legitimo, & dativo.
- 8 Impugnatur hoc ipsum, & quod in parente legitimo fructuario non sit habenda ratio magnæ vel parvæ expensæ circa lites.
- 9 Filius est res patris, & de eo tanquam de re propria pater disponere poterat.
- 10 Si lis moneatur circa usumfructum, fructuarius expensas præstat, sine distinct. & excusatur Anto. Gom.
- 11 Temporatur quod dictum est de patre expendente circa lites, nove, & utiliter.
- 12 Circa expensas in reficiendo non est distinguendum inter fructuarium legitimum, & non legitimum.
- 13 Expensa magna ut recuperetur, debet pertinere ad perpetuam utilitatem rei.
- 14 Meliorationes magnæ quantitatis factæ à parente in rebus filii, conferuntur à filio aliis fructibus. & num. 15. si fiant constante matrimonio mulieri dimidium dandum est.

- 16 Magna & parva quantitatis ratio iudicis arbitrio relinquenda ex personarum & rerum qualitate.
- 17 Magna res, & causa comparata ad majores expensas dicitur parva, & est utile.
- 18 Domum ex vetustate collapsam non tenetur hères erigere, & si erexerit, non impeditur fructuarius uti, si ex parte corruat.
- 19 Domus exusta & reparata non habet fructuarius usumfructum, ita ut neque area constet ususfructus, & de agro inundato, num. 20. & de ususfructu sylvæ excissæ sylvæ, num. 21. & de auro & argento, ex quo vasa facta sint. numero 22. & de ususfructu navis disiectæ navi, & quadrigarum perempto equo. num. 23.
- 24 Et quod pater mutata forma rei habeat usumfructum propter patriam potestatem.
- 25 Usufructuario reficere volenti, non cogitur dominus pecuniam præstare, recuperat autem consumptam & expensam à domino, si magna sit. & num. 26. quod fructuarius numquam compellitur reficere.
- 27 Nemo compelli potest ut se obligationi committat. & num. 28. quod ususfructuarius non necesse habeat commovere dominum ut reficiat: reprobatur Hotomani sententia.
- 29 Fructuarius si modicam expensam ad quam tenetur, omiserit, tenetur.
- 30 Quando fructuarius teneatur ob omissam magnam impensam, ad quam non tenetur.
- 31 An usufructuarius possit cedere sylvam, & quæ dicatur sylva cædua, & non cædua.
- 32 Arbores fructiferas excidere non potest fructuarius & num. 33. si cædat arbores frugiferas posse ejici ab usufructu, & num. 34. quod idem observetur in emphyteuta.
- 35 Incisio sylvæ cæduæ debet esse ad utilitatem, non ad destructionem. & num. 36. quod maritus emphyteuta possint incidere arbores cæduas, quæ tamen ad longum tempus renascuntur, si tandem aliquo tempore renascantur, adducitur. l. divortio §. si vir. ff. solut. matrim.

- 37 *Quid si alicui relinquatur ususfructus sylvæ non caduæ, an cadere possit.*
- 38 *Fructuarius non mutat formam rei, & num. 39. fundus quot partes habere debeat ex M. Catone. de re rustica, & declaratio. l. fundi nomine. ff. de verb. signif.*
- 40 *Nihil novum facere potest fructuarius in re fruenda & num. 41. quod pro Albariis, Albini dicantur, quidam artifices in l. 2. C. de excusationib. artificium, & restituitur.*
- 42 *Fructuarius perficere opus inchoatum non potest, & numer. 43. quod nec proprietarius in damnum fructuarii.*
- 44 *L. aquisissimum. §. proinde. vers. & si fortè. ff. de usufruct. difficillima, cui vix solutio nec ratio possit excogitari.*
- 45 *Fructuarius onera & tributa rei solvit, & solvens sibi expendit, nihilque eo nomine à proprietario expectat, sequuntur enim fructuum perceptorem.*
- 46 *Ex pro rata fructuum quisque ad onera, & tributa realia tenetur.*
- 47 *Quin & tributa de novo imposito, non solum antiqua ad eos pertineant qui fructus percipiunt.*
- 48 *Quod fallit, si ususfructus contingant ex causa onerosa, tunc enim onera & tributa non consuetæ non expendit fructuarius.*
- 49 *An fructuarius teneatur an onera præterita, res pro tributis & oneribus sunt tacitè hypotheca. num. 50.*
- 51 *Ususfructuarius expendens nomine onerum & tributorum, quæ debebat possessor, eo nomine convenit possessoris hæredes. & num. 52. quod illud sit generale in eo qui solvit præterita onera, & num. 53. in eo qui solvit decimas præteritas, & 54. in possessore beneficii qui solvit pensiones decursas & præteritas.*
- 55 *Et procedit id adeo ut etiam si pactum conventum sit in contrarium nihil proficit.*
- 56 *Expendit etiam fructuarius collectas solvendo, & quid sit collecta & num. 57. Quid collecta sicuti tributum sequatur eos qui fructus percipiunt.*
- 58 *Pensionarius, & beneficiatus, uterque pro modo emolumentum*

menti solvit collectas, & num. 59. quod in hoc plurimum possit consuetudo.

- 60 Ponitur casus in quo in ratione fructus non habetur ratio expensarum, ut deducantur.
- 61 Et an onera & tributa sint solvenda fructuario etiam si ususfructus remaneat sine utilitate contra communem & receptam sententiam cum Pinello.
- 62 An ususfru. expendat circa solvenda legata, ad l. fin. ff. de usufructu legato.
- 63 Declaratio ad l. 21. Tauri, & traditur ibi novus & verus intellectus.
- 64 Tenetur usufructuarii inventarium facere, & num. 65. quod sit id recipiendum in patre.
- 66 Beneficiati, praelati & Episcopi tenentur inventarium facere. 67. item & haeres restitutus hereditatem, item & possessor majoratus. num. 68.
- 69 Et hi tenentur resarcire damna & deteriorationes, quae contingunt in ipsis rebus ecclesiae & dignitatis, & num. 70. practica Hispaniae in taxandis deteriorationibus huiusmodi.
- 71 Meliorationes quas faciunt beneficiati, praelati, & Episcopi, in rebus ecclesiarum & dignitatum fiunt Ecclesiae, nec quicquam recuperant facientes, vel expendentes.
- 72 Aliquando beneficiati vel eorum haeres possunt recuperare has expensas.
- 73 Episcopus, vel praelatus, vel beneficiatus si deterioravit res quasdam, quasdam vero melioravit, non fit compensatio, sed illas amittit & damnum resarcit.

De usufructuario Episcopo , Benefi-
ciario , Prælato , & aliis his similibus,
expendentibus aut meliorantibus.

C A P U T X I.

EST in hac re primò constituendum, fru-
ctuarium habere rei qua fruitur, & utitur,
quandam curam, & custodiam, & teneri
facere omnia illa quæ diligentiam, & te-
neri facere omnia illa, quæ diligens rei
custos facere tenetur. *l. 1. §. fin. cum. l. seq. ff. de
usufruct. quemadmodum caveat.* ibi interdum autem ine-
rit proprietatis æstimatio, si forte fructuarius cum
posset usucapionem interpellare neglexit, omnem
enim rei curam suscepit, quod quidem de usufructua-
rio dato, & usufru. habito ex dispositione hominis
intelligendum est, quatenus hunc usumfructum di-
stinguimus ab eo usufructu, qui juris potestate defer-
tur, ut in patre respectu bonorum adventitiorum filii
quem in potestate habet.

- 2 Licet enim pater usufructuarius sit, domino tamen
propius accedit, & instar proprietarii est, ut diceba-
mus sup. ex *l. 1. C. de bonis mat.* ibi omnia potest
agere ac si perfectè dominus sit. & *l. cum oportet. §.
non autem. C. de bonis quæ lib.* ibi plenissimam pote-
statem. *l. si. §. fin autem æs alienum. in fi. C. eo.* & aliis
oneribus, quæ ab usufructuariis extraneis exigì solent
liberatur, hoc enim particulari ratione receptum in
patre est, qui ratione patriæ potestatis vitæ, ac necis
filii ejusque bonorum dominus est. *l. in suis. ff. de lib.
& posth.* reliqui verò usufructuarii sunt veluti custo-
des, & gerunt earum rerum quibus utuntur, fruuntur,
curam & sollicitudinem Barto. in *d. l. 1. §. si. ff. usus-
fructuarius quemadmodum caveat* idem Bart. in *l. 1.
§. si. ff. de novi operis nuntiat. num. 9.* & ibi omnes,
& Jas.

& Jas. num. 3. idem Bart. in l. eum ad quem. C. de usufructu, & ibi Paul. Bald. in l. 2. C. ubi in rem actio, Molin. in consuetudinibus Parisiens. §. 1. num. 10. quod quidem adeo verum est, ut talis usufructuarius habeat ad rem tuendam facultatem, & possit nomine proprietarii agere tanquam procurator sine alio mandato. Bald. in d. l. 1. §. si. ff. usufructuar. quemadmod. caveat. Barto. in l. de die. §. quidem. ff. satisfacere cogantur, ubi ait usumfructuarium censeretur procuratorem in rem suam, & habere mandatum generale. Paul. in l. eum ad quem. C. de usufructu, Bal. qui late id agit in c. quoniam frequenter, num. 11. ut lite non contesta. tradit etiam late Jas. in l. 1. §. si. ff. de novi oper. nuntiat. & post eum idem Molineus ubi supra & post hos Antonius Gomez. tomo. 2. c. 15. num. 6. & Pinellus in l. 1. C. de bonis mat. part. 2. num. 16.

Ex quorum traditione usufructuarius non solum est custos, & rei curam suscepit, verum habet mandatum generale, & est procurator censeretur in rem suam. habet hæc traditio text. in l. 1. §. fin. ff. de novi oper. nuntiat. cuius verba hæc sunt. Usufructuarius autem opus novum suo nomine nuntiare non potest, sed procuratio nomine nuntiare poterit, vel vindicare usumfructum ab eo, qui novum opus facit, quæ vindicatio præstabit ei quod ejus interfuerit opus novum factum non esse, hætenus Ulpian. ex quo text. id deduxere omnes de quibus supra meminimus. & licet Joan. Crotus in repet. l. 1. §. nuntiatio. ff. de novi oper. nuntiat. num. 9. agat de §. si. d. l. 1. demum concludit non esse fructuarium procuratorem in rem suam, eò quòd non potest nuntiare novum opus nomine proprio, quod faceret si in rem propriam esset procurator, cum autem non nuntiet nomine proprio concludendum est, non esse procuratorem in rem propriam, idq; ibi ille attigit, attingens quæstionem an ad nuntiationem novi operis requiratur speciale mandatum, contra communem & re-

cepta sententiam tenens non requiri speciale mandatum. ad §. *fin. dict. l. 1. respondit ibi*, usumfructuarius non esse procuratorem in rem suam, nec habere speciale mandatum, & tamen nuntiare opus novum, non tamen negat non esse procuratorem, quæ est nostra tractatio, fateturque posse agere nomine proprietarii, cum sit expressum in *di. l. 1. §. fi. idem* notat Antonius Rubeus in §. *morte. l. hoc edicto. ff. de novi operis nuntiatione. num. 12.* unde dicendum est non esse quidem procuratorem in proprium fructuarius contra Paulum, & Baldum supra, non tamen negandum est, esse procuratorem, & agere posse nomine domini, atque adeò debere custodire, & curam gerere rei quâ utitur, fruitur, quoniam procuratoris vicem gerat, & officium sustineat, cui satisfacere tenetur.

- 5 Ex qua juris ratione, scilicet quod procurator est domini decidetur quæstio, scilicet, si lis mota sit usufructuario, quas quantasque expensas teneatur facere fructuarius pro defensione rei qua fruitur, quid quantumque consumpturus sit ob eam causam. In qua, videbatur dicendum aliud esse constituendum in patre, scilicet legitimo usufructuario, aliud verò in aliis usufructuariis qui non habent usumfructum à lege, sed ab homine, sic enim in hac quæstione distinguunt plures: Bartol. enim in *l. 1. C. de bonis mat. num. 3.* ait patrem omnino teneri facere sumptus & expensas litium ex fructibus bonorum adventitiorum filii, & ibi Bald. Ang. & Corneus, Crotus in *l. frater à fratre. num. 123. ff. de cond. indebit.* Pinellus in *l. 1. C. de bonis mat. 2. parte. numero. 68.* Ludovicus Molina de *Hispanorum Primogeniis. lib. 2. cap. 27. num. 10. per d. l. 1. C. de bonis mat.* ibi sumptus ex fructibus facere, in aliis verò usufructuariis distinguunt, ut scilicet si expensæ modicæ sint, eas fructuarius teneatur facere, ex fructibus, sin verò magnæ, contra, imo imputandæ sint domino, tradit hanc distinctionem.

distinctionem Antonius Gomez *ubi sup. d. c. 15. num. 7. tom. 2.* Pinellus *ubi supra*, & Ludovicus Molina, item Baldus, & Ang. *in l. 1. §. usufructuarius. ff. de usufructu*, Paulus, Picus, & Gozadinus quos refert Pinellus, & post eum Molina *ubi supra*, idem quoque tenet Gregorius Lopez *in l. 22. titu. 31. part. 3. verb. Non caya*, cum Jacobo de Butrio, & Alberico, *in l. haftenus. ff. de usufructu*, ubi pro hac distinctione magnæ & parvæ expensæ. text. est apertus. Tandem hæc sententia distinguit inter usufructuarium legitimum, cui ex dispositione juris debetur & contingit usufructus, ut in hoc non sit habenda ratio ulla magnæ vel parvæ expensæ, & reliquos usufructuarios quibus ex dispositione hominis usufructus debetur & contingit, ut in his admittamus distinctionem illam magnæ, & parvæ expensæ.

Nec nova est isthæc distinctio, alibi enim admit- 6
titur etiam, namque Alex. *in l. usufructu. ff. ad leg. falcid.* & Barb. *cons. 63. lib. 3.* scriptum reliquere usumfructuarium omnium bonorum ex causa testamenti non teneri ad legatorum solutionem, secus verò dicendum esse in usufructuario cui legis beneficio usufructus contingat. quod quidem ita accipiendum est, scilicet, ut usufructuarius omnium bonorum ex testamento securus sit à legatorum solutione, eaque incumbat hæredi, qui tamen hæres ex bonis hæreditariis poterit vendere necessaria, ad solutionem legatorum velit nolit usufructuarius, si verò legitimus sit usufructuarius, cui usufructus legis indulgentia contigerit, ut pater directo, subit hoc onus, solvendi legata, & poterit à legatariis vocari in jus, qui tamen die dicto, legata solvet ex rebus quarum usufructus legatus est, denique in utroque casu, ex rebus solvitur legatum, quarum usufructus relictus est, in eo verò recipitur distinctio, quod fructuarius legitimus convenitur delegatis, non hæres, at verò in usufructuario ex testamento convenitur heres, & in

& in utroque casu de his ipsis rebus fruendis solutio
facienda est, quæ faciunt ad *l. si. ff. de usufructu le-
gato*, & quæ ad eam scribit doctissimus Covar. *Varia.
resol. li. 2. c. 2.* de qua quoque nos infra hoc capite
nonnihil attingimus. Non est ergo nova hæc distin-
ctio inter usufructuarium legitimum, & datum, ut
ita dicamus, sed in aliis quoque juris partibus ad alia
consideratur, præterea quando usufructus omnium
bonorum relictus est, & annua quantitas alicui re-
linquitur, constat annuæ quantitatis salutionem, ad
usumfructuarium pertinere. *l. ultima. §. fin. autem.
C. de bonis quæ liberis.* & licet text. loquatur in usu-
fructuario legitimo, Bald. Salycet. Fulgosius, Pau-
lus, & Corneus, ibi idem recipiunt in fructuario ex
dispositione hominis, ex eadem juris ratione, quæ re-
peritur in utroque, quasi non esset idem dicendum,
si diversa ratio & dispar intercederet, quæ suaderet
contrarium: ut pronum sit asserere distinctionem in-
ter utrūque vel elicere, ex eadem vel diversa ratio-
ne, quæ inter utrūque reperiatur, & quamvis Do-
ctorum sententia recepta, sit distinctio illa de qua su-
pra, ut supra, quantum attinet ad expensas, in altero
admittatur ratio magnæ & parvæ expensæ, in altero
7 verò minimè, Arius tamen Pinellus *ubi supra. part. 2.
num. 68.* & post eum Molina. *d. lib. 1. c. 27. num. 10.*
securi Alexand. *in l. si vir. ff. ad leg. falcid.* rejiciunt
hanc distinctionem, volūntque differentiam magnæ
& parvæ quantitatis admittendam esse in utroque
fructuario, legitimo & non legitimo, quoniam Pinel-
lus nullam videt rationem, quæ suadeat ipsam distin-
ctionem, neque existimat tutum, deterioris & pe-
joris conditionis constituere partem legitimum ad-
ministratorem, quàm alium, cui ex ultima dispositio-
ne usufructus contingat, subditque Molina, non esse
credendum legem quæ tot prærogativas parenti su-
pra cæteros usufructuarios concessit, eundem isdem
longe inferiorem reliquisse: agnosco Pinelli Molinæ-
que

que auctoritatem, video tamen communem & receptam sententiam, quæ distinguit inter patrem & reliquos fructuarios quantum ad expensas litis habere fundatam juris rationem quicquid ipsi teneant, namque text. *in d. l. 1.* indistinctè loquitur, immò si verum amamus, non obscurè Imperator hanc ipsam distinctionem magni & parvi, in expensis litium, repulit, cum enim dixisset (parentes autem, penes quos maternatum rerum utendi fruendique tantum potestas est, omnem debent tuendæ rei diligentiam adhibere) in quo expendendum est verbum, omnem, ut pater debeat suscipere omnem diligentiam, magnam, parvam, maximam, & minimam, suscepta autem hujusmodi diligentia, tunc quærit Imperator, unde sufficere debeat sumptus, & ait, (& quod jure filiis debetur in examine per se, vel procuratorem poscere, & sumptus ex fructibus impigre facere) ecce postquam constituit, omnem litem, omnem causam, omnem controversiam, esse sibi suscipiendam, siue parva sit, siue magna, siue maxima, subdit, (& sumptis ex fructibus impigrè facere, ubi verbum illud impigrè non est positum otiosè: rursum subdit (atque ita omnia agere) ecce iterum verbum omnia nihil distinguens quasi dicat, suscepta omni causa magna, vel maxima ex fructibus sumptus, faciat atque ita, hoc est ex his fructibus omnia agere, & rursum (tanquam solidum dominium eis acquiritum esset) 8 prætereà idem constitutum est *in l. 5. tit. 17. part. 4.* quæ lex est optima interpres juris Cæsariæ, ait enim his verbis, *Pero el padre dezimos que deve defender e guardar estos bienes adventicios de su fijo en toda su vida tambien en juzio como fuera de iuyzio*, quæ lex cum dicat parti id incumbere, intelligenda est, ita sensisse, ut ejus expensis fiat conservatio & defensio adventitiorum, non vero filii. Prætereà illa ratio facit contra partem, quam rationem Pinellus & Molina, pro ipsa facere arbitrantur, quia quandiu pater ha-

bet

bet filium in potestate, & bona adventitia cum filio, revera omnia habet quasi quoddam jure domini cum filio enim, si nihil aliud dispositum jure reperitur, etiam si nihil. *d. l. 1.* esset dispositum illis verbis (tanquam solidum perfectumque dominium eorum eis acquisitum esset) & in *l. cum oportet. §. non autem. C. de bonis qua liberis* ibi plenissimam potestatem, & in *l. si. §. sin autem as alienum. C. eod.* ibi, & aliis omnibus quæ ab usufructuariis extraneis exiguntur, dicendum tamen erat ex fundata juris ratione habere patrem filii sui, & bonorum omnium ejus dominium verum, quoniam & ipse filius res patris est, & plenissimum in eo pater habet potestatem, ita intelligunt plerique verba duodecim tabularum, quæ referuntur in *leg. verbis legis. ff. de verborum significatione* (uti quisque rei suæ legasset, ita jus esto) quicquid interpretetur Franciscus Hotomanus, *Instituti de pupillari substitutione*, in verbo moribus, quod nunc non disputo, nihil enim ad nos pertinet, aliudque agit illa investigatio. Certè jure duodecim tabularum filius erat res partis, & de eo tanquam de equo, aut ædibus, disponere poterat pater sicuti de re propria, & quam vere in suis rebus habebat. Unde est illa facultas occidendi, de qua in *leg. in suis. ff. de liberis & posthumis.* etiam si pupillaris substitutio moribus postea fuerit recepta, non verò lege aliqua constituta. *l. 2. ff. de vulgari*, & in principio *Instituti de pupillari*, mores enim Romani principio antequam lex, induxere pupillarem substitutionem, postea verò mores illi legibus latis, in vim legum abiere, ceptumque est authore lege, & consuetudine adinveniente, jus substituendi liberis, secundis tabulis confectis. Illud tamen semper utroque tempore & morum, & legis, observatum fuit, ut pater juris indulgentia, & potestate haberet filium in potestate, tanquam rem suam, & bona ejus tanquam propria, sicuti enim habet suum equum, & gladium, ita quoque suum

suum filium, & hæredem, qui est in bonis ejus. *l. cum ratio. ff. de bonis damnatorum.* Quidquid ergo constituendum sit de differentia illa inter legitimum fructuarium, & reliquos fructuarios qui ex dispositione hominis habent usumfructum, (quidquid dicant Pinellus & Molina quos ego maximi facio) quod attinet ad patrem, verissimam arbitror communem sententiam, sicque constituo in patre legitimo fructuario bonorum filii, quem in potestatem haber, non esse admittendam distinctionem magnæ & parvæ impensæ circa lites, & defensionem bonorum filii. Omnem enim diligentiam debet, & omnia gerere compellitur, tanquam si earundem rerum, quibus fruitur utiturque dominium haberet, sumptusque impigre cogitur facere, etiam si totam fructuum substantiam consumat, in litibus & causis, quæ sibi super bonis filii succrescant, five lis mota sit super proprietate, five super usufructu, utrumque defendere tenetur pater, & expensas & sumptus impigre facere ex *d. l. 1.* nec in his expensis litis arbitror habendam esse rationem magni, & parvi, quam *d. l. hætenus* in reliquis usufructuariis admittit: quod fere tenet ipse Pinellus si attente legatur, ubi supra, etiam si postea aperte distinctionem illam rejiciat. Rursum circa has expensas litiū in aliis fructuariis longè aliud statuendum est, non enim indistinctè observandum est, quod tradit Antonius Gomez. *d. num. 7. versic. ex quo deducitur & infertur*, qui tenet indistinctè, ut si lis moveatur ab usufructuario, vel ipse moveat litem, quod omninò conservat sibi & sine distinctione ulla, expensas recuperandas à domino proprietatis, & ita in aliis usufructuariis quod attinet ad has expensas censet contrarium esse constituendum quam constitutum sit in patre eodémque legitimo administratore, quod etiam si respectu patris approbemus, in aliis verò usufructuariis veriore existimamus sententiā Pinelli *ubi sup. d. et. nu. 68.* & eum secuti Molina *dict. num. 10.* ut scilicet si lis moveatur respectu

10 respectu solius usufructus, five ab usufructuario, five contra ipsum ab usufructuario sint subministrandæ expensæ, quia omnino pertinent illæ expensæ ad fructus, & illæ continent causam solius usufructus, utilitasque usufructus in ea lite versatur, quæ ad fructuarium pertinet, cùmque utilitas litis fructuarii sit, necesse est ut expensa quoque ad ipsum pertineat & consentiat commodum, naturalis quædam ratio exigat, ut damnum quoque devorandum sibi sit: allegat Baldum Pinellus in *l. 2. C. de liberali causa*, mihi tamen Baldus fere nihil dicit, sed hæc opinio rationem habet, & æquitatem illam naturalem, scriptamque, & lege lata susceptam ut expensas fructus, sibi faciat fructuarius: nec quicquam facit. *l. eum ad quem C. de usufructu*, quæ loquitur in expensis non litium de quibus modo agimus, sed refectionis, de quibus dicemus infra. *num. 28.* quales, quantæ, quaque ratione conserventur fructuario. In illis enim alia ratio est, quàm in expensis litis super usufructu, qui ad fructuarium totus pertinet, nihilque ad proprietarium, idem dicendum est ad *l. hætenus ff. de usufructu*. & ad *l. usufructu legato. §. fin. ff. eodem argumento*: quarum Antonius Gomez tenebat usufructuarium posse consequi expensas litis, ita tamen intelligendum est, ut si lis mota sit super usufructu, & tota pertineat ad usumfructum, tum nihil esse quod suadeat, ut aliunde usufructuarius expensas illas consequatur, eum sibi solum litiget, sibi solum expendere æquum est, atque in hoc sensu accipiendus est Antonius Gomez, licet indistinctè loquatur, quin si super proprietate excitetur causa, fructuarii quoque parvas impensas faciat, tunc quoque locum habebit. *d. l. hætenus*. At verò si agatur de perpetua utilitate rei, ex eoque alius habeat eandem rem, usufructuarius vero dicat fruendam sibi, quod ad ipsum pertineat, qui sibi suarum rerum concesserit usumfructum, & nomine domini vendicet, tunc certè magni & parvi admittit-

mittenda distinctio est, ex *d. l. hactenus. § di. l. usufructu legato. § d. l. eum ad quem*: quæ leges licet agant de refectione, argumentum præstant, ad nostram hanc speciem quam tractamus, eadem enim in utraque est ratio, ob idque eadem juris dispositio, & tenet Ludovicus Molina in simili in possessore majoratus *dict. num. 10. versi. si verò eademlis* perpetuam utilitatem ipsius majoratus, & plures allegat, sed præcipua ad hoc allegatio, est argumentum dictarum legum. *l. hactenus. l. eum ad quem.* ubi glo. expressa.

Ex qua declaratione elegans est interpretatio ad *dict. l. 1. C. de bonis matern. § ad l. 5. tit. 17. part. 4.* licet enim ibi constitutum sit, ut pater omnino teneatur ex fructibus lites suscipere, & omnia agere, tanquam si dominus esset & sumptus impigre facere, & quod debetur filiis in examine per se, vel per procuratorem suum poscere, ut si à tertio rem vendicer, quam tertius impigre quoque defenderit, & ad filium omnino pertinere neget, si pater nimios sumptus faciat, tales scilicet, & tantos, qui in vera computatione fructus adventitiorum excedat filius, omnino tenetur, cujus nomine causa agitata est, de excessu: agit enim pater de utilitate perpetua, ob idque saltem excessum illum tenetur refundere filius, & conferre fratribus, vel tanto minus accipiendo, vel deducto eo ex hæreditate, inter reliquos filios & hæredes dividendo, magis enim consumpsit, quam habebat in fructu, & opulentam rem, fundum, vel prædium vendicavit, quam liberam accipit filius, ratio possit in hac specie, ut excessum reputet filius, etiam si demus quod pater causam filii debeat ponere in examine, vel per se, vel per procuratorem suum, non enim arbitrandum est, voluisse Imperatorem substantiam aliorum filiorum ex prætextu uni parari, & hæc pertinent ad expensas litis, in quibus admittendam vel rejiciendam secundum propositas species arbitramur distinctionem inter legitimum fructuarium, & alios, quibus non à

B b

lege,

lege, sed ex dispositione hominis contingit usufructus, nihilque hucusque egimus de expensis in ædificando, aut reficiendo, de quibus *infra. num. 28.* in his expensis vero in reficiendo verissimum arbitramur, non esse distinguendum inter usufructuarium legitimum, & alium, quod ex dispositione hominis usufructum habeat, quoniam subest eadem ratio in utroque, & in utroque observanda est ratio *l. hætenus. C. d. l. usufruct. §. si. ff. de usufructu, C. d. l. eum ad quem. C. eod.* ut modica impensa ad usufructuarium pertineat, immodica vero ad proprietarium; intelligimus autem de expensa in reficiendo, quæ concernit perpetuam utilitatem rei, non momentaneam, & quæ fiat gratia colligendorum fructuum, nam hæc etiam si magna sit, ad usufructuarium pertinet. *tex. elegans in l. 3. ff. de impensis in rebus dotalibus factis,* ubi nos (inquit Ulpianus) generaliter definiemus multum interesse ad perpetuam utilitatem agri, vel ad eam quæ non ad præsentis temporis fructum pertineret, an vero ad præsentis anni fructum; si in præsentis anni, cum fructibus compensandum, si vero non fuit ad præsens, tantum apta erogatio necessariis impensis compensandum, *hæc Ulpianus*, cum quo generaliter ejus decisio recipienda est, non solum in marito, sed in omni causa meliorationum, igitur quod diximus de magna quantitate, ut proprietarius teneatur, non usufructuarius, intelligendum est, dum expensa illa magna in reficiendo consumpta, pertineat ad perpetuam utilitatem rei, non solius fructus, & tunc illa expenditur proprietario, siue fructuarius expendens sit legitimus, siue non, ob idque si pater in reficiendo fundum adventitium, expenderit, cujus usufructum habebat ratione patriæ potestatis, filius qui in re adventitia reperit meliorationes factas magnæ quantitatis, valorem ipsarum conferet aliis fratribus, quoniam illæ ad patrem pertinebant, & ab eo in bonis suis tempore mortis relictæ sunt; tenet & optime
Pinellus

Pinellus *ubi sup. num. 69.* Ludovicus Molina *ubi*¹⁴
sup. Bald. in auth. excipitur. num. 4. C. de usufruct.
 Paul. *in l. si. §. ubi autem, num. 7. C. de bonis qua libe-*
ris. Castellus *in l. 64. Tauri contra Crotum qui l.*
frater a fratre. num. 124. q. 36. ff. de cond. indeb. di-
 stinguebat an pater esset dives, an plures habeat
 filios, an sumptuum rationem scripserit quasi repeti-
 turus, collationi igitur locus est, ex regula *authen. ex*
testamento. C. de collationibus, imo si meliorationes hæ
 fiant constante matrimonio, uxori dimidium tribuen-¹⁵
 dum est, ex juris nostri dispositione, quoniam repe-
 riuntur in bonis utriusque conjugis, quasi lucrata con-
 stante matrimonio juxta juris nostri dispositionem,
 quod de lucris conjugum latum est, ad quæ omnia est
 nobis *l. 22. tit. 31. part. 3. Guisada cosa es* (inquit)
e derecha, que quienquiera a quien suessee otorgado el
usofructo de alguna casa, o de alguna heredad, o en
algunos ganados, que assi comoquiere aver la pro, en
que lees otorgado estederecho, que pune quanto pu-
diere de la aliñar, e de la guardar, e de la enderecar
bien e lealmente de manera que si fuere casa que la re-
pare, e la enderece que no caya, nin se empeore por
su culpa. Ubi Gregor. Lopez & vetus gloss. distin-
 ctionem illam adducit de magna & parva quanti-
 tate, ex Celso Jurisconsult. *in d. l. hætenus. §. in*
d. §. si. §. d. l. eum ad quem. ¶ Ist hæc autem magna¹⁶
 vel parva quantitas judicis arbitrio definietur. glo.
in dict. l. hætenus quam seq. dd. inter quos Ang. num. 2.
gl. & Bart. in l. omnino. ff. de impensis in rebus dota-
libus factis. idem tenet Bart. *in l. Scio in princ. ff. de*
integ. restitutione, ut parvum magnum, vel minimum
 accipiat arbitrium, & judicium, ex qualitate rei,
 secundum ipsius magnitudinem, glo. ubi Florianus
 & Scribentes *in l. res bona. ff. de contrahen. empt.*
 glo. *in l. sed si suscepit. §. 1. versic. tam modica.*
ff. de judiciis, & ibi Angel. dicit summam videri
 magnam, & parvam, ex qualitate personarum
 B b 2 . facit.

facit. *l. legitimus. ff. de legitimis tutorib. vide glo. 2. q. 6. §. illud in gl. 1. & in ca. terulas. 12. q. 2.* quæ sunt ad ea quæ Bar. & Bald. adducunt, in *authen. nisi breviores. C. de sententiis ex periculo recitandis*, & sunt nobis quotidiana, in hoc regio Prætorio Galleco, quotidie enim conqueruntur, appellantes, quod iudices ecclesiastici, à quibus appellant, non deferant sibi suæque appellationi in causis civilibus, namque si causæ minores sint, ob mercedem servitii vel conductionis non solutam, aut aliam ob rem similem, in proseguenda appellatione majores expensas appellatus facturus est, quam sibi ex sententia adjudicatum sit, tunc prospecta causa, quantitæque ex personarum qualitate, & justificatione, pronuntiatur deferendum, vel non deferendum esse. Causa enim, licet magna videatur, comparata ad majores expensas, quæ futuræ sint, sine dubio parva existimanda est *c. anteriorem. §. illud. 2. q. 6.* notatur in *d. auth. nisi breviores* per Bal. & in *c. de appella. tit. de appellatio.* neque enim existimandum est, quid petat pauper & rusticus, si de universa sua substantia agat causa enim de porcello sæpe in hoc prætorio Galleco causa maxima est, & causa trium quatuorve talentorum minima ex qualitate personarum, porcellum oculum rustici vocabat Acursius in *l. illicitas. §. & ne tenuis. ff. de offi. prasidis*: nec minus laborandum est iudici, & referenti causas, in causa bovis, aut porcelli, quam in causa primogenii, bos enim & porcellus rustico & egeno primogenium est, nec major aut minor quantitas, paupertasque vel opulentia actoris vel rei, juris dispositionem mutat, tex. elegans, in *l. qui filium & filiam habebat. §. 1. ff. ad Treb.* ubi paupertas objecta in iudicio est: tamen imperatores non ex prætenso & objecta paupertate, sed ex juris regulis & constitutionibus pronuntiarunt. Ex eodem jure descendit pronuntiatio causæ minimæ, aut maximæ, ne quis existimet imperitum leviores causas posse deci-

decidere, imperitioresque alibi, alibi peritiores posse judicare, ego imperitum nullibi judicare posse arbitror, semperque diligendos viros peritos esse existimavi, quantoque leviores sint causæ in hoc prætorio, tanto prudentiores semper desidero judices, quoniam in causa levissima sæpe agitur de tota hominis substantia, & sæpe ex contemptu causæ, & æquitatis cujusdam nusquam scriptæ sed capitosæ prætextu non semel, vide perniciose erratum. Sed ne in cœlum inspuam, faciem obturpaturus, conticeo.

Quod si dominus ex vetustate aliqua ex parte cor-18
ruerit, non potest compelli hæres reficere & reparare
d. l. hætenus. ibi si qua vetustate corruerit, reficere
non cogitur, si autem hæres vel proprietarius libens
& volens refecerit, impedire fructuarium non potest,
quin fruatur, uteturque. *d. l. hætenus.* ibi sed hæres
refecerit, passurum fructuarium uti, itaque nec pro-
prietarius impediet, quò minus fructuarius reficiat, si
velit, expensamque magnam refundet, velit nolit.
d. l. hætenus. ibi Neratius autem libro tertio mem-
branarum ait non posse fructuarium prohiberi, quò
minus reficiat: & tenet Abericus, ibi: quod quidem
ita accipiendum est, scilicet si ædes, quarum usufruc-
tus relictus est, ex parte collapsæ sint, & corruerint;
nam si universæ ædes corruant, & collabantur, vel 19
exustæ sint, tunc quidem finitus est usufr. qui nec in
area collapsis ædibus sustinetur, ob idque si semel
exustas, & collapsas, & solo dirutas hæres ex integro
refecerit, tunc non habet locum decisio jureconsulti
in *d. l. hætenus.* Nihilque habet usufructuarius in
ædibus denuo erectis, quia semel extinctus est. *l. re-
petit. ff. de quibus modis usufructus amittatur. versic.
rei mutatione* inquit Ulpianus, interire usumfructum
placet, veluti usufructus ædium mihi legatus est,
ædes corruerunt, vel exustæ sunt, sine dubio extin-
guitur usufructus; An & area? certissimum est exu-
stis ædibus nec area, nec cementorum usumfructum
B b 3 deberi,

deberi, text. elegans. in *l. quid tamen. ff. eo. ubi in versiculo*, non tantum de domo agit jureconsultus ex parte resecta, verum de ædibus collapsis, ut usufructus vel retineatur, vel amittatur, tum in versicu. agri, de agro agit, cujus usufructus relictus est, an inundatione amittatur, & in versic. sed & si stagni, de usufructu quærit stagni, si stagnum exaruerit, in versiculo (non tantum) de usufructu agri cujus forma mutata sit, quòd usufructus non amittatur, in quo text. est elegantissimus ad *l. æquissimum. ff. de usufructu. vers. si venas lapidicinarum* & ibi forsitan & hæc de jicere poterit, in quibus usufructuarius fundi formam mutat, quod modo non agimus, deinde in
21 *versi. (certæ sylvæ) de usufructu agit sylvæ destructæ*, an destructâ sylvâ & cæsâ duret usufructus, an vero finitus esse existimandus sit, deinde de massa aurea,
22 aut argentea, hoc est de auri, & argenti rudis usufructu relicto, ex quo vasa sint confecta, vel scyphi, vel urceoli, an usufructus auri & argenti duret. Postremo de navi, deinde & de quadrigarum usufructu relicto, perempto equo, an duret usufructus quadrigarum, quæ sunt pulchra exempla ad hoc quod tra-
23 ctamus, textus in *l. qui usumfructum areæ. ff. de usufructu. vide Angelum in §. finitur. Institutis de usufruct. §. l. 25. tit. 31. partit. 3.* Ubi Gregorius Lopez.
24 In patre tamen legitimo administratore, qui filios in potestate habet, & bonis adventitiis fruitur, ratione patriæ potestatis contrarium dicendum est, licet enim usufructuarius vere sit, non tamen mutata forma rei extinguatur sibi usufructus, durat enim semper patria potestas, quæ non patitur usumfructum perimi, imo cum ea continuatur usus, quamcunque formam res accipiat. Licet novus insurgat mutatione rei usufructus, eadem enim semper est acquisitio juris potestate, quæ est optima declaratio ad omnia jura de quibus supra gloss. in *l. cum oportet. §. non autem. Cod. de bonis quæ liberis. versicu. mobiles.* quam pro-

probant Salic. & Paul. in *authentica excipitur. C. de usufructu. numer. 2.* verum igitur est fructuarium usufr. rei refectæ habere, nisi tota corruat, nec potest ipse impediri, quò minus reficiat, quicquid autem protestetur dominus contra reficientem fructuarium, expensas tamen recuperavit ille à domino.

Nec intelligendum est cogi posse dominum præ-²⁵ stare pecuniam usufructuario, ex qua rem reficiat, ipse enim fructuarius si velit reficere, pecuniam sufficiet, & subministrabit, & suis expensis ager, deinde expensas has factas in magna refectione, perfecto opere repeter à proprietario, vel rem retinebit, tempore consolidationis, ob impensas, nec item intelli-²⁶ gas usumfructuarium omnino teneri reficere, siue modice, siue immodice reficiendum sit, iniquum enim esset compellere fructuarium, ut sua pecunia impensam faciat, cui iniquitati non satis consulereetur repetitione facienda à domino. *d. l. hætenus*, ita tenet Paulus in *d. l. eum ad quem*, contra Barto. in *l. contem. §. fin. ff. de publica & vectigal.* sed Bartolus re vera ibidem tenet quod Paulus, & ita intelligit Barto. Imola in *ca. si. numer. 20. de pignorib.* & Bertrandus *consil. 40. num. 15.* idem Bart. in *l. Neseennius. num. 7. ff. de nego. gestis*, scilicet quod fructuarius non oneratur onere illo magnæ impensæ, nec cogi possit reficere immodice, etiam si possit repetere immodicam illam expensam, si libens impenderit. Azon in *summa. C. de usufructu. nume. 6. ad fin.* quæ opinio æqua est, nam licet custodiam debeat usufructuarius, custodia hæc non est extendenda eò, ut arctetur & cogatur ad magnam impensam, eo prætextu quod eam repetere possit, nemo enim compelli potest ut se committat obligationi. *l. cogi. §. si pater. ff. ad Trebellian.* (non oportet sub incerto conditionis se committere, facit *dict. l. hætenus. d. l. eum ad quem*, ubi²⁷ datur fructuario repetitio magnæ impensæ, non autem cogitur omnino facere, nec dominus item nisi

perfecto opere, si vero dominus velit reficere & facere suo modo hanc impensam, nihil obfuturus usufructui, poterit, & præfertur fructuario argumento ejus quod tradit Abbas in *c. cum non sint. num. 5. de decimis.* ibi interest domini ut sit præsens.

- 28 Præterea fructuarius si velit reficere immodicè, ut repetat magnam impensam, non necesse habet, antequam expendat, nunciare domino, si expensa necessaria sit, cum enim custodiam debeat satis ad custodis officium pertinere, videri potuit refectio necessaria, ut ab hac nunciatione fructuarius ex ea ratione diligentiae & custodiæ liberetur, utque ea omissa, adhuc repetere possit Barto. *dict. l. contem. §. fin. ff. de publicanis & vectigalibus*, Pinellus eum secutus. *d. l. i. par. 2. num. 72. ad fin.*

Quomodo vero & qua ratione repetet, & consequetur fructuarius has impensas magnas, adnotandum nobis est in primis illud esse citra controversiam, ut si immodicè consumpserit in reficiendo, observata ratione tradita à Celso, in *d. l. hætenus*, habere fructuarium omnium legum prærogativas, ut sibi conservet eas impensas & meliorationes immodicas necessario factas, itaque petet, excipiet, retinebit, & repetet, semelque traditas actione in factum consequetur, juxta ea quæ nobis latè supra tradita sunt de hac ipsa recuperatione expensarum. Si verò de novo ædificet, vel inchoatum ædificium ex ædificet observata item ratione. *l. ususfr. 51. & l. usufruct. 68. ff. de usufructu*: rem sibi certè proficuum & utilem, non proprietario, & quæ ad voluptatem suam magis quam ad utilitatem domini pertineat, fecisse visus est: cum enim utilitas perspicienda sit non ex parte Coloni, emphyteutæ, conductoris, vasalli, vel usufructuarii, in his expensis, quæ fiunt in reficiendo, vel de novo ædificando, sed ex parte domini, ut adnotavimus supra. *cap. 1. numero 22.* cumque hæc ædificationes, incrustationes, & tectoria, de quibus in *dd. ll. usufructuarius*

ctuarius pertineant ad voluptatem, magis quam ad
 utilitatem domini: de quo est optimum responsum
 Modestini *in l. ex duobus. 22. ff. de nego. gestis.* ibi
 major frater in saltu communi habitationes paternas
 habente, ampla ædificia ædificaverat, & ibi obsum-
 ptus nulla re urgente sed voluptatis causa factos,
 eum de quo quæritur actionem non habere: & ad-
 duximus supra. *cap. 5. numer. 9.* reliquum est ut has
 expensas, de quibus *in dd. ll. usufructuarius. 51. § 68.*
 quæ voluptatis sunt, juris intellectu abradat, vel se-
 paratas vendicat, cum nullo tempore donasse propter
 bonam fidem intelligi possit. Retinere certe, vel pe-
 tere non potest, quorsum enim tectoria, incrustatio-
 nes, & ampla ædificia sine domino, nihil perspecta
 voluntate proprietarii erigit? voluptas certè est, &
 animi oblectamentum, cum etiam si sibi utilis sit,
 aliunde sit perspicienda hæc utilitas, ut diximus, unde
 has expensas abrasione sine læsione consequitur,
 juxta regulas nobis traditas de bonæ fidei possessore
 ad voluptatem expendente, separatas verò vendi-
 cabit, quamdiu autem in solo ædificium erectum sit,
 nihil habebit. ¶ Nec constituendum est esse fructua-
 rium ædificantem de novo, vel inchoatum ædificium
 perficientem, malæ fidei possessorem, ex duobus:
 Primum, quia si malæ fidei possessor esset, re vera cum
 in alieno solo ædificet, & ex propria materia, & mala
 fide, necessario sequebatur ex his trib. donatio à lege
 præsumpta quæ impeditet vendicationem separatæ
 materiæ. *l. adeo. §. ex diverso. ff. de acqu. rer. dom.*
 juxta ea quæ latius tradidimus sup. ca. 5. num. 19. ad
 interpretationem. *l. 2. C. de rei ven.* cum verò jus
 separatæ materiæ concedat fructuario ædificatori
 vendicationem, *l. sed etsi quid. 19. ff. de usufructu.*
 extorquendum est vel ab invitis, usumfructuarium ex-
 ædificantem inceptum ædificium vel ædificantem de
 novo non intelligi malæ fidei possessorem. Præterea
 est evidentissima ratio, quia generaliter de bona vel

mala fide definire non possumus, namque bona vel mala fides versatur in facto, non in jure, hoc est in conscientia particulari cujusque, non in juris aliqua dispositione; denique sicuti generaliter definire non possumus, omnem alienæ rei emptorem malæ fidei esse, nisi adsit scientia rei alienæ, quæ in animo consistit, ita non dici potest omnem fructuarium ædificantem esse malæ fidei, quia cum hæc mala fides consistat in animo cujusque, generalem non sustinet definitionem, & evenire potest, ut fructuariis eo animo faciat, quod intelligat, id cupere & optare proprietarium, præsertim si inceptum & inchoatum ædificium perficiat, aliàs non facturus; cum ergo in facto consistat bona vel mala fides, non potest fructuarius generaliter bonæ vel malæ fidei judicari. text. in *l. bonæ fidei. 48. ff. de acqui. rer. dominio* (puto verendum, inquit Paulus, ne non sit bonæ fidei possessor quamvis capiat, hoc enim ad jus; id est ad usucapionem illud factum pertinet, ut quis bona vel mala fide possidet) quod eo libentius adnotavi, quod Franciscus Hothomanus vir doctissimus censeat fructuarium ædificantem malæ fidei esse, contra notissimas juris regulas. *lib. 2. feudorum. hic finitur lex. §. si vassallus. Folio mihi. 263.* & quod magis miror, ad hoc adducit. *dict. l. sed si quid*, quæ separata materiæ præstat vendicationem, quod fieri nequireret, si malæ fidei esset. Unde ex his illud advertendum est, quod si ædificium perfectum vel de novo erectum ab usufructuario evidenter utile sit proprietario, aliud observandum esse, tunc enim judex cordatus recurreret ad juris regulas de utilibus expensis factis à bonæ fidei possessore, de quibus primo capite egimus, quia jam id poscit jus, quo hæc ædificia ad voluptatem pertinere intelligebantur, detecta utilitate ædificii, quapropter nihil fiet contra dispositionem *dd. ll. usufructuarius. 51. §. 68.* quasi exclusa voluptate, & reperta utilitate, quæ utilitas ex eo evidenter colligitur,

tur, si proprietarius omnino erat factururus, vel consolidatione facta illico vendidit. argumento. *l. in fundo. ff. de rei vindicat.* quamvis enim illud statutum sit in *dict. l. sed si* quod voluptas id exigebat, quod si utilitas reperiatur, utilitatis præcepta in bonæ fidei possessore sequenda sunt & est æquum ex *dict. l. in fundo.* & rationem habet.

Atque ex his omnibus restat, ut quia magnam im-²⁹ pensam usufructuarius non tenetur facere, modicam autem teneatur *di. leg. hætenus* cum juribus supra adductis, quod si modicam expensam in reficiendo omiserit, teneatur, itaque si ædes sive casu, sive culpa levi, vel lata, quæ proxima dolo sit, corruiet ex parte, quæ tamen modicè expendendo, refici possunt, teneri usufructuarium, cum enim percipiat fructus, reliquum est ut ad modicam expensam teneatur, utcumque contigerit, nec in hoc requirimus culpam, vel latam, vel dolum. *di. l. hætenus. & di. l. eum ad quem. l. divortio. §. impendia. ff. soluto matrimonio.* ubi gloss. & Scribentes. *l. omnino. ff. de impensis in rebus dotabil. factis. d. l. 22. tit. 31. par. 3.*

Si autem expensa magna sit, tunc distinguendum³⁰ est: aut deterioratio contingit ob culpam fructuarii, aut nulla ejus præcedente culpa; si nulla ejus præcessit culpa, sine dubio est ipsum non teneri immodicè expendere *dict. l. hætenus. & l. divortio. §. impendia. ff. soluto matrimo.* quæ lex loquitur in marito ibi, (vel veterem totam sine culpa sua collapsam restituere, ubi Scribentes,) si præcesserit culpa, propter quam damnum contigit, quod magnâ expensâ refarciendum sit, si ea culpa sit lata, non dubium est quin ob latam culpam usufructuarius teneatur, etiam si immodicè, sibi sit expendendum, minusque dubitandum est si dolus præcesserit, sed & idem dicendum est, si damnum illud levi ex culpa contigerit, cum enim in hac usufructus constitutione commodum domini, penes quem proprietates est, & fructuarii item utilitas

utilitas versetur, atque adeo utriusque contrahentium, vel quasi emolumentum, utriusque culpa comprehenditur. text. elegans qui ad hoc solet allegari in *l. si servus legatus. l. l. §. cum quid tibi. ff. de legat. 1.* cum quid tibi legatum (inquit Afrfricanus) fideique tuæ commissum est, ut mihi restituas, si quidem nihil præterea ex testamento capias, dolum malum duntaxat in exigendo eo legato, alioqui etiam culpam te mihi præstare debere existimavi, sicuti in contractibus bonæ fidei servatur, ut si quidem utriusque contrahentis commodum versetur, etiam culpa, si unius solius dolus malus tantummodo præstetur. hæc Afrfricanus; de levissima autem culpa non tenetur, ita in simili concludit Ludovicus Molina *libr. 1. cap. 17. num. 6.* & est generalis traditio in omni deterioratione, & damno facto ad maritum, emphyteutam, feudatarium, possessorem majoratus, Episcopum, beneficiatum, fructuarium, emptorem, commodatarium, & eum apud quem res aliqua deponitur, semper enim ad damnum ob culpam recuperandum, recurrendum est ad hanc Afrfricanæ decisionem: & ad *l. hætenus*, quæ custodiam & diligentiam requirit in usufructuario, quæ diligentia, levissimam duntaxat culpam rejicit, quod patet ex his quæ culpam levem definiunt, vide Bartolum in *l. cum res. §. culpa. ff. de legatis. 1. l. contractus.* ubi Decius. *ff. de regulis juris.* Scribentes in *di. §. cum quid.* Si quid igitur in rebus, quarum fructus habeo, damni contigerit, ut id resarciatur, si magna expensa requiratur, dolo malo, vel culpa lata, aut levi interveniente, certè ipse reficere teneor, etiam si magnam expensam sim factururus ex *di. §. cum quid tibi*, optima interpretatio ad *dict. l. hætenus.* & ad *l. eum apud quem*, & ad omnia quæ de magna & parva impensa referuntur, & generalis est decisio, ut modo dicebamus.

31 Ex quibus illud quoque derivatur, an arbores scindere & vendere possit, an verò si sylva in usufructu con-

contingat, an cædendo damnum fecisse videatur, ut ob eam causam in refectione quoque sibi sit expendendum, & ob culpam sibi sit quippiam refarciendum, in quo breviter cum Pinello. *d. 2. part. num. 59.* dicendum est esse distinguendum inter sylvam cæduam & non cæduam; est sylva cædua, cujus arbores semel cæsæ renascantur, contra verò non cædua, cujus arbores cæsæ amplius non renascuntur, in quibus quoque frugiferæ numerantur. *l. sylva. l. 30. ff. de verb. signi.* sylva, inquit Paulus, cædua est, ut quidam purant, quæ in hoc habetur, ut cæderetur, Servius eam esse, quæ succisa rursus ex stirpibus aut radicibus renascatur. hæc Paulus; Pinellus existimat recurrendum esse ad regulam. *l. ex sylva. ff. de usufructu*, quam postea aliter interpretatur diffusius. Ego primum existimo constituendum, fructuarium arbores frugiferas scindere non posse. *l. æquissimum. §. fructuarius. ff. de usufructu*, & siquidem, inquit Julianus, fundi usufructus legatus est, non debere, neque arbores frugiferas excidere, neque villam diruere, nec quicquam facere in perniciem proprietatis. hæc Julianus; tenet Jason in *l. 1. C. de jure emphyteutico. numero. 99. l. divortio. §. si fundum. ff. soluto matrimonio* secundum intellectum Bartoli ibi, & post eum omnes, *l. in fraudem. §. conductor. ff. de jure fisci.*

Imo fructuarius si cædat arbores frugiferas vel³³ damnum faciat notabile, potest ejici ab usufructu. Alexan. in *d. §. si fundum*, Tiraquellus *de Retractu conventionali. §. 3. gloss. 1. numero 22.* Molineus in *consuetudinibus Parisiensibus. §. 1. gl. 1. numero 31.* Paulus, & Decius in *authentica qui rem. C. de sacrosan. eccle.* ubi Paulus refert non impediri expulsionem, ob cautionem quam usufructuarius præstitit, se boni viri arbitrato usurum, & tenet cum Paulo Pinellus, *ubi supra. num. 60.* Nec enim proprietario esset bene consultum, si usufructuarius rem deteriore faciens, non repelli posset, tempore enim expectato

pectato totius ususfructus, veritas occultaretur, & probatio difficilis, vel fere impossibilis redderetur, quod & in emphyteuta dicit esse recipiendum, ex Baldo. *in d. l. divortio. §. si fundum. ff. solut. matrimo.* quem defendit Alexand. *di. §. si fundum.* & Paulus, & Decius. *di. authenti. qui rem.* Tiraquel. *ubi supra.* & Jason. *dict. num. 99.* Aymon *confi. 300. num. 1.* & alii quos refert & sequitur Pinel. *ubi supra,* contra Joannem de Imolam, & Roman. *in d. §. si fundum.* Angelus de Aretio. *in §. fina. institu. de usufruct.* & Afflict. *lib. 3. feudorum. si de feudo fuerit controversia inter domin. & agnatos. §. licet vasallus. numero 14.* & est text. expressus. *in l. eleganter. §. 1. ff. de dolo.* non solum (inquit Ulpianus) si alia actio non sit, sed etsi dubitatur an alia sit, putat Labeo de dolo dandam actionem, & adfert talem speciem: qui servum mihi debebat vel ex venditione, vel ex stipulatu, venenum ei dedit, & sic eum tradidit, vel fundum, & dum tradit imponit ei servitutem, vel ædificia diruit, vel arbores excidit, vel vineam extirpavit, ait Labeo sive cavit de dolo, sive non, dandam in eum de dolo actionem, quoniam si cavit, dubium sit, an competat ex stipulato actio: hæc Ulpianus, qui text. elegans est, ut non obstante cautione, ilico possit agi adversus deteriorantem vel potius destruentem, & damna facientem. Si enim finiti ususfructus tempus expectes, fortasse probatio deficiet. *l. 2. ff. si ususfructus petatur.* ubi si ab hærede (Pomponius ait) ex testamento fundi ususfructus petitus sit, qui arbores dejecisset, aut ædificium demolitus esset, aut aliquo modo deteriorem usumfructum fecisset, aut servitutes imponendo, aut vicinorum prædia liberando, ad iudicis religionem pertinet, ut inspiciat qualis ante iudicium acceptum fundus fuerit, ut usufructuario hoc quod interest ab eo servetur: hæc Pomponius. *l. hoc amplius. §. ultimo. ff. de damno infecto.* Celsus (inquit Ulpianus) rectè scribit, si ædium tuarum ususfructus

Titia & damni infecti dominum repromittere, aut Titiam satisfacere debere, quod si in possessionem missus fuerit, is cui damni infecti cavendum fuit, Titiam uti frui prohibebit, idem ait eum quoque fructuarius qui non reficit, à domino uti frui prohibendum, quæ jura adducunt hi de quibus supra mentionem fecimus. Et habent locum in patre legitimo fructuario & administratore bonorum filii, ex Pinello ubi supra, & emphyteuta & fructuario, ex eadem ratione quæ in his reperitur, & pertinent ad damnum, & deteriorationem utcumque contingat, sive dum excidis arbores fructiferas, sive dum destruis fundum, dum deterioratio notabilis fit, & culpæ tribuatur unde fructuarius etiam si immodice expendat ad refectionem & reparationem, tenetur ex his quæ diximus.

At verò in sylva cædua si ususfructus relictus sit, ³⁵ fructuarius cedere potest, ita tamen ut incisio ad fructum pertineat, non verò ad destructionem. dict. *l. ex sylva. ff. de usufruct.* Intelligamus autem de arboribus non fructiferis, & sylvam cæduam, arboresque cæduas, dum tamen renasci possint licet longo tempore, atque has ab usufructuario posse cædi existimamus, quæ licet longo tempore renascantur, & sunt in fructu. Alexand. *consil.* 118. nu. 3. § 7. lib. 5. Curtius senior, *consil.* 70. num. 8. Parisius *consil.* 111. num. 32. lib. 1. Ex qua resolutione poterit maritus incidere has arbores quæ longo tempore renascantur, item & alii ad quos sylvæ cæduæ fructus pertinent, quod in emphyteuta obtinendum est & aliis ex eadem ratione, pertinent enim ad fructum & tandem renascuntur, licet contrarium teneat Pinellus ubi supra. part. 2. num. 59. & sunt quotidiana, quæ enim renascuntur ad fructus pertinent. *l. divortio. §. si vir. ff. solut. matrim.* ibi quia neque in fructu maritorum est, nisi talis sit ut ibi fructus renascatur, secundum communem & receptum intellectum, de quo text. nobis infra parte secunda agendum nobis est, cum

cum de computatione fructuum & meliorationum egerimus: facit *l. final. ff. de fundo dotali*, quicquid enim renascitur, in fructu communerari convenit, propterea ad fructuarium pertinet, unde *ad leg. sed si grandis. ff. de usufructu* ubi arbores grandes verat Paulus Jureconsultus incidi, dicendum est, ex his quæ diximus intelligendum esse, ut ea lex habeat locum in arboribus grandibus quæ non renascuntur, ac non cæduis, & ita intelligunt gloss. & Angelus ibi & Alciatus in *l. sylva cadua ff. de verborum sign.* quod magis suadetur, propterea quod juris ratio ita cogit intelligere ex continuatione quia *di. l. sed si grandes* apponitur. *di. l. ex sylva.* quæ in posteriori parte cui adhæret loquitur de sylva non cædua.

37 Illud præterea advertendum est quod si usufructus alicui relinquatur sylvæ non cæduæ parriculariter, & ita arborum quæ non renascuntur, ne legatum sit inutile poterit fructuarius cædere, temperata tamen, ne uti dicebamus, incisio pertineat ad destructionem, sed ad fructum. *l. divus. ff. de usu & habitatione* ibi quia (inquit Pomponius,) nisi liceret legatariis cædere sylvam, & vendere sicuti fructuariis licet, nihil habituri essent ex eo legato, & ita tenendum est cum Pinello. *d. num. 59.* & hæc pertinent ad damnum & deteriorationem & magnam impensam, quod si usufructuarius ultra id quod sibi permissum est inciderit, tenebitur, & ob culpam damnum resarcire, etiam si vel immodicè expendat ob eam causam, neque enim abuti rebus debuit, uti certe potuit.

38 Mutare quoque formam rei usufructuarius non potest, neque enim ex vinea efficiet pratum, nec destructis ædibus columbarium, nec ex sylva hortum, nec rursus ex horto salictum, aut viridaria. *l. equissimum ff. de usufructu*, fructuarius, inquit Julianus, causam proprietatis deteriore facere non debet, meliorem facere potest, & aut fundi est usufructus legatus, aut alterius rei, & siquidem fundi usufructus

ctus legatus est, non debet, neque arbores frugiferas
 excidere, nec villam diruere, nec quicquam facere in
 perniciem proprietatis, & si fortè voluptarium fuit
 prædium, viridaria, & gestationes & deambulationes,
 arboribus infructuosas opacas atque amœnas
 habens, non debet dejicere, ut fortè hortos olitorios
 faciat, vel aliud quid, quod ad redditum spectet, & Ju-
 reconsultus loquitur de fundo & ejus usufructu; fun-
 dus autem continet omnem agrum, & ædificium. *leg.
 fundi appellatione. ff. de verborum & rerum significa-
 tione.* quid autem habere debeat fundus, explicat ele-
 ganter, ut solet, Marcus Cato *de re rustica. cap. 2. ad* 39
finem. (prædium quod primum fiet, firmè rogabis)
 inquit ille, sic dicam, de omnibus agris, optimoque
 loco, si emeris agri jugera centum, vinea est prima,
 si vino multo fiet. secundo loco hortus irriguus, tertio
 salictum, quarto oletum, quinto pratum, sexto cam-
 pus frumentarius, septimo sylva cædua, octavo arbu-
 stum, nono glandiaria sylva. hæc Cato, in quo quod
 attinet ad pratum, reprehenditur à Columella, cui
 primum locum tribuit, inter agros omnes, existimat-
 que à veteribus pratum fuisse dictum quasi paratum,
 quod paratas habeat opes, hæ igitur sunt partes fun-
 di, has non obscure Jureconsultus significavit in *dict.
 l. fundi nomine.* dum ait fundi nomine omnem agrum
 contineri, igitur in hoc fundo unusquisque ager con-
 tinebit suam formam, nihilque mutabitur, neque
 hortus in vineam, neque vinea in pratum, neque rur-
 sum pratum in campum frumentarium, nec ipse in
 salictum, aut oletum, utique frui potest fructuarius,
 mutare verò quicquam nihil potest. Neque novum
 faciet. *l. usufructuarius la. 1. § 1. ff. de usufruct.* usus-
 fructuarius, inquit Neratius, novum tectorium parie- 40
 tibus, qui rudes fuissent imponere non potest, quia
 tametsi meliorem excolendo ædificium domini cau-
 sam factururus esset, non tamen id jure suo facere po-
 test, aliudque est tueri quod accepit, aliud novum
 facere

- facere. Quæ fuerint ista tectoria, satis explicat Vitruvius *lib. 7. cap. 2.* Fiunt autem plerumque aut gypso aut pura calce, & quod tectorium sit, dicitur opus albarium, aut arenatum, aliquando marmoreum à marmore, & vocantur artifices tectoriorum albarii, non albinii, ex quo restituendo est litera, in *l. 2. C. de excusatione artificum*, ubi pro albariis, albinos posuit Typographus, ita restituit Phillander Gallus. *di. li. 7. c. 2. ad Vitruvium.*
- 41 Ideoque non potest fructuarius novum opus facere, ut nec perficere inchoatum opus possit. *l. usufructuarius. 68. ff. de usufructu ædificium inchoatum*, inquit Neratius, fructuarium consummare non posse placet (etiam si eo loco aliter uti non potest) ratio ejus decisionis ea est, quia usufructus mutata forma rei consistere non potest, ex his quæ superius diximus, & ita sentiunt gloss. Albericus, Angelus, & Fulgosius, in *d. l. usufructuarius 68.* & Angelus Aretinus. in *§. fina. ad finem institutis de usufructu*, & est vera ratio quam defendit Pinellus *ubi supra* contra Curtium in *l. 2. ff. de jurisdictio. omnium judicum. num. 59.* & contra Corrasium *lib. 1. Miscellaneorum. c. 6.* omnia enim necessaria, ut fructuarius utatur fruatur, videri poterunt concessa, sine quibus usufructus constare sibi non posset, idque ita accipiendum est, dum tamen formam rei fruendæ non mutet, atque in hunc sensum sunt accipienda jura aliquot. *l. 1. §. usufructus. ff. si usufructus petatur. l. divus. ff. de usu & habitat.* intelligimus ibi non esse mutatam formam rerum, & hæc ratio anceps est, ipsūque proprietarium comprehendit, neuter enim in alterius damnum & præjudicium potest mutare formam rei, quæ fruenda
- 43 conceditur. *l. fin. ff. de usu & habitatione. d. l. acquisitum. §. inde Nerva. versi. quod Labeo. ff. de usufruct.* ibi (quod Labeo etiam in proprietatis domino scribit.
- 44 Ex quibus omnibus singularis est decisio text. in *d. l. aquis-*

d. l. aquissimum. §. Proinde. versic. & si forte, cujus verba quoniam difficilia ex his sunt, addere libet, (et si forte in hoc quod instituit, plus redditus sit quam in vinetis vel arbutis, vel olivetis, quæ fuerunt, forsitan hæc de jicere poterit, siquidem ei permittitur meliorare proprietatem (quæ verba sunt Juliani, at verò Jabolemus idem argumentum tractavit in *l. final. ff. de fundo dotali. & in l. Divortio. §. si vir. ff. solut. matrimon.* sed abstinuit ab hac vitium expulsione, & extirpatione, neque illarum argumentum ad usumfructuarium pertinet, quantum ad hoc quod tractemus, an scilicet fructuarius vites ejicere, extirpareque possit, ut lapidicinas instituat, quod quidem Julianus contra Jureconsultos reliquos fateatur, idque aperte, unde responsum illud Juliani difficile est, quo uno videantur reliqua jura labefactari, quæ de non mutanda forma prædii constituta sunt, plura numero, & autoritate forsan superiora. Acursius ibi verbum de jicere variè solvit, illa verò solutio, si quam diluere difficultatem poterit, placebit, quod paterfamilias, qui usumfructum concessit & reliquit, lapidicinas illas instituerat; quod si objicias, neque inchoatum quidem opus potuisse usumfructuarium perficere, respondet Acursius, ex voluntate domini, qui eas instituerat, fuisse perfectas, & vites ejectas, & extirpatas, adjuvant verba Jureconsulti ibi, (vel quas paterfamilias instituit) & rursum quæ sequuntur verba, & si forte in eo quod instituit, ut hæc verba referantur ad patremfamilias, ut ex voluntate ipsius videri possint vites extirpatæ & depulsæ, quasi id omnino facturum esset hæres, secutus patrisfamilias voluntatem, unde nec morte ejus existimamus peremptam voluntatem, quasi permanentem in hærede, qui ex voluntate patrisfamilias, qui lapidicinas instituerat, omnino fuisset extirpaturus vites, & instituturus eas lapidicinas: quod si Acursii displiceat sensus, difficile

ficilè lex interpretari poterit, propter formam mutatam agri.

- 45 Alias etiam expensas facit fructuarius, ratione fructuum, quibus utitur & fruitur, tributa enim & onera rerum, reliquaquæ gravamina subit, & ex hoc capite immodicam quoque facit impensam, quod tradit Pinellus *dict. l. 1. parte 2. num. 72.* & post eum Alvarus Vazquez, ut solet latissimè & optimè *quæstione juris emphyteutici. 17.* & post hos Ludovicus Molina *de Primogeniis Hispanorum. lib. 1. cap. 27. numero 8.*
- 46 In quo juris indubitata regula est, ut qui fructus percipit, omnia hæc onera subeat, sequuntur enim fructus, à quibus expensæ hæ pendent, Matthæus de Afflictis *in constitutionibus Neapolitan. lib. 1. rubrica. 97. §. ultimo. num. 5.* Chassaneus *in consuetudinibus Burgundia. rubrica. 4. §. 6.* Gigas *de pensionibus. quæst. 38. §. q. 43.* Baldus, Angel. & alii *in l. hætenus*, sæpius allegata, Avendanius *de exequendis mandatis Reg. Hispania. lib. 2. c. 14.* Orosius *in l. inter debitorem. ff. de Pactis.* Pinellus, Alvarus Vazquez, & Molina, *ubi supra.*
- 47 Quod adeò verum est, ut pro rata teneantur ad tributa & onera realia, & ad alia omnia quæ præstantur ratione rei, quicumque fructuum aliquam partem percipit, namque pro ea parte oneris quoque & tributi subibit gravamen, Matthæus de Afflic. *in §. præterea ducatus. lib. 3. feudorum. tit. de prohibita feudi alienatione per Federicum. num. 53. item decisione. 252. num. 2.* quod descendit ex ea ratione, quia hæc
- 48 onera fructus sequuntur. Præterea non solum pertinet ad eos, qui fructus percipiunt, solutio onerum & tributorum, quæ consueverunt solvi, ante usumfructum constitutum, sed & de nova imposita. *tex. in l. quæro. ff. de usufructu legat. Afflictis in dict. §. præterea ducatus. num. 57.* & Bart. *in d. l. quæro facit. l. servitus. ff. de servitutibus urbanorum prædiorum.*
Pinellus

Pinellus *ubi supra*. Alvarus Vazquez quoque. *num. 5.* qui optimè respondet *ad l. Sejo. §. medico. ff. de annuis legatis.* vide apud eum.

Quod si fructuarius emerit usumfructum, vel ex⁴⁹ causa onerosa contingat, ut quia in dotem acceperit fructus beneficii decennio, triennio, vel quinquennio percipiendos, nil interest, vel emeris una summa, vel insolutum acceperis. itaque si contingat ex causa onerosa, is minimè teneretur ad onera extraordinaria, quæ minimè consueffent exigì, & fieret deductio pretii, pro ratione deductorum fructuum, namque *d. l. quæro*, loquitur in legatario, & ita in causa lucrativa, & ad hunc sensum intelligenda est. *d. l. hætenus*, cum similibus. Expensæ enim minuunt valorem fructuum, ut per Alexand. Jafonem, & Imolam, quos ad hoc adducit Pinellus *ubi supra. num. 72. versiculo ex quo à paritate rationis*, ea enim natura est fructuum, ut semper expensas excipiant, neque enim dicitur fructus, nisi qui superest deductis expensis, quare in his extraordinariis tributis ususfructuarius ex causa onerosa, quoniam non tenetur, si ex hac causa expenderit, id recuperavit tanto minus solvendo.

Et quamvis verissimum sit dependere solutionem⁵⁰ onerum & tributorum à fructibus, in usufructuario illud recipimus, ut ad onera præterita minimè teneatur, neque ad decursas pensitationes, quæ tempore domini debitæ, solutæ tamen non sunt, faciebat in hoc difficultatem decisio, text. cum gloss. in *l. imperatores. ff. de publicanis & vestigalibus* ibi (ipsa prædia non personas conveniri) & ibi, (ideo possessores etiam præteriti temporis vectigal solvere debere) ibi Paulus & melius decisio Matth. de Afflict. 95. *text. in l. 3. §. fin. ff. de censibus.* ibi (ob tributa præteriti temporis) ex quibus Pinellus secure in usufructuario id recipiebat, ut ad onera præteriti temporis teneretur, idque *d. num. 72. versi. nono ampliatur*, quod tamen sane intelligendum erat, ut scilicet conveniri

cum effectu posset, at vero exacta ab ipso onera & tributa ab hæredibus proprietarii recuperari possit, ita tenebant, retenta opinione Pinelli. gloss. & Scribentes. in *d. l. Imperatores.* & Alvarus Vazquez. *d. q. 17. num. 22.* Qui tamen in usufructuario circa præterita onera, & tributa & impensas hujusmodi, existimat fructuarium posse conveniri, propter Hypothecam, utpote rei obligatæ possessorem: fructuarius enim naturaliter rem possidet, qua fruitur & utitur, Tiraquel. in *trac. de morte. 3. par. declaratione. 1. num. 4.* dominus D. Covarru. doctissimus in *regula possessor. 2. par. in principio. num. 5. glo. ibi Jason.* & reliqui in *l. naturaliter. ff. de acquiren. possessione*, igitur ait Alvarus Vazquez posse conveniri fructuarium quasi possessorem ob hypothecam, quasi denegata hypotheca, aut prætermissa necessaria excussione contrarium fuisset dicturus, idque. *dict. 519. 17. num. 23.* Constat enim prædia ipsasque res pro his oneribus & tributis, in his ipsis rebus reperitis obligatas esse, & infectas esse quibusdam tacitis obligationibus, nam de expressis, quo modo inducantur pro his tributis annuis, diximus supra, *c. 4. num. 30.* cum de expensis egimus, quæ circa alimenta contingunt, de hac autem obligatione; vide Antonium de Fano *de pignoribus. 2. part. membro. 4. num. 125.* Jason & ante eum Paulus in *l. idem Julianus. §. hæres igitur. ff. de legat. 1.* Alvarus Vasquius, *dict. quæ. 17. num. 20. §. 21. l. 25. tit. 13. part. 5.* ubi Gregorius Lopez, itaque censet Alvarus Vasquius ex hac hypotheca conveniri posse usumfructuarium tanquam rei naturalem possessorem, Chassaneus autem in *consuetudinibus Burg. rubrica 4. §. 6. num. 4.* & eum secutus Avendanius *de exequendis mandatis Regum Hispa. cap. 14. num. 15.* tenent fructuarium omnino non teneri de præteritis cum gloss. *versi. Solarium in dict. l. idem Julianus. §. hæres. ff. de legatis. 1.* Quæ non habet reprehensorem, & licet ita videbatur

tur

tur dicendum cum glos. *supra allegata* tamen ea difficilis est, propter dispositionem. *d. l. imperatores*; illud certum est & citra dubium, quòd si fructuarius conventus tributa præterita solvat, magis enim est, ut de ipsis possit conveniri tanquam possessor naturalis rei pro eisdem obligatæ, adversus hæredes defuncti cujus tempore coeperunt deberi, recursum habeat, salvumque sibi & integrum jus remaneat, ut à se exactum recuperare ab eis possit. Quod quidem generale est in omni possessore rei, quæ sine certo auctore obligata est ad tributa, ut si præterita & decursa solverit onera, conservet nihilominus sibi ab eo, & ejus hæredibus, qui debere coepit, juxta quem sensum exponitur oportune, text. in *di. l. idem Julianus. §. hæres ff. de lega. 1.* cum glo. ibi & communi, ut ibi hæres teneatur ad onera præterita in effectu, quia fiscus primo exigit à legatario possessore, & demum legatarius ab hærede. Ita interpretantur, Alberi. Bart. Imo. Paul. Alexand. & Jason ibi. Tiraquellus *primo retractu. §. 6. gl. 1. num. 7.* quod recipiendum est in omni eo qui ad præteritas pensitationes & decursa tributa convenit, ut solutum ex hac causa, recuperare possit ab eo, seu ejus hæredibus qui debere coepit, unde novus possessor beneficiis, qui jura Episcopalia, vel pensiones decursas præteriti temporis solvit, propter quæ, utpote possessor, conveniri potest, secundum Cardinalem in *Clement. 1. de censibus. q. 11.* ab hæredibus mortui id recuperabit.

Item & possessor prædii, qui decimas prædiales, præteriti temporis solvit conventus juxta gloss. in *cap. tua nobis. cap. pastoralis. ad finem. de decimis.* & quæ tradit Federicus de Senis. *consil. 81.* & defendit contra Chassaneum in *consuetudinibus Burgund. rubrica 4. §. 6. num. 5. versiculo ¶ supporter.* Alvarus Vazquez. *d. q. 18. num. 8.* hic quoque solutas à se decimas, ab antecessore vero debitas hoc quem diximus modo recuperabit.

- 54 Quin & novus successor in beneficio decursas pensiones solvens, pro quibus conveniri posse certum est, *Gigas de pensionibus. q. 43. Philippus Francus in capit. fin. §. fin. num. 4. de officio ordinarii. lib. 6. Joannes Baptista Cacia lupis, in eodem tractatu. de pensionibus. q. 11. easdem item recuperabit ex gloss. in di. §. hæres, & communi interpretatione, idem exigat ratio, ut quamvis possessores conveniantur, exactas ab illis pensiones, recuperent, qui vere earundem erant debitores propter prædia quæ possiderunt tributaria, & obligata propter pensiones, onera & tributa, & qui fructus, ex quibus omnino deducenda fuissent, perceperint, ex ratione dict. l. Imperatores, easdem luunt.*
- 55 Idque obtinuit etiam si inter usumfructuarium & possessorem, rei, prædii, fundi, vel beneficii, (nihil interest,) pro quo aut ex fructibus cujus pensio solvitur, vel tributum, pactum & conventum sit, ne possessor omnino teneatur, pro tributis & pensionibus, non enim valet hæc pactio, ut fiscum amovere possit à petitione tributi debiti contra rei possessorem, qui nihilominus ac si pactio illa nunquam intercessisset, convenitur, & tributa solvit. *l. penultima & ultima. C. sine censu vel reliquis fund. compar. non posses.* id enim sonant verba illa, sine reliquis, id est sine obligatione solvendi reliquum, quod ex censu debeatur, ita exponit Rebuffus *ad constitutiones regias. tractat. de constit. redditu. art. 1. gloss. 15. Oroscius in l. inter debitorem. ff. de pactis.* ubi bonus text. Antonius de Phano. *de pignoribus. 7. parte. membro 3. num. 9.* quod quidem ita accipiendum est, ut hæc pacta non valeant, in præjudicium fisci, qui nihil istiusmodi pactionibus constringitur: cæterum, quantum attinet ad concedentem usumfructum, si voluit usumfructuarium immunem ab his oneribus & tributis, ad hæredem ipsius pertinebunt, etiam si à fructuario soluta sint, tenet Oroscius *ubi supra, & post*

& post eum Alvarus Vazquez. *dicta quaestio. 17. numero 14.*

Quin & illud observandum est, non solum teneris⁵⁶ fructuarium, onera, & tributa realia quæ insunt rebus, solvere, propter fructus ab eo perceptos, quos illa sequantur, quocumque vadant, sed etiam tenebitur solvere collectas, collecta namque etiam si imponatur primo & principaliter personis, imponitur tamen pro bonis, & ad rationem fructuum, & reddituum, neque enim istæ collectæ insunt rebus, sicuti tributa & onera alia realia, sed personam quærunt, pro modo tamen rei, fructus & redditus, Bartol. in dict. *l. quero. ff. de usufructu legato.* Baldus, & Ang. in *d. l. hactenus, sæpius allegata*, Romanus & alii in *dic. l. Imperatores*, Petrus Waldus in *tractatu de collectis. Afflictis in feudis quæ sunt regalia. §. plaustrorum. num. 40.* Licet enim differant in aliquibus tributa, à collectis, ut per Barth. & Plateam in *l. 1. C. de annonis. li. 10.* & Alexand. *conf. 78. lib. 6. & consi. 35. lib. 4.* & Baldus in *l. fin. ex num. 3.* & Salicetus *num. 5. c. sine censu vel reliquos.* & alios quos refert Alvar. Vazq. *d. q. 17. num. 8.* & alios retulerat Pintel. *d. num. 72. Ampliatione 10. ad finem.* qui ambo reprobant Rebuffum in *d. l. 1. C. de annonis. lib. 10.* qui existimabat collectam esse dividendam, inter dominum & eum qui fructus lucrabatur contra juris veram & fundatam rationem, qua receptum est ex fructibus deducenda esse hæc ipsa onera, cum enim collecta licet principaliter imponatur personis, solvatur ratione bonorum, & pro modo reddituum & fructuum quos quis ex bonis percipit, necesse est ut qui fructus percipit bonorum collectas quoque subeat sicuti & tributa, quod si partem fructuum pro rata quoque onus istud sentiet.

Quod si fructuarius pensionem solvit, pensionarius⁵⁷ item pro rata suæ pensionis collectas solvat, & ita unusquisque secundum emolumentum fructus, simili

in emphyteuta, & dominio qui canonem percipit, notant Afflictis. *d. §. plaustrorum*, num. 36. Lucas de Poena in *l. una C. de imponend. lucrat. descriptione*, lib. 10. idem in *l. fina. C. de fundis limotro*, lib. 11. Alexand. in *l. ubi pure. ff. ad Trebellian.* & in *l. quoties. ff. ad legem falcidiam* Jason in *l. non amplius. ff. de legat. 1.* dominus proprietarius pro rata pensionis collectam solvit, argumento. *l. si quos. C. de rescinden. vendi. l. 2. C. de pradiis navicul.* lib. 11. Platea in *l. 1. C. decens & censit.* Alvar. Vazquez. *d. num. 8.* quod est quotidianum & utile ad multa.

58 Ex qua resolutione inferat ad pensionarium & beneficiatum, ut teneatur uterque ad decimas Papæ, & charitativa subsidia pro rata fructuum, pensionarius autem pro rata pensionis, Cacia lupis ubi supra, *quest. 17.* Gigas. *quest. 38. 39. & 90.* Rebuffus *de pacificis possessoribus. num. 20.* Chassaneus in *consuetudinibus, Burg. Rubrica 3. §. 6. num. 7.* Tiraquellus *de primogeniis, quest. 75. num. 10.* Quod notandum est ad novam collectam del Dezmero, concessam Philippo Regi nostro potentissimo, ut pensionarii quoque detrimentum patiantur, & diminutionem, ex hac regula, ex eo fit ut quotidie videamus pensiones concessas immunes, liberas, & exemptas, ab omni decima, onere, & tributo, & collecta etiam noviter imponenda, quod est notandum pro his qui partes fructus percipiunt vulgo sui curas, una cum rectoribus, de quibus supra. *cap. 9. ad fin.* egimus, omnes enim pro rata tenentur, ex portione fructuum quos percipiunt, ad has quoque collectas.

59 Illud præterea in hoc addendum est, quod etiam si hæc omnia vera sint & secundum juris rationem, tamen si aliter se habeat præscripta legitime consuetudo, quod attinet ad tributa & onera realia, ut scilicet domini prædiorum, non usufructuarius beneficia- ti, non item hi qui partem fructuum sine cura animarum percipiunt, vel emphyteutæ non directus do-
minus,

minus, solvant hæc tributa & onera, consuetudo hæc inveterata servanda est, plurimum enim valet in solutione onerum & tributorum glos. & Joannes in Platea, in l. 1. C. de annonis & tributis. lib. 10. l. litibus. §. hæc de redditibus. C. de agricol. & censib. lib. 11. l. Celsus. ff. de probat. Avendanius, lib. 2. de exeq. mandat. Reg. Hisp. c. 14. num. 19. & 21. Decis. consi. 285. num. 2. Bald. consi. 365. lib. 3.

Ultimo, quod hoc casu quo usufructuarius solvit⁶⁰ collectas, ratione fructuum habetur consideratio fructuum integre, id est non deductis expensis in colligendis, conservandis, & conferendis fructibus, idque ratione publicæ utilitatis quod tradit Avenda. d. cap. 14. num. 15. Matthæ. de Afflict. decisio. 252. tradit etiam Alvarus Vazq. ubi supra, quod ab eis decedit & meritò, ego enim eam sententiam reciperem nunquam, nullus enim casus est, qui hoc genus deductionis impediat ut diximus. ca. 1. supra, id rationi maximè quadrat, quæ enim utilitas reipublicæ persuadere potest, ut quæ juris constitutio in cæteris juris partibus locum habeat, adversus rempublicam in odiosis tributis non habet, an respublica extorquebit à me cum fructibus laborem, impensam, & substantiam meam, nulla ratio id suadet, fructus enim non solum percepti, & à solo separati, in qua specie nulla dubitatio est, intelliguntur deductis impensis hujusmodi, sed & pendentes & solo affixi, hanc diminutionem impensarum sentiunt: unde cum hoc juris sit, ut quocumque tempore fructuarius moriatur, omnes quos percepit fructus, ipsius hæredi relinquantur, reliqui verò & pendentes & stantes ad proprietarium pertineant. §. is ad quem Institutis de rerum divisione. l. in singulos. ff. de annu. legatis, ubi fructuarius inquit, etiam si maturis fructibus nondum tamen perceptis decesserit, hæredi suo eos fructus non relinquit l. si fructuarius. 13. ff. quibus modis ususfructus amittet. l. qui scit 25. §. primo. ff. de usuris.

usuris. l. arboribus. 12. §. 5. ff. de usufructu. atque par ratio est in contrariam partem, vicissim enim & fructus pendentes in agro tempore inchoati usufructus ad usumfructuarium pertinent. *l. si pendentes. 27. l. si usufructus. 35. ff. de usufructu.* Utroque autem casu æquum est, ut siue maturis fructibus decedat fructuarius, has impensas proprietarius, si verò proprietarius, & tunc usufructuarius rependerit, quas uterque fecerit dum arant, stercorant, ferunt, & omnem culturam suo labore, & opera adhibent, semper enim fructus intelliguntur deductis his impensis, ut diximus. *l. fructus. ff. solut. matrim. l. 1. C. de fructibus & litium expensis. l. fundus. ff. famil. hercisc. l. quod in fructib. ff. de usur.* Atque illud quod diximus de fructib. sanè intelligendum est, si fructuarius per se agros colat, nam si colonis pro pensione colendos dederit, tunc de pensione alia ratio est, dividitur enim inter dominum & hæredes fructuarii. *l. si operas. 26. & l. defuncta. 58. de usufructu.* Franciscus Hothomanus *lib. 2. feudorum hic finitur lex. §. his consequenter, & latius & melius D. Didac. Covarru. Variarum. lib. 1. cap. 15. per totum.*

Et quamvis recepta sententia intelligat fructuarium debere solvere onera, & tributa rei, ita tamen, ne solutis oneribus legatum usufructus maneat sine utilitate: quasi dicat non teneri fructuarium solvere hæc onera, si iis solutis nihil sibi usufructus reliquum esset, & ita legatum remaneret sine utilitate, idque cum glo. in *l. si pendentes. §. si quid. verbo pertinebunt. ff. de usufructu.* Cynus relatus à Bart. in *l. penultima. §. si. ff. de legat. 3.* Cynus relatus ab Alex. in *l. apud Julianum. §. si quis. in fin. ff. de leg. 1.* Molineus in *consuetudinibus Parisiensib. §. 22. gl. 1. num. 16. allegant. l. qui concubinam. §. qui hortos. ff. de legatis. 3.* sed verè ille tex. nihil facit ad hanc quæstionem, nec ibi agitur de onere aliquo aut tributo, legavit ibi testator fructus hortorum, quos ad quinquennium condu-

conduxerat à populo Romano, respondet in ea specie Jureconsultus, teneri hæredem solvere mercedem populo Romano conductionis, ne legatum fiat, inutile legatario solvente mercedem, de tributo aut onere, nec temere, nec immeritò dubitavit Alexan. in dict. §. si quis, & contra communem tenuit Angelus in l. eum ad quem in fin. C. de usufruct. & ita contra communem concludit Pinellus & merito. d. num. 72. limitat. 7. ubi ad propositum alia adducit.

Sæpe etiam contingit ut fructuarius diminutionem sentiat ex usufructu, quia sæpè res, in quibus habiturus erat usumfructum ad æris alieni solutionem, subtrahuntur, unde ususfructus quoque diminuitur, quæ investigatio eò pertinet, an ususfructuarius teneatur ad æris alieni solutionem, & pertinet ad l. final. ff. de usufructu leg. quem text. explicat Dominus Didacus Covarru. per sex conclusiones *Variarum. lib. 2. cap. 2.* Ludovicus quoque Molina explicat materiam. *lib. 1. cap. 10.* fere per totum, Summam attingemus, & in primis jure communi illud expeditum est, ut fructuarius certæ rei, nihil nomine æris alieni expendat dict. l. final. ff. de usufructu legato. ibi, at si certarum rerum ususfructus legatus erit, non idem observabitur, immò nec actiones activæ vel passivæ transeunt in fructuarium, quia actio personalis non sequitur singularem successorem. l. fin. ff. de contrahend. emptione. l. 1. §. si hæres percepto. ff. ad Trebellianum. Itaque in hac specie non solum non est actio contra fructuarium, verum nec deductio aliqua debiti: rursus nec in fructuario quotæ partis hæreditatis est æris alieni deductio. l. si quis servum. §. fina. ff. de leg. 2. quia hæreditas intelligitur deducto ære alieno, & ita subtiliter cui pars quota hæreditatis relinquitur, æs alienum solvit pro rata portionis, & actionis activæ & passivæ transeunt in eum cui pars hæreditatis relinquitur, licet hæreditatis partem intelligamus deducto ære alieno. Bart. in dict.

62 *dict. §. si. l. si quis servum*, Paulus, & Raphael Cumanus, idem observandum est, si ususfructus pars bonorum relinquatur, quia tunc debita & onera deducuntur. *l. generali. §. fin. ff. de usufructu legat.* usumfructum tertiæ partis, inquit Scevola, bonorum suorum uni ex hæredibus legaverat, ibi an eximenda sint ex quantitate, ut reliqua duntaxat pecunia, si hoc elegerit, hæres reddi debeat: respondi reliquæ pecuniæ tertiam præstandam: in hoc autem casu ubi quota bonorum requiritur, ut æs alienum solvatur, non convenitur nisi hæres, ipsæque hanc deductionem facit, reliquumque ex manu dat legatario, Peralta post Paulum in *dict. §. final. l. si quis servum*. Rodericus Xuarez in *l. quoniam in prioribus. 7. ampliat. num. 12. §. 13.* Dominum Didam Covarru. *ubi supra.* Molina *ubi supra. num. 8.* quod si relinquatur ususfructus omnium bonorum vel totius hæreditatis tunc est locus decisioni. *dict. l. final. ff. de usufructu legat.* & legatarius omnium bonorum, vel totius hæreditatis, quem rectius hæredem vocabis, tenetur & convenitur ob debita, idem Dominus Didacus Covarr. & Molina *ubi supra*, & Petrus Peralta in *l. 3. §. qui fideicommisso. num. 106. ff. de hæredibus instituend.* & hæc jure communi statuta sunt. Vide etiam Guillelmum Benedictum in *cap. Raynuttius de testamentis, verbo, §. cetera bona. num. 43.* ut si fructuarius præveniat hæredem solvendo, retineat res pro debitis, quousque sibi satisfiat. & Bart. in *dict. l. fin. ff. de usufructu legato.* quæ addenda sunt ad Antonium Gomefium *de Contractibus. tomo. 2. cap. 15. num. 7.*

63 Nunc de *lege. 21. Tauri* agendum est in cujus explicatione mire variant nostri Hispani interpretes, an scilicet corrigat jus commune quod diximus, scilicet an melioratus in tertium & quintum bonorum, possit conveniri, pro rata æris alieni, ex dispositione illius legis; constabat enim ex superius adductis, eum
cui

cui pars quota bonorum relinqueretur, non teneri active, nec passive ad debitorum solutionem, sed deberi ab hærede peti, qui deducturus videretur ex bonis ex *dict. l. generali. §. fin. ff. de usufructu legato*. At verò in legato aut prælegato rei certæ, nihil neque ab hærede deducebatur nomine æris alieni, neque quicquam solvere tenebatur legatarius rei certæ, neque ea de re conveniri poterat, nec hæres pro rata, item rei illius etiam si pretiosa esset, quicquam deducturus erat nomine æris alieni, hoc in utroque casu videbatur correctum *dict. l. 21. ut melioratus in parte quota bonorum, si licet, in tertio & quinto teneretur & conveniri posset ob æs alienum, pro rata tamen omisso hærede ibi*, *Sean obligados los tales mejorados a los pagar por rata de la dicha mejora, como si fuesen herederos en la dicha majoria de tercio y quinto*. Tum etiam ut ex prælegato certæ rei deduceretur æs alienum pro rata, atque ob eam rem conveniri posset legatarius, aut melioratus ibi, *Lo qual mandamos que se entienda, ora la dicha mejora sea en cosa cierta, o en cierta parte de bienes*. Et in hoc plures ex nostris existimant legem nostram correxisse jus commune secundum Dominum Didacum Covarru. *Variarum. lib. 2. capit. 2. num. 2.* Rodericus Xuarez in *l. quoniam in prioribus. 7. extensione. numero 8.* idem & Liberius Cifuentes, Palacios Rubios, Tellius Fernandez, Gregorius Lopez in *l. 2. titu. 9. partita. 6. in gloss. verbo, La manda*: in altero casu dicit concordare cum jure communi, in altero ait esse correctoriam, Petrus Peralta conatur ipsam ad jus commune adducere in *l. 3. §. qui fideicommissam. num. 142. ff. de hæredibus instituend.* & in *l. si quis servum. §. fina. ff. de legat. 2.* Ludovicus Molina ubi supra, ait omnes qui hucusque de ea lege scripserunt aut errare, aut æquivocè locutos fuisse: & primum intelligit totam legem, in tota sua dispositione, ut loquatur in prælegato partis quotæ bono-

bonorum, scilicet in melioratione tertiæ & quintæ partis bonorum, aut saltem in tertia, vel quinta, nusquam verò agere prædictam legem, de prælegato in certate, & verba illa, *Lo qual mandamos, que se enzienda, ora la dicha majoria sea en cosa cierta*, intelligit, scilicet de melioratione tertii & quinti in re certa, de qua loquebatur in principio legis, & ita tenet lapsos fuisse, qui intelligunt esse deducenda debita ex prælegato rei certæ, nec correctum in hoc censet jus commune. Unde si pater prælegaverit filio fundum Sejanum, censet, ex eo fundo non esse deducendum æs alienum pro rata, & incorrectum esse jus commune, & hunc casum expellit à dispositione. *d. l. 21.* quasi de eo nihil actum sit.

In altero verò casu, scilicet, in prælegato tertii, aut quinti bonorum, de quo intelligit prædictam legem, censet etiam incorrectum jus commune, ut melioratus non sit conveniendus, sed hæres, ponderat tex. qui dicit tempore divisionis bonorum, esse deducendum æs alienum, quod si appareat æs alienum post divisionem, tunc in effectu teneri melioratum ait, quasi dicat prius conveniendum hæredem, tum demum melioratus tenebitur hæredi: hic fere sensus est, acutus sanè, nescio tamen an æquè utilis, & ex ejusdem legis ratione, mihi neque probatur, neque reprobatur, legum nostrarum semper publicam utilitatem quærere sum solitus, propter quam edictæ videri possunt, illum enim circuitum, ut hæres conveniatur, tum ab hærede melioratus non probo, verba etiam illa, *Seam obligandos à las pagar, como si fuesen herederos*, fortiora sunt omni solutione.

Præterea illa lex in eo est nova & elegantissima, quod filius qui patris hæreditatem repudiavit contentus prælegato tertii, aut quinti, debita paterna solvat ex prælegato, contra jus expressum in *l. 1. C. si certum* petatur, cum enim possit quis prælegatum acceptare repudiata hæreditate, *l. qui filiabus. §. si. ff. de*

de leg. l. 1. l. 2. tit. 9. partita 6. cūque melioratio
tertiū & quinti inter filios prælegarum sit. argumen-
to *l. non amplius §. cum bonorum. ff. de legatis primo.*
l. quoties. C. famil. herciscund. & dict. l. 21. cūque
debita ex hæreditate integrè deducantur, non ex præ-
legato. *dict. l. 1. C. si certum petatur*, qui est textus
expressus, profecto *dict. l. 21.* in eo est singularis,
ut debita ex prælegato deducantur: & ita videbatur
ex ea correctæ *dict. l. 1. Cod. si certum petatur.*

Sed revera ego existimo *dict. l. 1. C. certum petatur* non esse correctum ex *dict. l. 21.* namque *prædicta. l. 1.* loquitur in eo qui hæreditatem acceptavit,
ut hic pro prælegato nihil debitorum solvat, ibi tu &
frater cohæres tuus, & ibi proportionibus hæredita-
riis, at verò *d. l. 21.* procedit in eo qui repudiavit
hæreditatem paternam, qui dolo facere videtur, ac-
cepto lucro, & rejecto ære alieno ad fratres, in quem
juxta veram rationem. *l. 1. ff. si quis omiſſa causa te-
stamenti:* justè fuit *dict. l. 21. constitutum*, ut ad de-
bita pro rata teneatur, secus forſan erat dicendum, si
hæreditatem acceptasset ex *d. l. 1. C. si certum petat.*
quo casu *dict. l. 21.* nihil disponitur, unde ex hac
ratione, existimo D. Didaci Covarru. declarationem
verissimam, ex ratione *dict. l. 21.* quæ versatur in
melioratione rei certæ & partis bonorum, cum filius
lucrum captans relinquat hæreditatem onustam ære
alieno, meritò tunc ex prælegato debita quoque de-
ducuntur, & ipse tenetur, & convenitur.

Iste autem fructuarius, quoniam res omnino finito
usufructu restituendæ sunt, ut *d. §. finitur*, tenetur
à principio inventarium singularem rerum conscri-
bere, & potest ad id compelli, cum teneatur ad ra-
tionem, curam, & diligentiam, exacte descripta qua-
litate & quantitate rerum fruendarum, ut melius
damnum vel melioratio finito usufructu cognosci
possit. *l. 1. §. rectè. ff. usufructuarius quemadmodum
caveat quem text. licet glo. favent*, intelligat
D-d de

de consilio, intelligendum est omnino compelli posse. Ang. in §. constituitur. Instit. de usufructu. Rebus. ad constit. Gallia. tom. 1. tract. de senten. provis. ait. 13. glo. 3. num. 8. Jacobinus à sancto Georgio in l. fi. 65 §. 1. C. de jure deliberand. Matth. de Afflict. decisio. 342. quod etiam in patre legitimo administratore bonorum filii recipit, & tenendum censet Pinellus dict. l. 1. 2. parte. num. 13. nec distinguimus inter descriptionem rerum, vel inventarium, dummodo constet, quid quantumque ad partem pervenit, in hoc enim idem existimamus inventarium & descriptionem, licet distinguant Boërius decis. 61. num. 7. Guido Papa. decisione. 351. Bertrand. conf. 243. libro 1. num. 6. Cuma. conf. 88.

66 Quod quidem non solum habet locum in fructuariis, sed & in beneficiatis, quos nonnulli valetudinarios usuariis, prospera verò valetudine fructuariis similes esse existimant. glo. in ca. presenti. de officio ordinarii. in 6. Barbaria in cap. requisisti, de testamentis. num. 34. vide Abbatem in ca. cum esses. de testamentis. In quo tamen an sint usuariis, an verò fructuariis similes, miserè variant Scribentes, cum verius sit, nec esse illis, neque his similes, sed habere dispositionem fructuum beneficiorum, taxatam & limitatam à jure, non verò liberam, alibi enim disponere possunt, & habent suas distributiones liberas, alibi verò non, quia taxatum & limitatum est eis dominium fructuum: ut non sint usuarii, facit titulus & jus quod habent in re, & fructuum perceptio, & distributio, item administratio instar domini; ut non sint fructuarii, facit quod de fructibus ipsis libere disponere non possunt, nisi certis casibus à jure expressis, quos omnes, vide apud Dominum Covarruvias in cap. cum in officiis. numer. 2. & 3. de Testamentis, idque magis recipiendum est in Episcopis per ea quæ notat Covarruvias, in capit. 1. eodem, per totum; cum igitur in his quædam ratio, quæ militat

litat in fructuariis, imo omnia quæ adducuntur, ut fructuarii cogantur inventarium facere, in his sunt fortiora, dicendum est teneri eos ad inventarii confectionem, cum ea res in nihilo sibi noceat, plurimum verò profit, & pertineat ad utilitatem Ecclesiarum, & earundem bonorum: quæ ratio facit, ut inviti teneantur, ita tenebat glo. in cap. qualiter. el. 2. verbo. redde. de accusationib. & in c. auditis. de in integr. restit. & in cap. nulli. de rebus Ecclesie. & in c. ea quæ de officio archid. & expressa gloss. in ca. manifesta. 12. q. 2. Paulus in l. Orphanotrophos. C. de Episcopis & clericis. Bertachinus de Episcopo. lib. 4. part. 4. num. 28. Ancharanus & Imola in cap. cum in officiis. de testamentis, Aret. consi. 31. quæ opinio rationem habet, ea scilicet, quæ fructuarium compellit ad inventarii confectionem, argument. d. l. 1. §. recte, cum enim sit quædam futura restitutio in his bonis, & debita, & utilis administratio, & ratio quædam reddenda eorum quæ perperam administrata sint, ut dicemus proximè, planè recipienda est hæc opinio, contra aliam opinionem receptam etiam, quæ contrarium asserebat, ex duobus, tum quod nullibi constitutum esset Episcopos, & rectores, vel beneficiatos, debere facere inventarium rerum ad Ecclesias suas pertinentium, quod quidem non est sine difficultate, cum in administratoribus receptum sit, atque adeo ubicumque restitutio futura est, item ex eo quod sibi non noceat, profit verò plurimum Ecclesiis, earumque rebus. Ex quibus reliquum est, ut hæc opinio sit recipienda, contra Abbat. in quest. 3. dubio 4. & Felinum in cap. cum deputati de judiciis. Barba. dict. c. cum in officiis. nume. 10. tum ex eo fundabatur hæc opinio, scilicet ne tenerentur ad inventarium, quod Episcopi, & rectores beneficiorum non poterant videri similes tutoribus. gloss. in cap. fin. q. 5. 3. Abba. in d. c. auditis, & alii quos refert Covarruvias in d. c. 1. de testamentis. num. 9. quod quidem

etiam si concedamus, non esse eos similes tutoribus, obtinere tamen debet, ut omnino teneantur conficere inventarium, quia ad damna proculdubio tenentur, & ad deteriorationes, ut videbimus, & est quædam restitutio, quæ duo sine inventario intelligi nullo modo possunt: nisi enim intelligas, qui fuerit status rerum, quæ qualitas, quæ quantitas, ad Ecclesiam pertinentium, damnum intelligi non potest, vel utilitas, nec melioratio, aut deterioratio, necessariò enim ponendum est antecedens ad consequens, si sine altero alterum intelligi non possit. *l. rem mobilem. l. ad legatum. ff. de procuratoribus*, tum ex eo, quòd hoc inventarium in nihilo ipsos gravat, vide infra *cap. 16. num. 39.* ubi adducitur jus antiquum.

67 Et ita videmus, ex his rationibus id receptum in pluribus aliis, non solum in tutoribus, scilicet in hærede, qui hæreditatem restitutus est, gloss. in *l. in ratione la 1. §. quod vulgo. verbo nimium approbata. ff. ad leg. Falcid. & in l. 1. §. hæc verba. verbo sufficiunt. ff. si cui plusquam per l. falcid.* Vincentius de Herculanis in dict. §. quod vulgo, Guido Papa de *decisione 381. incipit utrum, hæres. num. 1. l. 10. tit. 6. part. 6.*

68 Item & in possessore majoratus tenuit Petrus Peralta, in *l. 3. §. qui fideicommissum. num. 45. ff. de hæredibus instituendis*, idque non solum in primo possessore, sed in singulis aliis comprobat Ludovicus Molina de Primogeniis Hispan. *lib. 1. cap. 28. num. 4.* idque concludit ex his rationibus in fideicommissario universali. *num. 6.*

Quapropter prælati Ecclesiarum, tam majores quam minores, compelli quidem poterunt facere inventarium, saltem earum rerum quæ ad eos, & in eorum potestatem deveniunt, & hæc opinio habet rationis fundamentum, jure comprobata, quæ cordatum judicem movere potest, namque teneretur refarcire omne damnum, propter eorum negligentiam
in

in rebus Ecclesiarum suarum contingens. gloss. in *authen. idem est Nestorianis. C. de hæreticis*, notat Joannes de Platea in *l. una. C. de colonis. Illyricam. lib. 11.* Grego. Lopez in *l. 7. tit. 9. Part. 6.* Molina. *d. l. 1. c. 27. num. 3.*

Ex quibus, uti ipse ait, in regno Castellæ observa-69
tum est forensi usu, ut mortuo Episcopo, sequens obtineat apud regios supremi Senatus Senatores præceptum, ut judex regius vicinior Episcopatu com-
pellat hæredes emortui, ut nominent æstimatores seu taxatores damnorum, quæ res Ecclesiæ passæ sint, toto tempore quo Episcop. mortuus obtinuit Episcopatum, qui cum nominatis à novo Episcopo, æstiment & taxent damna & deteriorationes, electo etiam tertio non convenientibus duobus, factaque æstimatione, restituitur pecunia novo Episcopo, ut damna refarciat & reparet, quod quidem cum in Episcopis receptum sit, eadem ratio poscit, ut in reliquis quoque minoribus Prælatis recipiatur, in quo ipse episcopus poterit præceptum dare, condignum enim est, ut suis sumptibus & expensis reparent res quas sua negligentia destruxerunt, sicuti in possessoribus majoratum existimat recipiendum Molina ubi supra.

Meliorationes autem quæ fiunt à prælatis, five ne-71
cessariæ, ad quas omnino tenentur, five utiles, ædificando de novo, in prædiis Ecclesiæ, vel reficiendo, vel plantando, vel quid aliud faciendo, hæc omnia ad Ecclesias pertinent, nihilque eo nomine ad hæredes prælatorum, pertinet, five majores prælati sint, five minores, five rectores beneficiorum, quia cum fiant post dignitates, Episcopatus, & beneficia quæsitæ, planè sunt bona intuitu Ecclesiæ quæsitæ, & quæ processerunt ex fructibus ipsius Ecclesiæ, & talia præsumuntur, gloss. & Doctor. in *capit. 1. de peculio clericorum*, & in *cap. 1. de testamentis*, & quamvis in Hispania inoleverit consuetudo, ut clerici testari pos-
sint,

sint, de qua multa D. Covarruvias. *in ca. cum in officiis de Testamentis. numero 9.* & Dominicus Franciscus Sarmiento *de redditibus Ecclesiasticis. 3. part.* & est hodie lege lata apud nos comprobata inter leges noviter compellatas. *l. 2. tit. 8. lib. 5. Ordinament.* In his tamen meliorationibus, quæ factæ reperiuntur in beneficiis, & dignitatibus, & Episcopatibus, nunquam illam consuetudinem audivimus receptam, de illis enim nunquam disposuere prælati, nec in his hæredes clericorum unquam sunt auditi, ad Ecclesiam enim pertinent, ex bonis cujus præcesserunt: nec enim par ratio est meliorationum quæ fiunt à laicis in bonis, illæ enim omni jure ad eos pertinent, & sunt in eorum bonis. Bald. *in l. fin. §. fina. C. Communia de legatis. numer. 6.* & *in l. Senatus. §. Marcellus. ubi Aretinus. ff. de legat. primo. communis Decio. consil. 518. nume. 2.* & *consil. 326. num. 4.* & *in auth. qui rem. num. 14. C. de sacrosan. Ecclesiis.* magis communis Berojo. *q. 96. num. 4.* & dicit dubitatione carere Cæpola *consil. 213. num. 13.* & *14. lib. 2.* & ratio est quia faciunt illi has meliorationes ex fructibus qui pleno & integro jure ad se pertinent, quorum plenissimum habent dominium, in prælatis & beneficiatis non item, fructuum enim ex quibus fiunt hæ meliorationes, non habent dominium, sed taxatam & limitatam distributionem, quare cum non fiant expensis proprie ipsorum, relinquuntur Ecclesiæ, in qua factæ reperiuntur: non enim sunt domini fructuum, ut patet ex his quæ tradit D. Covarruvias. *d. c. cum in officiis.* & *in ca. i. eo.* ideo ad Ecclesiam modis omnibus pertinent.

Ex quo juris fundamento meliorationes quæ fiunt à Canonicis, in illis bonis, quæ accipiunt sub specie emphyteusis perpetuæ, vel conductionis ad vitam, pacta mercede, ad vitam tamen & refectiorem, vulgò, *En las tenencias*, que se arriendam entre los capitulares, ut sibi redditus suæ Canonice sua manu perci-

percipiant, reliquum vero reddant Ecclesiæ, si quid superfit, remanebunt Ecclesiæ, nihilque hæredes canonici nomine harum meliorationum percipient, quia ex fructibus Ecclesiæ processerunt, qui pleno jure ad canonicum non pertinebant, & intuitu Ecclesiæ acquisita sunt, in quibus illæ sum reperitur jus commune, ut ad Ecclesiam pertinere videantur: cum enim bona illa nunquam egressa sint extra Ecclesiam, quia canonicis traduntur pro refectione, merito Ecclesia retinet meliorationes illas, sicuti si fierent à prælato, & par ratio est, in prælato, Episcopo, beneficiato, & in canonico qui expendit de fructibus canonicæ in bonis Ecclesiæ, in quibus fructibus verè distributionem habebat limitatam, atque taxatam non liberam.

Quod tamen intelligendum est si canonicus morte bona meliorata relinquat, nam si bona illa à se auferantur, & Ecclesiæ iterum applicentur ex causa, quæ non accedat commisso, tunc quidem æquum est meliorationum haberi rationem, argum. *cap. 1. de integr. restituit.* erit tamen locus compensationi cum fructibus perceptis ex bonis, secundum antiquum statum antequam perficerentur meliorationes, de quo inferiùs agendum nobis est, cum de compensatione egerimus.

Quæ diximus autem supra, de beneficiato meliorante intelligenda sunt, si prælatus, sive beneficiatus, aut Episcopus sive Canonicus, simpliciter faciant meliorationes & expensas nomine suo, cum fructus quoque percipiat dignitatis, Episcopatus, beneficii, aut tenentiæ; namque si expensas faciant nomine Ecclesiæ, quasi cum eo contrahens, ipsamque obligaturus, tales scilicet, quæ excederent fructus beneficii, deductis expensis in ferendo, colligendo, & conservando, & attingerent ea ratione proprium patrimonium, aut si nullos fructus perciperet: tunc quidem illud quod de suo expendit, idque nomine Ecclesiæ

recuperavit, vide Abbat. in capit. de multa. de præbend. & dignitatibus. num. 14. & in cap. fin. de peculio clericorum, & Boërium decisione 44. num. 14. ad finem. qui optimè in hoc loquuntur, & sunt quotidiana: quocunq̃ue autem casu, sine læsione rerum poterunt abradere, dolia scilicet, arcas frumentarias, & alia id genus, quæ separari possunt, neque quiscumque in contrarium apte argumentabitur, à fructuario, feudatario, emphyteuta, vel conductore, quia hi habent plenum dominium, fructuum, & expensarum, ex quibus fiant meliorationes: Episcopus, beneficiatus, prælatus, & Canonicus, ex singulari dispositione juris Canonici non item.

- 73 Immo in hoc casu non fit compensatio meliorationum cum damno, itaque si Episcopus, beneficiatus, vel Canonicus melioravit ædes, in eamque rem impendit mille, at verò culpa & negligentia sua in aliis rebus damnum reperiatur, sive ad mille, sive ad quingenta, non fit compensatio damni cum melioratione, quando enim damnum contingit ex culpa, tunc non est cum lucro compensandum. Bart. in l. si negotio. num. 1. ff. de negotiis gestis, & ita praticari in prælatis in supremo Senatu Regio, testatur Ludovicus Molina. lib. 1. cap. 27. numer. 7. & ante eum attigit, & ita tenet ex eodem fundamento Gregorius Lopez in l. 7. titul. 9. part. 6. & est ratio communis, quæ habet locum, tam in Episcopo, quam beneficiato, usufructuario, marito, emphyteuta, & in reliquis, si ob culpam contingat deterioratio.

Notabilia ex capite duodecimo.

- 1 **F** Feudum antiquitus simile usufructui, & numero 2. advocatus quis, & num. 3. de feudi origine, opinio Budæi, & Zazii.
- 4 Clientela Romana exemplum ex Plauto, & numer. 5. enume-

enumerantur & referuntur jure omnia quæ de Clientelâ Romanis mentionem faciunt, sex numero.

- 6 Refellitur opinio Zaxii, & Budæi, & cantiuncula adductis rationibus.
- 7 Traditur opinio Molinei, & num. 8. quod in Pandectis, & Codice, & Novellis constitutionibus vocamus authenticum non reperiatur verbum vassallus.
- 9 Carolus Molineus temere & sine authore asserit, Hispanos victos & debellatos à Carolo Magno. & num. 10. Carolum Magnum victum ab Hispanis. & num. 11. Rolandi ad fauces Pyrenei mors.
- 12 Rex noster Philippus Invictissimus à Carolo Magno originem ducit. & num. 13: referunt omnes à Carolo ad dominum nostrum Philippum.
- 14 Luca de Pena opinio de origine fundi, eadem cum opinione Sons Bechii.
- 15 Francisci Conani opinio, & num. 16. soldurii, soldata, soldados, unde dicti, & num. 17. refellitur opinio Conani.
- 18 Lælii Taurelii de origine feudorum opinio, & num. 19. agri limitrophî qui, & quod Hispanis sunt fronteras, & num. 20. alia opinio refertur.
- 21 Censitores agricolæ vel censiti an locum fecerint vassallis feudisticis, & num. 22. mansus vel mansum quid, & num. 23. curtis quid, & num. 24. corte quid, & curia, & feudum in curte & extra curtem, & quid cors, vel cohors, & corte verbum Gallicum.
- 25 Coloni armati, de quibus apud Cæsarem, & Sallustium an sint vassalli feudistæ.
- 26 Francisci Hotbomani de origine feudorum opinio, & numero 27. feudum & beneficium idem.
- 28 Adriani Papæ & Federici bellum, propter verbum hoc beneficium.
- 29 Signor quid, & senior, & num. 30. feudum unde, & quid feida, & disfeidare, vel disfidere.
- 31 Parum curamus leges agentes de etymo vocum: & numer. 32. feudum quid.
- 33 Feudum regale vel dignitatis quod, & unde originem traxerit.

- 34 *Feudum ligium quid, & unde dictum sit.*
- 35 *Feudum Francum quid, & numer. 36. unde hæc tria feudorum genera manarint.*
- 37 *Marchia, quid, item & Marchio, & unde, & Marischalcus, & Comes, vassus, valvasores, valvasini, infeudati, beneficiarii, & fideles.*
- 38 *Bassæ Turcarum an aura à vassis dicti, & num. 39. qui propriè vassi, vasalli, qui valvassores, qui valvassini dicantur.*
- 40 *Applicatur Lælii Taurelii & Hotbomani opinio, & num. 41. quod Hispaniæ Barones fere regale habeant feudum, & num. 42. quod in Hispania sit feudum ligium, & num. 43. quod sit feudum francum.*
- 44 *Feudum aliud novum, aliud antiquum, & utilitas distinctionis hujus ad emphyteutam.*
- 45 *Feudum aliud rectum aliud non rectum, & num. 46. feudum guardiæ, guastaldiæ, camerae, carvenæ & soldata quid.*
- 47 *Quantum liceat argumentari ab usufructuario ad feudatarium.*
- 48 *Feudatarius sicuti usufructuarius rem feudalem conservat tuetur & defendit ne res deterior fiat.*
- 49 *Si rem dominicam deterioraverit, an privandus veniat feudo sicuti usufructuarius.*
- 50 *Et quod ad privationem interpellatio necessaria sit in vasallo.*
- 51 *Deterioratio ad privationem feudi qualis esse debeat, & Molineo, & Julio Claro, qui mutuo non dissident in hoc.*
- 52 *Quodque in hoc plurimum valeat prudentis judicis arbitrium.*
- 53 *Domini Hispani habentes castra tenentur ea reparare suis sumptibus.*
- 54 *Qualis culpa requiratur in vasallo non reparante & deteriorante.*
- 55 *Vasallus qui jurisdictione, quam habet, abutitur, eadem privatur.*
- 56 *Negligentia vasalli, vel judicis inferioris in administratione justitiæ, operatur, recuperatur, recuperationem ipsius Regi, & ejus judicibus.*

- 57 Rex Hispania solus fundat intentionem in jurisdictione in Hispania, & concurrit cum inferioribus. & num. 58. delirare eos qui Regi nostro solum gradum appellationis relinquunt.
- 59 Hæc negligentia judicis inferioris in hoc Gallico prætorio quomodo intelligitur.
- 60 Dominus etiam feudi ex hac causa privatur proprietate feudi.
- 61 Quæ, qualis, quantaque in justitia requiratur, officio judicis relinquitur.
- 62 Feudatarius ad onera & tributa quoque sicuti fructuarius tenetur.
- 63 Expendit etiam vasallus nomine collectarum & talearum quæ imponuntur.
- 64 Comites, Duces, Marchiones, & Capitanei superiorem recognoscentes non possunt imponere collectas & taleas, & num. 65. quod hoc sit limitatum jure nostro ad quantitatem trium millium morapetitorum.
- 66 Parochiani exigentes aliquam quantitatem inter se ad comparandas vestes sacras & vasa, non videntur imponere collectas.
- 67 Respublica potest compellere cives suos, ut otiosam pecuniam mutuent ad necessitates publicas sublevandas.
- 68 Vbi vere collecta imponitur, jure nostro non sufficit consensus civium.
- 69 Vasalli & feudatarii emphyteutæque Ecclesiæ subeunt collectas impositas à domino nostro Rege.
- 70 Mutata qualitate personæ fit bonorum quoque & qualitatis ipsorum mutatio, & insertur ad quotidianam quæstionem in hoc prætorio Gallico.
- 71 Expendit Vasallus reparando, solvendo tributa, onera, & collectas, non admissa distinctione magnæ vel parvæ quantitatis.
- 72 Expendit etiam nomine alimentorum alendo dominum esurientem.
- 73 Donatarius donatorem suum esurientem ali, qualiter quantumque.
- 74 Benefacere beneficientibus naturalis quædam æquitas est.

- 75 Feudum quoque emitur, & dicitur feudum emptum, & vasallus emens feudum non tenetur alere.
- 76 Vasallus tenetur alere filium domini emortui, sicuti ipsum dominum, contra Molineum.
- 77 Expendere, vasallus an teneatur pro domino incarcerato, ut ipsum liberet.
- 78 Vasallus an incidere possit arbores frugiferas.
- 79 Evertere domos, & incidere arbores frugiferas, idem jus est.
- 80 Excissio arborum generaliter fructuario, marito, emphyteuta, vasallo, fideicommissario, possessori majoratus, & conductori ad longum tempus prohibita est.
- 81 Circa arbores frugiferas excidendas plurimum tribuitur consuetudini, loci, qualitati, & arborum naturæ, ad evitacionem pænæ.
- 82 Expendit vasallus, quia suis sumptibus sequitur dominum bellantem, & valuasores comitantur Regem Romanorum suis expensis, item & valuasini valuasores suos.
- 83 Expendit etiam feudatarius si feudum hereditarium quid, & ex providentia quid ad emphyteusim.
- 84 Meliorationes factas à vasallo in feudo, finito feudo, per generationem vel aliter domino an acquirantur vel vasallo, agitur de h. si vasallus, hic finitur lex & incipiunt consuetudines, & quod verius sit domino acquiri.

De feudatario vasallo expendente,
vel meliorante rem dominicam.

CAPUT XII.

Post eam quam de usufructuario instituimus disputationem, constituta recuperatione meliorationis, & expensarum, traditæque ratione omnium quæ expendit circa res, quas utendas, fruendâsque suscipit, item & demonstrata Jureconsultorum sententia,

rentia, circa damna & deteriorationes, quæ negligentia ipsius contingit in his rebus quæ sibi fruendæ traduntur, quoniam pleræque ex illis trahuntur ad vasallum, emphyteutam, maritum, & conductorem, de his quoque nonnihil agendum est, priusque de usufructuario disputandum fuit, ut quæ illis cum eo communia invenirentur, præmonstrata esse intelligantur. Inter hos vero vasallus vel feudatarius primum locum obtinuit qui initio ejus juris, quod nos feudorum vocamus, nihil ferè ab usufructuario separabatur. Initio enim consuetudinem feudalium feuda in sui primæva origine erant momentanea, neque nisi ad tempus concedebantur, immo si verum amamus, personalia erant, sicuti & ipsum jus fruendi, quod cum persona extinguitur, nec aliquod jus domini nec utilis nec directi transferebatur in vasallum, sed ipsa commoditas duntaxat, quam usufructus quoque nomine intelligimus, quæ commoditas, sicuti in usufructuario animadvertimus, morte finiebatur, ob eamque causam neque ad hæredes suos, legitimos vel extraneos, feudalis illa commoditas transibat. *cap. uno. In quibus causis feudum amittatur. §. in primis, versi. hujus autem generis*, ibi ita datur alicui, ut proprietas quidem rei immobilis beneficiatæ penes dantem remaneat, usufructus verò illius rei ita ad accipientem transeat, ut ad eum hæredesque suos, masculos sive fœminas, (si de his nominatum dictum sit) in perpetuum pertineat: Postea verò sensim receptum fuit, ut ad filios & nepotes ex eis tantum extenderetur, deinde ad descendentes masculos, primum usque ad quartum, postremo usque ad septimum gradum, & novissimo jure usque in infinitum & perpetuo protraheretur, *cap. uno. §. hoc quoque de feudi successionem*. Ibi & olim observabatur, usque ad quartum gradum, tamen secundum quosdam: hoc ideo, quia postea non vocatur feudum paternum, alii autem dicunt usque ad septimum gradum,

dum, postea vero alia natio & gens aliam consuetudinem recepit, unde hæc jura consuetudines quoque nuncupari consueverunt: qui locus suo jure proprio id exigat, ut de primordio feudorum nonnihil attingendum sit, quod quidem, ut meipsum lectionis varietate recreem, eos enim excessus non poscebat institutum nostrum, non gravate quidem faciam, video enim præclarissima ingenia in diversas sectas abeuntia, quod quidem rei difficultatem satis ostendit, tum etiam quia jucundus labor est, antiquitatem rerum indagasse, quam licet non assequaris dum aliorum scripta in unum colligis, optimè de studiosis commeritus videri poteris, quibus doctissimorum sententias proposueris, ut ex his liceat sibi, quam eruditorem esse judicarint, amplecti, nec enim hæc doctis rejicienda sunt, quæ passim in privatas disputationes incidunt: quorum si imperitus sis, quamvis ad forum parum pertineant, indoctior tamen judicare-
 2 ris: nec nostra hæc ætas pragmaticos accipit, aut probat, qui ullam juris partem à se sequestrent, & alienam judicent. Omnia decent advocatum, & causarum patronum, quem si ex Cicerone definire velimus, eum esse dicemus, cujus domus oraculum est civitatis, cuique ex hac causa ignorare nihil liceat, ut animadvertant quam provinciam suscipiant, qui advocati munus insolenter sibi ambiunt.

3 Guillelmus igitur Budæus vel suis duntaxat *de assen-
 & partibus* ejus editis *commentariis* posteritati illustris, in *l. Herennius. ff. de exactionibus* ad priscorum Romanorum institutum Feudalia hæc jura refert, apud quos jam inde à Romuleis temporibus, patronorum, & clientum institutæ noscuntur necessitudines quæ initium habuerunt ex Dionysio Alicarnasseo *libr. 2.* quem adducit Uldricus Zazius, secundus post Budæum, licet ipsum non referat, existimo, quia nondum ad manus ejus pervenerat, alioqui vir ingenue eruditus virum eruditissimum non dedignaretur ha-
 ber

bere socium, & comitem excogitatæ quoque à se sententiæ, quamvis eo nomine, non obscure reprehendatur à Carolo Molineo *in principio, in consuetudinibus Parisiensib. num. 12. & seq.* Dum eum tamen variè laudat: Romanæ igitur Clientelæ initium fuit, favor egentium, permissum enim fuit plebi Romanæ, quem sibi vellent ex Patriciis in patronum eligerent, ut his fortunarum suarum defensoribus injuriam potentiorum propulsarent, suscepto pro his à Patriciis apud judices patrocínio officium patronorum apud Romanos omnibus suis coloribus depictum extat hodie apud Plautum Comicum, & veterem Poëtam, 4
 qui quoniam elegans locus est, huc transferri hoc iniquum duxerit, qui Romanæ Clientelæ exemplum desideravit non reperturus, apud hos, qui ad eam jura hæc dominicalia contrahunt. Menehemus igitur surreptus apud Plautum in Menehemis, *act. 4. scæn. 2.* seipsum excusans quod citius ad amicam redire non potuisset, patronorum & Clientum munera ea ætate recepta ita proponit:

*At hoc vivitur more morum molesto maxime omnium
 Atque uti quique optimi sunt maximi, morem hunc habent,
 Clienteis sibi omnes volunt esse multos boni ne an mali sient,
 Id baud queritant, res queritur magis, quam Clientum
 fides,*

*Quojusmodi cluat, si pauper est, atque baud malus,
 Nequam habetur, sin dives malus est, habetur is Client
 Frugi, qui neque leges, neque æquom, neque bonum usquam
 colunt.*

*Solicitos patronos habent, datum denegant, quod datum est,
 Litium pleni, rapaces, fraudulentum sunt viri,
 Qui aut fœnore, aut perjuriis paratam rem habent,
 Mens in querelis; juris ubi dicitur dies, simul
 Patronis dicitur, quippe qui pro illis quæ malè fecerint
 Loquantur, aut ad populum, aut in jure, aut res est ad
 judicem,*

Sicut me hodie minus sollicitum quidam habuit Client,

Neque

*Neque quod voluit agere, quicquam licitum est, ita me ad-
tinuit*

*Ita detinuit apud adiles praeliis factis plurimis
Pessumisque, dixi causam, conditiones retuli
Tortas, confragosas, plus minus, opus quam erat, multo
dixeram*

*Controversiam ut sponsio fieret, quid ille? prædam dedit,
Nec magis ego manifesto teneri hominem unquam vidi
Omnibus male factis, testes tres aderant acceperum,
Dii illum omnes perdant, ita mihi hunc hodie corrumpit diem,
Meque adeo qui hodie forum oculis unquam inspexi meis.*

Veteranus quidam cum vocatus in jus periclitaretur (refertur inter Octavii Augusti apophtegmata) adiit in publico Augustum, rogans ut sibi in iudicio adesse vellet; Augustus ex comitatu suo selectum illico dedit, ei que litigatorem commendavit; miles vociferans, inquit, An non ego, Cæsar, periclitante te Actiaco bello vicarium quæsi? sed pro te ipse pugnavi; simulque detexit cicatrices; erubuit Cæsar, atque ipsemet descendit ad patrocinium, veritus ne non modo superbus verum etiam ingratus videretur. Hæc fuerunt priscis illis seculis officia patronorum erga Clientes, hæc patronorum primordia, sanctissima illa tunc quidem cum orta sunt, & reipublicæ saluberrima, plena omni officiorum genere, & pietate maxima; procedente deinde tempore, ad multiplicandas lites, jurgia, & injurias apta, patroni namque quos Clientes defendendos susceperant, quoniam ad dignitatem suam pertinere videbatur, unde utilitas quoque pullulabat, si in causis controversis victores evaderent, contra fas & jus, æqui & pariter iniqui despecta ratione tuebantur & defendebant, conditiones dum referunt, ut inquit Plautus, tortas, confragosas, plus minus opus quam erat, multa dicendo, quod hodie utinam de advocatis & forensibus patronis verius dici non posset, quam antiquitus de patronis Romanis à Plauto est scriptum, inde fiebat ut quò quisque

quisque in republica clarior erat, & rerum à se gestarum gloriâ illustrior, cujus autoritas apud iudices maxima esset, eò sibi plures in Clientes sese dederent. Appius Claudius, à quo Appiorum familia processit, à Sabinis cum Romam cum fortunis suis sese transferret, cum quinque millibus Clientum migrasse traditur: hi vero Clientes patronis suis obsequebantur, opera præstabant, & pecuniam cum opus erat, præsertim si filia nuberet, filiusve uxorem duceret, à quibus ad liberos quoque hoc obsequii genus derivatum postea adaucta urbe fuit, exortis bellis, & finitimis quibûsque devictis, servisque jure belli effectis, libertatēque donatis. Unde hi Clientes quasi patronis familiares cum hospitibus, libertis & familiarib. conjunguntur. Paul. in l. sed & Clientes. 3. 5
juncta l. 2. Digest. de usu & habitatione: qui proculdubio ad hanc Clientelæ necessitudinem respexit antiquam, idem fecit Ulpianus in l. si vero plures. 5. *Digestis. de his qui ejecerunt, vel effuderunt*, eandem secutus rationem, quòd hi familiares sint & domestici, addicti obsequio patronorum, idem Ulpian. cum amicis, & rursus cum libertis comparat. in l. qui penum. versi. sed quod diximus. *Digestis. de penu. legat.* ibi usus sui causa paratum accipiendum erit, & amicorum ejus, & Clientum, & universorum quos circa se habet: Proculus quoque verus Jureconsultus Clientum conditionem satis explicuit in l. non dubito. 7. *Digestis de captivis & postlimin. revers.* & quemadmodum, inquit, Clientes nostros intelligimus liberos esse etiam si neque autoritate, neque dignitate, neque jure omni nobis pares sint, unde & Imperator Gordianus ab hoc obsequio à Cliente patrono debito, nomine ipso jam ea ætate translato latius ad debitorem, pro ipso debitore accipit in l. 3. *ad fi. C. de novationibus.* Inde quoque jure noviori, & ex eadem translatione nomine Clientum litigatores intelligimus, sicuti & patroni postulatorem advoca-

E e

tum,

tum, quam verborum notionem usus hodie magis obtinuit, Justinianus Imperator in *l. rem non novam*. 12. *C. de judiciis*, juramentum, inquit, præstent patrem, id est advocati defensores; quod omni quidem virtute sua omniq[ue] ope, quod verum & justum existimaverint, Clientibus suis inferre procurabunt: hæc sunt in omnibus quinquaginta Pandeectarum libris, & in novis Justiniani Codicis constitutionibus, veterum Jureconsultorum, & Imperatorum responsa, in quibus de Clientibus mentio fiat, sex numero, quatuor priora proprie nomen hoc accipiunt, duo posteriora transferunt à propria significatione ad translata[m], pro debitore & litigatore: omnia autem descendunt ex antiqua illa & Romulea Clientela, quam à Græcis Romulus quoque accepit ex eodem Halicarnasseo. *d. l. Guillelmus*. Igitur Budæus jura hæc feudalia, & dominicalia jura, inter dominum & vasallum ad hanc Romanam Clientelam referebat, Uldricus Zazius qui Budæum non vidit in *l. 2. de origine juris* in glos. verbo *curias*, à Romanis ad reliquas gentes eam extendit, ita ut credere par sit, ab hoc veluti fonte dimanasse Francorum consuetudines, & vasallorum obsequia, quæ sint veluti simulachra antiquæ Clientelæ, quo enim tempore, inquit, Romani victricia ubique terrarum signa circumtulissent, multi eorum remansisse in provinciis creduntur, pars præsidio, pars agri ubertate capti, denique dum coloniæ dividerentur, bona Romanorum pars eo loci commigrarunt, quibus cum multum agri, multum fundorum esset, ne pro Romano more carent Clientibus, verisimile est incolas terræ in suum invitasse patrocinium, suosque eis fundos (prout cujusque erat conditio) in beneficium distribuisse, tractu tamen temporis, quod omnia variat, Clientelarum nomine commutato feuda à foedore forsitan, curiasque dominicales nominari coeptas, ut qui clarioribus essent natalibus feuda, alii ex vulgo curias habere-

haberent dominicales, constitutis certis juribus, quæ dominos, quæ Clientes (quos vasallos vocant) respicerent, quorum aliqua consuetudine ut in feudis, aliqua pactis, ut in curiis constare dignoscuntur, hæc est Zazii conjectura de feudorum origine; hanc Zazii conjecturam de vasallis sequitur Claudius Cantuincula, in suis *Topicis legalibus*, in loco à feudo ad *emphyteusim*. Ipsa quidem Zazii conjectura Budæi & Claudii, plena quidem est eruditione, & ipsa rerum antiquitate, optimo cuique ingenio, & egregie erudito, non solum æqui bonique consulenda, sed maximi facienda, agrestis enim & inculti, immo planè rustici ingenii est alterius operam & laborem, in re præsertim præclara despiciere: aliorum enim stultitia frui, cum jucundum sit labore alieno frui, non potest non esse & utilissimum, & jucundissimum, ex multis tamen illa conjectura rejicitur, quorum multa Carolus Molineus in principio ad consuetudines Parisienses. num. 12. Illa tamen fortiora sunt, quod necessitudines illæ Clientales institutæ videri 6 possunt, in commodum & utilitatem pauperum, & eorum quorum autoritas in republica minus valebat, quam patroni, quam sibi adesse cupiebant, feudisticæ vero leges, Reges, & Imperatores, auctoritate, divitiis, armis, nobilitatèque excellentiores, si ad dominos conferantur, in Clientes & vasallos accipiunt, & jure constituto admittunt. Præterea illæ Clientelæ, obsequia & servitia, aut rectius dicas officia sua, in otio, pace, & in medio foro exigebant, ubi lis agenda erat, & de causa cognoscenda, feudalisis illa officiorum necessitas rei militaris est, siue bellum publicè, siue privatim ineatur, nulla est harum societatum similitudo, separationes multæ: nulla illæ Clientelæ exigebant bona soli, hæc sine bonis communicandis constare non possunt: quorum dominium inter dominum & vasallum communicatione quadam commune, jus quoddam majus & minus efficiat,

necessaria enim est rei immobilis investitura, ut feudum insurgat. *c. unic. quibus modis feudum constitui potest. c. uno. in fi. in quib. cau. feudum amittat.* in illis nullæ dissolutionis causæ desiderabantur, in his dissolutione investituræ necessaria est, & ejus renovatio, quæ sit prima causa beneficii amittendi in principio: denique illic utrinque & patrocini & obsequii fides ad omnia in personis, in rebus, & negociis universis, controversiisque causarum officium extendebat, hîc vero fides, obsequium, & servitium ad rem dominicalem contrahitur, in cæteris relaxata obligatione servitii & obsequii. Post illos tres nullus fuit qui ad Clientum Romanorum vetus institutum consuetudines feudales referret, quoniam longius petiti videntur, à re planè longè dissimili, & omni ratione separata, itaque hæc sententia post hæc relicta est suis authoribus, reliquis omnibus, qui secuti sunt, in diversas sententias abeuntibus. Carolus Molineus *ubi*
 7 *supra*, à pragmaticis non recedit nec latam quidem unguem, illud mordicus conatus defendere, quod communi sententia receptum erat, scilicet feudum, vasallos, & eorum jura, non processisse à jure ullo Romano, nec à Romanis legibus, aut Romuleis institutis, sed à jure quodam consuetudinario, & quorundam moribus fuisse introductum, atque hanc esse
 8 veritatem, *idque num. 7.* Quod scilicet in toto jure Romano, non reperiatur verbum vasallus, sed neque in Pandectis, nec in duodecim libris Codicis, nec in libris institutionum, nec in Novellis constitutionibus quas authenticas vocamus, ita tenuerat Andreas Isernia, *in proæmio feudorum. q. 14.* idem notarant Jacobin. & Alvarot. *in proæmio feudorum. quæst. 7.* & *in titul. de contentione investituræ inter dominum & vasallum, de investitura feudi, notabili 4.* Odofredus, Nicolaus de Neapolis *ibidem*, & hæc sententia fuerat una & concors omnium Scribentium ad tempora usque Budæi, & Zazii, atque eos secuti Claudii Canticu-

tiunculæ, ipseque Caro. Molin. *a num.* 15. Prolixa quadam temporum inquisitione, quærit tempora quibus primum hæ ipsæ consuetudines in leges abierint, unde autem illæ consuetudines receptæ sint, ne verbum, præterea quod *num.* 19. atque alibi sæpe refert, Hispanos vicisse Carolum Magnum, eisdemque vi captis, & bello victis dominatum fuisse, victa, & capta Hispania, dominióque Caroli cognomento magni subjecta, sine teste, sine testimonio, sine aurore est, egregiè quidem ille effutire solitus est, in hoc verò insanit apertè, nunquam festivus ille vir Hispanos pueros audivit cantilenis suis Gallorum interneccionem recolentes, ad Pyrenæas angustias, vulgo en *Ronces Valles*, ubi inglorius Carolus in Galliam aufugit amisso exercitu cæterarum gentium domitore, & duodecim illis nobilissimis Ducibus, quos vulgus Franciæ Pares vocat, misere interfectis, scio fore Hispanas Historias viro Gallo suspectas: ut autem legitimo testimonio agamus, adest Donatus Aciajulus vir Gallus, in vita Caroli Magni à se non ineleganter conscripta, qui devictis Longobardis, à Carolo & Desiderio ultimo & postremo Longobardorum Rege capto, cum uxore, & filiis, & fortunis omnibus; Liberatâque Italia, quæ tot seculis Barbarorum potentiâ oppressa turpiter jacuerat, atque in Saxones translato bello, hisque subactis, ad Hispanos oculos coniecisse Carolum ait, belli verò eventum his verbis narrat, (Cum verò ea tempestate Barbaræ gentes quæ nostræ religioni perpetuum bellum indixerant, Hispaniam gravi servitute oppressam tenebant, Carolus rei indignitate commotus, ad eam liberandam mentem convertit, id autem fieri posse arbitrabatur, si ingenti celeritate exercitu in Hispaniam traducto, prius hostes opprimeret, quam illi parare subsidia possent, ad hanc igitur rem aggrediendam satis jam omnibus comparatis castra movet, & quam maximis potest itineribus in Hispaniam tran-

fire contendit, nec jam miles gravatè sequebatur, quòd jam diu in animum induxerat, quocunque à Rege Carolo duceretur, belli præmium, exploratamque victoriam duci. Inter hæc civitates Hispaniæ, quæ propinquiores erant finibus Galliæ incertis rumoribus excitatæ, aliquantulo sibi, suisque Regibus timere inceperant. Postquam vero per Pyrenæum saltum traduci, exercitus est, rumorque per barbaros manavit de adventu Francorum certior, ingens repente trepidatio populos omnes invasit, non satis gnaros, quid adversus tantum tamque horrendum hostem sibi agendum aut parandum foret, Carolus confestim superatis Pyrenæi jugis cum in fines hostium pervenisset, militibus imperat, ut quam latissimè possint vagentur, & quam maximum hostibus terrorem inferant. Extemplo civitates nonnullæ, cum ad petenda externa auxilia non sufficeret tempus, nec propriis præsidiis res suas tueri possent, sponte deditiōnem faciunt, Augusta, & Pampilonia duæ opulentissimæ totius Hispaniæ urbes; quæ mandata Caroli aspernabantur, vi captæ, & prædæ militibus datæ, cum alteram Franci ad solum evertissent, alteram mœnibus nudassent, tantum terroris omnibus gentibus injecere, ut quas adissent, quasque non adissent pariter ultimæ propinquis, imperio parerent, sic igitur Hispania fere omnis in Francorum potestatem devenit; victis præcipuè imperatum, ut falsis relictis diis, Christianæ fidei legem acciperent. Carolus rebus felicissimè gestis, cum incolumem exercitum in Galliam reduceret, prope Pyrenæi juga, in finitimarum gentium, quas nunc Vascones vocant, insidias incidit. Infederant enim barbari in occultioribus locis expectantes occasionem gerendæ rei, ubi verò Francorum copias in angustiore viam deductas viderunt: repente ex jugo, insuper imminentis, novissimum agmen adorti, ingentem cædem stragemque dedere. Nam Franci cum neque evadere possent,

sens, in jugum à Vasconibus occupatum, neque se explicare, suometipso agmine in arcto hærentes, simul ab hostibus, simul ab iniquitate locorum oppugnabantur, nec jam primi in tam angustis locis ita celeriter vertere aciem poterant, ut ultimis in extremo periculo constitutis opem in tempore, ac subsidium ferrent, itaque etsi animo viribusque longe superiores hostibus forent, alienis tamen locis pugnantes vitare non potuerunt, quin eo die insignem cladem acciperent, cecidere in ea pugna dolo hostium non virtute commissâ, Anselmus, & Egibardus, summi in bello duces, aliique permulti fortissimi viri, quorum operâ Carolus sæpè in maximis certaminibus egregiâ usus erat, sunt etiam qui Rolandum Caroli ex sorore nepotem, præstantem fortitudine virum post ingentem hostium editam cædem eo prælio interiisse dicant. *Hactenus Donatus*, qui etiam si neque belli causas veras attigerit, neque vere bellum quo ordine gestum fuerit, narraverit, victoriam tamen Caroli quam in Galliam reversus reportavit, ab Hispanis tacere non potuit, nec unquam felicius cum Hispanis Galli decertarunt: quo tempore ergo consuetudines Francorum de vasallis in leges abirent, vel ex his legibus perspicuum est, unde autem hæ consuetudines emanarint, investigamus, id quærunt ingenia præclara, quæ vestigia apud antiquiores reperiantur ejus consuetudinis, unde ipsa dimanare potuerit, & dominicalia jura initium accepisse dici possunt, de quibus nihil Molineus: nec multum periculi hodie est, si rem à Molineo fictam sine authore eidem concedamus, quoniam Rex Philippus I I. auspiciatissimus, Caroli Augusti, & Imperatoris maximi filius, Philippi nepos, qui Hispanam ditionem felicissime tenet, à Carolo Magno genus ducat: quem etiam si Hispanis dominatum fateamur (quod fateri quidem historiæ veræ non patiuntur,) bene tamen cum Hispanis cœli beneficio

singulari actum est, ut victores suos reges haberet :
 atque adeo ut genus ipsum ducamus, ad Philippum
 nostrum illud constituendum est, Carolum cogno-
 mento magnum habuisse ex pluribus uxoribus, filios
 tres, totidemque filias, Carolum majorem natu, Pe-
 pinum majori proximum, quem vivens adhuc pater
 rebus citerioris Galliæ, hoc est Flandriæ, & Burgun-
 diæ præfecerat : habuit etiam Ludovicum natu mi-
 nimum, quem Galliæ Aquitanicæ, vulgo Francia, &
 imperio fecit successorem, obiens. 5. *Calend. Februa-*
rii, anno Domini. 815. Aquisgran : Pepino successit
 Begga, Beggæ Pepinus secundus, huic Carolus Mar-
 tellus, deinde Pepinus tertius, tum Carolus cogno-
 mento item Magnus, deinde Ludovicus Magni filius,
 postea Godefredus Barbatus, eidem Godefredus Bar-
 13 bati filius, huic Godefredus tertius, hunc secutus est
 Henricus tertii Godefredi filius, post hunc Henricus
 secundus primi filius, inde Henricus tertius secundi
 filius, postea Joannes Henrici tertii filius, tum Joan-
 nes secundus superioris filius, huic Joannes tertius
 secundi filius, demum Ubenselaus Joannis Bohemiæ
 regis filius, Antonius quoque Philippi Burgundiæ
 principis filius, tum Joannes Antonii filius conditor
 scholæ Lovaniensis, primus ex hoc Philippus Joannis
 frater, tum Philippus Burgundiæ Dux, Carolus dein-
 de Philippi filius, Maria Caroli unica filia, Maximi-
 lianus Mariæ superioris maritus, Philippus Maximi-
 liani filius, Carolus Philippi Regis Hispaniæ quoque,
 Cæsar Augustus, Philippi nostri Regis Potentissimi
 parentis, quorum omnium res gestas Hadrianus Bar-
 landus scribit, dum Brabantia Ducum historiam
 contexit. Non igitur erat nobis aliena laus, si Hi-
 spani à Carolo victi essent, sed rei gestæ series &
 ordo non patiatur Molineum impune abiisse; redeo
 14 ad nostrum propositum : Lucas de Pena in *l. quicum-*
que. C. de omni agro deserto. li. 11. assererat contra-
 ctum feudalem fuisse tempore Justiniani, adducto
 ad

ad hoc §. *per traditionem. Institu. de rerum divis.* exponens verbum stipendiaria. de prædiis datis militibus, ut ex eorum fructibus viverent, stipendiorum nomine, utque reipublicæ ferviant, absque aliis stipendiis, & ita intelligit. *di. §. per traditionem*, deinde ait, ea fuisse prædia data militibus veteranis, in præmium emeritæ militiæ. ut in *l. Lucius. ff. de evictionib. l. sed etsi. ff. de rei vendi.* sed revera Lucas decipitur dum existimat prædia data fuisse in feudum, atque eo nomine reprehenditur à Molineo ubi sup. num. 4.

¶ 5. Lucas tamen inquit originem feudorum, & consuetudinis, quæ sibi non inepte videri potuit dimanasse ab illis largitionibus prædiorum, quæ fiebant militibus, ut bello adessent, cum opus esset, nam ad agros veteranis assignatos in præmium emeritæ militiæ referri certe non possunt jura feudalia, quæ plerumque propter militiam futuram constituuntur, non in præmium expletæ militiæ, quod fere tenuit Sonsbech. *1. part. num. 31.* ad usus feudales. Indagabat etiam originem feudorum Franciscus Conanus *Commenta. juris. lib. 2. cap. 9. num. 5.* qui existimat feudorum mores, venisse à Gallis ad Germanos, Italos, & Hispanos, & alios Europæ populos ex Cæsare *lib. 3. de bello Gallico*, ubi de Galis ita inquit, qui opibus inter eos valerent multos habuisse devotos, quos secum in bellum ducerent, soldurios sua lingua vocatos, quorum hæc erat conditio, ut omnibus in vira commodis, una cum his fruerentur quorum se amicitia dedidissent, quod si quid his per vim accidisset aut eundem casum ferrent ipsi, aut mortem sibi consciscerent, hætenus Cæsar: solduriorum autem nomen à solda, hoc est à soldata dictum existimat, quod, ut ego suspicor, Gallicum vetus verbum est, aut Germanicum, significatque stipendium, Sold enim Germani stipendium vocant. Abbas Ursperg. de Philippo Imperatore ita inquit, hic cum non haberet pecunias quibus salaria sive solda præberet militibus, primus

16 coepit distrahere prædia, quæ pater suus acquisierat, alii vero nomen hoc Soldata deducunt à solidis, quibus fiebat numeratio & solutio soldatæ: quis dicatur Dux, Marchio, Comes. §. soldata. Soldata, inquit, est præstatio quædam annua gratuita, quæ à neutra parte transit in hæredem: morte enim dantis vel accipientis interveniente finitur & dicitur soldata quia plerumque in solidorum donatione consistit, quandoque autem in vino & annona consistit; hinc solidarii milites, id est solidis, & solda, nempe soldata conducti, proprius stipendiarii milites dicti sunt: vocat Cæsar in *Commentariis* recepto patrio nomine soldurios. *lib. 3.* at Cantuanus inquit cum sexcentis devotis, quos illos soldurios appellant, quorum hæc est conditio. &c. A quo non inepte soldati nomen derivatum est, apud Hispanos quoque sicuti apud Gallos fuerunt devoti quidam, qui se in custodiam dabant Duci, & Imperatori, qui eos duceret, & pro eis pugnaret, bellaque patria conficeret; elegans exemplum apud Plutarchum in vita Sertorii, mira enim devotione sibi Hispanorum conjunxit animos, pro quibus sæpius felicissimè pugnavit. Sed & in his separatio est. Erat enim fortuna communis in dominis & vasallis, fortuna inæqualis est, nec video proprios & certos agros illis assignatos, sicuti in feudis perspicimus. Invenit igitur Franciscus Conanus vir doctissimus elegantem originem, vel ab ipsis Gallis repertam, cui jura hæc feudistica referret, quod quidem (quod de Zazio, & Budæo diximus) laude dignissimum est. Cæterum non possunt ex æ-

17 quo convenire, immo diffident, & separantur apertè: egregia enim illa fides solduriorum, ut patrono mortuo, sibi mortem adsciscerent, ferina est, & longè ab æquo & justo aliena: quæ si cuiquam placeat, necesse est displiceant sanctissima jura, quæ vetant, in se suas quemque conjicere manus, barbarorum illa consuetudo erat, valeant illi cum sua barbara consuetudine,

dine, nos mitiora & magis pia delectent instituta, nec nobis illa juris dominicalis origo sit.

Sequitur Lælii Taurelli viri doctissimi & eloquen-¹⁸
tissimi opinio non inelegans, in libello suo, quem de
militiis inscripsit; is refert hæc feudistica jura ad agros
Imperii extremos, quos solebant militibus Impera-
tores assignare, idque adstruit ex Lampridio in vita
Alexand. sola, inquit, quæ de hostibus capta sunt, limi-
taneis Ducibus, aut nobilibus donavit, ita ut eorum
essent si hæredes eorum militarent, nec unquam ad
privatos pertinerent, dicens attentius militaturos, si
etiam sua rura defenderent, hæc Lampridius, nec per-
tinet hæc assignatio, ad agros illos, de quibus proxime
egimus, qui militibus dividebantur in præmium
emeritæ militiæ de quibus Suetonius quoque in Ju-
lio assignavit, & agros veteranis militibus, sed non
continuos, ne quis possessorum expelleretur. Isti
enim dabantur, ut miles quiesceret, & in otio acturus
haberet paratas epulas, illi dabantur, ut in limitibus
Imperii miles seipsum alens, agrumque suum ab in-
cursionibus militum defendendo, Imperii quoque
fines tueretur: atque hi sunt fundi & agri limistro-
phi, de quibus libro undecimo in Codice Justiniano
mentio fit, editis legibus, quos ex Lampridio in Ale-¹⁹
xandro intelligere poteris, hancque largitionem
animadvertimus familiarem fuisse Regibus Hispanis
antiquioribus, qui pleraque capta ab hostibus mili-
tibus dabant vocabantque Frontera, quod è regione,
& è fronte hostes haberent, de quibus quoque infe-
rius aliqua, denique neque in his reperimus exactam
similitudinem, namque militibus senio, & labore
confectis edentulis agri illi, & fundi præstabantur,
ut seipsos pascere, simulque agros & limites de-
fenderent, at verò feuda plerumque juvenibus ner-
vosis, qui militare possint, & quo ducantur do-
mini possint & debeant subire obsequium: ubicum-
que bellum gerendum est, præterea nulla jura
consti-

constituebantur inter ipsos & Imperatores, in feudis diversum est, Nec desunt, qui existiment hæc jura referri oportere ad eam consuetudinem quæ in provinciis aliquot inolevit, ut latrones, famosi sceleratique viri, & qui crimen aliquot commiserint, in limitibus Imperii constituentur, remissa acerbiori poena, ita tamen ut cum hostibus res sibi sit futura, quos deprædari fas illis sit, dum tamen à civibus abstineant, sed hæc indigniora sunt, & turpiora, quàm quibus referri possint jura constituta.

- 20 Nec rursus hæc jura referenda sunt ad colonos & inquilinos, quibus agri certi in perpetuum attributi sunt, ea conditione ut cum eos colant, certam eorum nomine pensionem præstent, nec dimittere eos possunt, nisi forma legis observata, de qua aliàs egimus, *supra c. 9. num. 51. de quibus l. 6. § 18. § 19. C. de agricol. § censit*, quia etiam si vulgo & jure nostro vasalli dicantur, in his tamen vasallis nulla est mentio, neque necessitas belli ineundi & gerendi, nulla necessitas domini comitandi, præter censum enim & pensionem nihil aliud ab his exigit dominus, neque exigere potest, ut diximus. itaque existimabimus illos censitos colonos persimiles vasallis de manso, quia apud jura hæc feudistica, mansus, vel mansum, neque domus est, nec area, neque hortus,
- 22 sed ager certi modi ac mensuræ, qui methetus ab antiquis dicebatur, quoniam in agrorum divisionibus mensores adhibebantur, qui & finitores à Cicerone dicuntur in Agraria oratione, quomodo autem dividerentur, & quibus nominibus dicerentur, extat Julii Frontini libellus non inelegans, nec parum difficilis: itaque jure feudorum curtis est in manso, nomine autem curtis intelligimus domum, ædificium, & sæpè pro toto territorio, si de investitura feudi controversia fuerit. §. *similiter. versiculo, si quis de manso*, ibi, si dominus reservaverit sibi aliquid in ipsa curte; ubi curtis pro domo est, & ædificio, aliquando mansus est
- 23 fun-

fundus qui duobus bobus ad laborandum sufficit, quod inde dictum existimat Zazius, quod Germani dimensa prædia nominent *Mansmat*, Baldus vero à manendo dictum existimabat, quod in eo manerent homines; curtis aliquando pro toto territorio sumitur, *de Capitaneo qui curiam vendidit. §. 1.* quidem Capitaneus in quadam curte sua, beneficium dedit. Hinc descendit verbum corte, & curiæ, vel curtis, & in²⁴ legibus Bajoar, est titulus de eo qui scandalum in curia Regis commisit, & mox textu legitur, si quis in curte Ducis scandalum commiserit; item, nullus præsumat in curte Ducis scandalum committere, adducit Franciscus Hothomanus, titulo de verbis feudalibus, verbo Curtis, qui alia adducit. Hinc dicimus feudum in curte, dicimus & extra curtem, *quibus modis feudum amittatur. §. fin. versiculo item si quis* feudum habuerit in curte domini sui, non poterit ipsum feudum in aliqua parte libellario nomine alicui sine consensu domini dare, vel pignori obligare, similiter si extra curtem detinuerit, & dominus districtum habuerit, vel alium honorem, si alienaverit sine domini voluntate, jure ad dominum revertitur; denique dicitur, curtis, quasi cohors. Cohors autem est apud Varronem *lib. 4. de lingua Latina*, quod in villa ex pluribus tectis conjungitur, & dicitur cohors, quod in eum locum pecus coërceatur. Item & *de re rustica lib. 1. c. 13.* cohortes in fundo magno, inquit, duæ aptiores, una ut interius compluvium habeat lacum, ubi aqua saliat, qui intra stabulata cum venit, sit semipiscina, & rursus: in cohorte exteriori lacum esse oportet, ubi maceretur lupinum; & rursus: cohors exterior crebrò operta stramentis, unde dicimus cohortales aves, quæ ruri in villa aluntur, & saginantur, unde Ovidius de vulpecula, *Abstulerat multas illa cohortis aves*, & sæpe in hac significatione sine h, reperitur, præsertim pro septo, ubi gallinæ & reliquæ aves saginantur, ita accipit Varro. Et scribitur cors,

ab hac igitur corte rustica dicta est curtis à Curte, corte domini & ducis, ab hac corte quoque dici cœpit locus ille ubi Rex est. In qua significatione lex Hispana Partitæ frequentior est. *l. 28. tit. 9. partit. 2.* Corte es llamado el lugar do es el Rey, e sus vasallos, e sus oficiales, & rursus ibi, *E tomo esta palabra est nomedel Latin, que dizen Cors, en que muestra tanto como ayuntamiento de compañías, ca alli se allegan todos aquellos qui han de homrrar, e de guardar al Rey, e al reyno, e otrosi ha nome en Latin Curia, que quiere tanto dezir como lugar do es la cura de todos los fechos de la tierra.* Quæ omnia pertinent ad ea quæ diximus, quod cors, vel cohors domus rustica sit, inde dicta est curtis domus feudi, inde curtis ducis, inde corte, quod ad Ducem & Regem confluant vasalli, inde dicti pares curiæ vel curtis, qui causas feudales dirimunt, etiam si Dominus Didacus Covar. *Practicarum q. c. 4. num. 10.* ad curias Romanas referat nomen illud, quod modo non disputo: Si igitur vasallus de manso videbitur idem quod censitus, sic neque ille ad feuda pertinet, quia præter Canonem, liber ab obsequio belli est, vasallus dicitur nostro Hispano jure, qui & habet suum dominum, & colit domini mansum, & curtem, hoc est cortem, sive cohortem, id est domum vel ædificium factum in feudo, desumptum nomine à septis pecorum, quæ cohortes, vel cortes Latine vocantur, id ipsumque Galleci faciunt, nam pecudum septa cortes vocant condignè & propriè observatâ vocis etymologîâ. In his autem vasallis deest & desideratur fides illa ad bellum, propter quam feuda instituta videri possunt. *lib. 1. t. 1. ad finem in usibus feudorum*, ibi nisi Romam cum illis in exercitum perrexerint, itaque hi vasalli sunt terra addicti, ita ut terra vendita, ipsi quoque venditi censeantur. *l. 2. § l. 7. C. de agricol. § censitis*, nec puncto temporis à terra decedere ipsis licet. *l. colonos. 14. C. eod. vasallorum*

rum verò genus, de quibus feudistica jura sunt, ingenium est & militare, & nomine militis vasallum feudisticum intelligimus, eoque nomine significantur vasalli feudistici, *si de feudo defuncti contentio sit inter dominum & agnatos vasalli. §. 1. si de feudo defuncti militis sit contentio inter dominum & agnatos, & de lege Conradi. §. ex eadem lege, & clarius in §. similiter. ibi* & ille qui accepit feudum invenitur miles: propria enim & perpetua vasallorum conditio est, ut simul atque bellum indicatur, cum armis & equis militaribus, præstò sint patronis suis. In his colonis & agricolis censitis licet vocentur lege nostra Hispana vasalli nullum hujusmodi est obsequium & servitium, sed pensio duntaxat, solvenda singulis annis.

Qua arrepta ansa & occasione non desunt qui juven-25
ra hæc feudalìa referant ad colonos quosdam, quos antiqui sæpe armatos secum in bellum ducebant, eorumque opera & auxilio utebantur, quibus Domitius usus est, Cæsar *de bello civili. 1. c. 8.* profectum, inquit, Domitium, ad occupandam Masiliam navibus actuariis septem, quæ ex Sicilia, & Sardinia privatis coactis servis, liberisque colonis suis compleverat, & rursus. *c. 22.* certas sibi deposcit naves Domitius, atque has colonis pastoribus, quos secum adduxerat, complet, item Sallustius in Catilinario, ipse cum libertis & colonis propter Aquilam adstitit, sed neque hæc ad jus referenda videntur, sed ad factum scilicet, qua ita res postulat, ut colonos, servos, libertos, denique familiam sæpe quis armat, ut sese suosque tueatur, nulla tamen erat lex agri concessi, quæ ipsos in bellum cogeret, sed gratia, amicitia, & necessitudo, quia Ducem suum prosequerentur.

Aliam ingressus est viam Franciscus Hothomanus, 26
in feudis, qui feudum Longobardica lingua nihil aliud esse quam beneficium ait, esseque familiarissimum Germanis asserit, ut quæcunque jura, commoda,
bene-

beneficia liberalitate alicujus tribuuntur, ea generali vocabulo feuda Germani vocent, ut sicubi apud præclaros authores beneficii mentio sit, rectè à Germanis feudi nomine significetur, & passim jura feudistica beneficii nomine feudum intelligunt, quod tertio quoque verbo reperies in legibus quæ de feudis scriptæ sunt *de lege Conradi*. §. 1. 2. 3. 4. & 5. & alibi sæpe de vasallo, qui contra constitutionem Lotharii. §. 1. & alibi, sæpissimè hæc duo nomina, feudum & beneficium, pro eodem accipiuntur. Longobardicâ namque linguâ feudum beneficium est: sive enim honos, aut dignitas, sive prædia urbana vel rustica, sive urbs, sive Ducatus, Marchiæ, Comitatus, vel Regna, denique sive Imperium conferatur, Longobardi, & hos secuti Germani, hæc omnia beneficia vocabant, & feuda, ad quod adducit Franciscus Hothomannus exemplum, ex Otthone Frisingensi Episcopo. Joanne Abb. Urspergenfi, Joanne Abb. Tritemio, Nauclero, & post hos ex Radevico in *li. 1. c. 9.* quod exemplum in eo totum versatur, quod beneficium feudum sit, accepta propriè nominis significatione; Adrianus Papa Imperatorem Federicum Æno-barbum Romæ coronavit, eidemque Roma profecto
 28 ita scripsit: Debes enim ante oculos mentis reducere, quàm gratanter alio anno mater tua Romana Ecclesia te suscepit, nec tamen pœnitet nos desideria tua tuæ voluntatis in omnibus implevisse, sed si majora beneficia excellentia tua de manu nostra suscepisset, non immeritò gauderemus: hæc Adrianus. Imperator verò quia sum. Pontif. usus est verbo illo, Beneficia, quasi Papa tacitè innuisset Imperium feudum esse Ecclesiæ; indignatus liberius quàm Imperatorem Romanum decebat, Germanico tamen more rescripsit, quas rescriptorias literas reperies apud eundem Radevicum *c. 10.* & refert idem Hothomannus. *ubi supra*, quas quidem Summus Pontifex, uti pius, & innocentem virum decebat, veræque man-
 fueru-

fuetudinis institutorem singulari animi moderatione accepit, & ad Cæsarem ita rescripsit: idem Radivicus. c. 22. Occasione siquidem cuiusdam verbi, quod est beneficium, tuus animus, sicut dicitur, est commotus, quod utique nedum tanti viri, sed nec cuiuslibet minoris animi meritò commovisset, licet enim hoc nomen, quod est beneficium, apud quosdam in alia significatione, quam ex impositione habeat, assumatur, tum tamen in ea significatione accipiendum fuerat, quam nos ipsi posuimus, & quam ex institutione sua noscitur retinere; hoc enim nomen ex bono & facto est dictum, & dicitur beneficium apud nos non feudum sed bonum factum, in qua significatione in universo sacrae scripturae corpore invenitur, ubi ex beneficio Dei non tanquam ex feudo, sed tanquam ex benedictione & bono facto ipsius gubernari dicimur, & nutriri, & tua quidem magnificentia liquido recognoscit, quòd nos ita benè & honorifice imperialis dignitatis insigne tuo capiti imposuimus, ut bonum factum valeat ab omnibus judicari. haec Summus Pontifex: feudorum ergo nomine beneficia omnia, quantumvis magna, velut imperia, regna, magistratus, & aliae dignitates appellantur, itaque feudorum appellatione militaria beneficia intelligimus §. 1. *de prohibita feudi alienatione per Lotharium*, ibi: per multas enim interpellationes ad nos factas comperimus milites sua beneficia passim distrahere, ac ita omnibus exhaustis suorum seniorum servitia subterfugere: ubi verbum illud, seniorum, interpretandum est, id est patronorum, qui feudo dato vasallum sibi quæsit. Signor enim barbara vox est, Ger-29manica primùm quâ dans significatur, deinde ad Italos, Gallos, & Hispanos translata, & usu accepta, non vero ab ætate, hoc est à senio deducta, quasi seniores dominos appellemus, longè enim petita isthæc acceptio est, præsertim cum videamus minorem viginti quinque annis feudalem patronum esse posse,

F f

dato

dato & concesso feudo, viris senioribus, qui merito patronum suum licet ætate minorem vocabunt seniore, & signor, aut ut nos dicimus *seignor*. §. 1. *per quos fiat investitura*, & per quos recipiatur; investitura autem, inquit lex, aut fit de veteri beneficio, aut de novo; quæ de veteri fit, etiam à minore potest fieri, & paulo inferius. §. 2. personam autem accipientis non distinguimus. Non igitur ab ætate assumpta videri potest, sed à verbo Germanico, quod ab ipsis ad nos usque dimanavit: namque ubique qui dominus appellatur, is signior à Germanis dictus reperitur, extat lex Caroli Magni inter ipsius leges. *cap. 5. art. 3.* ut nullus comparet cavallum, bovem & jumentum, vel alia, nisi illum hominem cognoscat qui eum vendidit, aut de quo pago est, vel ubi manet, aut quis est ejus senior, plura adducit ad hoc Franciscus Hothomanus *ubi supra*, recepto igitur nomine à Germanis, scilicet feudum, quo beneficium significant, existimat ille feudum, moresque & consuetudines feudisticas, derivari posse, à beneficiis, quæ in alios conferuntur, præsertim ubi ex necessitate beneficii obsequium videretur injunctum & servitium, cumque hoc antiquissimum fuerit, etiam Romanis observatum, non ineptè à Romanis consuetudines illas dimanasse arbitrandum est. Sallustius namque Jugurtino bello scribit Masinissam, Micipsæ patrem victis Carthagenensibus in amicitiam populo Romano receptum. Eique populum Romanum, quascunque urbes & agros cœperat, dono dedisse, qua de causa Micipsam ipsius filium Numantino bello, equitum & peditum auxilium Romanis misisse, & Adherbal Micipsæ filius ad Senatum sic locutus est: Micipsa pater meus moriens mihi præcepit, uti regni Numidiæ tantummodo procurationem existimarem meam, cæterum jus & imperium ejus penes vos esse; itaque censet ab hoc largitionis genere, quod tamen ad bellum habebat obsequium injunctum, dimanasse feudisticum jus, quod
priscis

priscis beneficium fuit, Longobardi autem vocarunt suo nomine feudum, id est militare beneficium, suamque conjecturam ille coadjuvat, ex eo quod verbum hoc feudum, deductum videatur à verbo Germanico, Fed, quo bellum significatur, vel publicum, vel privatum, & feida pro capitalibus inimicitias, & defeidare, pro eo quod nobis est capitales inimicitias denuntiare, & difeidatus est is, contra quem inimicitia est denuntiata, Longobardica lingua in Lombarda, *li. 1. tit. 9. l. si quis hominem, ibi*, quia filia quæ foemineo sexu esse noscuntur, non possunt feidam levare & in legibus Franciæ *li. 4. tit. 49.* ubicumque aut culpa contigerit unde feida contingere potest; & in legibus Longobardicis. *tit. 17. § tit. 30.* verbum feida inimicitia est. Ex quibus censet vir doctus, & eruditus verbum hoc Germanicum, ab ipsis Germanis inventum, beneficia significare, non qualiacumque, sed militaria, & quæ obsequium ad bellum suscipiendum, injectum habeant, nec enim vasalli solum ad publica bella solemniter indicta tenentur, sed & ad privatas contentiones. *§. fin. hic. finitur lex. Deinde consuetudines regni incipiunt*, contra omnes, inquit, debet vasallus dominum adiuvere, & contra fratrem & filium, & patrem, nisi contra alium dominum antiquiorem, hic enim cæteris est præferendus. Hæc Hothomani sententia est, qui quod attinet ad nomen feudum, habet feudisticam legem contra *sc. §. fina. per quos fiat investitura & per quos recipiatur*, ubi feudum à fide dictum Obertus censet, nulla autem investitura, inquit, debet ei fieri qui fidelitatem facere recusat, cum à fidelitate feudum dicatur vel à fide, nisi eo pacto acquisitum sit ei feudum, ut sine juramento fidelitatis habeatur, hæc Obertus, quem licet hoc nomine reprehendat ipse Othomanus, ab eo tamen non est decedendum, quamvis enim in his quæ pertinent ad nomen

etymon, parum aut nihil faciat apud cordatos &
 31 eruditos viros legis authoritas, est nobis inter alias
lex 28. titul. 9. part. 6. quæ præter merum veterum
 figmentum, quos illa secuta est, nihil aliud continet,
 de legatis tertio (inquit) *En Latin tanto quiere dezir
 en Romance como una razon que es escripta en el dere-
 cho, quæ muestra porque palabras pueden ser dexadas
 las mandas.* Cum multitudo legum effecerit, ut in
 partes distribuarentur, scilicet tres, non vero perso-
 na, verbum, vel res. Promiscuè enim in tribus tomis
 Legatorum, de personis rebusque agitur, ac de signi-
 ficatione quoque verborum disceptatur. In his verò
 Feudorum libris ubi de verbo Longobardo à Longo-
 bardis agitur, non potest non esse maxima ipsis au-
 thoritas, sicuti & in nostris legibus Hispaniæ, sicubi
 de significatione, & usu veteri verbi Hispani agitur,
 non vero exteri & peregrini sacrosancta authoritas
 est, à qua decedere impium satis fit.

Hæc de origine feudorum scripta sunt, unde dima-
 narint feudisticæ consuetudines, quæ singula appli-
 cari feudo universè cum non possint, applicata vero
 singula singulis generibus feudorum magis propria
 videri poterunt, ipsa namque consuetudo varia est,
 & plura genera feudorum admisit, cum quibus non
 inepte aliquæ quoque Romanorum veteres consue-
 tudines conferri poterunt, cum enim feudum sit be-
 neficium ex largitate datum, proprietate domino re-
 servata, usufructu translato in accipientem, & ejus
 32 hæredes utriusque generis & sexus, si de his mentio
 in concessione facta sit, ut tamen ipsi serviant, text.
*in c. primo §. beneficium. In quibus causis feudum
 amittatur. lib. 2. titul. 23. ad finem.* & est illa recepta
 Scriptoribus, licet alias definitiones tradant, sed in
 eundem sensum incidunt, ut scilicet gratuita donatio
 feudum sit, retenta proprietate, sub fidelitate & ex-
 hibitione servitii. Molineus *in consuetudinibus Pa-
 risiensibus. tit. 1. in principio. num. 52.* cumque hæc
 gra-

gratuita largitas, & donatio, vel concessio fieri consueverit pluribus modis, neque unus semper modus observatus sit, non una lex, non una eademque constitutio, in concessione feudi, fieri poterit, ut diversæ consuetudines diversis quoque Romanorum moribus rectè applicentur, est namque feudum aliud regale, vel, ut alio nomine dicitur, feudum dignitatis, in quo concedatur regnum, vel dignitas, Ducatus, Comitatus, à Rege, vel Imperatore, vel republica, quæ Regis vel Imperatoris instar sit, huic rectè applicatur Masinissæ regnum acceptum à Romanis, de quo superius, quod Micipsa fatebatur à parente sibi relictum, ita tamen ut Romanorum esse existimaret, procurationem existimans sibi solum commendatam. Ligium feudum est, in quo vasallus principaliter po-³³ testati domini personam suam subjiciat, & cum persona sua omnia bona sua, & jurat fidelitatem, nulla alterius fidelitate reservata, unde non potest quisquam esse duorum homo ligius. *gloss. in Clement. pastoralis. de sententia & re judicata, verbo, Homoque ligius.* Ligius enim est qui fidelitatem jurat uni, contra omnes de mundo, nemine excepto. At vero in³⁴ reliquis liberum erat ad antiquiorem dominum accedere, *hic finitur lex. & consuetudines regni incipiunt. §. final. libro. 2. titulo. 28.* contra omnes debet vasallus dominum adjuvare, & contra fratrem & filium, & patrem, nisi contra alium dominum antiquiorem, hic enim cæteris est præferendus. Præterea in §. *primo. de nova forma fidelitatis. libro secundo. titulo septimo.* est nova forma jurisjurandi de novo inventa, in hæc verba: Ego Titius juro super hæc sancta Dei Evangelia, quod ab hac hora in antea, usque ad ultimum diem vitæ meæ, ero fidelis tibi Caio domino meo, contra omnem hominem, excepto Imperatore, ecce quod ibi Imperator excipitur, & quamvis in §. *final. de prohibita feudi alienatione per Federicum libro 2. titul. 55.* constitutum sit, ut in omni Sa-

F f 3
cra-

- cramento fidelitatis Imperator semper excipiat, unde videri poterat semper, exceptus Imperator. Ac subinde videri poterat nullum esse ligium feudum, quia nulla concessio in feudum constitui potest, quin videatur Imperator semper exceptus; quod ad nos attinet, si quis à Rege Gallorum, vel Hispano, qui Imperio non subsunt, feudum accipiunt, cum fidelitate præstita contra omnes de mundo, vel ab ipso Imperatore, regale id feudum erit, ipsæque homo ligius, quia nemini accedere potest, nemineque excepto contra omnes stare debet, & licet Franciscus Hothomanus in disputatione de feudo, capitulo quarto, isthuc conetur destruere, fundamenta ejus non evertunt rationem distinctionis receptissimæ, cum etiam si apud Gallos, & Germanos, homo ligius, sit idem quod vasus, vel vasallus, & subjectus, tamen feudistæ reperta forma fidelitatis, in qua nemo excipiebatur, ligium illum vocarunt, ajuntque necesse esse, ut in investitura ita nominetur.
- 35 Aliud est feudum francum, in quo investitus ad ea sola servitia tenetur, quæ expressa sunt in investitura, ad alia verò minime, atque hæc tria feudorum genera, scilicet regale, ligium, & francum, quæ communis & recepta divisio constituit, vocant alij summum, medium, infimum, ut summum & primarium
- 36 feudum regale sit, quod à Rege, vel Imperatore datum est, ut Ducatus, Comitatus, vel Marchia. Est autem Marchia provincia in limite posita, quæ traditur semel expugnata alicui custodienda, dicta Marchia, à verbo March, Germanico, quod limitem significat, & Marchio est ille cui hæc provincia commissa est, limitanea & finalis, de quo tamen videndus est Franciscus Hothomanus in suo *Dictionary*, verbo *Marchionis*, ubi insignem locum adducit Alberti Krantij in *Wandalia. lib. 3. cap. 16.* licet alii existiment dictam Marchiam, & Marchionem, & Marischalcum, à voce Gallica March, quæ equum

equum significant, ut Marchio fit, qui & præfectus equorum, vel equitum magister, & inde dictum quoque Marischalcum, idem Hothomanus *ubi supra*, licet text. autem Marchia à Mari deducit, quis dicatur Dux, Marchio, Comes, Capiraneus, vel Valvasor, *lib. 2. titu. 15. in principio.* qui à principe, inquit, est de Ducatu aliquo investitus, Dux solito more vocatur, qui verò de Marchia, Marchio dicitur, dicitur autem Marchia, quia Marcha ut plurimum juxta Mare fit posita, qui verò de aliquo Comitatu Comes appellatur, qui vero de plebe, vel plebis parte, appellatur Capiraneus, qui propriè valvasores majores olim appellabantur, licet autem text. dicat Marchiam, dictam à Mari. Verius tamen est nomine Marchiæ intelligendum esse provinciam ad limites Imperii, cujus custos Marchio dicitur, legitur titulus inter leges Francorum. libro 4. de vasis dominicis ad Marchiam custodiendam constitutis. Summum igitur, & supremum feudorum genus est, scilicet regale, quod ex largitate principis proficiscitur, & dicitur etiam feudum dignitatis, & qui hoc genus feudi accipiunt, valvasores appellantur, item vassi seu vasalli, vel valvasini, vel beneficiati, vel infeudati, vel fideles, vel feudatarii, quæ nomina generalia sunt, ut beneficiarium significant, rex enim Francorum *lib. legum 4. capit. 88.* feudatarios suos, Episcoporum & Abbatum, Comitum & reliquorum, nomine generali vassos vocat, & *libro 5. cap. 1.* Ordinavit (inquit) de Carolo Magno per totam Aquitaniam Comites Abbatésque, necnon alios plurimos, quos vassos vulgo vocant ex gente Francorum, eisque commisit curam regni, prout utile judicavit, finium tutamen, vasalli quoque dicuntur, diminuto nomine à vasis, dicti vasalli, dicuntur & valvasores, & valvasini, quod vero Franciscus Hothomanus existimat *in disputationibus de feudis, lib. 1. ca. 3.* à vasis, dictos Basas Turcarum, sine authori-

tate est, simile etiam erat apud Conanum ubi supra.
 38 Turcæ namque nomine patrio magnos Duces Bassas
 appellant, nec verosimile est ad has nominum ac-
 ceptiones respexisse, & licet omnes beneficiarij pro-
 prie & feudatarij, vasi, vasalli, valuasores, & valua-
 fini appellentur, propria observata vocum significa-
 tione, illud obtinet respectu Principis, & quantum
 pertinet ad regale feudum, summum scilicet & su-
 premum, in quo genere sunt sæpe Reges, Comites,
 Duces, Marchiones, Capitanei, nam quod attinet ad
 medios, hoc est ad ligium feudum, quod conceditur
 sæpe ab istis Ducibus, Comitibus, Capitaneis, &
 Marchionibus, beneficiarij hi & infeudati proprie
 dicuntur valuasores minores, §. *qui vero à Principe.*
Quis dicatur Dux. Marchio. li. 2. tit. 10. qui vero à
 39 Principe vel aliqua potestate de plebe aliqua vel ple-
 bis parte per feudum est investitus, is Capitaneus ap-
 pellatur, qui proprie valuasores maiores olim appel-
 labantur, qui verò à Capitaneis antiquitus benefi-
 cium tenent, valuasores sunt, qui autem à valuasori-
 bus feudum quod à Capitaneis habebatur, similiter
 acceperint, valuasini, id est minores valuasores ap-
 pellantur, qui valuasini ultimum & infimum genus
 feudi constituunt, scilicet Francum, in quo præter
 servitium investiturâ expressum nihil aliud contine-
 tur, & hæc pertinent ad tria illa genera feudorum,
 regale, quod summum est, ligium medium, francum
 infimum, in quo licet omnes feudatarios & benefi-
 ciarios, vatos, vassallos, valuasores, & valuasinos ap-
 pellamus, usu tamen feudistico regales vocamus va-
 sos & vassallos, medios vel ligios vocamus valuafo-
 res, infimos autem vocamus valuasinos, qui francum
 feudum adepti sunt, hæc est trimembris illa divisio
 feudorum, quæ passim à Scriptoribus traditur, usu
 forenfi recepta.

40 Vides igitur ex superioribus non inepte, sed ele-
 ganter applicari posse feudi genus illud supremum &
 maxi-

maximum, quod nos regale vocamus, beneficiis à Romanis acceptis, quale illud Masinissæ est apud Sallustium. Tum illud quod de Marchione dicimus, non absimile est his quæ ex Lælio Taurelio adduximus, hoc enim beneficii genus tale erat, ut beneficiarii his à quibus beneficium accepissent, domi forisque adessent armati, togæ militiæque subituri obsequium, utque arces & castra in finibus imperij sibi donata, defendentes, seipsos tuerentur, & imperij fines dilatarent, pertinentque hæc omnia ad feudum regale, quod qui acceperint propriè vocantur vasi, aut vassalli, reliqui qui ab his feuda accipiunt, valuasores, vel valuasini, si à minimis accipiant beneficium, in Hispania enim non agnoscimus aliud genus feudi, quam largitates & beneficia principum collata nobilibus, propter quæ nobiles, qui urbes, castra, & oppida accipiunt, eadem custodire teneantur, & Regem suum sequi armati, quocumque bellum indixerit, ibi ipsi cum armatis adsunt, vulgò, Con lancas. Et hac ratione isti nobiles solum beneficiarii, vassalli vocantur Regis Hispaniæ, non verò reliqui, solum enim vasus vel vassallus Regis vocatur, qui ab eo habet castra, vel oppida, vel urbes. *l. 1. tit. 25. part. 4. § l. 2. eod. tit. § part. quod tenet Molina. lib. 1. de Primogeniis Hispanorum cap. 13. nu. 48.* cum autem verum sit, eos qui accipiunt à Regibus Hispaniæ hæc beneficia, scilicet, Duces, Marchiones, Comites, & Capitaneos, dici vassallos, eos tamen duntaxat dici proprie hoc nomine, nostro jure non probo, vel ex ipsis legibus quæ allegat idem Molina. *d. l. 1. tit. 25. part. 4. E vassallos son aquellos que reciben honra, e bien fecho de los sennores, assi como cavalleria o tierra, o dineros, por servicio senنالado, que les ayan de facer.* Et dict. *l. 2. eod. tit. § part. § l. 4. eodem. clariùs: Vassallo se puede fazer un home de otro, segun la antigua costumbre de Espanna en esta manera, otorgandose por vasallo de aquel que lo recibe, e besandole la mano por reconocimiento de senno-*

- 42rio. Et ibi rursum, *Tornase home de otro*. Nobiles enim Hispani cum à Regibus acceperint urbes, & redditus propter servitia facta & facienda, feudatarii sunt intelligendi, Andreas *in ca. 1. in fin. in additione*, ex quibus causis feudum amittatur, quod ad ligium feudum non inepte refertur, de quo Clarus *in l. 4. eodem* ubi quod duorum simul vasallus dominorum esse nequit, & quemadmodum deceder ab uno, & ad alterum accedet, quæ ad ligium feudum referenda sunt, & non nihil pertinent, ad Clientelam Romanam, de qua Budæus & Zazius *ubi supra*, nemo enim duos patronos habere poterat, nec unquam habuit. Tertium autem genus feudi infimum, scilicet, francum, ad vasallos solariegos Hispaniæ rectè applicatur, qui ad ea solum tenentur, quæ in investitura expressa sunt, nec quicquam aliud, de quibus supra egimus. *cap. 9. numer. 52.* & cum agricolis censitis rectè comparantur, itaque licet noviores in eo laborarint, ut consuetudines feudisticas universæ referrent ad mores Romanos, universè id fieri nequit, singula autem genera rectè applicari possunt.
- 44 Præterea Micipsa non otiosè ajebat, patrem suum Masinissam sibi prædixisse, regnum suum populi Romani esse, procurationem suam esse, & ad se pertinere: ut vetus possemus intelligere feudi genus, namque feudum aliud vetus est, aliud novum, illud vel ab antecessore præsentis domini constitutum, vel antecessori vasalli concessum, antiquum enim feudum successionem respicit sive proximam, sive remotam, ideóque paternum feudum & avitum, & hæreditarium continet, cum antecessorem habeat, qui dederit vel acceperit. §. 1. *per quos fiat investitura, & per quos recipiatur. lib. 2. titul. 3.* Investitura (inquit) aut fit de veteri beneficio aut de novo, quæ de veteri, etiam à minore potest fieri. Aliud est novum quod & ab eo domino, & ei vasallo, de quibus agitur, constitutum est. *dict. §. 1. & si duo fratres.*

tres. de feudo Marchiæ, vel Ducatus. libr. 1. titul. 14. si duo fratres simul investiti fuerint de beneficio novo, & non de paterno, si unus eorum sine descendibus masculini sexus mortuus fuerit, dominus succedit non frater, maxima autem utilitas hujus distinctionis est, quantum ad alienationem feudi, vel commissum, etiam in præjudicium filiorum, & potest ipsum prælegare pater, qui noviter accepit, de quo Julius Clarus *quæst. 41. & quæst. 40. verbo feudum.* Unde si quis habeat feudum antiquum, si ipsum renovat, quod pertinet ad se & dominum, feudum novum est, at vero quoad filios & agnatos, vetus est, ne ipsis fiat præjudicium ex novatione, feudi innovati sine ipsorum consensu, quod est elegans ad renovationes emphyteuticas, quas passim unus ex cohæredibus emphyteutæ facit, ut fratres privet commoditate & fructu emphyteusis, quia tale feudum ac subinde emphyteusis nova est respectu domini & noviter accipientis, respectu vero fratrum & agnatorum est antiquum, nec quicquam ipsis præjudicat innovatio. Bald. quem refert Julius Clarus *q. 8. verbo feudum, in ca. 1. num. 20.* An agnati vel filius, quæ est sententia communiter recepta, Jacobinus *in feudo. verbo itaque ipsi investiti. num. 14. vers. sed ponamus,* est igitur Micipsi recordatio parentis illa non otiosa sed oportuna, ut beneficium illud acceptum à populo Romano vetus & antiquum, paternumque significaret, quod firmitus esse solet & fortius, magisque stabile, & permanens, quanto antiquius, & magis diuturnum, cum enim multa in concessione deesse possint & soleant frequenter, diuturnitas temporis sui ipsius beneficio omnia ea supplere solet & potest.

Præterea reperiuntur etiam feuda non militaria,⁴⁵ quæ qui accipiunt, censitis Romanorum similes videri possunt, cum pensionem persolvat, pro re recepta, ad militiam autem & bellum nec ex forma investitu-

ræ tenentur, distinguunt enim tertio feudistæ, inter
 feudum rectum, & non rectum; rectum voco pro-
 prium, & est quod propriis feudi regulis continetur
 & legibus, & veram & rectam propriamque feu-
 di rationem & naturam conditionemque retinet.
 Veluti, ut militare beneficium sit, ut perpetuo jure
 teneatur, utque ad hæredes transeat, neque auferri
 queat, nisi ob feloniam §. *præterea. quid sit investitura.*
lib. 2. tit. 2. & in §. item dicit vasallus, de controversia
inter Episcopum & vasallum, lib. 2. tit. 20. ibi item
 dicit vasallus quod prius de suo recto feudo debet,
 aliud est non rectum, & improprium, quod degene-
 rat à recta ratione feudi, veluti quod militare non sit,
 cujus causa fidelitatis sacramentum nullum interve-
 46 nit, veluti quod certo & definito tempore finia-
 tur, qualia sunt feuda Gualtaldi, & Guardix, Ca-
 meræ, Cavenæ, & Soldatæ. §. 1. *de feudo Guardia,*
& Castaldia, Guardia autem est custodia, vetus vox
 Germanica, unde feudum Guardix eum qui prædio
 custos imponitur: hinc aliud est tenere pro feudo, &
 tenere pro Guardia. d. §. 1. *de feudo Guardia*, & ibi-
 dem Castaldia, five Gualtaldia, est cura, & Gualtal-
 dus præfectus five custos curtis, & dicitur actor, in
 legib. Lombard. *lib. 2. tit. 17.* Si Gualtaldus aut qui-
 libet actor Regis post susceptas & commissas ibi ad
 gubernandum curtes, aut casas Regis aliquid per do-
 nationem acquisierit. Hæc autem duo genera feudo-
 rum Guardix & Gualtaldix improprie feudum dice-
 bantur, quoniam ad custodiam dabantur & curam
 non perpetuo. Idem est dicendum de feudo cameræ
 five cavenæ, sunt enim feuda non recta, id est, non ob-
 servata recta ratione feudi: camera enim Longo-
 bardorum linguâ conclave est, in quo pecunia serva-
 tur, & ita vocatur Hispanis, sæpe enim applicatur
 pecunia cameræ Regis, unum feudum de camera,
 pro stipendio quod vasallo datur à domino, & cave-
 na est cella, unde feudum de cayena, est annua ero-
 gatio

gatio vini, frumenti, alteriusve annonæ quæ militi tribuitur, itaque feudum de cavena, est feudum de cella vinaria vel frumentaria §. *sciendum de feudi cognitione*, lib. 2. tit. 1. ubi, inquit Obertus, sciendum est feudum sive beneficium non nisi in rebus soli aut solo cohærentibus, aut in his quæ inter immobilia connumerantur, (veluti cum de camera aut de cavena feudum datur,) posse consistere. §. *si vero vassallus, quid sit investitura* lib. 2. tit. 1. Improprium etiam est feudum soldatæ, quæ est præstatio vel solutio pro servitio. §. *fin. qui dicatur Dux, Marchio*, lib. 2. tit. 10. hoc vero feudi genus improprium, & non rectum non immerito referri poterit ad Romanorum veteres militias, de quibus diximus supra latè cap. 4. num. 16. Militia enim ut ibi diximus erogatio erat, ex largitate Principis profecta, pecuniaria, vel frumentaria, quæ principio militibus bello claris præstari cœpit, postea vero etiam togatis, unde feudum de Guardia, Gualstaldia, cameræ, cavenæ, & soldatæ proficisci non ineptè existimabimus. Hoc enim efficimus post ingenia illustria, ut singula feudorum genera singulis quoque Romanorum moribus relata ab ipsis profecta videri possint, omnia autem simul juncta ad unum eundemque morem referri non possunt, ut Molinei & reliquorum sententia, qui à Romanis profecta negant isthæc jura dubia, vel ipsarum gestarum rerum serie videri possit.

Plura alia de feudo traduntur, sed hæc pertinent ad originem feudorum, quæ plerique obstinate ignota Romanis esse asseverant, quod docti quidem fatentur, si leges scriptas de ipsis, feudi que constituen- di rationem, regulas, legesque respicias, cæterum si mores & consuetudines legibus ipsis comprobatas animadvertas, non dubium est, quin originem acceperint à Romanorum Clientelis, militiis, beneficiis, & provinciis, adeo ut in his feudis eluceant non obscura veteris consuetudinis vestigia. Et sunt hæc ad-
den-

denda ad ea quæ tradit Alvarus Vazq. doctissimus, q. 39. juris emphyteutici, ubi & in præcedenti, & aliis sequentibus latissimè de feudo, quatenus potest ad emphyteusim referri, & eleganter agit. Nos tamen nostrum institutum secuti, observata ratione quam tradidimus de usufructuario, inquirimus quæ expendat vasallus, quas expensas, quasque meliorationes de suo teneatur facere, quasque recuperet à domino, quasque amittat, quæ sit necessitas expendendi, hic enim nobis cyclus est, extra quem videri possumus extra choream saltare, etiam si animadvertamus nullam esse posse tam constantem orationem, quæ non excessus quoque admittat suos, itaque principio constituendum est licere quidem argumentari de usufructuario, ad vasallum, emphyteusim, & alios his similes, quibus fructuum percipiendorum jus est plenum & absolutum, quales sunt, Episcopi, Beneficiati, & majoratum possessores, quia quantum atinet ad fructus, & ea omnia, quæ fructuum perceptores sequuntur, fructuariis similes sunt, etiam si in aliis dissimiles videri possint, & in hoc constituitur argumentum inter hos ubi inter eos eadem ratio inveniatur, licet enim majoratus possessor dominus sit, licet emphyteuta, & vasallus jus fortius quàm in fructuario sit, habeant, licet Episcopis & Beneficiatis aliquanto debilius, tamen cum omnes jure proprio fructus percipiunt, quantum ratio ipsa fructuum percipiendorum patitur, quantumque natura & qualitas eorum omnium, quæ fructus consequuntur, fert, optima est collectio ab usufructuario, ad feudatarium, emphyteutam, possessorem majoratus, Episcopum & Beneficiatum, quia una eademque ratio est in his, contrarium autem argumentum non constat, quia ratio feudatarii emphyteutæ est, quod argumentum passim agnoscunt viri doctissimi, quia quando unum adæquatur alteri, tunc rei, ad quam fit adæquatio, nihil adjicitur, sed tribuitur

tur ipsi adæquato quicquid est juris in re ad quam fit adæquatio, *l. illud. ff. de donationi. caus. mort. l. 1. §. 1. ff. si quid in fraudem patroni*, quando autem duo mutuo adæquantur, tunc hinc inde vires utriusque adæquantur. *l. 2. C. communia de leg. Auth. in successione. C. de suis & legitimis hered. Bar. in l. 1. ff. de leg. 1. & Jas. ibid. num. 37.* cum autem æquiparemus usumfructuarium vasallo, jus fructuarii, quod comparatur, tribuimus vasallo, non vero contra vasallum dicimus in omnibus fructuario similem. Ex qua ratione ita colligebat Molina, *lib. 1. de Hispanis primog. cap. 7. num. 8.* Pinell. latissimè in *l. 1. C. de bonis mat. part. 2. num. 72. versiculo setundo ampliatur*, quod sæpe repetit. Ubi etiam in octava ampliatione, extendit ad conductorem ad longum tempus, de quo nobis inferius agendum est, quia ratio quæ versatur in fructuario propter fructus, & quæ fructus sequuntur, reperitur etiam in conductore: ita quoque argumentatur Alvarus Vazquez in *quest. 16. num. 1.* statim post principium, de alluvione, & idem argumentum non receperat, propter diversam rationem in *quest. 15. num. 10.* & rursus admittit idem argumentum. *quest. 17.* ubi de tributis agit, quæ & quanta quis solvat, recipit illud argumentationis genus Franciscus Hothomanus *cap. 34. ubi supra*, & recipiunt feudistæ reliqui.

Ex primo quidem, sicuti receptum est usufructua-48
rio, ut rem, cujus fructibus fruitur, conservet & tueatur, ne deterior fiat. *l. eum ad quem. 7. C. de usufruct. l. usufructu. §. 1. eodem* ædes enim factas tectas habere debet prædia culta, fundos, reliquaque in eo saltem statu, in quo erant, cum fruendi jus concessum est, quod proximo capite diximus, id quoque recipiendum est in vasallo. text. in *§. publici latrones. versic. quicumque advocatiam suam de pace tenenda, & ejus violatoribus. lib. 2. tit. 27.* allegat ad hoc Franciscus Hothomanus. *§. si. & penultimo. Hic finitur*

*finitur lex. libr. 2. tit. 28. sed nihil facit. tenet Zazius in Epitome feudorum. par. 10. conclusione 2. quod ex hac causa possint privari feudo. Afflictis decisione Neapolitana. 265. vers. 11. Molineus in consuetud. Parisiensi. tit. 1. §. 30. nu. 166. & in hoc argumentatur ab emphyteusi ad feud. arg. auth. qui rem. C. de sacrosan. Ecclesiis, nec existimat Molineus distinguendum esse inter feudum perpetuum & temporale, ut scilicet in hoc admittatur privatio ob deteriorationem, in illo vero non admittatur, ex eo scilicet quod feudum perpetuum sit in nostro patrimonio, & liceat nobis saltem impune abuti rebus nostris, quarum sumus integri moderatores & arbitri, concludit tamen Molineus non licere vasallo deteriorare vel destruere, in magnum & perpetuum detrimentum domini, & devastationem feudi, quid enim si vasallus turre, castella, moenia urbium evertat, curtem destruat, universum fundum in sylvam abire patiatur, profecto non possunt non videri dolo hæc effecta, quæ ne populator quidem, aut patriæ hostis efficeret. Talisque deterioratio procul dubio dominum ad iudicium admittet, iudexque, prudens ex ea causa, quæ talis tantæque sit, feudum domino adjudicabit, in quo tamen est *tex. in d. §. quicumque*, interpellatio domini necessaria est, ut vasallus reparet, non respicientem autem & obstinate deteriorantem merito a feudo jura
50 excludent, & quamvis Julius Clarus, q. 56. verbo *feudum*, existimet decedere se ab opinione Molinei, revera idem tenet quod Molineus, uterque enim admittit privationem feudi, ob deteriorationem magnam, quæ sit melioris, vel majoris partis fundi, & feudi; Molineus enim eam deteriorationem admittit
51 ad privationem, quæ talis & tanta sit, ut more populatoris facta esse videatur, in quo tamen, quod attinet ad deteriorationem, prudens expectatur iudicis arbitrium, qui de ea re cognoscer. Plurimum enim illud valet, & admissum quoque est in feuda lib. contro-*

troverfiis. §. *ad hoc. de pace tenenda* & *ejus violatorib.*
lib. 2. tit. 17. ibi, Bonus tamen judex varie ex per-
 sonis causisque definiet. Alvarus Vazquez *q. 38. num. 52*
22. juris emphyteutici indistinctè tenet, propter de-
 teriorationem privari posse vasallum, & refutat Ju-
 lium Clarum, sed revera Julius Clarus & Molin. idem
 tenent, ut dicimus, & pro ista sententia est nobis
 expressa. *l. 1. tit. 18. par. 2. ibi. Ca aquellos que los*
han por heredamiento, deven los tener labrados e basti-
cidos de omes, e de armas, e de todas las otras cosas
que les fuesen menester, de guissa que por culpa dellos
no se pierdan, nin venga dellos danno, nin mal al Rey,
nin al reyno. Et loquitur lex de castris, urbibus, &
 oppidis datis jure perpetuo nobilibus Hispaniæ, quam
 concessionem diximus non ab similem feudo regali,
 quæ fit Marchioni, Duci, aut Comiti, aut Capitaneo,
ibi, La una de aquellos aquien el Rey da los castillos por
heredamiento. Et subdit lex propter deterioratio-
 nem, vel aleinationem privari posse, *ibi: Porende*
el que perdiesse el castillo, o lo enagenasse, a sabiendas
aquien fiziesse danno, o guerra al Reyno, o al Rey del,
faria traycion conosciada, porque deve perder todo el he-
redamiento que oviere, e ser he chago dela tierra para
siempre jamas, e el castillo deve tornar al señorio del
rey como de primero. Et Greg. Lopez *ibi, verbo, De-*
ven las tener labradas. Tenet teneri dominos ad re-
 parationem mœnium, & castrorum, suis sumptibus,
 & quod possunt ad illud cogi. Ex quibus omnibus ⁵³
 elegans est æquiparatio fructuarii, & vasalli, ut de
 deterioratione omnino teneantur, & sicut ille tenetur
 tueri & defendere causam ususfructus quo fruitur,
 utcumque defendenda sit, five manu, five in judicio,
 quanto per usumfructum sibi liceat, id quoque omni-
 no facere teneatur vasallus, quod si majores expensæ ⁵⁴
 necessariae sunt, tunc requiritur dominus.

Culpam autem vasalli in hoc casu, etiam levissi-
 mam admittimus tum ex his quæ diximus præce-

denti capite, num. 30. quia versatur in hoc casu domini, & vasalli emolumentum, commodum, & utilitas, ne ædes, mœnia, castra corruant, & tum etiam, quia in vasallis exactissimam diligentiam requirimus: *arg. tex. in l. 3. §. sciendum ff. de offi. præfecti.* Vigilum, Greg. Lopez *ubi supra, verbo, Por su culpa perdiere el castillo.* Ubi tenet quod custos caltri qui ob levissimam culpam amisit castrum non puniatur pœna mortis. *arg. tex. in l. 12. tit. 29. part. 7.*

55 Ex eo etiam meritò descendit, ut quia feudum propter deteriorationem & maximum damnum revertatur ad dominum, jurisdictio, quam obtinent domini locorum in feudatam, vel apud nos à Rege concessam, ad dominum revertatur, si domini locorum eadem abutantur, instar deteriorationis quæ in reliquis rebus contingit, & propter abusum & nimium excessum in exercitio ipsius sequitur privatio, in pœnam abusus, quod post Bald. & alios in *d. §. quicumque advocatiam. Innocent. Joan. And. Gemin. & Philippum Francum, in ca. 2. de re judi. in 6.* tenet Molin. *ubi supra. nume. 166.* quod quidem ex facto semel vidimus in hoc prætorio, lata sententia contra Domin. Fernandum de Castro, quia prætextu jurisditionis, accusabatur raptum commisisse, postea morte ipsius res consopita est.

56 Quin immo ex sola negligentia dominorum in administranda justitia partibus & subditis revertitur jurisdictio ad Regem & ad judices Regis ordinarios, cum enim Rex Hispaniæ fundet intentionem in omni jurisditione in Hispania jure communi Hispano. Gregorius Lopez *in l. 2. tit. 1. partita. 2.* Avenda-
57 nius *de exequendis mandatis Regi Hispaniæ c. 1. part. 1. num. 6. vers. idem probatur,* ob idque concurrit cum omnibus dominis sibi subditis, quibus ab ipso concessa est jurisdictio. Palatios Rubios post Baldum, & alios quos ibi refert, *in Rubrica de donatio-*
nib.

nib. inter vir. & uxor. col. 3. num. 7. Avendanius ubi
 sup. num. 31. vers. nam licet. Constat enim Regem
 nostrum in toto suo regno & qualibet ejus parte
 fundatam habere jurisdictionem, cum sit monarcha
 & summus Rex, & solus in regno suo. l. 1. in prin-
 cipio. ibi ei & in eum omne imperium. ff. de consti. Prin-
 ci. l. una. ibi regiminibus reipublicæ ad Imperatores
 translatis. ff. de offi. prætorii præfecti, isthuc autem
 fundamentum est de jure gentium. l. ex hoc jure. ff.
 de justitia & jure. C. in apibus. 7. q. 1. Divus Tho. 58
 22. q. 66. art. 2. Ideoque delirant, qui solum gra-
 dum appellationis domino nostro Regi reservant,
 concurrunt enim cum omnibus, inde est ut si domini
 locorum negligentes sint eorumque judices, in admi-
 nistratione justitiæ, judex regius ordinarius possit de
 ea causa, in qua negligenter sese gesserunt cogno-
 scere. In auth. de quaestore. §. si vero forsan. coll. 6. &
 in c. irrefragabili de offi. ordinarii. Greg. Lopez. in
 d. l. 3. tit. 1. part. 2. verb. per privilegio. Carol. Mo-
 lineus licet obscurius in consuetudinibus Parisiensib.
 tit. 1. §. 2. glo. 2. num. 10. Avendanius ca. 1. in pri-
 ma parte de exequendis mand. reg. num. 31. ad fin.
 Quod in hoc nostro prætorio quotidianum est, sæpe
 enim proponitur querela super homicidio aut alio 59
 crimine contra delinquentes, & judices dominorum,
 in quorum territorio delictum commissum sit, propo-
 niturque judicum negligentia, ut magis causæ cogni-
 tio in senatu retineatur, ex adverso autem proponitur
 causam præventam, nec posse ad Senatum pertinere
 ante diffinitivam, præcipitur autem, ut testes de cri-
 mine recipiantur, & acta judicis adducuntur, ex
 quibus si constet negligentia judicis, retinetur causa,
 & capti à judice, quoque ad carcerem regium addu-
 cuntur, alias remittitur causa legitimè præventionem
 occupata, & in hoc casu rectè competit jurisdictio
 quia ordinaria est, unde in hoc casu debet declina-
 toria proponi à judice domini vel ab ipso domino,

nam pars propter competentem jurisdictionem non auditur declinans, ita tenent Gregor. Lopez, & Molineus *ubi supra*, & fit quotidie.

Hæc enim omnia ex eo descendunt quod scilicet vasallus tenetur reparare & conservare, curtem feudalem & dominicam, nec ipso feudo abutitur, illinc descendit privatio, & in jurisdictionis abusu ipsius recuperatio ad dominum, & in casu negligentiae particularis illa quoque recuperatio, simile est quod tradit glo. in c. 1. §. *item qui domino, in verbo justitiam, quæ fuit prima causa beneficii amit. lib. 2. tit. 24.* Ubi fit illa æquiparatio, quod sicut privatur vasallus si justitiæ abutatur, ipsam non administrando, ita quoque dominus privatur à proprietate propter eandem causam, & sequi. gl. Bald. & Præpositus, & Jacobinus in feudo, *verb. dictique vasalli el primo, num. 24.* licet Julius Clarus huic opinioni non assideat propter æquiparationem vasalli & domini, æquiparatio autem innititur in abusu ab utroque facto, & commisso, & revera illa æquiparatio cognita est jure illo feudorum *cap. 1. qualiter dominus proprietate feudi privetur, lib. 2. tit. 47.* & in vasallo est, text. §. *illud tamen* non lateat, alias item qui domino, quæ fuit causa beneficii amittendi *lib. 2. tit. 24.* Item illud (inquit Obertus) non lateat, quod si quis suo domino justitiam facere noluerit, feudum quod tenebat perdet, sicut in alio libello tibi scripsisse hoc credo, quæ autem & quanta, qualisque injustitia hæc esse debeat, qui, quantus, qualisve excessus, illud judicis arbitrio relinquendum est. §. *sed quia natura. eod. tit. & lib.* Sed quia natura (inquit Obertus) novas deproperat edere formas, potest multis modis contingere, ut aliæ emergant causæ, quibus videatur juste adimi posse feudum, ideoque judex solers & discretus, & æquitati obsecundare, solitus, cuncta subtiliter dispensans provideat, si qua fuerit antiquiorib. causis similis, seu major, ut proinde sciat

utrum

utrum beneficium sit amittendum an nihilominus retinendum.

Illud consequens est, an sicut usufructuarius ratio-62
ne fructuum tenetur ad tributa & onera, ita quoque
& feudatarius, in quo deducta ratione ab usufructua-
rio, uti dicebamus, concludendum est, teneri bene-
ficiatum vel vasallum ad onera & tributa, cum fructus
rei dominicæ percipiat, in quo faciunt quæ diximus
capite præcedenti, *num. 45. & seq.* & in terminis ita
concludit Pinellus *in l. 1. C. de bonis mar. part. 2.*
num. 72. ampliatione 2. post Chassan. *in consuetud.*
Burg. Rub. 4. §. 6. In quo vide supra *ca. proximo.*
num. 46. hæc enim onera & tributa sequuntur fru-
ctuum perceptorem, cùmque infeudatus fructus per-
cipiat, reliquum est ut ad onera hæc & tributa tenea-
tur, & ex hac ratione ita concludit Alvar. Vazq. *ju-*
ris emphyteutici. q. 17. num. 3. omnia de his tributis
constituta in usufructuario habent locum in vasallo
& feudatario ex ratione, quæ eadem reperitur in
utroque. Molineus *in consuetudin. Paris. tit. 1. §. 22.*
num. 156. & 158. unde omnia quæ constituta sunt
de his oneribus & tributis in usufructuario, habent
locum in vasallo.

Quin & in collectis quæ imponuntur, idem obser-63
vandum est propter eandem rationem, hæc enim ra-
tionem fructuum sequuntur, Pinel. *d. l. 1. p. 2. num.*
72. sexta ampliat. & est in hoc argumentatio recep-
ta ab usufructuario ad vasallum, quia uterque perci-
pit fructus, constat enim in feudis imponi posse col-
lectas & talias a Rege, vel Imperatore, vel republica
non recognoscente superiorem, Barones vero, Co-64
mites, Duces, Marchiones, Capitanei & alii infe-
riores, qui superiorem recognoscunt, non possunt
valvasinis suis, nempe subditis collectas, & taleas has
imponere, quamvis habeant merum imperium, &
omnimodam jurisdictionem, sub quocumque præ-
textu, sive belli, sive famis, sive pestis, sive ad repa-

- rationem moenium, aut murorum, aut pontium, hæc enim impositio collectarum est de regalibus, & ad principem pertinet *l. una. C. de super indictis. li. 10. c. 1. quæ sint regalia* & quamvis jure communi civitas, vel communitas pro necessitate præsentis poterat collectare subditos. *l. omnes. C. de operibus publicis.* Ægidius Boscius, *tit. de principe & ejus privileg. num. 95.* Chassaneus *in consuet. Burg. rubr. 1. §. 4. gl. & sur ses, sub num. 47.* Matth. de Afflict. *in constit. Neapolitanis, tit. de contumacia universitatis li. 1.* Thomas Grammat. *conf. 69.* jure tamen nostro Hispano hoc jus limitatum est usque ad quantitatem trium millium morapetitorum, qui efficiunt dragmas argenteas Romanas octuaginta octo, plus minusve. *l. 16. tit. 1. 65 lib. 7. Ordinati. quæ est. l. 25. tit. 6. li. 3.* in nova compilatione. & licet Julius Clarus. *q. 29. verbo feudum*, disputet contra Boërium, decisione 126. an ex possessione immemoriali subditos suos posset is, qui supremus non est, collectare, illud hodie cessat in Hispania, ubi est dispositio. *l. 24. in capitulis correctorum* reprobat contraria consuetudo, de quo Avend. *in 2. p. de exeq. mandatis reg. Hispania. cap. 14. num. 5.*
- 66 Debet tamen collecta proprie accipi: nam si parochiani alicujus parochiæ, pro vestibus vasisque sacris comparandis exigant quid inter se mutuo consensu, illa proprie collecta non est, nec indigent licentia & facultate regia, cum fiat virtute consensus, Chassaneus *in consuetudinibus. Burg. Rubr. 13. §. 6. glos. de porte*, Avendanius *infra allegandus.*
- 67 Idem dicendum est si respublica compellat vicinos suos ditiores, ut mutuent otiosam pecuniam, quod hodie fit Compostellæ in hac frumenti miserrima caritate, quo enim tempore hæc scribimus miserè fame laboramus, & ad comparandum frumentum, cujus à Gallis ad nos mira quantitas appulit, mas de docientas mil hanegas compelluntur ditiores cives pecunias mutuare. Cassaneus *ubi sup. rubr. 1. §. 4.*

§. 4. *vers. sed dicimus* Avendanius, *ubi sup. num. 9.* in his casibus, quoniam collecta nulla imponitur, non timetur poena legis Hispaniæ, in aliis autem casibus ubi vere collecta imponitur, non sufficiet pactum, nec concessus civium, propter legem nostram Hispanam, ex quib. cavebis ab Avendanio, *ubi sup. num. 7.* §. 8. 68
 quod si feudum concessum sit ab ecclesia laico, jux. §. 1. *qui feudum dare possunt li. 1. tit. 1. in princ.* qualia duo noscimus in hoc regno duntaxat ab Ecclesia divi Jacobi & Compostellanis Archiepiscopis concessa nobilib. hujus regni, alterum Comiti Altamirano, quod sine ulla controversia observatum est, alterum Marchioni de Sarria concessum, de quo lis & controversia mota est & adhuc pender, Archiepiscopis renuentibus accipere servitium, equum phaleratum & certam pecuniæ quantitatem, isti enim feudatarii ecclesiæ, & rerum ecclesiarum subeunt collectas imposita à Rege nostro, etiam si Rex noster laicus 69
 fit, de quo licet maxima controversia sit, ita asserendum est, ex æquiparatione usufructuarii, & feudatarii, idque ex hac æquiparatione, & aliis urgentissimis argumentis in emphyteuta ecclesiæ concludit latissime Alvarus Vazq. q. 17. num. 11. §. *aliis seq.* cujus rationes omnes æque militent in feudatario sicuti in emphyteuta, uterque enim habet utile dominium, quod quidem in vasallo laico, laicum est, quod ipse latissime probat. num. 12. unde quia laicum & prophanum est, etiam si sit separatum à dominio & proprietate ecclesiæ, subiectum est domino nostro Regi, & patitur collectas ab ipso impositas, quod probat adducto Petro de Anchar. & Andrea Barbatia, Paulo. Cumanò, Alexan. Alberto Bruto, Socino, Felino, Decio, & Tiraq. *in retractu Linagier.* §. 1. gl. 13. nu. 1. & Silvano, *conf. 9. nu. 23.* qui solus contradicit. Tum etiam quia mutata conditione personæ videtur mutata conditio bonorum. l. *Paulus, alias per procura-* 70
torem. ff. de acq. hered. l. fiscus. ff. de jure fisci. l. eum

quidam. §. si debitores. ff. de publicanis. C. uno §. verum. de jurepatronatus. li. 6. & comprobatur ex aliis quos adducit idem Alvarus Vazquez, num. 25. vers. quibus accedit ubi latè, tum ex ratione & tempore præscriptionis, quia licet adversus quamlibet ecclesiam requirantur quadraginta anni. C. de quarta. de præscriptionib. auth. quas actiones. C. de sacros. eccles. Greg. Lop. in l. si. tit. si. p. 6. adversus tamen ecclesiæ vasallos, vel emphyteutas ad præscriptionem utilis eorum domini sufficit tempus commune, sicuti adversus alios privatos. Bart. in l. si publicanus. §. in vectigalib. ff. de publicanis. Baldus de præscrip. 1. par. 5. princip. in princip. num. 19. & 20. Tiraq. ubi supr. & alios allegat ipse Alvarus Vazquez, ubi supr. num. 13. Ex quib. concludit contra Laurentium Sylvanum, cons. 9. & ejus fundamentis respondet, & est vera opinio, quod quotidianum est in nostro prætorio, deducto argumento ad aliam speciem, ut scilicet conductores rerum ecclesiarum non gaudeant privilegiis ecclesiæ, quia mutata persona, fit quoque qualitatibus bonorum mutatio, Segura. l. 3. §. si. ff. de lib. & posth. Tiraq. in primo retract. §. 1. glo. 13. num. 12. Peralta in l. cum. patronus. ff. de legat. 2. ex quo axiomate & his quæ diximus, etiam si aliàs ecclesia faciat notionem causarum Senatui nostro, hoc est facit caso de corte, pro suis rebus conductores earundem, emphyteutæ, vel censuarii, notionem eam non facient, immo nec canonici, quibus fit locatio ad vitam rerum ecclesiæ, debitores suos adducent ad Senatum, quia mutata persona, qualitas quoque ipsarum rerum mutata censetur: de quo tamen cum obstinate disputatum sit, sæpè variè judicatum vidi, aliis iudicibus in alias abeuntibus sententias, sed verior est pars negativa ex his quæ diximus, & ex Clement. 1. de decimis. Clementina fina. de censibus, ubi Scriptores, & Geminianus in cap. quàmque. de censibus. lib. 6. Joan. Andr. in cap. 1. de immunita. ecclesia.

*clesiæ. Alexand. consi. 9. volumine 5. Expendit igitur vasallus suis sumptibus ex his causis quas explicuimus, scilicet reparando, & reficiendo rem feudalem, item tuendo & defendendo, ne res deterior fiat, neve mansum seu curtis corruat, jurisdictionem justè exercet, ne abusu, vel negligentia amittatur, expensas quoque eas facit suis sumptibus, quæ insurgunt propter onera & tributa quæ insunt rebus infeudatis, quin & propter collectas, & taleas impositas sumptus quoque facit, quæ omnia paria sibi sunt & communia cum fructuariis, vigétque in utrisque eadem ratio, ideoque juris eadem admittitur dispositio, unde neque magnæ neque parvæ expensæ ulla habetur ratio, quantum enim fructus sufficere possint, tantum ob has causas expendere tenetur vasallus infeudatus. Expendit etiam vasallus ex causa alimen-⁷² mentorum, scilicet si patronus inops sit, nec aliunde habeat unde se alat, esurientem enim alere tenetur, quantum ferant feudi dominici fructus, Dynus, Bart. in l. alimenta, §. Imperator. ff. de liberis agnoscendis. & in tractat. suo alimentorum. num. 45. Joannes Fab. & reliq. §. sed etsi quis. cum parente. Institut. de actionib. Bal. in l. 1. §. sed scimus. C. de Latina libert. tollenda. Matthæus de Afflictis. decisione Neapolit. 265. vers. 29. Cacialupus in repet. c. 1. in 15. concordantia. de feudi cognitione, tractat quæstionem Julius Clarus q. 23. verb. feudum. Molineus in consuetudinibus. tit. 1. §. 30. num. 145. præcipuum argumentum ad hanc conclusionem ex sententia Molinei, deducitur à donatario, qui nisi esurienti donatori suo alimenta necessaria præstiterit, donatione quasi indignus privatur. ex glo. in l. fin. verbo. volve-⁷³ rit. C. de revocandis denationib. quam dicit communiter receptam, & licet illa causa non sit expressa in d. l. fin. scilicet negatio alimentorum, ut inquit eadem glo. & similis in l. condemnatione. ff. de regulis juris, tamen constat quod ex causis similibus vel gra-
vioribus*

vioribus expressis in *d. l. fin.* potest æque donatio revocari. Gravius autem est alimenta negare, quam injuriam verbo facere, *l. vel necare. ff. de liberis agnoscend.* ex quo argumento, ita tenent prædicti, & licet in donatario, quantum ad hoc, distinguant Albericus in *d. l. in condemnatione*, Anchar. Imol. Panor. mit. & Barbat. in *cap. fi. de donationibus*, inter donatorem omnium bonorum, ut hic alendus sit, & donatorem rei particularis, ut non sit alendus; distinctio tamen illa non placet Molineo, & meritò, non enim existimat ferendum, ut inofficiosus & impius donatarius maneat in lucro & liberalis donator extremam egestatem pariat, ob eamque causam, five particularis res donata sit, magna, five maxima, five parva, five fructuosa ad æstimationem rei deveniendum existimat, ut tandem donatori juxta modum largitatis suæ succurratur, five senex sit donator, five juvenis; contra Franciscus de Ripa in *d. l. fi.* eaque sententia rationem habet, & naturalem illam æquitatem animis nostris inscriptam, qua benefactoribus nostris bene quoque facere gratiam parem referentes compellimur, quod ἀντισπελαργεῖν vocarunt veteres; ex ratione igitur quæ suadet alendum donatarium, colligitur ratio alendi patronum, & dicendum videbatur, alendum eum quantum largitas beneficii patiat, instar donatoris; Carolus tamen ita censet, ut si primus author feudi, qui liberaliter & gratis prædia sua infeudari passus est, esuriant, absque dubio observandum esse quod de donatore alendo diximus, 74
75 secus vero si feudum non fuerit gratis concessum, sed ob pecuniam, & quasi pretii intercessione emptum, quod fieri posse constat ex text. in *c. 1. de natura feudi lib. 1. tit. 7.* ibi vel nisi emerint fundum, tunc enim pretium restituendum est, secundum antiquum & rationabilem usum. & in *§. final. qui feudum dare possunt. libro primo, titulo primo.* vel nisi aliquid propter feudum acceperint, tunc enim nisi restituto pretio

pretio auferre non possunt. text. *in ca. 1. de feudo
guardiæ libr. 1. tit. 2. Julius Clarus. q. 16. verbo
feudum*, & doctores feudistæ in prædictis locis; in
hoc igitur genere feudi empti quia liberalitas non
reperitur, nimirum si retributio quoque non reperia-
tur, ubi autem liberalitas est, oportet ut beneficium
dominus vasalli beneficiarii, beneficium quoque ac-
cipiat famelicus & esuriens; contrarium verò ait
observandum in feudis antiquis, quorum viventes
patroni non sunt authores, & quibus vasalli benefi-
cium non acceperunt, licet eisdem ad servitium te-
neantur, ex Alvaro. & Præposito *in ca. 1. §. licet si
de feudo defuncti controversia sit inter domin. & agnat.*
& aliis quos allegat, quod ego non recipio in filio,
nepote, & pronepote primi domini qui feudum con-
cessit, nulla enim nec humana, neque juris ratio sua-
dere potest, ut quam ob causam pater meus esuriens⁷⁶
videbatur alendus, non videar quoque ipse filius &
hæres, cum si beneficium collatum sit à patre, non
minus voluerit prospectum mihi pater, quam sibi,
cui ex voto cuncta parabat, nec jus hujusmodi obli-
gationes distinguit à patre, & filiis, quos eosdem esse
censet: itaque in hoc libenter à Carolo decedimus,
quoniam nulla subest ratio, quæ distinguat inter pa-
trem, filium, & nepotes, nec ferendum est ut tu ha-
beas substantiam paternam, quæ mihi ex voto para-
batur, me filio eodémque hærede esuriante misere:
ex quibus quoque videas quantum probanda sit di-
stinctio Julii Clari. *d. q. 23.* qui distinguit duos ca-
sus, qui retenta superiore opinione sine dubio videri
poterant. itaque ex hac causa expendere cogitur va-
sallus, non vero privatur feudo, quia jure cautum
non est, in consuetudinibus.

Expendere autem vasallus an teneatur pro libe-⁷⁷
rando domino incarcerato ob æs alienum, hoc est,
an debita patroni ex fructibus cogatur diluere, &
nisi diluat, an feudo privandus sit, breviter dic, quod
debita

debita pecuniaria non tenetur solvere, nec ex fructibus feudi, ita resolvunt in hoc omnes concordi consensu, Carolus Moli. *ubi sup. num. 146.* & Julius Clarus *q. 24.* præter eos quos ipsi allegant, omnes enim in hoc conveniunt & ab hoc onere & ratione expensarum liber est vasallus, operam autem & diligentiam tenetur adhibere, ut dominum liberet. *c. 1. §. item si delator qua fuerit prima causa beneficii amittendi. lib. 2. tit. 24.* ibi (vel si cognoverit dominum inclusum, & eum cum potuerit non liberavit feudum perdit) in quo cavendum est à Carolo Molineo, qui existimat vasallum denegata hac opera non privari feudo, apertè enim loquitur contra *tex. in d. §. item si delator*, tenet etiam contra Doctores omnes ibi, & contra Jacobinum in suo feudo in verbo, dictique *vasal. num. 37.* & tenuerat *gl. ibi*, cogi certe ad operam illam exhibendam non potest, cum liberum illi sit, vel operam adhibere ut pœnam evitet, vel pœnam volens libensque incurrere: quod si patronus dominus justè inclusus sit, si vasallus operam illam neget, nequeat, aut nolit curare domini liberationem, non timet pœnam. *d. §. item si delator*, qui enim injustè delinquit, justè plectitur, ita limitat & explicat. *d. §. item si delator.* Ifernica *ibi* & Jacobinus *d. num. 37.* & Julius Clarus *ubi supra*, quæ sententia periculosa est, justitia enim vel injuria carcerationis dependet ex futuro judicii eventu, interim verò vasallus iniquè faciet si putet dominum injustè fecisse, ob eamque privatam sententiam dominum suum in carcere relinquat sine præsidio, & litigatore.

Sed & illud quod in fructuario adnotabimus, an incidere posset arbores frugiferas, repetendum hîc est. ideo enim in usufructuario disputanda illa omnia capita nostræ argumentationis fuerunt, ut ad feudatariam, maritum, emphyteutam, conductorem, possessoremque majoratus, præfata essent fundamenta, vasallus igitur sicuti & fructuarius deteriorationis
damna

damna abhorrens, frugiferarum arborum fugiet incisiones, has enim in fundo feudali incidere non potest impune, ex his quæ tradit Bart. & post eum Jas. in *l. divortio. §. si fundum. ff. sol. mat.* Paul. de Cast. in *authen. qui rem. C. de sacrosanct. ecclesi.* facit text. in *cap. 1. §. si vero. de investitura de re aliena facta. lib. 2. tit. 8. ibi* (meliorem namque conditionem feudi facere potest, deteriore verò sine domini voluntate, vel eorum agnatorum, ad quos per successionem pertinet, facere non potest) si enim propter deteriorationem mansi, vel curtis, aut domus, privatur feudo, idem recipiendum est, propter incisionem78 arborum frugiferarum, utriusque enim eadem ratio est *l. eleganter. §. non solum. ff. de dolo.* ibi, vel fundum, & dum tradidit imposuit ei servitutem, vel ædificia diruit, vel arbores excidit, vel vineam extirpavit, quem text. dicit Jaso. ubi supra didicisse se à Bald. ad Speculum. in tit. de locato, statim in principio, versiculo, & hic nota quod emphyteuta vel colonus: idque incipiunt omnes non solum in fructuario ut diximus supra capite proximo sed & in vasallo, emphyteuta & marito, & conductore facit. *l. si merces.79 §. culpæ. ff. locati.* ibi. ipse etiam si exciderit, non solum ex locato tenetur, sed etiam lege Aquilia. *l. duobus. §. colonus. ff. de jurejurand.* colonus cum quo propter succisas arbores agebatur ex locato. *l. in fraudem. §. si conductor. ff. de jure fisci, in marito l. divortio. §. si fundus. ff. solu. mat.* tenet in vasallo Julius Clarus. *q. 47. verbo feudum* & hæc excisio arborum generaliter fideicommissario, marito, majoratus possessori, conductori ad longum etiam tempus; emphyteutæ, vasallo & fructuario impune non licet, Tiraq. *de retractu conventionali. §. 3. gl. 1. num.80 23.* idem Julius Clarus. *verbo emphyteusis. q. 26.* Capola *de servitutibus rusticorum pradio. de montib. num. 13.* Molina *in suo nobili tract. de Primog. Hisp. lib. 1. c. 23. num. 5.* quod tamen generaliter intelli-
ge

- ge ex Tiraq. *ubi sup.* & *Jas. in d. §. si fundum. num. 4.* nisi soleant arbores frugiferæ hujusmodi excidi, ac tunc quidem aliæ loco excisarum substituentur, plurimum enim valet consuetudo provinciæ, & natura & qualitas arborum, sunt enim ejus qualitatis arbores, ut nisi excidantur certis annis, adeo senescant, ut renascantur nunquam, & in hoc nostro regno oportet robora, castaneasque arbores statim temporibus non dico amputare, sed succidere, quoniam compertum fit, senescere eas, excisas verò germina citius emissa
- 81 propagare, itaque consuetudo loci, cælique temperies, ipsaque natura arborum plurimum facient, ut vasallus, emphyteuta, reliquique poenam evitent hujusmodi incisionis, adde quæ diximus. *ca. proximo. num. 32. & seq.*
82. Expendit etiam vasallus, quia cum teneatur dominum defendere, suis sumptibus faciat illud necesse est: primum probatur per tex. in *ca. 1. quibus modis feudum amittatur. lib. 1. tit. 5. ibi.* Si enim dominus prælium campestre habuerit, & vasallus eum morantem in ipso prælio dimiserit non mortuum, nec ad mortem vulneratum, feudum amittere debet, secundum tenet Julius Clar. post Alex. in *l. recusare. §. si quis alio. num. 10. ff. ad Treb. in q. 21. verbo feudum,* & probat tex. in *c. 1. de allodiis. libr. 2. tit. 54. de profectione & expeditione regis Romanorum Romam ut coronam imperii suscipiat, firmiter statuimus, inquit Federicus, tam in Italia quam Alemaniam ut quicumque in d. publica expeditione Romam ad suscipiendam imperii coronam, regem, aut sub regem dominum suum non adjuvaverit, aut eundo cum ipso, aut pro quantitate feudi stipendia militiæ persolvendo, si de vocatione legitima à domino suo convinci per compares suos poterit, feudum perdat, & dominus in suos usus illud habeat redigendi liberam facultatem. tex. in §. firmiter. de prohibita feudi, alie. per Fed. lib. 2. tit. 55. debent enim feudatarii imperii qui ab Impera-*

peratore tenent feudum, quales Marchiones, Duces, Comites, & Capitanei, maiores scilicet valvasores, comitari regem Romanorum, seu Alemaniam, qui est Rex Italiae, & Teuthonicorum cap. 1. de nova forma fidelitatis, eunte Romam suscipere coronam & nomen imperii, nam antea non dicitur Imperator. *l. fi. C. de quadrienni prescriptione*, idemque & valvasini tenentur facere, scilicet, comitari dominos suos, sequentes Regem Romanorum, idque suis sumptibus, & in omni expeditione id constitutum est. *d. §. firmiter*, vel præbeant adjuvamen, alium quem dominus vel Rex approbet, aut dimidium redditus unius anni, quem reddat feudum. *d. ca. 1. de allodis*, & *d. §. firmiter*, Ifernina & reliqui in *dictis locis*.

Expendere etiam aliunde tenetur feudatarius, fig 3 feudum hæreditarium habeat, nam onera omnia hæreditaria solvit, atque ob eam causam expendit, quod ut pateat, oportet advertere, feudum aliud esse hæreditarium, idemque de emphyteusi constituendum est, aliud est non hæreditarium, quod obtinere quidem potest is qui prædecessoris emortui hæres non sit, & dicitur feudum ex pacto, & de providentia, illud autem nisi hæres prædecessoris non obtinet, quia scilicet concessum sit pro se & hæredibus, alterum vero quod conceditur pro te, & Titio, vel jure Francorum, primogeniis Hisp. simile est, omnia hæc late fundant noviores Pinel. post Afflict. *decisione. 140. & decis. 119. num. 1. & 2. Julius Clarus q. 9. & verb. emphyteusis. q. 16. Pinel. de bonis mater. l. 1. part. 3. num. 48. Alvarus Vazquez. q. 43. juris emphyteu. 84 num. 1. & seq. Ludovicus Molina de Primogeniis Hisp. lib. 1. c. 7. nu. 3. & 4. in dubio autem semper præsumimus feudum hæreditarium, non vero ex pacto & providentia, de quo latè Alvarus Vazquez ubi sup. contra Pinellū, idem Greg. Lopez tenet in *l. 6. tit. 26. par. 4. verbo, Lo heredan*. Si igitur feudum hæreditarium sit, idem de emphyteusi, tenebitur successor, idem-*

idémque hæres onera hæreditaria subire, quamvis inventarium solenniter conficiat. quia feudum hæreditas est, & de hæreditate tenetur, & juxta vires hæreditarias; si vero feudum ex providentia sit, aut emphyteusis non hæreditaria, tunc quidem non tenetur ad onera hæreditaria ex feudo, nullo etiam inventario facto, quia cum non pertineat ad hæreditatem, nec jure hæreditario ad se pertinet, ita tenent quos supra citavimus, Julius Clarus, & Alvarus Vazquez, *Isernia in c. 1. qui suam teneat. Alex. cons. 19. num. 18. lib. 5.* alios effectus tradunt illi, sed iste pertinet ad nostrum institutum, vide adhuc omnia D. Didac. Covar. *Variarum lib. 2. c. 18. num. 4.* quæ plurimum faciunt ad *l. item veniunt. ff. famil. herciscunda*, quia emphyteusis, ex providentia minimè dividetur proportionibus hæreditariis, & quomodo facienda sit divisio emphyteusis, an per commoditatem, an per regiones, an per æstimationem, & quid operentur verba illa, *T no se pueda partit, ni dividir, u ande siempre en una sola voz.* Que consuevit apponi in emphyteusi, & rursus an verba illo solita apponi, *Os aforamos a vos y a vuestra muger en una sola voz, y al que postrero de vos muriere.* Inducant ex expresse contrahentium consensu jus accrescendi, an vero non decrescendi, alibi dicemus, non enim pertinet ad nostrum institutum.

- 85 Meliorationes autem, quas vasallus fecit, in feudo recuperat, finito feudo, vel per generationem finitam, vel aliter, absque dolo & culpa vasalli, ita tenent Scribentes in §. *si vasallus, hic finitur lex*, & incipiunt *consuetudines lib. 2. tit. 28.* & Julius Clarus verbo, *feudum*, q. 88. Franciscus Hothomanus in d. §. *si vasallus.* recuperabit autem hujusmodi expensas re-tenta hac opinione, vel exceptione, vel beneficio legis domum. C. de rei vendic. vel incerti conditione, ut diximus superius, habita ratione meliorationum, voluptatis, utilium, & quæ necessario expenduntur, juxta

juxta regulas superiùs tradidas, illùdque æquitatem eam habet, ne dominus diteſcat cum aliena jactura, habeátque vaſalli ſubſtantiam ſine cauſa ulla, itaque ſi ædificium erexerit, neceſſe erit domino vel numerata pecunia redimere. Neque poteſt dicere dominus, tolle rudera & ſaxa, quamvis id dicat ibi Bal. *in §. ſi vaſallus*. ſi eſt ædificium urbanum, ſed retinebit glo. *in d. §. vaſallus*. Guido Papa. *decifio*. 169. Decius *conſi*. 518. *lib*. 4. Idem obſervandum eſt ſi pretio ſervitutem fundo acquiſierit, ut pretium perſolvat dominus, ſi ſervitute uti voluerit, & pro hac ſententia, quæ crebriori Scribentium ſententia recepta eſt, allegant omnes. *d. §. ſi vaſallus*, quem Julius Clarus dicit apertum tex. pro hac opinione, qui tantum abeſt ut apertus ſit, ut obſcuriſſimus videri poſſit attentius intuenti, ex illis verbis. in fine poſitis (quidam alii dicunt ad dominum pertinere) junctis his quæ adduximus ſupra. *ca*. 9. *num*. 51. Ex quibus videbatur dicendum omnia ad dominum pertinere, idque veriſſimè deduci videtur ex tex. in *d. §. ſi vaſallus*, ubi Afflict. latiſſimè in quam partem inclino adjuncta ratione quæ traditur à noſtris Scribentibus *ad l*. 46. *Tauri*, quam generaliter plerique intelligunt, cujus rationes omnes faciunt, & ſuadent poſteriore hanc ſententiam, ſcilicet quod nihil debeat vaſallo nomine meliorationum, ne ſcilicet detur via & occasio defraudandi dominum, ne unquam feudum ad dominum revertatur, ſumptibus multiplicatis, excreſcentibus his in eam quantitatem, quam dominus ſolvere nequeat; quo jure ergo conditores legum Taurinarum, nihil nomine meliorationum relinquunt ultimo poſſeſſori melioranti majoratus res, nimirum etſi feudorum conſtitutiones in feudis id ipſum conſtituerint, unde derivata videatur. *d. l*. 46. de qua capite ſequenti agemus; itaque verius exiſtimamus feudum melioratum relinquendum domino, niſi meliorationes ejus generis ſint, ut ſine ruptura auferri poſſint,

possint, & ita intelligendum. §. si vasallus arbitramur : de quo superius. capit. 1. & seq. multa, de augmento verò quod contingit in feudo inferius dicemus, item de thesauro à vasallo reperto.

Notabilia ex capite decimotertio.

- 1 **A**N maritus sit dominus rerum dotalium, & nume. 2. quod nomine juris gentium multa inculcet Acursius.
- 3 **T**hesaurus inventus à marito in fundo dotali dividitur & nume. 4. quod fidelitas feudi dotalis sit penes uxorem.
- 5 **R**elevium quid, & quid nobis sit, & num. 6. traditur nova opinio de dominio uxoris.
- 7 **A**n soluto matrimonio mulier remaneat domina rerum dotalium, & num. 8. quod dominium ejusdem rei possit esse apud duos diversis respectibus, & num. 9. quomodo dos sit substantia uxoris & patrimonium.
- 10 **P**rohibitio alienationis non impedit dominium.
- 11 **I**n Hispania quæ sint bona lucrata, & quod quarantur uxori quoad dominium & possessionem. num. 12. & num. 13. quod in societate, & num. 14. quod jure communi non reperiuntur, ista societas, & num. 15. agitur de l. 14. Tauri. & 16. ratio ad d. l. 14. & num. 17. quæ sunt lucra quæ reservanda sunt filiis.
- 18 **M**aritus quantum possit alienare hæc lucra, & num. 19. an donare possit, & num. 20. an possit legare.
- 21 **A**n mulier in parte sua lucrorum habeat hypothecam sicuti in mariti, & num. 22. quod possit quis in re sua habere hypothecam.
- 23 **E**xpensas ad alendam uxorem quatenus vir præstet, & de agrotante uxore, & numero 24. de expensis vestimentorum, & num. 25. de expensis funeris uxorii, & numero. 26. de expensis faciendis cum vidua.
- 27 **M**aritus solvit tributa, & pensiones, & collectas, & num. 28. si maritus non solvat pensiones rerum dotalium, an res

res dotalis pereat commissio. 29. Et quod maritus tenetur de dolo Et culpa.

- 30 Prælati quid quantumque noceat Ecclesiæ, vel delinquendo vel omittendo, remissive, Et
- 31 Quod quantumque pater noceat filiis in emphyteusi omitendo vel delinquendo, Et num. 32. quod in feudis remissive, Et num. 33. an pater renuntiando emphyteusi vel feudo noceat filiis remissive.
- 34 Ad maritum pertinet periculum nominum dotalium. Et num. 35. agitur de l. si extraneus. §. sed si pater. ff. de jure dotum. Et nu. 36. de l. 15. titu. 11. part. 4.
- 37 Cujus expensis fiat hæc exactio nominum dotalium, Et num. 38. parva Et magna expensa respectu dotis accipienda est.
- 39 An maritus suis sumptibus tueatur castrum dotale, Et num. 40. traditur ratio ad l. cum quaereretur. §. prædii. ff. de lega. 3.
- 41 Ædificia erecta in solo alterius conjugis cui cedant.
- 42 Vineæ plantatæ in solo alterius cui cedat.
- 43 De meliorationib. factis in solo majoratus alterius, agitur, de l. 46. Tauri. Et num. 44. quod d. l. 46. habeat naturalem justitiam, quæ potuit movere ejus conditores.
- 45 Dispositio l. 46. generaliter accipienda est in omni re majoratus. Et num. 46. quod habeat locum in omni genere majoratum, etiam in cupellis, Et anniversariis.
- 47 Dispositio. d. l. 46. non impendit abrasionem eorum quæ abradi possint, nisi æstimatio offeratur.
- 48 Dispositio d. l. 46. non impedit, repetitionem dotis, si à marito tota vel ex parte consumpta sit in meliorationibus.
- 49 Quæ dicitur necessaria expensa in re dotali, Et quid jure nostro,
- 50 Si maritus leget uxori dotem suam, an videatur remississe deductionem expensarum.
- 51 Maritus litiganti secum uxori an præstet expensas, quid si indotata. num. 52.
- 53 Pupillus agens quærela inofficiosi an sit alendus, Et quomodo remissive.

- 54 *Dives litigans cum paupere an præstet ei expensas remissive.*
 55 *Privatus agens ad utilitatem publicam an habeat expensas ex publico.*
 56 *Mulier de adulterio conjuncta an habeat expensas à viro.*
 57 *Maritus an habeat jus retentionis in rebus melioratis, vel in rebus dotalibus propter sumptus & expensas & meliorationes factas.*
 58 *Maritus an compenset fructus cum expensis & meliorationibus.*

De marito expendente & meliorante res uxoris, quatenus expensas recuperat.

CAPUT XIII.

Maritus quoque suam particularem habet juris rationem, ad expensas & meliorationes in rebus uxoris factas consequendas, quoniam variè expendit, varieque meliorat, idque argumentum variè tractarunt Jureconsulti, unde ad cæteros qui expendunt, solent argumenta deduci, per totum. *ff. de impensis in rebus dotalibus factis*, nos vero licet hæc probeamus, quæ reprobari non possunt, tamen aliunde deducenda argumenta arbitramur, quæ suadeant repetendas vel recuperandas expensas, inventa semel vera ratione, rerum dotalium penes maritum, hæc enim fere universa tradita à Jureconsultis aperit, ac subinde recuperationem expensarum & meliorationum suadet vel dissuadet, quamvis enim vulgo sic acceptum sit, ut maritus rerum dotalium vere sit dominus, cujus opinionis author Acursius est in *l. in rebus. C. de jure dotium*, quem veluti ducem antesignanum sequuntur cæteri, ita tamen ut licet dominus sit aliquando, tamen restitutus sit dominium illud, quasi dominium illud sit revocabile, quod sensit Bald.